

Lumină Lină

Revistă de spiritualitate și cultură românească

Gracious Light

Review of Romanian Spirituality and Culture



THE ROMANIAN INSTITUTE OF
ORTHODOX THEOLOGY AND
SPIRITUALITY
CAPELA SF. APOSTOLI PETRU
ȘI PAVEL

AN XXVII/ NR. 4
OCTOMBRIE – DECEMBRIE 2022
NEW YORK

Lumină Lină

Revistă de spiritualitate și cultură românească

Gracious Light

Review of Romanian Spirituality and Culture



THE ROMANIAN INSTITUTE OF
ORTHODOX THEOLOGY AND
SPIRITUALITY
CAPELA SF. APOSTOLI PETRU
ȘI PAVEL

AN XXVII / Nr. 4
OCTOMBRIE – DECEMBRIE 2022
NEW YORK

INSTITUTUL ROMÂN DE TEOLOGIE ȘI SPIRITUALITATE ORTODOXĂ
Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel, New York
INCORPORATED IN AUGUST 1993
www.romanian-institute-ny.org

Președinte:

Pr. Prof. Dr. Theodor Damian
30-18 50th Street
Woodside, New York 11377
Tel./Fax: (718) 626-6013
E-mail: DamianTh@aol.com

Biserica:

14-22 27th Ave.
(14th Street/ 27th Ave.)
Astoria, New York
Subway N, W, bus Q 18

Revista *Lumină Lină* apare sub egida UZPR (Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România). Este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editorilor (ARPE). *Lumină Lină. Gracious Light*, a peer reviewed publication, is indexed and abstracted in World Laboratories and Scientific Resources Index and TLS Archive.

Colegiul de redacție: Director: THEODOR DAMIAN, DamianTh@aol.com

Redactor șef (România): MIHAELA ALBU, malbu47@gmail.com

Secretar de redacție, tehnoredactare și paginare: CLAUDIA DAMIAN

Redactor: SORIN PAVĂL

Fotoreporter: ALEX MARMARA

Consilieri editoriali: DAN ANGHELESCU, GELLU DORIAN, IOAN GĂF-DEAC,
AUREL ȘTEFANACHI, MUGURAȘ MARIA VNUCK, DAVID VNUCK

Contribuțiile pentru susținerea și publicarea revistei sunt binevenite și se scad la taxă. Cucerile pot fi făcute pe numele Institutului sau al Bisericii Sf. Ap. Petru și Pavel și trimise la adresa redacției:
Pr. Th. Damian, 30-18 50th Street, Woodside, New York 11377.

Revista este redactată trimestrial de către Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel și publică articole de teologie și spiritualitate, istorie, literatură și cultură, poezie și proză în limbile română și engleză.

Redacția revistei nu împărtășește neapărat ideile conținute în articolele publicate.

Materialele trimise spre publicare trebuie să fie dactilografiate la computer, cele în limba română cu caractere românești, și expediate prin e-mail (ca attachment). Textele republicate nu se înapoiază expeditorului.

Revista este distribuită în USA, România, Moldova, Ucraina, Rusia, Canada, Austria, Germania, Belgia, Olanda, Italia, Franța, Elveția, Spania, Suedia, Norvegia, Danemarca, Grecia, Cipru, Serbia, Ungaria, Israel, Australia.

ISSN 1086-2366

Lumină Lină • Gracious Light

Revistă de spiritualitate și cultură românească

An XXVII/ Nr. 4

Octombrie - Decembrie 2022

TEOLOGIE

PR. PROF. DR. THEODOR DAMIAN

Nașterea Domnului – început al drumului spre Împărăție 7

COLINDE: *Cerul și Pământul, Nouă azi ne-a răsărit, Mare Minune* 9

GELLU DORIAN, *Rugăciune* 10

MARCEL MIRON, *De pe balconul Mănăstirii Neamț* 11

ION SCOROBETE, *Quijote, Obsesie* 12

ESEU

VICTOR RAVINI, *Noi aspecte mistice în Miorița* 13

MARIAN NENCESCU

Alexandru Surdu și eterna întrebare despre Ființă 19

EMINESCIANA

HORIA ION GROZA

Luceafărul și Crăciunul: o interpretare creștină a poemului

Eminescian 25

LIANA NICOLAE, *A vorbi* 29

Amăgire 30

PROZĂ

PASSIONARIA STOICESCU

Dracul sfințit de la Patrimoniul 31

IOAN N. ROȘCA

Cum l-am salvat pe Baki de atacul unui băiat al străzii 37

Căinele care imita cuvintele ca un papagal 37

RODICA GABRIELA CHIRA

La biserica de lemn din Bocșița, cu Ambulanța pentru Monumente . 38

CRISTINA ONOFRE

Acoțăr noaptea pământul, Gutui albastru, Spic și lacrimă
Îndrăgostit fiind, Mai ușoare ca aerul, Sfloasa dantelă42

CĂRȚI ÎN AGORA

THEODOR CODREANU

Teologia lirică a rugăciunii
(Nicolae Ionel) 43

MIHAELA ALBU

Pledoarie pentru *revizuirile critice*
Revizuii critice de Theodor Codreanu49

MAGDA URSACHE

Cu floreta polemicii
Jordan Datcu și Constantin Eretescu în scrisori
prefață de Mircea Anghelescu 51

IOAN N. ROȘCA

Poemele de la Maria Eich
Poemele de la Maria Eich de Theodor Damian58

FLORENTIN POPESCU

Urmele și urmașii Poetului
Cartea de la Grădina Icoanei de Filoteea Barbu Stoian 64

SIMONA MODREANU

Muza amurgului
Lucian Blaga et sa dernière muse de Anca Sîrghie 69

ALEXANDRU NAN

Nicoleta Pălimaru despre Mitropolitul Bartolomeu
Întâlniri cu ÎPS Bartolomeu Anania. Pagini de jurnal (1992-1998) .72

MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU

Pr. Prof. Dr. Theodor Damian, Meditații duminicale
Glose evanghelice. Meditații la duminicile de peste an77

ROXANA PAVNOTESCU

Kazuo Ishiguro, creația și perpetuarea credinței
Klara and the Sun de Kazuo Ishiguro79

TUDOR NEDELCEA

Constantin Preda sau dulcea povară a suferinței și Poeziei84

ZENOVIE CÂRLUGEA
O memorabilă serie de „portrete românești” realizată la New York
Portrete românești de peste ocean de Elena Mitru89

THEODOR DAMIAN
Ioan N. Roșca „trăgând corabia mai spre adânc”
O constelație stilistică, literară și jurnalistică99

IONEL NECULA
Mihaela Albu sub vraja cuvântului ziditor
Nisiparnița de Mihaela Albu 102

TICU LEONTESCU
Zoia Elena Deju și versul său filocalic
La Ghetsimani de Zoia Elena Deju 103

IOAN POPOIU, *Eșafodul* 107

Întoarcerea fiarei 108

ISTORIE LITERARĂ

DAN ANGHELESCU
Monica Lovinescu și o *Est / Etică a neuitării* 111

CONSTANTIN MIU
Poetica unui topos în prozele Otiliei Cazimir 114

ANCA SÎRGHIE
Marin Preda și cazul romanului *Moromeții* 116

TANȚA TĂNĂSESCU
Ion Heliade-Rădulescu
Sanctuarul Presei Românești – în imagini și cuvinte 125

ADRIANA WEIMER, *Întâlnire în spirit, Drum de lumină* 131

ISTORIE

THEODOR DAMIAN
1 Decembrie – Ziua Națională a României 132

UNIVERSALIA

HEINZ-UWE HAUS
Clash of times - a novel by Daniel Meyer-Dinkgräfe 133

The Art of Interpretation - A Taiwanese Voice
Hermeneutic Philosophy and Reading by Paul Tseng 136

EUGEN EVU, *The experiment, Ars poetica or the womanliness of art*
Transl. from Romanian by Muguraș Maria Vnuck and David Paul Vnuck 139

IOAN HĂDĂRIG, *Poems, Waiting for a word*
Translated from Romanian by Casandra Ioan 140

FOTOALBUM 143

ANTOLOGIE DE CENACLU

Matematică și credință de Ovidiu Țuțuianu 163

MĂRTURII

VALENTIN COȘEREANU
Am cunoscut un indian fericit 165

PUNCTUL PE „I”

MAGDA URSACHE
Clar de Eminescu 171

NARCIS ZĂRNESCU
Despre roadele pământești, despre roadele cerești 176

MIHAELA MALEA STROE
Artă culinară postmodernă (pamflet) 178

IN MEMORIAM

PR. THEODOR DAMIAN
Profesorul Mircea Ghiță a plecat la Domnul 179

ELENA MITRU
Mariana Terra 180
Constantin Condurache 181

RECENZII

MARIAN NENCESCU
Un mix cultural – „Jurnalul” lui Dorel Cosma
Reflux de clepsidră de Dorel Cosma 183

MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU	
Theodor Damian – o realizare editorială utilă	
<i>Theodor Damian. Repere bio-bibliografice</i>	185
THEODOR DAMIAN	
O antologie ca o liturghie	
<i>Poeme peregrine</i> de Carmen Bulzan	187
VIOREL CÂMPEAN	
Recunoștința, o floare rară, dar atât de prețioasă	
<i>140 de ani de la nașterea părintelui protopop Aurel Munteanu</i> ..	188

REPORTAJE

NICOLE SMITH	
Seară Inter-Art la New York	190
Ioan Iovitz Popescu: <i>Iovițu's Life</i>	191
Dana Oprîță – Un nou volum de poezie	192
AURELIA C. MITRESCU	
Literatura și arta românească la New York	193
NICOLE SMITH	
Theodor Damian – Un hermeneut al sacralului	
<i>Theodor Damian – 70. Teologia culturii și cultura teologiei</i>	195
AURELIA C. MITRESCU	
Arta în conversație	
<i>Arta în conversație</i> de Elena Mitru	196
NICOLE SMITH	
Theodor Damian – Din nou despre poezia	
Sfântului Grigorie de Nazianz	197
Theodor Damian – Repere bio-bibliografice	198
Diaspora Română: Recuperare și Reintegrare	200
GALERIA SPIRITUS	202
RETROSPECTIVA TRIMESTRIALĂ	203
ANUNȚURI	205



Ionel Cristescu, *Nașterea Domnului*, frescă
Biserica Brăteștii de Jos (Dâmbovița)

*Cu ocazia Sf. Sărbători a Nașterii Domnului
și a Noului An 2023*

*Institutul și Biserica Sf. Apostoli Petru și Pavel urează celor din
Consiliul și Comitetul parohial, tuturor membrilor,
participanților la slujbe și la celelalte activități spirituale și
culturale, suporterilor, întregii comunități românești și tuturor
cititorilor revistei noastre, noi realizări în viața de zi cu zi,
sănătate, bucurie și binecuvântarea lui Dumnezeu
înmulțită în Noul An 2023 și în anii care vin.*

PR. PROF. DR. THEODOR DAMIAN

Nașterea Domnului – început al drumului spre Împărăție

*Cerul și pământul
În cântări răsună
Îngeri și oameni
Cântă împreună.*

Nașterea Fiului lui Dumnezeu în istoria lumii „pentru noi și pentru a noastră mântuire” a avut și are menirea de a reaminti omului originea sa celestă, de a-l ajuta să-și recapete condiția existențială, cu alte cuvinte, așa cum formula Sf. Ioan Gură de Aur idealul vieții creștine, să ne aducă aminte că trebuie și cum putem deveni „oameni cerești și îngeri pământești”, și asta, pentru că înțelegând sau neînțelegând taina, suntem concomitent cetățeni ai timpului dar și ai eternității.

Mântuitorul Hristos a propovăduit neîncetat „în multe feluri și în multe chipuri” faptul că noi aparținem unei alte lumi pe care El a venit să ne-o descopere și spre care să ne conducă. Fie că o numește Împărăția cerurilor, cum vedem din toate parabolele pe această temă și din alte numeroase referințe, sau Împărăția Tatălui Meu (Matei 26, 29), sau pur și simplu o altă lume, ca atunci când le zice ucenicilor în mod direct și clar „Eu nu sunt din lumea aceasta” (Ioan 8, 23) sau lui Pilat „Împărăția Mea nu este din lumea aceasta” (Ioan 18, 36), Iisus arată mereu că destinația noastră depășește dimensiunea vieții pământești, că noi suntem chemați spre cealaltă lume, lumea cerească, lumea Sa, de aceea, vorbind despre plecarea Sa de pe pământ le și zice ucenicilor că îi va lua la El „ca să fiți și voi unde sunt Eu” (Ioan 14, 3), adică în Împărăția Părintelui Său.

Acest lucru este confirmat și prin chemarea celor drepti la Judecata de Apoi: „Veniți binecuvântații Părintelui Meu și moșteniți Împărăția care v-a fost gătită vouă de la facerea lumii” (Matei 25, 34).

Prin această chemare Domnul Hristos ne reamintește de un lucru demult uitat și anume că noi suntem prinți și prințese în orânduirea lui Dumnezeu, căci a fi moștenitor al unei împărății înseamnă a fi în postură de prinț sau prințesă, deci copii ai împăratului.

Iisus arată aici demnitatea cea mai înaltă a omului creat după chipul lui Dumnezeu, fapt pentru care nu a ezitat să se întrupeze în trup omenesc și totodată ca să arate că firea noastră, răscumpărată întru El, este capabilă să surpe stăpânirea morții, așa cum frumos explică Sf. Ap. Pavel în epistola sa către evrei (cap. 2).

Așadar întruparea Domnului are rolul de a -l reacheza pe om întru creșterea sa pe verticală, „din moarte la viață și de pe pământ la cer” cum auzim că spune una din cântările de la slujba Învierii, și asta tocmai pentru faptul că omul, uitând de demnitatea sa originară a uitat să se mai comporte ca un prinț, ajungând în final un cerșetor. Și nu în sensul de cerșetor de Duh, ci în sensul de scară socială.

Căzut de la înălțimea altui destin omul avea nevoie imperioasă de ajutor, mai ales că reabilitarea sa era totalmente posibilă.

Nașterea Domnului reprezintă chemarea omului la această conștientizare a destinului și destinației sale autentice. De aceea toată predica lui Iisus, evanghelia – vestea bună, chiar minunată cum zice colinda: „O, ce veste minunată / În Betleem ni se-arată”, este centrată pe realitatea Împărăției lui Dumnezeu, ținta noastră supremă, de aceea Mântuitorul Își începe propovăduirea în lume anunțând Împărăția, ca și înainte-mergătorul Său, Ioan, precum și ceea ce trebuie să facă omul pentru aceasta, adică pocăința: „Pocăiți-vă că s-a apropiat Împărăția Cerurilor” (Matei 3, 2; 4, 17); de aceea toate pildele Sale despre Împărăție vorbesc despre aceasta ca despre o realitate concretă, imediată.

Așadar Nașterea Domnului înseamnă deschiderea ușilor acestei Împărății, cum frumos zice colinda: „Raiul cel închis / azi iar s-a deschis”, ușa fiind însă El Însuși, Hristos Mântuitorul, potrivit afirmației Sale precise: „Eu sunt ușa” (Ioan 10, 9).

La Nașterea Domnului lumea de sus și cea de jos se suprapun, marele eveniment le armonizează, cum și cântăm cu deplină semnificație în aceste zile: „Cerul și pământul în cântări răsună / Îngeri și oameni cântă împreună”.

Deci Nașterea Domnului este evenimentul divin venit a ne aminti de unde venim și încotro trebuie să ne îndreptăm. Este evenimentul ce repune condiția umană în adevărata ei demnitate și strălucire.

De aceea Îl slăvim pe Cel ce s-a născut pentru noi împreună cu îngerii și păstorii, cu cerul și pământul cântând cu bucurie:

„Astăzi s-a născut Hristos
Mesia, chip luminos
Lăudați și cântați
Și vă bucurați”

Cerul și Pământul

*Cerul și pământul, în cântări răsună
Îngeri și oameni cântă împreună.
Hristos se naște, Domnul coboară
Îngerii cântă, Magii Îl adoră
Păstorii-aleargă, ieslea o-nconjoară
Mari minuni se întâmplară.*

*Din răsărit vin, magi cu bucurie
Cu dar de smîrnă, aur și tămâie
Hristos se naște, Domnul coboară
Îngerii cântă, Magii Îl adoră
Păstorii-aleargă, ieslea o-nconjoară
Mari minuni se întâmplară.*

*Din cer Cuvântul în trup se arată
Noaptea din lume zi se face iară
Hristos se naște, Domnul coboară
Îngerii cântă, Magii Îl adoră
Păstorii-aleargă, ieslea o-nconjoară
Mari minuni se întâmplară.*

*Hristos se naște, veniți la închinare
Cu vesel suflet, cu veselă cântare
Hristos se naște, Domnul coboară
Îngerii cântă, Magii Îl adoră
Păstorii-aleargă, ieslea o-nconjoară
Mari minuni se întâmplară.*

Nouă azi ne-a răsărit

*Nouă azi ne-a răsărit
Domnul Iisus Hristos
Mesia cel mult dorit
Domnul Iisus Hristos*

*Din Fecioară s-a născut
Domnul Iisus Hristos
Și cu lapte s-a crescut
Domnul Iisus Hristos*

*Cu scutece s-a-nfășat
Domnul Iisus Hristos
Și în brațe s-a purtat
Domnul Iisus Hristos*

*Cum e robul s-a smerit
Domnul Iisus Hristos
Și pe noi ne-a mântuit
Domnul Iisus Hristos*

Mare Minune

*Mare minune s-arată
La Vitleem astă dată
De îngeri și de păstori
Ciobănașii de la oi.*

*Aduce-se laudă multă
Lângă peștera cea sfântă
Strigau păstorii cântare
Laudă Domnului prea mare*

Rugăciune

*Cel ce mă ascultă se ascultă pe sine,
nu-ți arunca ochii în îndepărtări,
privește în tine, acolo e cea mai îndepărtată cale
pe care poți merge până la capăt,
dacă acolo nu ajungi,
nu ajungi nicăieri,
acolo fã lumină și mă vei putea privi în ochi
așa cum crezi că te privesc în ochi,
nu locuiesc în altă parte decât acolo unde
mi se face loc în suflet,
loc în casă,
dacă nu sunt acolo, înseamnă că nu exist pentru tine,
cel ce rătăcește printre stele este orb
și nu vede lumina ascunsă în el,
cel ce vrea mai mult decât i se poate da
nu primește nimic,
cel ce se regăsește m-a căutat pe mine
și m-a găsit pitit în inima lui
și nu m-a mai părăsit niciodată,
niciodată nu-l voi părăsi,
iar dacă nu m-a găsit înseamnă că nu m-a căutat
cu adevărat,
nu privi în gol, pentru că în acel gol nu exist,
acolo se amestecă toți cei care m-au căutat în altă parte,
nu în ei, unde au zidit alte lumi imaginare
în care s-au pierdut,
când simți că mă pierzi, te pierzi pe tine,
iar dacă mâna mea stă întinsă din umărul tău către tine,
atinge-ți fața cu palma
și vei simți cum plâng,
cheamă-mă cu adevărat
și voi veni la tine cu adevărat,
sunt acolo unde ești,
dacă ești acolo unde sunt,
lumina pleacă din tine
și-ți aduce cerul în ochi,*

*ascultă,
cel ce mă ascultă se ascultă pe sine!*

De pe balconul Mănăstirii Neamț

*Mai frumoasă decât fecioara
de pe scaunul vișiniu
din balconul Mănăstirii Neamț
nu mai era!*

*Pe bradul tânăr
înmugurit în primăvară
șarpele verde
cobora lunecând
spre rădăcini.*

*În pomii verzi
șerpii verzi
în plantele albastre
șerpi albaștri
în pomii uscați
șerpii gri
pe nisipul fierbinte
vipere galbene.*

*În izvoarele din care lumină se revarsă
șarpele izvodește
înotul în foc!*

*Doar oamenilor care au luminat
autodafeuri în viață
trec prin izvoarele luminii
pe pajiștea
de pe tărâmul tărâmurilor.*

Quijote

*în adâncul furtunii se aude viul
mă tulbură
țopăie durerea
energii de combinație difuză repliază un sens
acutizează arderea
din marginea lumii axul lor mărunt
traversează carnea momentului
sentimentele gândul sunt repere
căci oricât de constrânse găsesc totuși calea
să răzbată să se înfațișeze libere
comme par exemple în acest tablou in care
ies și intră fiori fără limite
pe aceeași scenă fermecător de abilă
chiar dacă lupta pare inutilă
la urma urmei*

Obsesie

*ceva nedeslușit nu mă lasă nici să râd
nici să plâng
să mă repauzez nici atât
circulă prin toate vâgăunile trupului meu
îchide și deschide cutia poștală
citește recrutează gândurile
cârpă uzată de aș fi
nu și-ar lua libertatea
să șteragă cu sufletul meu praful
nu m-ar aștepta la colț când mă întorc de la piață
să-mi numere mărunțișul
să purice fiecare clin al buzunarului
de la piept
de odihnă nici câine de aș fi de pază
nu pot să aduc vorba
o duminică nefolosită după propriul său crez
se lasă cu sfărâmarea prezentului
retragerea pe poziții
și exercițiul se ia de la capăt
într-o dulce îmbrățișare de roluri*

VICTOR RAVINI

Noi aspecte mistice în *Miorița*

Adevărul chipului dumnezeiesc al omului este un subiect inepuizabil. Oricât am discuta despre asta, niciodată nu vom ajunge să spunem totul și nici pe departe nu vom ajunge să știm totul. Dar trebuie să facem totul pentru a cunoaște cât mai mult și cât mai bine ceea ce ne poate apropia de divinitatea din religia de care aparținem, în care ne-am format, chiar dacă suntem cam neduși la biserică. Trăim într-un mediu ambiant, într-o societate ce are anumite valori religioase, adică morale. Iar valorile morale dintr-o religie nu se deosebesc radical de valorile morale din orice altă religie, pentru că toate religiile au un numitor comun: Omul și relația lui cu absolutul și nesfârșirea. Iar omul e om, oricine ar fi, oriunde ar fi, oricât de bogat sau de sărac ar fi, oricâte școli a urmat sau nici nu a dat pe la vreo școală. Noi, cu toții, în tot ce facem și cum facem, ne apropiem cât mai mult de principiile acceptate de către orice societate, ca făcând parte din valorile morale de necontestat. Ne apropiem și de principiile acceptate de științele pozitivistice, ca făcând parte din apartenența noastră la structura materiei și a universului cât și la realitatea cu legile ei obiective atotcuprinzătoare și absolute.

Realitatea absolută nu se lasă cunoscută cu ușurință, dar e ușor de cunoscut. E necesar să facem acest demers cognitiv, care nici măcar nu presupune vreun efort, ci e de ajuns să avem o deschidere sufletească sau mintală. Însă nu de dragul organizației religioase din care facem parte sau de hatărul societății, ci pentru a ne cunoaște mai bine pe noi înșine. Cunoscându-ne mai bine, ne vom armoniza mai bine cu lumea înconjurătoare și vom trăi mai bine, vom prospera și ne vom împlini mai bine, vom fi mai autentici cu noi înșine. Ca să ne cunoaștem pe noi înșine, trebuie să cunoaștem bine prezentul și trecutul nostru, al tuturor, ca indivizi, ca națiune și ca omenire, indiferent ce deosebiri ar fi între noi unii și noi alții. Trebuie să știm bine ce gândim și ce vrem, cât și ce gândesc și ce vor ceilalți. E bine să ținem cont de alții, așa cum ținem cont și de noi înșine. Nu cum țin alții cont de noi. Asta e în interesul nostru, mai mult decât în interesul altora. E folositor să cunoaștem achizițiile gândirii predecesorilor.

Steven T. Katz (n. 1944, profesor de religie la Universitatea din Boston) spune astfel: „Cea mai importantă moștenire de la marii mistici sunt scrierile lor sau relatările lăsate de ei altora, prin graiul lor. Aceste texte sunt singura noastră posibilitate de a avea acces la experiențele lor speciale.”¹ Experiențe din care avem multe de învățat sau nu învățăm nimic. Nu ne obligă nimeni să învățăm nimic. Dar avem o datorie față de noi înșine să învățăm, să știm. Știm, deci existăm. Mai mulți teoreticieni ai religiilor scriu

că preafericita trăire a contactului cu realitatea absolută, cunoașterea tainelor ascunse și adevărul extrem referitor la chipul dumnezeiesc al omului sunt de nespus. Ba totuși, s-a cam spus. S-a spus și s-a răs-spuns, dar s-a spus în vânt. Mai bine decât s-a spus în *Miorița*, nu se poate. Și parcă nici nu s-ar fi spus. Sunt unii care zic să aruncăm *Miorița* la gunoi. Dacă am întreba pisica sau calul, ar spune să aruncăm banii, aurul și diamantele la gunoi.

Experiența sufletească prin care trece ciobanul în variantele *Mioriței*, sau trec alții în alte opere literare, e un fenomen religios pe care cel ce a experimentat-o nu o poate formula fără să încerce să facă inovații lingvistice sub formă de expresii figurative, care nu întotdeauna se pot clasifica suficient de clar sau accepta de către normele limbajului obișnuit. Multe expresii din versurile variantelor se abat de la limbajul obișnuit. Aceste abateri lingvistice - lexicale sau gramaticale - sunt manifestarea încercării autorilor *Mioriței* de a ne comunica o realitate abstractă, psihologică și filozofică, o realitate poetică am putea zice, pentru care limbajul nu are utilajul lexical și gramatical adecvat.

Stilul poetic în textele mistice este foarte concentrat și e atât de penetrant, încât nu are nevoie de argumentație și exclude posibilitatea de contra-argumentare. „Mersul gândirii din textele mistice nu are o structură argumentativă. Multe texte mistice sunt poetice, deoarece autorii lor vor să prindă elemente neobișnuite, supra-raționale, și sunt nevoiți să folosească un limbaj simbolic cu aparență lumească pentru a sugera realități nelumești. Sunt foarte importante pentru adepți și n-au nicio argumentație.”²

Printre cele mai clare versuri din variantele *Mioriței* ar putea fi: *Cei șapte legea-i făcea*³ sau *Faceți-mi lege pe scurt / Și mă omorâți curund*.⁴ Versuri clare și totuși nu e ușor de priceput ce vrea ciobanul să spună. Sunt versuri bine cizelate, folosite în mai multe variante, însă formulările astea și multe altele, mai puțin clare, se abat de la vorbirea obișnuită, într-un fel care arată că textul e conceput de către poeții populari extrem de conștienți de posibilitățile limbii. Felul de a spune lucruri aparent clare, în toate variantele *Mioriței*, este intenționat enigmatic și poate ascunde ceva anume, pe care poeții și rapsozii vor să-l comunice pentru unii, însă în așa fel încât să țină acel ceva, secret pentru alții. Secret pentru cei ce se opresc la claritatea versurilor și nu văd ce se ascunde sub acele vorbe aparent clare. Aici este forța limbii, de a comunica un mesaj și totodată de a ascunde acel mesaj. În acest fel, unii auditori sau cititori înțeleg una, iar alții înțeleg alta. Aici e virtuozitatea lingvistică a autorilor anonimi ai *Mioriței*, niște țărani arhaici, niște analfabeți care nici măcar nu știau că noi o să ne spălăm cu periuța pe dinți și o să vorbim la telefon. Nouă azi ne este mai ușor să pricepem misterul cu Wi-Fi, decât misterul din vorbele ciobanului.

Cu sprijin în constatările lui Émile Durkheim, încerc să lămuresc de ce autorii anonimi ai *Mioriței* folosesc acest limbaj enigmatic. Durkheim spune că „sunt unele ceremonii în care se folosește un limbaj special, interzis în situații profane. Acest limbaj ocazional e începutul unei limbi sfinte.”⁵ Se

știe că expresiile din *Miorița* în care apar *lege* și *legiui* au legătură cu o întrunire secretă. În aproape toate variantele ciobanii subordonați baciului *țin sobor*, sau *se vorovesc*, se sfătuiesc. S-a crezut în unanimitate că ei îl judecă pe baci și îl condamnă la moarte pe drept sau pe nedrept, pentru 11 (unsprezece) fărădelegi⁶ care niciodată nu sunt menționate, în nicio variantă. Interpretarea juridică a *Mioriței* a scăpat din vedere un lucru juridic: unde se văd fărădelegile ciobanului, când textul variantelor nu menționează nicio fărădelege și nimeni nu vede nicio fărădelege? Interpretarea juridică ignoră scrierile lui Dumitru Caracostea și Constantin Noica, precum și dicționarele din care se vede că în cultura populară orală *lege* nu poate avea sens juridic, ci are numai sens religios.

Faptul că textul variantelor conține un limbaj special, cu o sintaxă ce nu se obișnuiește în vorbirea obișnuită, profană, dezvăluie că sfătuirea ciobanilor este o ceremonie sacră, cu caracter de taină religioasă. În versul *Ei se legiuiau / Unul pre de altul*,⁷ se adaugă la verb un prefix, care însă nu e legat de verb, ci de pronumele reflexiv. Această situație gramaticală este atât de neobișnuită, încât niciun dicționar român nu citează vreun scriitor sau text folcloric care să mai zică această expresie. Mai sunt și alte situații gramaticale neobișnuite în variantele *Mioriței*, care nu sunt consemnate în dicționare, nici măcar în marele dicționar al Academiei. DLR⁸ ilustrează cuvântul *a legiui* cu multe citate din diferiți autori, însă nu citează nimic din *Miorița* și niciun citat din vreun autor nu corespunde expresiilor care sunt documentate în vreo variantă. Eu observ că poeții populari folosesc cuvintele *lege* și *a legiui* în expresii remarcabile, care însă sunt neobișnuite în limbajul curent și astfel creează probleme pentru lexicografi. Nu au putut elucida aceste expresii și au preferat să nu le înregistreze.

Teoreticienii religiilor constată că limbajul nu poate să descrie unele experiențe religioase întotdeauna și deplin. Katz spune că „Teoria despre potrivirea incompletă dintre limbaj și experiența religioasă supra-senzorială [numită și transcendențială sau experiență mistică] pleacă de la premisa fundamentală că limba este o convenție a oamenilor.”⁹

Richard H. Jones (n. 1951, doctor în filozofie, autor a câtorva zeci de cărți despre știință și religie, în care studiază științific filozofia misticismului și alte experiențe religioase) afirmă că: „Delimitarea dintre experiențele senzoriale obișnuite și cele de perceperea mistică a naturii înconjurătoare nu e întotdeauna prea clară. (...) Tradițiile care au supraviețuit și au lăsat texte prezintă un sistem complex de experiențe, credințe și învățăminte.”¹⁰

Unii cercetători spun că experiența religioasă e plină de conținut și de sens, dar e de nespus. Cunoașterea despre experiențe religioase este greu de transmis și de receptat, e de necunoscut. Este o experiență care are loc în lăuntrul omului – în intelect și în suflet, și astfel e greu de înțeles sau chiar rămâne de neînțeles. S-a scris adesea despre neputința de a exprima o trăire mistică.¹¹

Pe de altă parte, alții spun adesea că limbajul religios n-are niciun sens. Johan Frederik (Frits) Staal (1930-2012, profesor emerit de filozofie la The University of California, Berkeley) scrie că: „E firesc că cercetătorii care caută sensul sunt neputincioși când văd lipsa de sens din limbajul religios.”¹² Birger Gerhardsson (1926-2013, profesor emerit în știința literaturii la Universitatea din Lund) zice că „Tălmăcirea alegorică a legendelor populare era obișnuită în secolul al XVIII-lea și a revenit ulterior în analiza ne-folcloristică a legendelor.”¹³

Alegoriile din variantele *Mioriței* pot fi analizate din perspectiva științei religiilor și se obține astfel o mai bună înțelegere a ceea ce au vrut să ne comunice autorii străbuni. Ciobanul în *Miorița*, exprimându-se poetic, spune altceva decât ce gândește și gândește altceva decât ce spune. Sub înfățișarea poetică și aspectul etnografic al *Mioriței*, se pot ascunde cunoștințe despre secrete psihologice, care pot fi analizate cu ajutorul unor teorii din știința religiilor. Moartea, îngroparea și nunta pot fi transcrieri metaforice ale unor trăiri tulburătoare sau fericite. Aceste metafore pot dezvălui și învăli două faze succesive dintr-un ritual religios: distanțarea corpului de cele lumești și unirea sufletului cu cosmosul. Aceasta este o temă lirică și religioasă universală: trăirea prin care sufletul se detașează de viața pământească a simțurilor și se unește cu frumusețea absolută sau cu iubirea cerească.

Americanul de origine italiană Joseph Politella (1910 – 1975, profesor de filozofie la Kent State University, fost căpitan în US Air Force până în 1946, călit veteran de război, consilier la *Department of Eastern Religions*, președinte în *American Academy of Midwestern Religion*, membru în *Royal Asiatic Society*) spune că: „Misticismul, indiferent dacă e indianist, taoist, sufist sau creștin, presupune o identitate fundamentală între sufletul omului și supra-sufletul divinității, între duhul individului și duhul sfânt, între omul care iubește și divinitatea pe care o iubește. Viața omului pe pământ și existența lui sunt simțite ca o înstrăinare sau un exil din adevăratul său cămin, a cărui amintire nu s-a pierdut de tot. Misticul este extrem de conștient de moștenirea sa dumnezeiască și că viața este o rătăcire prin labirinturile materiei, iar strădaniile lui se orientează spre întoarcerea acasă. Întoarcerea în sfera divină este adevărarea Sinelui.”¹⁴

Moartea și îngroparea ciobanului pot fi o imagine adecvată – adesea folosită de poeți, pictori, sculptori și în vechi texte mitologice sau în confesiuni sau mărturii autobiografice – pentru a ilustra separarea omului de viața senzorială și de legăturile cu materia, iar nunta cerească ilustrează unirea lui cu frumusețea iubirii divine. Nu este vorba de o moarte reală, ci de una simbolică, la fel ca moartea simbolică a călușului. Aceasta l-a speriat pe Fochi și pe alții, încât au cenzurat *Miorița*, au eliminat aproape jumătate din versurile variantei publicate de Alecsandri. Au fost cenzurate și spectacolele cu călușari, din care au eliminat un personaj important, care murea simbolic și învia. Moartea și învierea unui personaj important sunt simboluri arhaice,

care revin în mai multe religii. Moartea și îngroparea ciobanului pot avea loc pe același plan poetic și mitologic ca și nunta din cer. El trăiește o aventură care are loc în peisajul lui psihic. Ciobanul descrie o realitate ce are loc înlăuntrul lui și pe care o proiectează asupra lumii înconjurătoare. Este vorba de două trăiri psihologice diferite, dar de nedespărțit. Cântărețul le povestește ca două ceremonii cu aspecte bine-cunoscute de etnologi, dar care pot fi simboluri pentru a ilustra un adânc și sublim conținut poetic.

Ambele ceremonii (omorârea și nunta ciobanului) nu sunt nicidecum acțiuni adevărate, ci sunt imagini concrete în două alegorii diferite, înlănțuite într-o antiteză. Alte imagini mai adecvate, nu aveau țărani la îndemână, nici în calitate de creatori, nici de ascultători. Nunta în cer este scopul, iar moartea pe pământ e condiția și punctul de plecare. Ambele alegorii evidențiază o dihotomie indisolubilă și sugerează o experiență poetică magnifică, de o mare intensitate psihologică. Experiența poetică și mitologică a ciobanului poate fi comparată cu experiențele altora, care au trecut prin ceva asemănător, cunoscuți din nenumărate texte literare și religioase, din diferite tradiții culturale. Moartea și nunta sunt două alegorii, care prezintă experiența cognitivă și afectivă a ciobanului, în timp ce privește natura și conștientizează legătura lui cu ea. El simte în peisajul înconjurător prezența unui mister și misterul unei prezențe. El se află într-o stare specială de trăire sufletească și de gândire, care este obiectul de studiu al unui compartiment specializat din cadrul științei religiilor, numit *theologia mystica*. Ambele alegorii sunt mărturii despre o experiență psihologică importantă pentru știința religiilor, pentru filozofie și pentru oricine vrea să știe mai mult.

Dragostea ciobanului față de natură înalță natura și întreg universul la majestatea unei divinități feminine, cu care el se însoară. Altfel spus, sufletul lui se unifică sau să se contopește cu sufletul naturii umanizate și totodată divinizate. Ciobanul simte natura în jurul lui prin toate simțurile, este fermecat de asta și vrea ca sufletul său să se unească cu esența invizibilă a acestei naturi vizibile. El întoarce spatele valorilor materiale, însă nu și vieții. Dimpotrivă, viața ciobanului este îmbogățită de trăiri sufletești mai intense și mai nuanțate decât ale celorlalți. Moartea și îngroparea simbolizează desprinderea de lumea materială. Îngropat și neacoperit cu pământ, el suflă în fluierul său și ridică ochii de la pământ la cer, unde sufletul lui se întâlnește cu sufletul universului, simbolizat de *Mândra crăiasă*. Trăirea lui este ca o nuntă cu o regină frumoasă, asistat de lumina corpurilor cerești, iar uneori el se contopește cu lumina lor. El conștientizează topirea sufletului său în substanța invizibilă a universului, într-un spațiu nemărginit și un timp nesfârșit.

Ciobanul sau mai degrabă autorii colectivi și anonimi ai variantelor *Mioriței* folosesc metafore pe care și alții, din alte culturi, le-au folosit, după posibilitățile limbii și culturii fiecăruia. Pe lângă metafore și alegorii cu sensuri multiple, monologul lui conține cuvinte tari: lacrimi, sânge, carnea lui tăiată, moarte, îngropare, cât și soare, lună, luceferi, stele. Aceste cuvinte

sunt aceleași unelte stilistice foarte vechi din istoria literaturii antice, culte sau folclorice, pe care poeții romantici nu le-au descoperit, după cum au crezut unii teoreticieni ai literaturii, ci le-au re-descoperit, cum ar redescoperi careva acum roata.

NOTE:

¹ Steven T. Katz, *Mysticism and Language*, Oxford University Press, New York - Oxford, 1992, p. 4.

² Richard H. Jones, *Mysticism examined. Philosophical Inquiries into Mysticism*, State University of New York Press, Albany, 1993, p. 69.

³ Varianta XXXIV în Antologia lui Adrian Fochi, p. 572, r. 9.

⁴ Varianta XXX, p. 570, r. 12-13.

⁵ Émile Durkheim, *The Elementary Forms of Religious Life*, The Free Press, New York, 1995, p. 310; Original: *Les formes élémentaires de la vie religieuse: Le système totémique en Australie*, Felix Alcan, Paris 1912).⁶ Romulus Vulcănescu, *Etnologie juridică*, Editura Academiei Române, București, 1970, pp. 216-248.

⁷ Varianta DCLXI, p. 965, r. 7-8.

⁸ *Dicționarul Limbii Române*, Tomul II, Partea II, Fascicula II, (Ladă-Lepăda), Academia Română, București, 1940, pp. 140-143 și 145-146.

⁹ Katz, *op. cit.*, p. 15.¹⁰ Jones, *op. cit.*, pp. 2-4.

¹¹ Robert K. C. Forman, *Mysticism, Mind, Consciousness*, State University of New York Press, Albany, 1999, p. 105; Alexander Golitzin; Jean-Luc Marion; Françoise Meltzer; Bernard McGinn; Amy Hollywood; Thomas Carlson, în *Mystics. Presence and Aporia*, Edited by Michael Kessler and Christian Sheppard, The University of Chicago Press, Chicago and London, 2003, pp. 22, 24; 63-64; 87-88; 92, 105; 163; 214-219, 221-222, 226, 228, 233.

¹² Frits Staal, *Människan och mystiken*, Aldus, Malmö, 1976, p. 41.

¹³ Birger Gerhardsson, „Allegorisk utläggning,” în *Nationalencyklopedin*, vol 1, Bokförlaget Bra Böcker, Höganäs, 1989, p. 220.

¹⁴ Joseph Politella, „Mysticism and the Mystical Consciousness Illustrated From the Great Religions,” în *Research Series VIII*, Kent State University Bulletin, Kent Ohio, December 1964, p. 15.

Alexandru Surdu și eterna întrebare despre Ființă

Voci avizate din domeniul cercetărilor filosofice ne avertizează că anticii dispuneau de sisteme filosofice elaborate, asta în ciuda faptului că majoritatea textelor ajunse până la noi sunt, fie fragmentare, fie reconstituite după surse indirecte, prin citate târzii. Cei mai harnici, se spune au fost pitagoreicii care, grupați în societăți secrete, au lăsat mai degrabă mărturii de tip esoteric. Mai deschiși, eleații au elaborat sisteme de tip literar-filosofic, în vreme ce părintele filosofiei, Platon și-ar fi expus într-o lucrare, azi pierdută, *Despre idei*, opiniile filosofice, înscrise într-o osatură sistemică, despre care nu avem azi decât o idee aproximativă, desprinsă din *Dialoguri*.

Mai aproape de spiritul modern de interpretare, disciplinar și sistemic, a fost Aristotel, asta deși urmașii săi din epocă, cu deosebire, Porfyrius, Ammonius, Alexandru din Afrodisias, dar și alții, s-au străduit, cât i-au dus puterile, să-i continue și să-i completeze *Sistemul*, fără însă a ajunge la rezultate spectaculoase. Cu această ocazie s-a născut și distincția, valabilă și azi, dintre adevărații filosofi, creatori de sisteme filosofice și pseudo-autori, sau *comentatori*, cei care au elaborat lucrări în spiritul filosofiei clasice, fără însă a depăși nivelul unor compilații. De aici și expresia, renanscentistă, *traduttore traditore*, ce indică încercarea de a rescrie/interpreta operele filosofiei clasice, de a le reconstitui, sau completa, „după caz”, fără a ajunge însă la o construcție originală.

Cu rare excepții, aceste reinterpretări/reconstrucții ale unor „arhitecturi” clasice, azi dispărute, nu au reușit să atingă perfecțiunea modelului inițial, fiind destinate mai degrabă „subsolului” cercetărilor, decât sălilor de expunere.

În orice caz, chiar și simpla încercare de a reconstitui, în cel mai bun caz de a pași, o construcție filosofică de tip sistemic, care să includă, elemente de logică, ontologie, etică, estetică etc., presupune o amplă cercetare prealabilă, inclusiv încercări și proiecții repetate, unele chiar eșuate, sistematizări și renunțări succesive, ceea ce face ca numărul și mai ales autenticitatea unor astfel de construcții filosofice, de tip sistemic, să rămână cu totul limitat. În zilele noastre a apărut chiar și o disciplină distinctă a filosofiei, *epistemologia*, sau teoria cunoașterii științifice, care identifică și clasifică diferite informații ce pot lua o turnură sistemică, axiome, sisteme numerice, structuri moleculare etc., toate având tendința de a se constitui drept *modele ideale* filosofice. Prin astfel de construcții/structuri fragmentare, fie de natură matematică, fie antropologică, despre care aduce mărturie și Claude Levyi-Strauss (1908-2009, părintele structuralismului etnologic) se confirmă ideea, platoniciană la origine, după care orice sistem filosofic este, concomitent, *convențional*, autonom și organic, supus deci

perfecționării, pe măsură ce o ramură a filosofiei, sau chiar totalitatea lor, se schimbă. Și atunci, vorba profesorului Alexandru Surdu, cine se mai încumetă azi să elaboreze sisteme filosofice noi, când tendința generală, deconstructivistă, este de negare a lor?¹

Problema ține, paradoxal de *logica rațiunii (logica intelectului, în termenii logicii simbolice)*. Ideea că orice *sistem filosofic* (nou sau vechi) trebuie aplicat la domeniul realității este caduc. Evoluția științelor a impus structuri și funcții noi, necunoscute în trecut. De la sistemele *binare* de calcul, de pildă, s-a ajuns inclusiv la calcule în patru, sau chiar *cinci* dimensiuni (ce iau în seamă inclusiv forțele fizice – n.n.). La fel, în filosofie au apărut sisteme dialectico-speculative de tip *pentadic*. În acest fel, direcția *sistemică* a filosofiei actuale, ce părea că a pierdut teren, a renăscut tocmai din dorința de a recupera domeniile „refractare” ale cunoașterii, de a le reda „în pura lor existențialitate”, cum le numea profesorul Alexandru Surdu.

Un astfel de domeniu l-a reprezentat, în special în veacul nostru, iconoclast și deconstructivist, istoria artei, cu deosebire estetica, disciplină, rămasă, paradoxal, la nivelul de percepție kantian, respectiv la granița dintre etic și religios, sau cel mult văzută cao disciplină eliberată de sub dominația voinței, ca la Nietzsche. Din motive ce țin de „întâmplare” relatează profesorul Alexandru Surdu, „la îndemnul lui Constantin Noica”, viitorul creator al *Filosofiei pentadice* a elaborat (la începutul anilor '80 – n.n.), inițial parțial, pe domenii ale artei, un sistem „nou” de interpretare numit de el *pentamorfoză*, având drept scop clasificarea și ierarhizarea artelor, în funcție de mecanismele de producere și funcționare a acestora.² În esență, precizează profesorul Alexandru Surdu, „filosofia artei, în postura de pentamorfoză, nu se identifică cu o teorie sistemică a adevărului. Cu toate acestea, fără să încalce concepțiile tradiționale, fără să asistăm la recunoașterea *unei filosofii* (s.n.), câștigul este în domeniul studiului realității artistice. Asta pur și simplu pentru că cercetarea este *pentadică*” (s.n.).³

Faptul că însăși ființa umană prezintă o întruchipare de tip pentagonal (*percepe* cu cele 5 simțuri, *concepe* prin cele 5 facultăți ale gândirii și *construiește* cu cele 5 degete) rezează, așadar, *exempli-grația*, dovadă că orice realizare umană de prestigiu se situează în *orizontul general al pentadei*.

Cu mulți ani în urmă, Mircea Vulcănescu identifica câteva criterii de *atestare* a unei activități filosofice autentice și originale, de tip românesc. Între acestea, semnală tradiția istorică, existența unui mediu de difuzare adecvat, în cadrul culturii naționale (reviste, școli filosofice etc.), prezența limbajului filosofic „gramaticalizat”, studiul sistematic al filosofiei, inclusiv la nivel universitar și, cu deosebire, existența *unei filosofii de tip sistemic* (s.n.), „de amploare”. Din fericire, noi, românii, în ciuda unor contestatari vehemenți, veniți adesea chiar din interior, ne încadrăm în aceste criterii selecte.

Cu deosebire, construcțiile *de tip sistemic*, „adaptate la particularitățile tradițional românești”, ținea să precizeze profesorul Alexandru Surdu,⁴ nu ne-au lipsit, exemplul cel mai strălucit fiind chiar *Filosofia pentadică*, o lucrare elaborată de profesorul Alexandru Surdu cu deosebire în ultimul deceniu de viață (2010-2020) și, rămasă, după unii confrăți, nefinalizată, ultimul volum *Existența Reală* la care profesorul a lucrat până în ultimele clipe ale vieții, fiind, la ora actuală, de negăsit. Din rațiuni *editoriale*, în primul rând, *Filosofia pentadică*, așa cum a fost publicată *în timpul vieții* de profesorul Alexandru Surdu, urma să cuprindă 6 cărți, primele 5 fiind deja publicate: *Filosofia pentadică I, Introducere în problema Transcendenței*, apoi *Filosofia pentadică II, Teoria Subsistenței*, *Filosofia pentadică III, Existența*, și, în final, *Filosofia pentadică IV*, asociind două componente *Ființa* (respectiv *Teoria Ființei*, București, Ed. Academiei Române, 2020) și *Realitatea*, urmând ca volumul V-lea, *Existența Reală* să închidă ciclul. La fel, din motive conceptuale („încercarea noastră de curățenie”, o numește profesorul), volumul *Teoria Ființei* reia și sporește analiza celor trei facultăți ale gândirii: Intelectul, Rațiunea și Speculațiunea, analizate anterior „de mântuială”, afirma însuși Alexandru Surdu, pregătind astfel terenul pentru volumul al VI-lea (în fapt, a 5-a componentă a Pentadei, *Realitatea*).

Schematic, *Ființa* (F) este centrul *Filosofiei Pentadei*, deasupra ei situându-se Subsistența (S) și Existența (E), iar sub ea, Realitatea (R) și Existența Reală (Er). Schema apare, în format grafic, în *Prefața* volumului al V-lea, menționat (p. 12) fiind considerată „cheia de intrare” în Cetatea Filosofiei, imaginată de profesorul Alexandru Surdu, ale cărei porți ferecate ne separă de *Pentada de aur a Realității* (s.n.): Adevărul, Frumosul, Binele, Dreptatea și Libertatea. Dacă bunul Dumnezeu i-ar fi îngăduit profesorului Alexandru Surdu să-și desăvârșească *Sistemul*, așa cum au avut norocul ilustrații săi predecesori, Lucian Blaga și Constantin Noica, cu siguranță ne-ar fi lăsat nouă ocazia, unică, de a urca pe „meterezele turnurilor” construite de Profesor, până la Poarta Cerului, pentru ca, scaldându-ne în Duhul Adevărului (*pneuma tes aletheia*), să ne mântuim sufletele.

Situată în centrul *Filosofiei pentadice*, făcând legătura între Existența Nemijlocită și Realitate, *Ființa*, în accepțiunea Profesorului Alexandru Surdu, este similară cu Logica. De aceea, Alexandru Surdu împrumută *Ființei* cele trei facultăți ale gândirii: *intelectul, rațiunea și speculațiunea*, într-o încercare de a reuni, într-o formulă inedită, tradiția speculațiunii, cu virtuțile meditației și ale revelației mistice. Argumente psiho-gnoseologice leagă *Ființa* de Existența Nemijlocită, deoarece, ca să fie, lucrurile nu trebuie doar cercetate cu simțurile, dar și gândite.

În accepțiunea Profesorului, *Ființa este Existența gândită*, gândirea fiind așadar facultatea psihognoseologică supremă. Pentru ca această noțiune să fie înțeleasă, nu trebuie pornit de la *Ființă*, ci, din contră, trebuie ajuns la ea. În acest sens, este invocat sistemul filosofic noician, respectiv *Devenirea*

întru *Ființă*, accentuând pe faptul că, etimologic, *devenirea* înseamnă și trecere, transformare. Față de această interpretare, profesorul Alexandru Surdu are și un punct de vedere propriu: „Existența Nemijlocită nu *trece* (s.A.S.) în *Ființă*, nu se transformă, ci *se înființează* (s.A.S.) pe sine, în măsura în care omul o găndește”.⁵

Ce este, așadar, Ființa? Primul care a încercat să dea un răspuns acestei întrebări a fost Martin Heidegger (1889-1976), în lucrarea sa fundamentală *Ființă și Timp (Sein und Zeit)*, publicată în 1927. Din păcate, cum observa și profesorul Alexandru Surdu, maniera „aglutinată” a limbii germane, în care Heidegger și-a formulat tezele mai mult „a aruncat în neant” încercarea rupe cu tradiția sistemelor ontologice, ce dănuiau încă de la Platon”.⁶ Pe urmele lui Heidegger, C. Noica a renunțat să se întrebe *ce este Ființa*, căutând o cale de a arăta *cum devine Ființa*. Aceasta a fost, în opinia sa, *calea circulară*, respectiv *cercul* („cercul dialectic”, fundamental, în opinia lui Noica fiind reprezentat, astfel: *ființa, devenirea, devenirea întru ființă, și ființa regăsită*). Creator al unui sistem filosofic original, *în patru timpi*, un câștig față de „triada” lui Heidegger, Constantin Noica a numit *rațiune*, „drumul devenirii ființei” („conștiința devenirii întru ființă”, cum o numea Alexandru Surdu), punând-o în opoziție cu intelectul. În planul rațiunii, Constantin Noica a imaginat o nouă filosofie, numită și *Logica rațiunii*,⁷ distinctă de vechea *Logică* (dialectică), a lui Hegel.

Lucrarea lui C. Noica *Devenirea întru ființă. Scrisori despre logica lui Hermes* (publicată în 1981, la Ed. Științifică și Enciclopedică) cuprinde, în final, și câteva considerații despre rațiune, în jurul căreia „pivotează totul”. În opinia sa, *rațiunea = ființa*, iar „*devenirea întru ființă*” nu există dincolo de om/de ființa umană, pentru singurul motiv că rațiunea funcționează „cu om cu tot”. Acest tip de abordare, cu totul nou, și în opoziție cu teza lui Heidegger, care susținea că omul nu este o ființă privilegiată și că, din contră, *ființa trebuie căutată pretutindeni* (s.n.) reprezintă, și în opinia lui Alexandru Surdu, „o reconsiderare a lumii, din perspectiva Ființei”.⁸ Mai mult, C. Noica a lansat ideea de a *rescrie* „Logica” lui Hegel, în spirit kantian însă, identificând *devenirea* ca „limitația care nu limitează”. În noua „logică”, noiană, *Ființa* nu se reduce la *devenire*, ci totul are drept corolar *recompunerea*: „Indivizii pier, speciile rămân”, observa C. Noica. În acest sens, *rațiunea* acționează ca „a doua instanță”, ce reia ciclul devenirii, dar într-o formă nouă, superioară, denumită de Noica „*devenință*”.

În stilul său ironico-îngăduitor, Profesorul Alexandru Surdu îi îndemna adesea pe interpreții lui Noica, deveniți ad-hoc și heideggerieni înverșunați, să cumpere un buchet de flori și să-l ducă la mormântul lui Noica, de la Păltiniș, în speranța că poate vor afla acolo, *direct de la sursă* (s.n.), ce a vrut să spună C. Noica atunci când a definit *Ființa*. Sau poate, dacă nu vor fi mulțumiți de „răspuns”, să-l „întrebe” pe Heidegger însuși, ce a vrut să spună prin „Dasein”. Răspunsul ne asigură nu cu surâs înțelept, Profesorul, stă în *Logică*.

Definind Ființa (obligatoriu la singular), profesorul Alexandru Surdu ne trimite la verbul grecesc *a fi (einaî)*, ale cărui forme flexionare cuprind și participiul prezent, *to on*, respectiv *a fi-ul* românesc, mai exact *faptul de a fi*, devenit în românește, Ființă. Așadar, substantivul Ființă (*to einaî*), scris cu majusculă, și verbul *a fi* au același înțeles cu hegelianul *sein reines sein* (Ființa precede Existența).

Idea că „a fi = a gândi” este preluată, explicit, de profesorul Alexandru Surdu direct de la Parmenide, cel care considera că Ființa este imobilă, veșnic egală cu sine, iar Gândirea (*to noein*) este în aceasta (*Teoria Ființei*, op.cit., p. 18). Teza identității dintre Ființă și Gândire este prezentă, susține profesorul Alexandru Surdu, sub diverse forme de exprimare, în toată gândirea antică, fiind preluată și de moderni, inclusiv de Descartes, care, în expresia *Cogito ergo sum* semnala faptul, că, prin gândire, Ființa își dovedește „relevanța”. Psihologic vorbind, Gândirea este prima și cea mai importantă însușire a Ființei, ce poartă caracteristicile multiplicității. Profesorul Alexandru Surdu chiar atrage atenția că, inclusiv în logica tradițională, mintea umană era considerată, de la Aristotel citire, „locul ideilor” (*topos eidon*), așadar asocierea Ființei cu Gândirea nu se face pur și simplu, automat, prin transfer de caracteristici, ci pleacă de la ideea că Ființa este *esența* obiectelor, deci inclusiv a Gândirii („estimea” de care vorbea și Cantemir, când încerca să traducă ad litteram *to ti esti = ce este-le – n.n.*).

Pe de altă parte, Ființa nu se gândește pe sine, în mod mecanic, ci este cuprinsă de *inspirația* divină, care invadează Ființa prin gânduri, idei. La un loc, gândurile, obiectele, întrebările (*ti esti, hos esti, dia ti esti* etc. = ce este, cum este, de ce este) constituie, fiecare în parte, obiecte de manifestare ale Ființei. Mai mult, profesorul Alexandru Surdu dă exemplul lui Aristotel, care introducea, între întrebările despre Ființă, și pe cele referitoare la gânduri (*en te psyche*) al căror „loc” (*topos*) se regăsește, figurativ tot pe tărâmul Existenței.

În acest sens, merită semnalat că teza profesorului Alexandru Surdu nu este nouă întrutotul, fiind formulată, anterior, evident cu alte cuvinte, și de Martin Heidegger: în propoziții de tipul „calul este”, „piatra este”, ne spune Heidegger, piatra sau calul, după caz, *există* numai în măsura în care omul gândește acest lucru. Cu alte cuvinte, piatra, calul, nu sunt ființe, *nu ființează*, dar au „proprietate existențială”, prin simpla acțiune a gândirii („gândirea gândirii”, îi spune Heidegger – n.n.). Drept consecință, tot ceea ce „există” (înainte de „a fi”) este recunoscut prin Gândire. În aceeași categorie intră, de pildă, și lucrurile care, evident, nu există, fiind revelate doar de gândirea și de sensibilitatea/imaginația omului. Este vorba aici de îngeri, himere, dhuri, centauri, djini etc., divinități transcendente, ce apar în diferite religii și pe care le considerăm că *există* doar în măsura în care gândim acest lucru. Ca o concluzie: „Ființa, ca semnificație esențială se opune *devenirii* (cum ne învața C. Noica – n.n.), trecerii, transformării. Ființa înseamnă stabilitate, Ființa e atemporală, e durată ajunsă la desăvârșire”.⁹

Chiar judecând după aceste succinte observații, nu putem să nu constatăm că, în filosofie, Alexandru Surdu are destinul lui Epimenide. Dacă Zeul Chronos s-ar ține de cuvânt, și ar întoarce timpul înapoi, ne-am putea trezi într-o zi cu bătrânul Profesor printre noi, reîntors din băătălii, precum „leii Atlasului”, cu fruntea încărcată de pulberea grea, a „deșertului” gândirii. Iar întrebările lui insistente despre *ce este = ti esti*, despre Ființă și Gândire ar suna straniu pentru cei ce vorbesc acum o altă limbă, încărcată de răbufniri critice la adresa „logicii integrale”, promovată de Profesor.

Or, e limpede că o problemă atât de complexă precum Teoria Ființei nu poate fi rezolvată decât interdisciplinar, reunind cunoștințele despre cuget (Gândire – *nous*), cu cele despre obiecte (*to onta*), și constituind, *in re*, o *Ființă a toate*, care să ne conducă la expresia, de către, sine a ideii absolute. În acest sens, intuiția Profesorului Alexandru Surdu după care Ființa (*to einai*) se definește în funcție facultățile Gândirii (*cum este-le, ce este-le, și de ce este-le*) se dovedește corectă. Mai greu este cu identificarea exactă a „locului ideilor” pe scoarța cerebrală. Dar asta nu mai este problema filosofiei, ci, poate, a bio-fizicii viitorului.

NOTE:

¹ Alexandru Surdu, *Mărturiile anamnezei*, Paideia, București, 2004, p. 83.

² Idem, *Pentamorfoza artei*, ed. a II-a, Ed. Academiei Române, București, 2018, p. 10.

³ *Ibidem*, p. 12.

⁴ Idem, *Mărturiile...*, p. 192.

⁵ Idem, *Teoria Ființei*, Ed. Academiei Române, București, 2020, p. 17.

⁶ Idem, *Vocații filosofice românești*, Ed. Academiei Române, București, 1995, p. 90.

⁷ *Ibidem*, p. 90.

⁸ *Ibid.*, p. 91.

⁹ Idem, *Teoria ființei...*, p. 23.

HORIA ION GROZA

Luceafărul și Crăciunul: o interpretare creștină a poemului eminescian

„Regii duc în pace-eternă a popoarelor destine, / Închinând înțelepciunii viața lor cea trecătoare, // Dar un mag bătrân ca lumea îi adună și le spune / Că-n nou gând se naște-n oameni, mai puternic și mai mare. / Decât toate pân-acuma. Și o stea strălucitoare / Arde-n cer arătând calea la a evului minune”. Astfel scria Mihai Eminescu la 23 de ani în poemul „Dumnezeu și om”. Acea stea strălucitoare i-a călăuzit pe cei trei magi la Bethlehem și, după cum notează Vasile Lovinescu¹, în momentul în care au ajuns, imaginea stelei până atunci colțurată, s-a transformat din *Luceafăr* „în *Soare de Miezul Noptii*”.

„Cobori în jos, luceafăr blând, / Alunecând pe-o rază”... Dacă privim icoana clasică a Nașterii Domnului, atât de plină de simboluri, observăm că, din acest soare al Divinității, coboară o rază care formează într-o aură o stea din care raza se împarte în trei – Sfânta Treime, pentru a continua coborârea spre peștera unde S-a născut Pruncul. Icoana este împărțită în trei registre – cel de sus este cerul, cel din mijloc este domeniul unirii cerului cu pământul unde s-a săvârșit Întruparea, iar cel de jos este pământul cu evenimentele sale. Raza cerească întâmpină dificultăți căci trebuie să străbată un dur vârf de munte care întruchipează lumea neprimitoare așa cum a devenit ea după căderea în păcat a primilor oameni. Aici se întâlnește lumea nemuritoare cu cea muritoare. Incompatibilitatea dintre aceste două lumi naște un conflict de mari proporții care se rezolvă prin dragostea întrupării.

Ajungem astfel la o temă dragă poezilor. Între poemele mari inspirate de ea sunt „Luceafărul” lui Mihai Eminescu (1883) și „Demonul” lui Mihail Lermontov (1841), în care cel trăit în eternitate, îndrăgostit de o fiică de împărat dorește întruparea. Aceasta se produce însă doar în cazul Demonului lermontovian și are un efect negativ. Demonul aduce răul în lume, devine un tiran, distruge totul, inclusiv mireasa care, în urma sărutului, moare fiind luată la cer, în timp ce Demonul se rescufundă în neagra și eterna sa singurătate. Luceafărul este un erou pozitiv și, pentru motive ce vor fi discutate mai jos în text, renunță a-și pierde nemurirea pe care de dragul fetei de împărat era gata s-o preschimbe în perisabilitatea vieții pământești.

Criticul literar interbelic Lucian Boz intuiește în persoana Luceafărului o ființă cerească, poate pe Cel care, în termenii Sfântului Evanghelist Ioan, este Însuși Cuvântul.² El scrie: „Luceafărul a fost numit ‘Cuvânt curat’, adică neoplatonicul, gnosticul și ioaniticul Logos.” Gnosticii și neoplatonicienii recunoșteau Eonul, acest ansamblu de forțe eterne emanate de o existență vie prin care ea acționează asupra universului. Lucian Boz scrie: „Eonul este luat

[aici] în înțelesul Logosului”. Și explică: „conceptul eonului a avut o răspândire mare în gnosticism, care a pătruns pe melagurile românești, adus de literatura bogomilică”. Este foarte posibil că mintea iscoditoare a geniului eminescian a avut cunoștință și de acest concept. Pentru înțelegerea Luceafărului ca Logos, Lucian Boz amintește și metafora „guri” folosită de Eminescu în dialogul dintre Tatăl și Hyperion: „Cere-mi cuvântul meu dentâi - / Să-ți dau înțelepciune? // Vrei să dau glas acelei *guri*, / Ca după-a ei cântare / Să se ia munții cu păduri / Și insulele-n mare?”. Metafora apare și în poemul cumva înrudit „Fata-n grădina de aur”: „Tu ce sfințești a cerului coloane / Cu glasul de *eternă gură*”.

Dorul de absolut din inima fetei, contemplând înălțimile pline de mister ale nopții luminate blând de aștri („O dulce-al nopții mele domn / De ce nu vii tu? Vină!”) începe după o vreme să prindă grai și să conducă la un minunat dialog al dragostei. „Cobori în jos, luceafăr blând, / Alunecând pe-o rază, / Pătrunde-n casă și în gând / Și viața-mi luminează!” spune fata. „O, vin` odorul meu nespus, / Și lumea ta o lasă; / Eu sunt luceafărul de sus, / Iar tu să-mi fii mireasă” răspunde Luceafărul. Fata, însă îl dorește acolo jos, lângă ea. În avântul său sufletesc, ea oscilează între aspirația transfiguratoare a iubirii („O, ești frumos, cum numa-n vis / Un *înger* se arată, / Dară pe calea ce-ai deschis / N-oi merge niciodată” - strofa 23) și dorința pătimașă a dăruirii trupești („O, ești frumos cum numa-n vis / Un *demon* se arată, / Dară pe calea ce-ai deschis / N-oi merge niciodată !” - strofa 36). Este interesant că Petre Grimm (1881-1944), unul dintre numeroșii traducători în engleză ai poemului *Luceafărul*, folosește numele Lucifer în loc de Luceafăr (pe care, de pildă, Adrian Săhlean îl traduce frumos cu „the Evening Star”) pentru a-l contrasta cu numele Hyperion. În traducerea sa a celor 98 strofe ale poemului, ambele nume apar de un număr egal de ori – șase. Poate Petre Grimm a acționat în aceeași idee - de a sublinia dualitatea emoțională dintre două trăiri aparent într-un conflict continuu: aspirația curată (*Agape*; cu îngerul) și ispita cărnii (*Eros*; cu demonul).

Eminescu scria în *Miron și frumoasa fără corp* despre „Dorul după ce-i mai mare / N-astă lume trecătoare, / După ce-i desăvârșit”. Psalmistul spune: „Dumnezeule, Dumnezeul meu, pe Tine Te caut dis-de-diminează. Însetat-a de Tine sufletul meu, suspinat-a după Tine trupul meu” (Psalm 62, 1-2). Iar răspunsul nu întârzie „căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3,16). Iar Domnul Se întrupează și se naște în ziua de Crăciun. Și El ne îndeamnă: „Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” (Matei 5,48).

În mod evident însă există o prăpastie între lumea morții, pieritoare, unde dragostea se face în păcat, într-un „eros” puternic senzual și lumea Vieții veșnice, nemurirea, unde domnește doar „filia” și „agape”. Spre dezamăgirea eroului, viața eternă, a înălțimilor, nu poate fi schimbată pozitiv într-o viață pământească, trecătoare, sortită morții, căci transformarea ar însemna renunțarea la puritatea celestă a lumii pentru scufundarea într-o lume a păcatului, o lume lipsită de orizont. Luceafărul îi dă a înțelege fetei enormitatea cererii ei: „Tu-mi cei chiar

nemurirea mea / În schimb pe-o sărutare, / Dar voi să știți asemenea / Cât te iubesc de tare". Demiurgul îi spune fiului Său, Luceafărul: „Îți dau catarg lângă catarg, / Oștiri spre a străbate / Pământu-n lung și marea-n larg, / Dar moartea nu se poate..."

Prăpastia dintre cele două lumi poate fi trecută doar într-un singur mod - acela al Domnului care evită întinarea, nedorind așa cum dorea Luceafărul scufundarea completă în felul denaturat al omului lumesc, omul *dintâi*, cel căzut în păcat („Da, mă voi naște din păcat, / Primind o altă lege: / Cu veșnicia sunt legat, / Ci voi să mă dezlege"). Păstrându-Se curat și nepierzându-Și dumnezeirea, Iisus este omul cel de-*al doilea*, singurul capabil de a transfigura firea umană. Precum și este scris: „Făcutu-s-a omul cel dintâi, Adam, cu suflet viu; iar Adam cel de pe urmă cu duh dătător de viață" (1 Cor. 15:45). Și: „Omul cel dintâi este din pământ, pământesc; omul cel de-al doilea este din cer" (1 Cor. 15:47). Maica Domnului și Biserica Îi sunt Domnului Iisus mireasă.

Luceafărul își dă seama de realitate când privește seducerea făcută de Cătălin, prin care subit fiica de împărat dobândește o identitate terestră – Cătălina. „Vicleanul copil de casă ce împle cupele de vin" îi propune fetei, după el foarte naivă, să se predea total lumii instinctuale a plăcerilor (și nu unei lumi a cerurilor sau unei lumi transfiguratoare!): „Tu ești copilă, asta e... / Hai ș-om fugi în lume / Doar ni s-or pierde urmele / Și nu ne-or ști de nume /... / Vei pierde dorul de părinți / Și visul de luceferi". Luceafărul înțelege, cu tristețe, zădărnicia sacrificiului său și realitatea incompatibilității dintre cer și pământ care poate fi învinsă doar la modul messianic, mod inaccesibil duhurilor și accesibil numai lui Dumnezeu. Luceafărul deci, renunță: „Ce-ți pasă ție, chip de lut, / Dac-oi fi eu sau altul ? / Trăind în cercul vostru strâmt / Norocul vă petrece, / Ci eu în lumea mea mă simt / Nemuritor și rece".

George Călinescu subliniază faptul că „Luceafărul este pentru mulți [analști] un tratat de metafizică abstrusă" ceea ce a dus la a vedea în el pe Arhanghelul Mihail, pe Neptun, pe Satan-Lucifer, pe un Orfeu pagan, pe întruchiparea unui „haos matern din care a ieșit lumea, prin potența activă a Demiurgului", pe „Logosul, verbul revelator al dumnezeirii", pe Hyper-eon sau chiar pe „România geologică or pământul, Cătălina fiind nația românească".³

Se știe că Eminescu a menționat într-un manuscris că a cunoscut legenda Luceafărului din jurnalul turistului german K[unisch], cu sensul alegoric că deși „geniul nu cunoaște moarte" el „nu este capabil de a fericii pe cineva [și] nici de a fi fericit". Călinescu pledează în consecință pentru interpretarea general acceptată, proprie romantismului și în ton cu „teoria schopenhaueriană a genialității". După el, Luceafărul este „mintea contemplativă, apollinică, cu o scurtă criză dionisiacă, aspirând la fericirea edenică a topirii în natură, [fericire] care îi este însă refuzată".

Eminescu a lucrat opt ani la conceperea și desăvârșirea poemului *Luceafărul* și pentru cele 98 de strofe finale el a redactat peste șase sute de strofe, fiecare strofă fiind revizuită în medie de șase ori. Deci a meditat îndelung asupra poemului său. Nu știm tot ce a gândit. Nimeni, cu excepția lui Dumnezeu, nu

poate cunoaște toate tainele uriașului univers al unui geniu, nici chiar geniu însuși.

Deși a scris „Eu nu cred nici în Iehova” Eminescu nu era un necreștin. El provine dintr-o familie cu evlavie în Dumnezeu, cu bisericuța sa proprie în Ipotești. Mama poetului a avut șase frați și surori care au intrat în monahism și chiar Eminescu însuși voia cândva să se călugărească.⁴ Impresionat de credința poetului, Gheorghe Gavrilă-Copil i-a închinat chiar un Acatist ca pentru sfinți, ceea ce desigur este o exagerare dar nu fără un grăunte de adevăr.

În *Luceafărul* Eminescu afirmă simplu și frumos existența eternității în care trecem după moartea pământească: „Părând pe veci a răsări / Din urmă moartea-l paște / Căci toți se nasc spre a muri / Și mor spre a se naște”. Mai mult, cuvintele eminesciene „mor spre a se naște” repetă chiar vorbele Mântuitorului despre nașterea din nou, „de sus” (Ioan 3,3) și despre necesitatea morții bobului de grâu pentru a produce roadă (Ioan 12,24). Cum spune un minunat colind de Crăciun din Maramureș: „Azi e miercuri, mâine joi / Vine Domnul pe la noi / Însă de văzut Îl vede / Numai omul care crede. // Numai omul care știe / Că vecia nu-i pustie”.

De aceea interpretarea creștină pe care o propunem și pe care, foarte posibil, marele poet o purta conștient sau inconștient în adâncul său, apare extrem de plauzibilă și revelatoare. Întruparea se realizează într-adevăr prin dragoste, ca răspuns al celui din lumea duhurilor dat aspirației celui din viața pământească. Dar o întrupare rodnică nu se poate realiza prin scufundarea în ființa umană decăzută prin păcat, ci numai prin păstrarea purității celeste și prin lucrarea de transfigurare a ființei umane, a aducerii acesteia la principiile celeste. Alt geniu al poeziei, Lermontov, a simțit aceasta și Demonul său, care dacă, ipotetic, s-ar putea întrupa, ar acționa exclusiv după legile voluptății cărnii, nu produce decât distrugere și disperare. Întruparea trebuie a se realiza doar la modul pozitiv în scopul transfigurării. O astfel de întrupare nu a fost posibilă în realitate decât prin miraculoasa taină a Nașterii lui Iisus cu dubla Sa natură. Nici o altă ființă din lumea cerurilor nu poate realiza aceasta, din cauza uriașei incompatibilități dintre cele două lumi și geniu lui Mihai Eminescu, ilustrează acest adevăr într-o manieră aproape de perfecțiune. Deci nu teoria superiorității și inadaptabilității genului neînțeleș, ci imposibilitatea spirituală a conviețuirii celor două principii cu excepția transfigurării, lucru însă realizabil doar de către Dumnezeu.

În 1977 un poet decedat prea devreme, Gheorghe Pituș, scria simplu dar frumos: „Nu pun dispreț nicicând pe nime, / dar eu îmi părătesc poporul, / oricum ar fi – el e izvorul /și steaua fixă de vechime; // el a slujit o albăstrime / ce colorează viitorul / c-un fel mai cosmic în decorul / vieții popoarelor sublime. // La noi un om e ca o casă, / pe deal o casă-i ca o țară / și steaua seamănă c-o masă // a cerului înalt de vară / unde luceafărul coboară / să-și ia lucirea ne-nțeleasă”.⁵

NOTE:

¹ Vasile Lovinescu, *Steaua fără nume*, Ed. Rosmarin, București, 1994, pp. 23-24.

² Lucian Boz, *Masca lui Eminescu*, Ed. Vinea, București, 1998, pp. 26-29.

³ George Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, vol. 2, Ed. Minerva, București, 1970, pp.100-103.

⁴ Theodor Damian, *Ideea de Dumnezeu în poezia lui Eminescu*, Eikon, București, 2016, pp. 129, 137.

⁵ Gheorghe Pituț, „La noi” în Idem, *Stelele fixe*, Ed. Eminescu, București 1977, p. 5.

LIANA NICOLAE

A vorbi

*Orice minte se îmbogățește de la o inimă bună
pușini oameni iubesc schimbarea considerând
că ea înseamnă să privești în adâncul sufletului său
că răceala supraomenească a furat ființa umană
că nu avem limită de vârstă s-o luăm de la capăt
să respir din nou când arma a fost înlocuită
cu o harpă în salutul unei iubiri unice și cețoase
iubirea mea calcă câmpul ară pământul secat
conduce sfinții din cer spre scara cerului răstignit
trăiesc într-o istorie aflată în pragul sufletului
doresc să-mi amintesc autorii care se odihnesc
de mână cu libertatea și iubirea cu plenitudinea
în presiunea și exuberanța vârtejului interior
parcă simt cum arde și trosnește viața în mine
se consumă în absurd ca o explozie fără echilibru
parc-aș fi o bombă dezamorsată după lungi uitări
suferințe și dezamăgiri și n-aș vrea să caut
o singură parte bună – altfel m-aș minți mereu
adesea mă îndoiesc de lucruri - și nu e nimic
când m-am îndoit de mine am început să sufăr
începusem să fiu prietenă cu ceasul universului
mi se părea că viața îndestulată se transformase
într-o relație bună între neajunsuri și prudență
acționând fără agresivitate înseamnă a vorbi bine*

Amăgire

*De câte ori citesc filosofie mă-ntristez
mediocritatea se amăgește cu legi proaste
ea este o perdea de erori nu este greșeală
modul ei de gândire este josnic de plumb
cu-ntrebări mușcătoare rele și agresive
filosofia supără – demască prostia
o trece peste marea vieții fără riscuri
e greu ca cei fără memorie să conducă
peste cei fără morală - apoi se laudă-ntre ei
fără nerușinare inventatând povești uitate
„etre aime profondement par quelqu'un
vous donne de la force – tandis qu'aimer
profondement quelqu'un vous donne
du courage” - Lao Tseu -
exprimând o opinie o atitudine este inutil
găsim realitatea doar în cultul tăcerii
timpul meu trece tot trece răsând plângând
râsul va rămâne muzica sufletului meu –
cine mă cunoaște bine nu mă va-nțelege
niciodată greșit – sunt când nor când mare
frumusețea și creația sunt universale
și eu voi rămâne în tot ceea ce am pierdut
în obișnuita mea lumină transformată în magie
voi ridica un castel verde în pădurea ochilor mei*

PASSIONARIA STOICESCU

Dracul sfințit de la Patrimoniu

Se zice despre scriitori că n-au nici un Dumnezeu; vorbă în vânt și total neadevărată. Pe Cel de Sus, chiar dacă se pare că nu l-am avea noi, ne are El îndestul, poate obosit și plictisit de nimicnicia și nemernicia unora dintre noi.

Totul a început de la profesorul B., lexicograf și prieten de „dicționare” cu soțul meu. Mi-a mărturisit, la vremea acestei povești, că scrie un tratat de demonologie și m-a întrebat dacă eu cred în Necuratul și cum mi-l reprezint. Anapoda întrebare! „Crezi, nu crezi, el știe să-și facă simțită prezența, dar reprezentarea lui e chiar lucrul naibii!”, am gândit eu atunci, fără să spun asta. Așa se face că pe moment am lăsat-o baltă cu înfățișarea, dar, nevrând să rămân datoare în fața musafirului, m-am trezit aruncând totuși o replică ciudată: „Femeia fără vreun Drac, n-are nici un Dumnezeu”!

Profesorul m-a privit ușor mirat de după ochelari, apoi mi-a mărturisit că citind unele din cărțile mele, *Lección de logică*, bunăoară, a găsit multe expresii care-l invocau pe Ucigă-l toaca, iar în *Soare cu dinți*, amuzându-se cu „Mânzul de treflă”, istorioara cu datul în cărți, s-a convins de „legăturile” mele cu Aghiuță. „Eh, dar și el e creația bunului Dumnezeu, n-avem ce face!”, a continuat domnul B. moale și îngăduitor pentru răspunsul meu și pentru sine. „Și totuși, ca poetă, sunt foarte curios, cum vi-l reprezentați dumneavoastră... pe dânsul?”, a încheiat el discuția și a promis să revină peste ceva vreme, nu înainte de a-i fi dat în cărți (vai, cu un trecut bine ghicit, iar cu viitorul foarte precis confirmat, după cum mi-a mărturisit apoi).

Vara aceea a fost foarte fierbinte... După o ședere la băi, să-mi dreg o gleznă ruptă, m-am întors acasă singură... Bărbatul îmi plecase la niște cursuri în străinătate, fiu-meu într-o vacanță studentească. Singură cuc, am început să tânjesc după o companie. Atunci, ca o datorie uitată, mi-a apărut în cap cel a cărui reprezentare în culoare și formă n-o avusesem încă.

Singurătatea, adesea mi-a iscat niște plăceri nevinovate, de a căror dulceață nu mă crezusem în stare până atunci: să cânt la muzicuță, să pictez, să dansez. Muzicuța se stricase, cu dansatul era mai greu din cauza piciorului betegit ... Așadar, ardeam de curiozitate să pictez. La băi, găsisem în biblioteca hotelului o cărticică despre pictatul pe sticlă. Aveam

niște guașă, aveam și albuș de ou, cum citisem acolo că ar fi necesar, dar sticlă?

În puterea nopții, căci nu mă prindea somnul și mă-nvârteam în casa goală ca un leu în cușcă, am „demolat” bufetul de bucătărie, fără să-mi pese că rămân doar cu un geam și că sticla aleasă are o scobitură în ea, ca amintire a întrebuintării de odinioară... Era clar că dacă Dracul voia să se „arate”, se putea oriunde și oricum! Și s-a făcut voia lui! După mintea și sufletul meu apăru un Drac-Poet...

Din câte știu, culorile au simbolistica lor, iar tu te poți exprima prin ele. Ducă-se pe pustii al meu s-a ivit dintr-odată, roșu, nu negru așa cum văzusem peste tot reprezentarea lui, deci într-o culoare a incitării, a neliniștii, a violenței, în total acord cu ce simțisem, când hodoronc-tronc, mă apucase pictatul. „Sufletul e un abur incolor, poate alb, poate albastru”, gândeam eu, „dar lăuntru trupesc e de carne și sânge, roșu, demonic. Dintre astre doar Luna îl îngăduie, dumnealui fiind tenebros, noptatic. Dar nu luna plină, care dă lumină cât de cât, ci Luna seceră, mâncată de niște verișori ai respectivului, pre numele lor *vârcolaci*. Ah, dar și culoarea Lunii e una incitantă, de nebun, am continuat să gândesc tulburată, aducându-mi în memorie tablourile lui Van Gogh, galbenele, pârjolitele lui peisaje, dar și portocaliurile lui senzual-viscerale...”

Van Gogh, cel într-o ureche, îmi șoptea clar: „Dă-i identitate! E al tău!” Și atunci mi l-am *apropiat /apropiat*, i-am pus o pană în mână, ca semn că nu era un demon ca oricare altul, ci unul scriitor. Și ce scria? Între el și sursa lui de iluminare, Crai Nou, mi-a curs din pensulă o baltă verzuie, de pucioasă, de otravă. Verdele e vital, dar prin degradare devine thanatic. În această punte „otrăvită”, am zgâriat un vers de-a-ndoaselea, căci așa e cu tablourile pe sticlă, fața devine dos..., un vers apărut în minte la întâmplare (oare?), dintr-o mai veche poemă a mea, *Balada lui Încă* – „Încă pace, încă luptă – dedesubt armura ruptă!”

Oare asta eram eu, el sau noi? În calitate de „doamnă zugravă” (*zugravă*) m-am iscălit în coada lui, adică a lui Belzebut! Cam asta a fost istorioara la început și atât m-am priceput!

Când a văzut profesorul B. tabloul, i-au curs ochii după el. Mi-a propus 10.000, apoi 20.000, apoi 30.000 de lei. Prostii! I-am spus că-i Dracul meu și n-are preț, deci nu-l dau. I-am făcut, de gura lui, un „frățior” tot pe sticlă, mult mai mic, ținând în mâna cu gheare un tratat de demonologie, din care curgeau literele închipuind numele autorului lexicograf. Acum Dracul devenise și lingvist!

Ah, dar povestea de-abia începe... După ce mi-am admirat „opera” îndelung, înrămată și afurisită de nea Matache, tâmplarul, care nu mai prididea să mă apostrofeze „Cum, bre, de v-a venit să-l... aia, acilea pă sticlă, pă Nefărtatul?!”, am pus-o pe peretele din dormitor, deasupra

lungimii patului, dând jos un tablou cu anotimpurile, aflat între mine și soțul meu, al unei plasticiene adevărate. *Între mine* reprezenta o grafică a mea, când mă desenasem goală, în oglinda dormitorului, un fel de tors, cu capul înfrunzit și fără față (ochi, nas, gură, sprâncene lipsă!), intitulată „Autoportret cu cap înfrunzit” (altă drăcie!, care în timp a devenit titlul unui volum antologic apărut la editura „Albatros”), iar „soțul meu” era un „Portret” al lui, făcut de mine în peniță, cu ochii în jos, într-un soi de pudoare, de fapt de mică lașitate de a privi lucrurile în față. Între noi doi, l-am pus încântată pe Demonel, cu spatele la mine, dar cu fața și cu pana, într-o postură amenințătoare, spre domnul meu. Era clar un „triptic de familie”!

Când s-a întors din concediu și a văzut „drăcovenia”, s-a supărat... Nu că mă desenasem goală-pușcă, nici că el nu îndrăznise să mă privească așa fără să fi roșit, ci ca un pravoslavnic adevărat, fiu de dascăl de biserică lipovenească ce era, neputând să accepte că e posibil ca în camera cu icoanele sfinte, în aceeași încăpere să existe și... Încornoratul! Între noi!

Cu multă părere de rău i-am promis că voi muta în sufragerie tabloul, dar acum, de bun venit, să-i întoarcă spatele și să povestească, așezat în pat, relaxat, cum a fost în concediu. Ah, dar stând cu spatele lipit de perete, mâncând niște colțunași cu brânză, fără vreo mișcare aiurea sau vreun cutremur pe nepusă masă, tabloul s-a desprins din perete și i-a căzut în cap, făcându-i ditamai cucuiul! Vezi, Doamne, Aghiuță nu stătea degeaba!

Pe mutește, speriată și încercând să-l îmbunez cu o compresă cu apă rece, am luat tabloul și l-am mutat în sufragerie, deasupra unei dormeze. Mi s-a părut că Znamenیا îmi face cu ochiul, când tabloul cu care l-am înlocuit m-a lovit zdravăn peste piciorul cu glezna bolnavă...

După două zile a apărut și fiul nostru acasă. Stând comod pe dormeză și sprijinit cu spatele de peretele pe care trona acum Tartacot, tocmai povestea cu haz o aventură, când tranc!, fără de veste, i-a căzut tabloul în cap și lui! Clar că nu era lucru curat. Am restabilit tulburată vechea ordine a casei, cu gândul de a da tabloul buclucaș, undeva, cuiva... Speriată și uimită l-am ascuns după un fotoliu, de unde nu mai avea cum să cadă. M-am gândit însă, cu părere de rău, că dacă îl voi expedia, măcar să-l fi fotografiat înainte, să am o amintire cu țacălia lui și cu pana de scris, ca o mică sabie îngerească. Un demon exorcizat din mulții care ne bântuie pe noi, scriitorii, pe care ne rabdă bunul Dumnezeu cu tot ce ne trăsnește prin cap...

Am sunat un coleg fotoreporter, care a venit înarmat cu trei blitzuri, două aparate mari cu zoom și a luat la rând ce aveam eu înșirat pe pereți. Cu un soi de premoniție ciudată că poate i se termină filmul și nu apucă să-l facă tocmai pe Cel Împricinat, am scos de după fotoliu tabloul cu

Nichipercea, l-am pus pe peretele de la sud, unde cădea lumina din belșug și i-am poruncit: „Lasă-le deocamdată pe celelalte și fă-l pe ăsta!” „Ptiu, drace, a zis omul scuiându-și în sân peste puloverul deschiat la gât, ce-i cu ăsta? Tu l-ai făcut? Ce te-a apucat?!” „Ai grijă să iasă cum trebuie”, i-am poruncit fără să-i răspund.

Dar vai! fereastra s-a izbit de perete, ușa s-a deschis fără veste și din senin o fojgăială de frunze a prevestit furtuna. „Oh, o să mă apuce ploaia și n-am luat umbrela! Cine ar fi bănuț că pe seninul ăsta o să plouă?” s-a văicărit el. S-a așezat într-un genunchi să fixeze mai bine cadrul, aparatul a clicuit de două ori, apoi a amuțit brusc. „Uite-așa îmi face figuri, când mi-e lumea mai dragă!”, s-a burzului colegul. „Cine?”, am apucat să întreb și în locul flăcării blitzului care dispăruse brusc, un fulger zigzagat a luminat camera, atât cât să mi se pară că Nefărtatul îmi făcea iar cu ochiul din tablou. „Vin altădată, a mai zis înciudat de neașteptatul incident fotoreporterul, că dacă îmi plouă aparatele astea, sunt mort!” și a dispărut în trombă pe ușă.

Am luat tabloul și l-am pus iar după fotoliu, pe jos. Eram consternată de ce nebunii era capabil personajul din tablou. A sunat telefonul și după ce l-am lăsat să zbârnâie ceva vreme, am ridicat receptorul. La celălalt capăt al firului era A.O., directorul bibliotecii din orașul unde făcusem școala. „Passingșut, cum îi plăcea să-mi zică, o să avem bal, mare bal! *O sută de ani de bibliotecă!* Să nu zici că nu vii! Și prezintă-te și tu cu ceva, cum ne răsfeți de obicei, o carte nouă, un manuscris, un poem, un tablou... Vezi că vine și ministrul... Ce-i pe capul nostru, nu-ți povestesc! Te așteptăm sâmbăta viitoare, la teatru!”

Și *teatru* a fost! După ploaia de vești de la telefon s-a stârnit o răpăială scurtă. Cum nu apucasem să răspund, am privit colțul de cer senin și m-am luminat și eu. „Voi duce tabloul! Gata, Întunecimea ta roșie, te fac pachet și la bibliotecă ți-e soarta! Că tot te-am închipuit cu pană!”, a hotărât forul meu lăuntric.

Sala Teatrului „G. Ciprian”, unde dădusem și serbările școlare, unde cântasem, dansasem, recitasem, era plină ochi. Toți scriitorii de la vremea aceea fuseseră instalați pe scenă, la o masă a prezidiului. În mijlocul nostru trona ministrul Culturii, M.S. Pe scaun, alături de mine, aveam tabloul înfășurat în hârtie de împachetat și legat cu sfoară. Simțeam parcă o dublă emoție transmisă clar de „însoțitorul ” meu pictat.

Când mi-a venit rândul să vorbesc, m-am dus calmă la microfon. Sala aștepta... „De obicei, vin în orașul adolescenței mele, al primei iubiri, al primei poezii publicate, al Bibliotecii ca un palat, unde am devorat cărțile, al Crângului cu oaza lui de poezie și de verde, singură, plină de toate amintirile legate de cele pomenite până acum... Astăzi însă, am venit împreună cu Dracul, Dracul meu cu pană...”

Lumea amuțise dintr-odată, spectatorii își lăsaseră bărbiile în piept într-un semn de jenă speriată că am înnebunit și delirez... Nu, nu deliram! Mi-am continuat discursul calmă, stăpână pe mine și mulțumită de efectul produs, amintindu-le că, Doamne ferește, nu bat câmpii și că la finalul expozeului vor vedea cu ochii lor materializarea a ceea ce îi înspăimântase. N-aș ști să repet acum vorbele de atunci, dar am văzut pe furis lacrimi în ochi și surâsuri calde. Când mi-am încheiat cuvântul, m-am dus împăcată la scaunul unde lăsasem tabloul, i-am sfâșiat nerăbdătoare hârtia și l-am ivit pe companionul meu, de care urma să mă despart, donându-l bibliotecii din B. Am ridicat trăsnaia deasupra capului.

Sala a izbucnit în aplauze frenetice. Oare pentru că îl vedeau cu adevărat pe Încornoratul sau pentru că le demonstrasem că n-am plecat cu sorcova în mijlocul verii? Pe spatele tabloului scrisesem caligrafic, așa cum învățasem la Pedagogică, un soi de cuvânt de adio: „Acest tablou înseamnă cheia / unui proverb deloc ateu, / că fără nici un Drac, femeia, / nu are nici un Dumnezeu! // Suavă, fără de prihană, / cu gând și suflet îngeresc, / ca scrib l-am înzestrat c-o pană / și-n coada lui mă iscălesc!”

Ministrul, care picta și el, a apreciat ineditul momentului, m-a felicitat și după ultimii vorbitori s-a trecut la concluzii. Numai că, pe când mulțimea organizatorilor, sala a început să se foiască, iar din mână în mână, până la prezidiu, a ajuns un bilețel, care i-a fost predat înaltului demnitar. „Ei, asta-i încă una, a zis el, pe jumătate amuzat, pe de alta speriat de ce ar fi putut să scrie în depeșă. Sper să nu fie o plângere sau, mai știi, vreo înjurătură în stil neaș... Ah, nu! a respirat el ușurat. E o epigramă!” Și a citit precipitat: „Un tablou cu Belzebut? Poetesa ne-a făcut, / dar constat cu mult regret, / că-i un ...autoportret!” E pentru dumneavoastră, doamnă, mi s-a adresat ironic. După cum se vede, ce-ați căutat, ați găsit!” și mi-a înmănat epigrama.

Era anonimă! Nu semnase nimeni, ca la noi. Lumea se înviorase brusc, încântată de spectacol și parcă fericită că-mi luasem plata. „Vă mulțumesc!” am îngăimat sec, pluralul desemnându-i laolaltă și pe domnul ministru, dar și pe semnatarul catrenului. „N-am rămas niciodată datoare, am continuat, și, după ce vă veți încheia spiciul, voi răspunde celui / celei care m-a atacat!” Când s-a făcut liniște după înaltul vorbitor, am trecut la pupitur și-am recitat și eu răspunsul meu: „Infirm deschis că dolofana / ce-o încarnez ar fi Satana... / În sfânta mea identitate / eu sunt... un Drac și jumătate!”

Tabloul a fost predat cu acte de donație, în regulă, bibliotecii din B. Dar preluat ca un trofeu, directorul A.O. a înlocuit tabloul conducătorului iubit din acea vreme, cel într-o ureche, din cabinetul lui, cu Dracul meu cu pană. Cine intra și-l vedea pe Aghiuță, se crucea de înlocuire, se amuza și surâdea. Iar domnul director mă suna și-mi spunea: „Passingsșut, Dracul tău face minuni! M-a trimis în Olanda!...” Apoi în Lituania, în Spania și Dumnezeu știe, unde și-o mai fi înțârcat el copiii... Până într-o zi, când

bătrâna maică a lui A.O. și-a vizitat fiul. La bibliotecă. Micuță, delicată și mult preacucernică a făcut ochii mari, o cruce și mai mare pe piept și a poruncit autoritar ca Antihristul să fie dat jos de pe perete. Așa a ajuns Belzebut la Fondul Secret, printre scriitorii prețioși sau interziși și incunabile nepermise ochiului de rând...

Mă liniștisem și eu, dar de câte ori veneam în B. la vreo acțiune, să lansez o carte, să mă întâlnesc cu cititorii și treceam evident pe la bibliotecă, voiam să văd alături de cărțile mele de care nu m-am îndoit niciodată că ar avea un grăunte de har divin, și pe Demonul meu exorcizat, să mângâi geamul rece al tabloului care-l împietrise acolo, să-i ating pana, recunoscătoare pentru scrisul meu, care, clar, are în el și Dumnezeire și Demonie. Așa simt eu. Doar că A.O. plecase între timp la cele veșnice...

Actualul director, S.B., dispunea să fie aduse cărțile aflate în bibliotecă, dar și tabloul, și urma un ritual, pe cât de straniu, pe atât de amuzant. La una dintre aceste „insolite întâlniri cu tabloul” a venit și preotul P.N., el însuși scriitor și editor. Om al cărții în toate ipostazele livrescului, mi-a ascultat îngăduitor spovedania cu pictatul tabloului și a murmurat o rugăciune pentru mine, și pentru Demonul meu exorcizat, să mă absolve într-un fel de năstrușnicia gândului și a faptei...

În prefața cărții poetei chineze Zhang Ye, „Demonul bărbat”, tradusă împreună cu fiul meu, în 2021, la Editura Junimea, Iași, plachetă pe care am donat-o, evident, Bibliotecii din B., scriam: „Cât privește *demonul*, ființă divină sau semidivină, acesta este identificat cu spiritul strămoșilor sau cu un geniu tutelar (...). Demonul formează o parte a conștiinței, cu facultatea de a dirija destinul, în sens bun sau, uneori, rău. Cel posedat de demon în credințele anticilor era protejat de zei, pentru că avea *ingeniu* – echivalentul inspirației.”

Eu însămi am scris *Balada lui Încă*, până să fi pictat tabloul: „Încă ora, încă veacul / întru Domnul, întru Dracul, / mă coboară și mă urcă, / mă sfințește și mă spurcă, / Încă iar și totuși Încă, / zicere nespus adâncă...” numai bună de încheiat această poveste dedicată iubirii și zidirii *pentru și întru* carte.

Cum l-am salvat pe Baki de atacul unui băiat al străzii

Eram pe strada mea și l-am văzut la zece-cinsprezece metri pe Baki, amic și vecin, încolțit de un băiat îmbrăcat ponosit, care, probabil îi cerea bani și tot încerca să-l controleze prin buzunare. Baki se opunea și, la un moment dat, enervat, l-a împins mai puternic pe agresor. Acesta a revenit și i-a aplicat fulgerător un pumn în plină figură. Amicul a căzut pe trotuar nemișcat. Necunoscutul s-a aplecat asupra lui nu ca să-i acorde vreun ajutor, ci ca să îl buzunărească. Acum eram practic în spatele lui. Mi-am potrivit din priviri pașii, ca la executarea unui penalti, m-am avântat și i-am aplicat cu sete o lovitură cu piciorul drept exact în șale. Nu știu în ce m-am lovit, dar am simțit în laba piciorului o durere sfâșietoare, care parcă m-a neantizat. Când m-am dezmeticit din durere, am constatat că aveam un deget zdrelit, care îmi sângera. Mă lovisem cu toată puterea de marginea măsuței de lângă pat, din dormitor. Cred că prietenul și vecinul meu se simte bine. Nu am avut până acum ocazia să-i spun că eu am fost cel care l-a salvat, atunci când a fost atacat de un vagabond.

Câinele care imita cuvintele ca un papagal

Cred că niște neisprăviți de copii legaseră botul unui câine comunitar cu benzi de scotch de la nas și până sub falca de jos. Bietul animal mergea pe stradă cu capul în jos, ca un condamnat. M-am apropiat de el și i-am prins capul sub braț, la subțioară, ca să-și dea seama că îi vreau binele și să ne împrietenim. S-a lăsat convins și am început, cu mare grijă, să-i desprind panglicile de scotch de pe bot. El tremura și nu putea nici măcar să schelălăie. Parcă îi simțeam eu însumi durerea și îi spuneam de fiecare dată, după fiecare panglică desprinsă: Gata, Tati, gata, gata! La un moment dat, după ce i-am eliberat întrucâtva gura, când am repetat Gata, Tati, gata, gata!, l-am auzit și pe el că zice scâncind Gata, gata! Pot să spun că m-a cucerit imediat și că aș fi vrut să-l adopt. Nu s-a întâmpilat acest lucru, pentru că, atunci când m-am dezmeticit, câinele dispăruse.

La biserica de lemn din Bocșița, cu Ambulanța pentru Monumente

Vremea odihnei. De pe treptele Căminului Cultural, pe dealul din față, se distinge coiful bisericii de lemn din Bocșița. Trei metri și jumătate de șindrilă zdrențuită o mai despart de vârful din tablă pe care este fixată crucea. Trei metri de șindrilă zdrențuită și înnegrită de vremea ce vremuiște, până când întregul acoperiș va redobândi culoarea lemnului proaspăt. Mii de bucățele din lemn de brad, bine uscat, netratat, croit fâșie cu fâșie. Bucățile de șindrilă, de lungimi egale, cu ulucul de îmbinare astfel potrivit încât apa să nu pătrundă, au fost bătute în câte două cuie fiecare. Totul se face manual, ca pe vremuri. De mai bine de trei luni, meșterul Simion, sprijinit de echipe de voluntari în perioada vacanței de vară, apoi de Arnold, un tânăr, ajutor din orașul său, lucrează la restaurarea unei biserișute de pe la 1784. Bisericile de lemn din Transilvania sunt goticul în miniatură. Nici nu li s-ar potrivi bizantinul. Cum să realizezi cupole acoperite cu șindrilă? Și apoi, pe dealurile transilvane, coifurile-săgeți se încadrează de minune în peisaj.

O după amiază de octombrie lină, cuminte, cu un soare prietenos care n-a lăsat ziua să treacă fără să se arate pușintel. Pe drum, ici și colo, câte un câine întins pe asfalt. E unul și în apropiere, pe iarbă, se caută de purici. Oameni nu prea sunt. Satul mai găzduiește doar vreo șaptezeci de suflete în casele aproape goale. Femeile par mai longevive, dar și ele stau mai mult prin gospodărie. Drumurile lungi nu li se mai potrivesc. Din cei vreo douăzeci de bărbați, nu lipsesc prietenii birtului de lângă biserica cea nouă de la șosea. Gheorghe cel prietenos și fără familie, nu se mai poate despărți de pahar. Picioarele îl cam lasă, deși ar mai trebui să aștepte vreo patru sărbătoriri ale Sfintei Paraschiva până la șizeci de ani. Când mai dă câte o mână de ajutor la cules, își pune genunchii-n pământ, ca la rugăciune.

Nu lipsesc evenimentele. Duminică, satul se va aduna să sfințească piatra comemorativă închinată eroilor locului care și-au pierdut viața în cel de-al doilea război mondial. Multe nume de pe placă sunt identice, de parcă aceiași bărbați ar fi murit de mai multe ori: Aciu Ioan, Perneș Ioan, Pinte Vasile, Ardelean Ioan... După ceremonie, masa, cu ciorbă și bograci, pregătite la ceaun de femeile satului. De pe acum una din sălile Căminului Cultural e pregătită cu mese frumos acoperite, cu perdele și draperii curate, noi chiar.

Noi nu vom lua parte la eveniment. Meșterul Simion și Arnold, ajutorul său, se vor întoarce acasă sâmbătă după amiază, eu de dimineață. Ei doi vor reveni, căci munca la bisericuță nu s-a încheiat, eu va trebui să mă mulțumesc cu cele trei zile pline în misiunea neașteptată de voluntariat. Retragerea mea din învățământ nu a însemnat și retragerea din societate. Dimpotrivă, e un minunat prilej de a descoperi, cu surpriză și încântare, noi și noi moduri de existență.

Căminul Cultural a avut și o sală de clasă. Dar acum în sat a rămas un singur copil, fetița de trei ani și jumătate a părintelui și a soției sale, învățătoare în satul vecin. Locuiesc în aripa dreaptă a Căminului Cultural, în vreme ce sala de clasă din stânga a devenit, temporar, spațiu de cazare și servire a meselor de peste zi. Trei paturi improvizate, cu câteva saltele clădite peste paleți și acoperite cu pături din lână în culori pastelate, fiecare în câte un colț. Pereți albi, proaspăt zugrăviți, cu brăul vopsit într-un albastru închis. Mi-ar fi plăcut să fi pictat cineva steluțe galbene peste stratul de vopsea întunecată, ar fi fost mult mai vesel. Podelele vechi, solide, din scânduri de lemn, nu scârțâie defel, spre deosebire de parchetul modern. Podelele nelăcuite emană căldură, spune meșterul Simion, lacul e rece. Firește, îmbrăcămintea rămâne în valiză sau întinsă pe lavițe ori pe unde mai găsești ceva loc. Pentru spălat, un lighean și un bidon cu apă la gura căruia e fixat un fel de robinet din plastic, detașabil. Apa curge cât îți capacul robinetului apăsat. Cadrul acesta seamănă puțin cu toamnele de pe vremuri, când, la Sanislău, mergeam cu liceeni din Negrești-Oaș la practici agricole. Spălat la lighean, veceu în curte, lanterne în loc de becuri, câte un șoricel, din când în când, ba chiar și un iepuraș găsit pe câmp care-și face culcuș peste noapte în cizma ta de gumă. Bucătărie ambulantă, cu elevi de serviciu și mâncare proaspătă, pregătită în curte. Aici avem în plus un frigider mare cu de-ale gurii și, în fiecare zi, la prânz, primim mâncare caldă printr-o firmă de catering.

Peste drum, casa coanei Marioara, o femeie aproape octogenară, iute și îndatoritoare. Vârsta nu-i mai permite, totuși, să tot urce și să coboare treptele casei mari, așa că și-a amenajat cele două încăperi joase ale beciului și acolo își duce leatul. Gătește, are grijă de grădina de legume, de cele câteva găini și de cocoșul din curte, căci nu mai e chip să îți o vacă ori un purcel când ești singur. Are încă în grijă și pâlincia. Cunoscuta pâlincă de Zalău vine și de aici.

În fiecare dimineață, meșterul se trezește undeva după ora șapte, se primenește și, când vede lumină la gemulețele coanei Marioara, iese la cafea. Am avut parte și eu de patru dimineți petrecute la căldura sobei, cu o cafea făcută la expresor. Modernitatea a ajuns și aici, căci copiii și nepoții, plecați prin străinătăți, aduc noutăți. Noutățile acestea, inclusiv telefonul mobil, nu pot suplini singurătatea coanei Marioara, rămasă de o vreme și fără soț. Prezența noastră o mai înveselește, dar va veni iarăși vremea în care, ore și ore, zile la rând, nu va vedea țipenie de om trecând pe drum. Lacrimi peste lacrimi, tristeți peste tristeți, ploaie din ochi peste seceta câmpurilor și a vieții. Are și o baie, coana Marioara, pe care ne-a pus-o la dispoziție o dată pe săptămână, adevărată binecuvântare. Încălzire cu cazan de lemn. O încăpere spațioasă, cu televizor și radio, peste care au trecut anii.

La bisericuța de lemn din deal urcăm pe la nouă dimineața. Lemnele acoperișului sunt umede, nu te poți cățara până nu se mai zbicesc. Drumul trece prin curtea bisericii celei noi, cu hramul Sfântului Ioan Botezătorul, apoi pe o cărăruie umedă și înverzită de ploile toamnei. După uscăciunea verii, parcă s-a trecut din nou la primăvară. Doar frunzele îngălbenite ale prunilor și nucilor, lumina întârziată a dimineții ne aduc la realitate.

Printre copaci și ierburi, cruci. Tot felul de cruci și morminte. Cruci din metal înfipte în moviște de pământ, cruci din piatră pe socluri din beton. Așa, împrăștiate printre copaci, în jurul bisericii, mormintele sunt prietenoase. În liniștea din jur, stai de vorbă cu cei plecați și nu ajungi să te plicitsești. De câte ori nu se-ntâmplă ca ei să fie mai înțelegători decât cei vii? Îl înțeleg și pe Gheorghe, când se pune în genunchi să culegă nuci sau ghebe crescute din rămășițele lor pământești. Așa suntem noi, oamenii, mereu împărțim, ne împărțim, mereu dăruim, ne dăruim. Doar când ne uităm menirea mai dăm peste nuci pietroase ori stricate, peste ciuperci otrăvitoare. Pesemne că Dumnezeu nu e atât de supărat pe Gheorghe de vreme ce tocana de ciuperci nu i-a făcut rău, iar aniversarea lui coincide cu sărbătoarea Sfintei Paraschiva. Chiar dacă, după ce s-a priment și s-a dus de două ori în aceeași zi la biserică, a sfârșit prin a se instala într-un scaun de alături, la birt. Și apoi, cum se face că birtul și prăvălia satului sunt exact lângă biserică?

Mormintele, așadar, mărturia anilor de prosperitate a satului, a anilor în care oamenii nu erau plecați cine știe pe unde. Ele așteaptă în tăcere. Poate cei plecați se vor întoarce într-o zi, chiar dacă, până atunci, crucile se vor fi unit cu pământul, chiar dacă șurile și grajdurile se vor urni, țiglele de pe acoperișuri se vor sparge, mașinile lăsate prin curți se vor umple de bălării, fructele nu vor mai fi culese. Poate cei plecați nu vor păți ca Făt-Frumos, fiul împăratului din *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*. Nu moartea îi va aștepta cu coasa, ci pământul împospătat și înviorat, dornic să-și ofere din nou roadele. Poate pentru cei plecați se restaurează biserica cea veche din Bocșița. Și, chiar dacă atunci nu se va mai ști de meșterul Simion și de Arnold, ajutorul său, de toți voluntarii ajunși în acele locuri prin proiectul Ambulanța pentru Monumente Sălaj, bucuria întâlnirii cu Dumnezeu se va transmite până departe. Căci Unul suntem, și bucuria e contagioasă.

Acum și aici, acoperișul mai are nevoie de câteva bucăți de șindrila, de un paratrăsnet, de montarea celei de-a doua cruci, de schimbarea unei bărne putrezite fixată sub ușa de la intrare. Meșterul și ajutorul său mai lucrează. Nu e muncă ușoară. Ridici schele, stai în poziții incomode, la înălțime, picioarele amorțesc, tu trebuie să te concentrezi și la fixatul șindrilor, și la bătutul cuielelor, și la poziție, nu cumva să pui bucata nepotrivită, care uneori mai trebuie șlefuită, nu cumva să bați cuiele strâmb, nu cumva să aluneci. Acolo, sus, toate zgomotele se aud mai tare, timpanele devin mai vulnerabile, munca se desfășoară în mare liniște. Totul e ritmat de bătăile ciocanului, de hârșăitul fierăstrăului.

Ritm. Ritmuri. Totul este ritm. De la zi la noapte, de la un anotimp la altul, de la viață la moarte, de la respirația mării la cea a ființelor și așa mai departe. Ritmul se trăiește. Strămoșii noștri au fost în el mai mult decât noi. Observând natura, în toate formele ei de manifestare, au învățat cum să facă. De la ea au aflat cum să trăiască viu și curat. Când respiri în ritmul naturii, ești în echilibru. Natura îți este prietenă mereu. Chiar și atunci când îți dă câte o palmă. Te pune la punct pentru că n-ai știut să o respecti. Învață, omule, învață! Învață să ascuți frunzele și vântul! Învață, după culoarea și direcția norilor, a vântului,

când va fi ploaie și când va fi soare! Dacă vrei să restaurezi o biserică, mai întâi vizitează-o, stai liniștit o vreme în preajma ei, vorbește-i, așteaptă să-ți vorbească! Rămâneți o vreme în tete à tete! Ascult-o! Observă! Vezi cum au fost înnădite grinzile, bucățile de lemn, ca să afli unde este bolnavă, unde are nevoie de ajutor! Ai răbdare! Rămâi în ritmul ei! Împrieteniți-vă! Abia după ce deveniți prieteni, după ce respirați în același ritm, relația voastră poate să înceapă.

Dacă bisericile vechi din zidărie pot fi restaurate de aproape orice constructor, cele din lemn au nevoie de meșteri populari specializați în tâmplărie și sculptură în lemn, meșteri capabili să reproducă sau să reconstituie elementele degradate de timp. Totul trebuie făcut cu mâna, fără grabă, acordând atenție fiecărui detaliu, de la ce unde pui, la felul în care calci. Meșterul Simion se numără printre puștii care pot să se ocupe de astfel de monumente istorice. A lucrat la mutarea caselor vechi, a morii și a vâltorii, din spațiul lor, în Muzeul Satului din Negrești-Oaș, pe vremea când Remus Vârnab era director, apoi s-a ocupat de întreținerea lor. A ales să facă ce-i place.

Când faci ce-ți place, ești în ritmul tău. Când ești în ritmul tău, rezultatul muncii se încadrează în normalitate. Pentru meșterul Simion, a fi în normalitate înseamnă a fi tu însuși. A fi tu însuși înseamnă să te asumi așa cum ești, cu tot ce ai. Meșterul e de părere că supranaturalul nu există. Îl vede ca parte integrantă a normalității. Normalitate este când iubești cu adevărat. Dacă îi chemi pe nume pe cei doi mânji, Victoraș și Stelu, două minuni ale naturii, cu pielea roșcată și ochi luminoși, ei vin, își bagă capul sub câte un braț al tău și porniți astfel la plimbare, înseamnă că iubești. Dacă nepotica vrea să urce pe spinarea iepei Stela, dacă știe să se prindă de coamă și să stea lipită de ea, să nu cadă, înseamnă că iubește. Dacă îți chemi sau îți mână oile cu blândețe, înseamnă că iubești. Dacă sari în ajutorul aproapelui și te rănești tu în locul lui, înseamnă același lucru, căci iubirea se confundă și cu responsabilitatea. Înseamnă că iubești și dacă te înfurii și pui pe cineva la punct sau dacă glumești fără intenția de a jigni. Sigur că nimeni nu e perfect, însă contează partea dominantă a personalității. Fiecare își primește darul în funcție de cât de bun este. Dacă ești bun, bun primești, dacă ești altfel, altfel primești.

Voluntariatul la bisericuța din Bocșița a fost un mare dar, o mare bucurie. Trei persoane au intrat în armonie încă de la început. Cum s-a reușit? Prin manifestarea bucuriei, glumind, muncind. Să știi să te bucuri de ce primești, să accepți anumite condiții, să le respecti, să respecti spațiul și liniștea celuilalt, să te culci devreme ca a doua zi să te poți concentra maxim la ce ai de făcut. Să fie Arnold în preajma ta, să te învețe să folosești corect fierăstrăul, să scoți cuie, să sortezi șindrila, să legi scânduri cu sfoară ca să le ridice pe acoperiș, iar la sfârșit să-ți spună „Good job, colegu!” e nemaipomenit. Un exercițiu de smerenie cu zâmbetul pe buze, cu lacrimi de recunoștință.

Acopăr noaptea pământul

*În somn,
acopăr noaptea întregul pământ,
port făclii ce ar putea pârjoli
grâul și cuvântul din inima lui,
rătăcitor ca dragostea,
înflorind un salcâm,
sunt un fluture-pelerin
cu o singură moarte.*

Gutui albastru

*Trăind adesea
cu frunzele alături,
am început sămă subțiez
și sufletul meu
să cuprindă cu blândețe
numele oricărei nervuri
ce așteaptă ziua
să înfloresc
sub privirea unui bărbat
îndrăgostit,
în preajma unui gutui albastru...*

Spic și lacrimă

*Lacrimă și spic-
câmpul veștedei veri.
E ora când fluturii răsar
tot mai rar,
ora când sufletul meu
alergă să se mire...*

Îndrăgostit fiind

*Duhul ierburilor,
venea în visul meu
și-mi spunea
cum să mi-l apropii,
încendiind zilele
și salvând doar o parte din mine
pentru a-l putea primi doar pe el
în așternutul de lebedă
în care mai adorm uneori.*

Mai ușoare ca aerul

*Cu multele lui glezne,
mai ușoare ca aerul,
un zmeur arde
sub o flacără stingheră din cer-
limbă ascuțită și fragedă
de animal tânăr
care vânează pentru prima dată,
coboară peste flori,
călcând locul unde mă aflu,
și risipind în aer petale-scânței,
lumini în rochii atât de albe.*

Sfioasa dantelă

*Sfioasa dantelă a ceții
se plimbă pe maluri de râu,
își răsfiră degetele
peste ierburi stinse,
în depărtare se vede
mugurul unui foc
spre care merge
să-și întâlnească
singurătatea întregă.
În chip nevăzut
un arin o însoțește o vreme...*

THEODOR CODREANU

Teologia lirică a rugăciunii

Am mai spus-o și altădată, scriind despre volumul *Cuvînt în cuvînt – Antologie*, Editura Junimea, Iași, 2004, prefață de Lucia Cifor, că un fenomen singular în literatura contemporană îl constituie Nicolae Ionel, poet din „promoția '70” (în terminologia lui Laurențiu Ulici), cu scriitori supuși, în bună măsură, unei *damnatio memoriae* din pricina neaderenței lor stilistice și de *Weltanschauung* la simulacrele de imediat succes ale textualismul postmodernist, care, intrat în criză, n-a ezitat să se „salveze” prin „curajul” pornostilisticii premiate adesea și de spiritul „novator” al criticii din sânul Uniunii Scriitorilor. Cel puțin din câteva pricini scrierile lui Nicolae Ionel n-au prins în fața modei: *în primul rând*, dimensiunile urieștii ale operei: un recent bilanț al acesteia indică în jur de 83 de volume de versuri, 12 de scrieri teologice (dintre care câteva axate pe taina *rugăciunii*), 6 de teatru (piese ne jucate), 5 de folclorică, 24 de traduceri (între care, psalmii, Ovidiu, Kleist, Trakl, apoi o apariție monumentală, 12 tragedii ale lui Shakespeare, 1364 de pagini, Iași, Editura Tehnopress, 2016, și traducerea întregii opere a lui Vergilius 1996, care așteaptă apariția unei noi ediții la Editura Academiei); alte scrieri – *Scrisori de la Ruth*, Iași, Editura Pim, 2021 și, abia ieșitul de sub teascuri, *Jurnal de eremit* (Iași, Editura Pim, 2022) și *Rugăciune* (aceeași editură, 2022). Așadar, în jur de 130 de volume, încât, vorba cronicarului, *se sparie gândul*, și nu e de mirare că, la un moment dat, scriitorul remarcă faptul că vreo sută dintre cărțile sale n-au beneficiat de nicio recenzie, deși, de-a lungul timpului, au scris despre el scriitori și critici importanți.

În al doilea rând, indiferența față de scrierile sale se datorează dimensiunii creștin-ortodoxe a operei, latură care-l îndepărtează de „tabla de valori acceptate” a ideologiei neomarxiste „corect politice”. În mediul cunoscătorilor însă, Dan Ciachir consideră că Nicolae Ionel este „singurul poet laic din ziua de azi care asumă organic duhovnicia ortodoxă” (2007). Ar trebui argumentată o asemenea situație, nu doar enunțată. Or, cititorul de azi, îndepărtat de carte, n-are nicio șansă să parcurgă cărțile autorului, cu atât mai puțin pe cele de teologie sau de *Jurnal de eremit*.

În fine, *în al treilea rând*, Nicolae Ionel este creator de nou idiom artistic, un mînuitor de excepție al limbii române, cum apreciază lingvistul și filologul ieșean Eugen Munteanu, la citirea poemelor din *Rugăciune* (2018), prefiguratoare pentru ediția definitivă din 2022: „Aș risca să spun că ați atins cumva acum, în limba română, ceea ce a făcut Kafka cu limba germană: lipsa oricărei retorici, transparența absolută, dincolo de care se

străvede Misterul”. Dar este o plasare excepțională în plină *transparență transmodernă* (vezi taina *transparenței* din capodopera lui Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, I-III, 1978), descifrabilă cu noua metodologie a transdisciplinarității. Nu e de mirare că Lucia Cifor, pe care o consider cea mai importantă interpretă a poeziei lui Nicolae Ionel, corela *transparența absolută*, sesizată de Eugen Munteanu, cu *actul clar de narcisism* al lui Ion Barbu, scuturat, ca și în cazul Kafka, de orice retorică venindă din vechiul narcisism romantic, *exhaustie* care atinge ceea ce autorul *Jocului secund* însuși a numit *ermetism canonic*, ajungând la versul-cheie *Întocma – dogma*. Recte Misterul duhovniciei ortodoxe, congrescut din dogma Sfintei Treimi. Or, Misterul acesta răzbate în *Rugăciune*, Cuvânt care dă titlul proaspătului volum al lui Nicolae Ionel, pregătit în timp de *teologia rugăciunii* din mai multe opuri. Acum, poetul pune în ecuație *Rugăciunea* prin o sută de texte numerotate romanic, constituindu-se într-o *Rugăciune a rugăciunilor*. Cum ar fi, în definitiv, medianica, teribila *Rugăciunea unui Dac* (1879), adevărată *transversalie* pentru întreaga operă eminesciană, imagine arcuită între rafaelica Madona dumnezeie, din *Venere și Madonă*, 1870, și comparația cu Fecioara între sfinți din *Luceafărul*, 1883, capodopere intermediare auroral-hristosferic cu poema *Rugăciune* (1880).

Rebelii „raționaliști”, nutriți de iluminismul secolului al XVIII-lea și de marxismul celui următor, eretici, în cel mai bun caz, în numele *est-eticii* promovate după căderea imperiului sovietic, au pledat pentru „reformarea” teologiei rugăciunii, incriminând, aparent imbatabili, că este absurd să te rogi pentru iertarea dușmanului tău, a conducătorilor comuniști, pentru corupți, pentru hoți sau pentru „rebuturile” umane, inclusiv pentru nicasianul „frate Alexandru” (vezi cartea postumă a lui Constantin Noica, *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, 1990), „frate” care s-a metamorfozat, paradoxal, în clipa de față, în Patriarhul Moscovei, „oblăduitor” al dezastrului din Ucraina, țară pe care o consideră *satanică*, în consonanță cu fostul președinte al Rusiei, Medvedev, om de vază al lui Vladimir Putin. „Vinovatul” este însuși Mântuitorul, care, torturat de „frați”, a cerut iertare de la Tatăl: „Iartă-i, Doamne, că nu știu ce fac!” Ba, în prima epistolă către Tesaloniceni (5, 17), Sfântul Apostol Pavel vorbește de *ruğa neîncetată*, unii înțelegând că rugăciunea se face doar prin cuvinte, uitând că Sf. Ioan Botezătorul îndemna și la fapte. Înzestrat cu harul rugăciunii duhovnicești și inițiat în teologie, Nicolae Ionel cunoaște diversitatea și importanța celor șase feluri de rugăciuni din Evangheliile, cu numeroasele subdiviziuni prezente, nuanțate de tradiția Sfinților Părinți și a marilor teologi din istoria milenară a creștinismului, în genere, și a ortodoxiei, în special, de la Sf. Maxim Mărturisitorul până la Dumitru Stăniloae, încât cele o sută de rugăciuni realizează, într-adevăr, o transversalie, o „ecuațiune universală”, ar zice Eminescu, a spiritualității creștine încifrate, ontologic, în rugăciune. O asemenea concentrare teologică o găsim, de pildă, la Sfântul Grigorie Sinaitul: „Rugăciunea este Dumnezeu, care lucrează toate în toți”. Sf. Maxim

Mărturisitorul ordona feluritele rugăciuni în două trepte ale desăvârșirii: pregătirea ascezei și etapa contemplativității, recte a dragostei dumnezeiești și a curăției. Accesul către a doua treaptă ține de cunoașterea apofatică, spune Părintele Stăniloae, căci lumea e rațională doar în plan fenomenologic (Kant) și *suprarațională* în Logosul divin. În cunoașterea apofatică „sunt date toate”, lumea dobândește transparență, într-o lumină „care strălucește prin toate”¹, dovedindu-se astfel că lumea însăși se schimbă, că „e «lumină» inepuizabilă conform cuvântului românesc «lume», care vine de la latinescul «lumen»”², singura etimologie conservată în sânul limbilor romanice pentru ideea de *lume*. Lumea opacă, așa cum apare sub simțurile noastre, nu are consistență ontologică, ci numai una dialogică, accesul la ontologic fiind înlesnit doar prin *dialogul rugăciunii*: „Potrivit credinței noastre, lumea se luminează în relația ei ontologică cu Dumnezeu, care e sensul ei suprem”³.

Nicolae Ionel, în același spirit, consideră că în rugăciune „Trebuie să cerem ceea ce este mai înalt, ceea ce ne este esențial. A cere ceva mărunț este ori a nu crede în mărinimia divină ori a o coborî în trivial. Să cerem cele ale Duhului și cele mici ni se vor acorda potrivit iconomieii dumnezeiești care lucrează în totalitatea evenimentelor și lucrurilor după o înțelepciune atotcuprinzătoare în care nu există hazard și detaliu insignifiant. Astfel că, cerînd ceva mărunț, nu știm cum contravenim mersului uriaș al acestei cuprinderi. Dar cerînd ceva înalt, nu contravenim desfășurării iconomieii în care nimic nu este neprevăzut și necalculat, iar cele mărunte le vom primi într-adaos” (*Jurnal de eremit*, 5 mai 1992).

În lipsa dialogului *lume-cer*, care e plinătate a Ființei în rugăciune, lumea redevine opacă, pustie, zice și Eminescu în *Memento mori*: „Nimic nu luminează astei pustietăți,/ Doar sloiurile par ca ruine de cetăți,/ Plutind de asprul viscol al morții cei de veci...”. Condiția umană, încrucișare de contradicții prezente și în Scripturi, este prezentă și în omenitatea, întruparea Mântuitorului, Fecioara însăși transformându-se în femeie, trăiește maternitatea, dar rămânând pururea Fecioara, „fecioara în naștere și după naștere” (*Jurnal de eremit*, p. 9), după cum Iisus trăiește cele omenești ca realitate istorică, necăzând în mitologie. Invers, omul care se înalță la dumnezeire, se știe că e om: „Totul mă arată ca necredincios, virtuțile mele și chiar și rugăciunea mea” (*Ibidem*, 6 ianuarie 1993): „Fiindcă nu există rău decât în slujba binelui”, răul nefiind ontologic, ci fenomenologic: „În afară de Treime, libertatea duce la cădere, sau, în afară de Treime, este cădere. Dar oare chiar această cădere, această neascultare, această neputință, această sete de cunoaștere, suferința, jertfa, deznădejdea – nu sunt privite, în ansamblul lor, în totalitatea lor, ca bune? ca ziditoare? ca reintegratoare? Nu-L cuprind ele pe Iisus Hristos jertfitul și pătimitul?” (p. 13). Să vedem, simplificând lucrurile, cum traversează această complexă realitate mundană și creezească cele o sută de rugăciuni ale lui Nicolae Ionel.

În Cântul I, căci despre o veritabilă epopee a rugăciunii este vorba, *invocația* se configurează deja ca *rugă de iertare* atotcuprinzătoare către Dumnezeu Tatăl și către întreaga Creație:

*Iartă-mă, Doamne Dumnezeule-al meu, Mîntuitorule,
iartă-mă-n ceruri și pe pămînt,
iartă-mă-n toate ființele și-n toate sufletele de la-nceputul luminii,
din adîncul apelor nopții și pînă-n slava tronului Tău,
iartă-mă, bună, preasfîntă Treime, Tată Atotfăcătorule,-Atotțitorule,
Cuvîntule Sfinte,*

iartă-mă,-al Tatălui, Duhule Sfinte,

iartă-mă, Mîngîietorule!

Iertați-mă, îngeri și-arhangheli, începătorii, stăpîniri, puteri, și domnii,

iertați-mă, tronuri, și heruvimi, serafimi,

iertați-mă, sfinților de pe pămînt și din rai,

iertați-mă, oameni de-acum și din veacuri, și vietăților toate,

frunză și iarbă, mă iartă, pămînte, văzduhuri, lumină, lumini,

duhuri și sufluri de viață,

iertați-mă, zidire toată a Domnului,

iartă-mă, întunecată de mine și atît prihănită.

Iartă-mă, Doamne Dumnezeule-al meu, mîntuirea mea, mila mea,

iartă-mă,-atotîndurate Iisuse, cu pacea Ta și cu frumusețea-adevărului Tău,

iartă-mă, Maică-a durerii și-a milostivirii, Mireasă Fecioară,

iartă-mă, milă care ne ții, substanță a lumii, adîncule,

iartă-mă,-n veci viu, al duhului nostru,

milostivește-te, Milostivire, miluiește-mă, Milă,-ndură-te,-Atotîndurare,

iartă-mă, sfîntă iubire,

rugă, iartă-mă, ceea ce umpli ființa și cerul,

făcătoare de viață,

iartă-mă, Cruce sfîntă a Domnului Nostru,

iertați-mă, vămi și stihii, și sufluri de viață de peste-adîncuri și spații,

frumusețe, iartă-mă, mîntuitoareo, a înălțărilor inimii,-a lumii

și-a Dumnezeirii, lumină în care vedea-L-vom față spre față pe Domnul.

Iartă-mă, Dumnezeule Doamne, înalt al iertării,

ține-mă-n rugă neîncetată și neînsurată toată viața,

și, pentru numele-Ți sfînt, Te pogoară într-însa și dă-mi mîntuire,

răsari, încolțește, Lumină a lumii, în inima mea, luminează-mi,

naște-Te, bunule, Unule-Iisuse, în pogorîrea și în smerirea duhului meu,

Te întrupează din lacrimi în nimicnicia-mi și-n atotneputința-mi,

sînge ia și dă-mi duh,

iartă-mă, fă-Te iertare a tot ce a fost și va fi de iertat pe pămînt și în cer,

ia-mă în mîinile Tale-amîndouă,

ia-mă în brațele Tale,-ndurate, boare-a luminii,

fă-mă sălășluire a Ta pînă nimic nu mai rămîne din mine-n afara-i,

*pînă Tu Însuși Te-aduci Ție, Doamne Iisuse,- adorare cu sufletul meu,
și-ntr-o lumină noi toți ne aprindem și-unim și vedem,
ne facem lumină și-Ți suntem lumină, fărănceputuri și fără sfîrșit.*

Nicolae Ionel concurează forța versetelor biblice cu o retorică poetică savant calculată, în care dominantă este anafora, asociată cu metafore grele și cu o sintaxă distinctivă. În capitolul II, iertarea devine *milă* (taină hristică ce-l mânia pe Nietzsche!), milă ca în rugăciunea isihastă a inimii (vezi cap. VI), penetrantă și prin miluirea Maicii Fecioare, fără de care se simte înghițit de toate primejdiile lumii: „Fie-ți milă de sufletul meu, Maică-a durerii, / fie-ți milă de-atîta deznădăjduind neputință, Maică sfîntă a celor fără nici o nădejde, / și cu-ndurările tale fără de margini te-ndură de mine pînă la moarte, / nu mă lăsa, că se surpă, se prăbușește tot sufletul meu și nu mai este niciunde nicio scăpare, / mă prinde-ntunericul, milul mă-nghite-al adîncului, smîrcul m-acoperă, / apele negre trec peste mine, m-afund, Maică a mea, sub temeliiile lumii...” (cap. III). Pentru asta, salvarea e în mila durerii de pe Cruce, dar Dumnezeu nu-l mai crede, ruga însăși fiind ținută ca *păcat*. Ca pe Iov, Dumnezeu nu-l mai poate ajuta decât îndurându-se astfel: „zdrobindu-mă iarăși și iarăși” (cap. V). Tăcerea lui Dumnezeu aprinde nevoia de strigăt divin: „Strigă, Doamne, în inima mea, strigă tare, strigă-mă tare și întoarce-mă./ că m-am pierdut de Tine și de sufletul meu” (cap. VIII). Dar pătimitul știe că Dumnezeu e milă, îi cere numai o „întoarcere lină”, căci Domnul e „cântare curată” (cap. IX). Mântuitorul e chemat să se roage pentru om, ca „jertfă de tot” (cap. X). Vrea numele Mântuitorului, Cuvântul său ca *întoarcere* a Lui, viața însăși (cap. XII), căci „nevrednic făcutu-m-am, Doamne, de tot darul vieții și din bucuria Ta am căzut” (cap. XIV). Urmarea: s-au înmulțit cei căzuți, fără nădejde, „în grădina din urmă a spaimei de moarte” (cap. XVI). Și care și-au pierdut darul cel mai de preț – rugăciunea, puterea de rugă.

De aceea, Poetul se roagă să i se ia trupul pe drumul Golgotei: „ia trupul, Iisuse, al meu, și du-Ți Crucea pe vârful Golgotei,/ ia inima mea și las-o străpunsă, Doamne, de lance,/ ia sîngele meu și lasă-l țîșnind pe tot trupul lovit, sfișiat și străpuns,/ cu sufletu-mi soarbe-Ți în ultime clipe, înăbușindu-Te, suflul din urmă al vieții,/ cu toată, în chinuri tînzînd către Tatăl, ființa Ta plină pînă la cer de durere și strigăt, umple-mi ființa” (cap. XIX). Așa va putea înțelege și trăi strigătul ultim: *Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit!?* Abia atunci va reprimi darul și puterea rugăciunii (cap. XX): „Nelegiut-am, Mîntuitorule, miluiește-mă!” (cap. XXI). Iar puterea e în strigătul neauzit al ființei: „Dă-mi strigăt să strig, Mîntuitorule! Dă-mi glas să Te chem, Iubitorule-al nostru! Suflare dă-mi să Te rog ca tilharul, pînă la moarte: adu-Ți aminte de mine, făptura mîinilor Tale, și pomenește-mă!/ Ca Petru plîng cu amar: iartă zidirii Tale, Iisuse, ridică din moarte sufletul meu, miluiește-mă! Izvorule al nemuririi și-al răsăririi luminii,- nviază-mă!”

Rugăciunea întregitoare se adresează și Sfântului Duh, Sfintei Treimi, la care accede față către față cu Iisus, unic și tripersonal deopotrivă (cap. XXXIII, LVI), extinzând-o, ca Eminescu la soarta Dacului, împreunată rugă cu străbunii săi, cu toată jalea lor „de veacuri și evi și de vremi”, neuzita chemare a glasului „neluată în seamă”, ca întrerupere a dialogului cu cerul (cap. XLII). Părintele Arsenie Papacioc ar fi identificat aici *rugăciunea ca răzbnare*, exemplară, culminândă, la noi, în *Rugăciunea unui Dac*: „Vă învăț eu: să-l iubiți (pe cel pe care vă răzbnati, n.n.) și să-l pomeniți la rugăciune. Pentru că dacă te răzbnii, rămâi dator la Dumnezeu, dacă nu te răzbnii, rămâne Dumnezeu dator la tine, și e mai bine așa, că spune și Scriptura: «Răzbnarea e a Mea»”⁴. Poetul atinge intensitatea eminesciană a stingerii, ca pământ și întunecime, „ticăloșie până-n străfundul alcătuirii mele vremelnice și nimicirea-i tot zbciumul meu și spulberare de fum” (cap. XLIV). Acesta este „strigătul până la cer” către cel fără auzire (cap. LXXX). Rugăciunea a XC-a este una dintre cele mai concentrate și se adresează *tăcerii*, ca ultim drum spre împăcare și lumină. Iat-o întregă:

Liniștește-te de cuvinte și gânduri.

Plîngi, dacă plîns ți se dă, în fața lui Dumnezeu.

Taci de tine, de inima ta, în sufletul tău.

Nu mai pune nimic între tine și El.

Lasă pace să vină, liniștea lucrurilor, tăcerea adîncului nestrăbătut.

Stai singur cu Domnul cel singur.

El e lăuntru acum, suflarea însăși a ta.

Respiră-L. El este Amin.

Din tăcere (hamletiană?) va pogori *lumina*, cu toate fețele rugăciunii, de la iubire și bucurie, până la dăruire și viață. Acum, poetul se recunoaște că este rugăciunea plinitoare care se-ntoarce în rugăciune: „Din rugăciune sînt, în rugă mă-ntorc la cunoștința de mine însumi” (cap. XCII). Și poate spune, ca Denis de Rougemont, că *singurul om realist este cel care se roagă*.

Nicolae Ionel este unul dintre cei mai importanți poeți români creștin ortodocși ai literaturii române contemporane, iar ca vastitate și adîncime a scrierilor, neîntrecut.

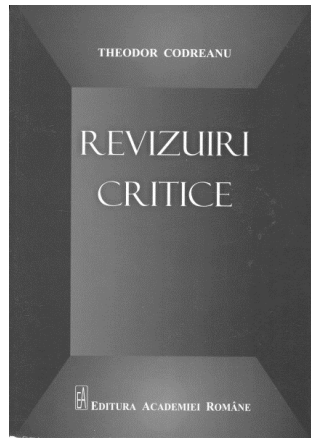
NOTE:

¹ Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, București, I, 1978, p. 134; v. și ediția de la Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, I, București, 1996.

² *Ibidem*, p. 347.

³ *Ibid.*, p. 348.

⁴ Cf. Sorin Apetri, *Între timp și veșnicie. Viața Părintelui Arsenie Papacioc*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Suceava, Editura Accent Print, 2015.



MIHAELA ALBU

Pledoarie pentru *revizuirile critice*

Nu numai începutul, acel „ante-scriptum” ce deschide volumul *RevizuiRI critice*, semnat de Theodor Codreanu (Ed. Academiei, București, 2019), ci și mare parte a complexei și vastei sale opere de istoric și critic literar, sub o formă declarată ori subînțeleasă, pledează – lovinescian – pentru reevaluarea, revizuirea unei scrieri literare din perspectivă contemporană. Și astfel, teoria *operei deschise* (*opera aperta*) pare îmbrățișată și de criticul Th. Codreanu, deși (încă din 1983!) demonstra că „opera este ermetică în structura și ADN-ul ei, și numai critica este deschisă, ca semn al mărginirii noastre în cunoaștere” (*op. cit.*, p. 6, fragment readus în atenție de autorul însuși din articolul „Critica deschisă”, publicat în *Convorbiri literare*, nr. 3 / 1983).

În „argumentul” cu care deschide volumul de *RevizuiRI* face însă un excurs prin „îmbrățișarea” ideii de *opera aperta* de către critică („Opera fiind deschisă devine nepuizabilă în interpretări”, p. 5), la „antipod” situându-se *critica științifică* (Mihail Dragomirescu), idee care a dus la conceptul de *critică totală*, doctrină „fecundă”, încununată la noi de călinesciana *Istorie a literaturii române de la origini până în prezent*.

Dar, oricâtă admirație ar avea criticul pentru cartea lui G. Călinescu, subliniindu-i totodată originalitatea – operă inegalabilă, „ea însăși singularizându-se ca un obiect arhitectonic-estetic de sine stătător” – este conștient și subliniază că ceea ce se constituie în artă drept *capodoperă* conține să fie indescifrabilă pe de-antregul, păstrându-și, cu alte cuvinte, o permanentă „taină”.

În altă ordine de idei: onestitatea pe care i-o subliniază Eugen Simion celui considerat „Criticul în accepția cea mai profundă a noțiunii”, cu referire

la E. Lovinescu, poate fi perfect atribuită – după ce îi parcurgi cărțile – și lui Th. Codreanu. Scrierile sale de critică și istorie literară, cu referire la autori incluși în „lista canonică”, dar și la mulți dintre cei condamnați la „damnatio memoriae”, scrieri bazate pe cunoaștere exhaustivă, atât a operei unui autor, cât și a cuprinderii hermeneutice a acesteia, se constituie (ar trebui să se constituie!) în adevărați „stâlpi” de susținere în nevoia noastră de pătrundere / descifrare a *misterului* operei literare intrate în raza sa de interes.

Se cunoaște că în preocupările criticului Th. Codreanu locul de frunte îl ocupă opera eminesciană. Nici în cazul volumului pe care-l avem în vedere, cel al „revizuirilor estetice și hermeneutice”, în secțiunea intitulată „Efigii” nu putea lipsi un capitol intitulat chiar „Eminescu”, de data aceasta privit prin grila unui alt mare „pierdut” din „memoria” istoriilor literare contemporane – Vintilă Horia.

Mă voi opri așadar mai cu seamă asupra acestuia, urmând ca mai târziu să prezint și conținutul volumului în ansamblu.

Studiul îl pune încă din prima frază pe Vintilă Horia sub semnul valorii, iar consecința firească a acestei „personalități de excepție” este și aceea că „nu putea să treacă indiferentă pe lângă geniul eminescian.” (p. 126) Iar sublinierea „eminescianismului funciar” al laureatului premiului Goncourt îi dă prilejul criticului să amintească – în termeni duri și totodată subtili pentru *cine știe* și, mai ales, *înțelege* – acele cunoscute „inepții ale mutanților *dilematici* postdecembriști, coborâți pe scara neomarxistă a *corectitudinii politice*.” (p. 126)

Deopotrivă acestor „mutanți”, dar mai cu seamă celor ce știu și înțeleg – de la Maiorescu citire – Theodor Codreanu le aduce în atenție recunoașterea poetului de către marele scriitor din exil drept „*arheu* al culturii și literaturii române, în sensul că sub uriașa umbră a lui Eminescu crește și va crește întreaga noastră cultură” (pp. 127-128).

Dar recunoscutul eminescolog Th. Codreanu nu se rezumă la prezentarea opiniilor lui Vintilă Horia asupra operei poetului ori la înțelegerea scrierilor horiene sub semn eminescian, ci face un excurs – necesar – asupra unor studii mai mult sau mai puțin cunoscute, consacrate operei lui Eminescu. Dintre cele la care face referire rețin atenția cele semnate de A.C. Cuza – prefețe, dar mai cu deosebire „ampla monografie, în două volume, rămasă în manuscris până în anul de grație 2010, când s-a hotărât s-o editeze Ionel Oprișan” (p. 131). Legăturii dintre opiniile – coincidente – ale lui A.C. Cuza și Vintilă Horia, subliniind faptul că monografia nu era publicată când scriitorul, în țară și în exil, scria despre Eminescu, îi găsește explicația Th. Codreanu prin faptul că „în tinerețe, Vintilă Horia s-a apropiat, pentru o scurtă vreme, de A.C. Cuza (și) că vor fi discutat și despre plămada romantică a poetului, altfel decât o făceau contemporanii” (p. 131).

Iar în această coincidență de opinii (asupra accepțiunii consacrate de „ultim romantic”) se va situa Th. Codreanu însuși, de subliniat fiind faptul

că și le exprimase încă înainte de a cunoaște scrierile celor doi: „Am fost realmente surprins să constat că Vintilă Horia tratează romantismul într-un *dublu referențial*, metodă pe care am elaborat-o în anii 70 ai secolului trecut, când scriam *Eminescu – dialectica stilului*, carte apărută cu mare greutate abia în 1984.” Explicația – necesară – urmează: „Pe de o parte Vintilă Horia acuză romantismul /.../ că s-a oprit la jumătatea drumului, contaminat de raționalismul secolului al XVIII-lea /.../, iar pe de alta distinge în Eminescu romantismul total, modern, având rădăcini arheale inclusiv în simbolismul creștin al Evului Mediu, apartenență deformată, neînțeleasă de istoria și critica literară” (p. 128). Pe parcursul studiului, explicația se amplifică, corectând totodată eticheta pusă lui Eminescu de „romantic întârziat”: „De făcut o corecție absolut necesară: vorbind despre romantismul eminescian, Vintilă Horia nu se gândește nicio clipă să-l eticheteze pe Eminescu, pe urmele istorie și criticii literare de până la el, drept un *romantic întârziat* sau chiar *ultimul mare romantic* european, adică reprezentant al unui curent literar de mult *istoricizat*, intrat în muzeul literaturii europene, grilă promovată și astăzi de către cei interesați să distorsioneze imaginea geniului eminescian” (p. 131). De altfel, întregul studiu semnat de Th. Codreanu, în care opera lui Eminescu este văzută (și) prin grila lui Vintilă Horia, reprezintă, pe lângă aducerea în vizibilul celor care îl ignoră (cu știință sau fără știință pe marele scriitor din exil), o pledoarie pentru „revizuirea” unor false (sau cel puțin distorsionate) „etichete”, punând față în față citate din *eseistica* ori *memorialistica* lui V. Horia cu teoriile vehiculate în timpul din urmă, începând cu perioada proletcultismului și terminând cu penibili detractori *dilematici* (și nu numai!).

Scriind despre Eminescu în mai multe rânduri, dorind întoarcerea din exil sub semn eminescian („Ne vom întoarce acasă cu Eminescu de mână”), trăind permanent *întru* Eminescu („care tot Țară e și el”), Vintilă Horia, ca și Th. Codreanu (criticul care și-a dedicat mare parte din viață aprofundării și descifrării „tainei” capodoperei eminesciene), transmit, de fapt, pentru cei care *pot* să înțeleagă că Eminescu este „*centrul centrelor*” (p. 135).

De aceea, nimic mai firesc – pentru toți românii – „conviețuirea cu Eminescu”, preluând titlul unei cărți a lui Adrian Dinu Rachieru (din 2013), amintită în finalul volumului de *Revizuirii critice*, în studiul *Către o istorie „politică” a literaturii*, o pertinetă prezentare a volumului *Literatură și ideologie* (Iași, 2013). Și astfel, Theodor Codreanu încheie, rotund, „chestiunea revizuirilor critice”, accentuând ideea „încălcării grave a spiritului axiologic lovinescian” în postdecembrism. Condiția majoră – aceea de a nu părăsi criteriul estetic – , plecând de la volumul lui Adrian Dinu Rachieru, devine un prilej pentru autorul *Revizuirilor critice* de a face o rapidă trecere în revistă a literaturii române din perioada comunistă (și de după) – de la „generația *orfelină*” a lui Labiș, la șaizeciști, la generația 70 (care „încununa ceea ce începuse cea orfelină”), la optzeciști și, în

continuare, până la generația lui Cezar Ivănescu sau cea a lui Mircea Cărtărescu” (p. 366).

Desigur, volumul semnat de Theodor Codreanu ar trebui prezentat mult mai detaliat, fiecare capitol¹ și subcapitol aducând, pe lângă informații propriu-zise, un punct de vedere – nu de puține ori – nou, o interpretare originală (revizuită uneori) a unor opere clasice (dar și *uitate* sau rămase în anonim).

Dar, dacă ar fi să atragem și mai mult atenția asupra volumului, am cita fraza cu care încheie – deschizând totodată – cuvântul introductiv: „... să punem în balanță, în dublu referențial, necesitatea *revizuirilor critice*, întotdeauna ontoestetice, prin raportare la *revizionismul criticist*, atins de maladiile ideologice ale postmodernității” (p. 7).

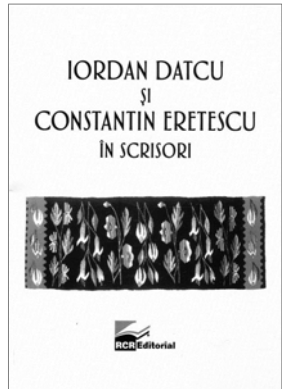
Cu alte cuvinte – primatul esteticului asupra ideologicului!

Se cuvine insistat așadar, pentru cititorul (mai mult sau mai puțin) familiarizat cu vasta operă de critic și istoric literar a lui Theodor Codreanu, că – direct sau subiacent – aceasta este o pledoarie pentru *revizuirile* în cheie estetică și o combatere totodată a *revizionismului*, „moda” impusă de „oportuniștii culturali” (în terminologia preluată de la scriitorul N. Breban), o combatere a *mistificatorilor impostori*, de fapt.

Și astfel, cu *știință* și *artă*, cărturarul de cea mai înaltă clasă, academicianul Th. Codreanu, cu argumente științifice și estetice, demontează falsul și impostura ascunse sub „masca *adevărului*”.

NOTE:

¹ Câteva exemple de capitole din Cuprins (pentru o mai completă informare): Revizionismul ca impostură culturală, Un mare cărturar și ierarh: Melchisedec Ștefănescu, N.A. Bogdan: Iașul Marii Uniri, Iorga și Marea Unire, Petre Țuțea și gândirea esențială, Înapoi la Dante, Vintilă Horia, Țiganiada arcadiană, Mărturie din diaspora asupra istoriei, Basarab Nicolescu: Poezia teoremică, Poezia plânsului arheic, O „contraistorie” a literaturii române ș.a.



MAGDA URSACHE

Cu floreta polemicii

Reiau lectura tomului de 350 de pagini, *Jordan Datcu și Constantin Eretescu în scrisori*, prefață de Mircea Angheliescu (RCR Editorial, București, 2020), începând cu anul 2013. Am oroare, teamă de cifra 13. Dekatriafovia, cum se numește boala asta, provine din ce mi s-a întâmplat în cel mai dureros an al vieții mele, 2013, când l-am pierdut pe Petru, împins în moarte după un control medical. Moartea i-a venit dintr-odată. L-au răpus și doctorii, și sistemul medical. Îi citesc acuma pe cei doi corespondenți cu ochii lui și găsesc corespondențe în corespondență. Multe.

În plin fenomen de dominație Facebook, Messenger, WhatsApp, Jordan Datcu și Constantin Eretescu ies de sub tirania rețelelor de socializare, prietenia trainică rezistând internetizării. Prietenul bun se bucură de ce a făcut bun celălalt. Nu uită să omagieze o aniversare, cu afecțiune admirativă. Și nu sunt „mesaje tipice” (Eretescu) de e-mailuri. Numai că scrisorile întârzie din cauza *cititorilor* noștri *intermediari*, cei din servicii. Exilatul C. Eretescu primește necesare „guri de aer de acasă”, de la București, de pe strada Străbună și-i trimite prietenului urări și panglici de mașină de scris; I. Datcu e interesat cu adevărat de cărțile prietenului de peste mări și țări. O recunoaște C. E.: „Sunteți, ca mai totdeauna, singurul om din țara asta a noastră care remarcă asemenea apariții.” Și-i vorba de cărți grele, greu de scris, cărți-eveniment, pe teme ocolite, ocultate, refuzate: crucea în obiceiurile creștinilor și „ierburile de sub cruce” (sintagma lui Mircea Eliade), ceremoniile funebre antice, *Doliul alb. Culorile doliului*, despre plânsul dacic la nașterea copilului, plâns care se regăsește și la irlandezi, slavi, africani... Comparaison n’a pas raison? Ba da, studiile comparate au rost, numai că nu sunt ușor de scris. Comparatismul li se pare unora temă

depășită. Pe Pavel Ruxăndoiu l-a deranjat și aprecierea estetică a literaturii orale, întreprinsă de Petru Ursache. La rândul său, C. E. îl felicită pe editor la apariția lui D. Caracostea, *Mărturisiri literare în anii 1922-1933*. O „cuvincioasă restituire”.

Cei doi prieteni își transmit știri despre evenimente culturale importante: *Cartea morților*, tipărită de Romulus Rusan și Academia Civică. Îndemnarea lui Const. Eretescu este: „să se citească duminică de duminică în biserică”, la vreme de schimonosire a istoriei. Subcultura încalcă (e dur cuvântul, dar îl las așa) mereu cultura. Din Providence, ca și din București, se vede la fel: a sabota cultura înseamnă a sabota propria identitate. Bugetul destinat culturii e scandalos de mic (zero și), dubioasele privatizări ale instituțiilor de cultură nu conțin, se fac schimbări de cadre din rațiuni politice, televiziunile râd de cititori, iar cei care trăiesc pe telefoane sunt bucuroși că au scăpat de „zăbava” lecturii. Nu s-a găsit decât o cântăreață să fie purtătoare de cuvânt pentru „domnul sculptor Brâncuși”? Zenovie Cărlugea n-ar fi fost un bun ambasador pentru „marele polizor”, cum îl numea cineva? Cântăreței de muzică ușoară i-i dat să cânte, croitorului să coasă, ar spune etnosoful anonim, cu un oftat. *Cumințenia pământului* n-a fost achiziționată de statul român, lipsind banii, asta ca să se meargă în siajul fostei ministrese proletcultiste Câța (cum o alinta Alexandru Balaci) Crăciun, care a refuzat moștenirea Brâncuși.

Ni se spune că „afară” nu se cere Blaga; pe Camil Petrescu nu-l vor francezii, așa că exportăm cărți... minore, pe care merg critici angajați până-n prășele, știind bine că de abilitatea campaniei (ca să evit cuvântul propagandă) ține succesul. Chiar nu s-a învățat nimic din creșterea și descreșterea oficialilor comuniști? Și ce trecători au fost!

Aroganța e soră bună cu ignoranța. Într-o emisiune televizuală, în care era vorba de *Dumnezeu și Nefărtate*, o teleastă sprâncenată era convinsă că-i vorba de Nefertiti. Ce mi-i Nefertiti, ce mi-i Nefărtatu, adică Dracu gol.

Eminentul editor Iordan Datcu (posesor al premiului Perpessicius, dar și altele, și altele) n-are cuvinte bune pentru editorii particulari. Un exemplu? I. Opișan a reeditat *Credinți și superstiții ale poporului român*, din 1915, fără (sau cu?) știința reeditării lui I. Datcu. Și nu în una, ci în două ediții (scrisoare din 2 februarie 2013).

Editorii „capitaliști” „tac mâle”, fac schimbări neargumentate de texte sau, și mai rău, își strică ediții trudite, neavând habar ce înseamnă o stabilire de text. Cu proverbiala-i acribie, cărturarul Datcu nu conținește să facă notele subsolice de îndreptare a unor erori penibile. I-aș spune acțiunea buzdugan, dar Datcu folosește floreta polemicii. Încerc și eu o adăugire: Traian Chelariu n-a fost, după pușcărizare, hingher, ci angajat în serviciul de deratizare. Avea de-a face cu șobolanii. O notație din *Jurnal*: „Dimineața, deratizare, după amiază Verlaine”.

Și am ajuns în 2014. Ambii corespondenți așteaptă să treacă sărbătorile: „așa că ne putem întoarce la treabă”(scrisoare din 6 ian. 2014).

Eretescu începe anul cu *Călătorie spre libertate* de Nicolae Dima, lectură greu de suportat: „m-am întrerupt de la toate și mă concentrez asupra ei.” Închisorile politice erau pline de țărani care refuzaseră „colectiva”. Și da, pe prieri erau și țărăniști, și țărani, și social-democrați, și legionari. Mâncau aceleași „șapte bliduri cu nimic, șapte zile fără hrană” (Radu Gyr). Numai că eroii anticomuniști continuă să fie trădați de Istorie. Țăranii vrednici au murit pentru palma lor de pământ; acum, sătenii dintr-o localitate transilvană, Nadăș, s-au trezit cu satul furat cu tot cu vatră, în procesul recuperărilor cu acte false.

Sanda Golopenția-Eretescu a donat, în februarie 2014, câteva obiecte de artă populară strânse de echipa Anton Golopenția. Din păcate, țaranul clasic a intrat și el în muzeu alături de obiectele lui. Folclor contemporan? Vorba lui Petru Ursache: „Cum să-l culegi când el nu există?” Pe loc gol, la MȚR au rulat filme pro LGBT. Cât despre „minunatul domeniu al culturii populare” (C. Eretescu), el este călcat în picioare de tot soiul de neaveniți. La masă au reapărut și focloriști ca I. Mețoiu, vâlceanul intrat în antologia rușinii cu „Eu îs'nalt, badea-i înalt / Dar partidul și mai 'nalt”. Vasile Adăscăliței, culegătorul *Pluguşorului cu motor*, săltase pe vârful căpiței rimărilor următoare : „Foaie verde ca molidu / De când a venit Partidu / Partidu muncitoresc / Mă învăț să citesc”. Mă îndoiesc (l-am avut profesor de Folcloristică) că PCR-ul l-a învățat să citească, dar mai ales să scrie, așa cum i-o cerea fișa postului.

Terfeleala capodoperelor e în trend. Un sufocant subiect este interpretarea *Mioriței*, ultimul venit în lupta cu balada-capodoperă fiind reprezentantul OMS, Dr. Rafila: „Balada Miorița e o baladă foarte frumoasă, singurul lucru care nu-mi place e că ciobanul (doctorul și-a asumat cacofonia, pesemne, nota mea Magda U.) scria doar scrisori de adio și nu făcea nimic să se apere.” Domnule Doctor, vedeți-vă de viruși, vă rog! De unde oți fi scos că bunul păstor a fugit de luptă? Dimpotrivă. Ciobanul mioritic a fost om curajos, nebiruit nici de trădători, nici de moarte. Numai că a priceput că nu te poți apăra de ea cu ciomagul (nici s-o iei la goană cu izoleta nu poți), ceea ce nu înseamnă că a fost fatalist. A privit moartea în ochi „împăcat și tare”, de la Sadoveanu cetire.

Să nu-mi pierd încrederea într-un intello care uzează de cuvântul *las* când vine vorba de *români*? Iată cum le-a doinit Anonimul soldaților : „Așa nați și subțirei /De trece glonțul prin ei.” Și dacă istoricii postsocialiști din școala Boia s-ar sprijini, cum cerea Pârvan, pe cei patru piloni: adevăr, obiectivitate, cinste, jertfă, n-am de-construi cu atâta sânge imaginea unui popor aflat mereu la răscrucea Imperiilor. Iar Istoria nu s-ar afla în stare de extremă urgență.

Dar de câte ori n-a ajuns cultura noastră în stare de alertă! Limba română devine, pe zi ce trece, o mare necunoscută. Adicția digitală nu favorizează exprimarea corectă, nici „plăcerea de-a juca vorba”, proprie Sandei Golopenția-Eretescu. O trecere pe canale și înregistrezi o stricare de

limbă pe minut. „N-ai cum”, ca să uzez de un parazit verbal aflat pe buzele multora, altfel. Cineva ne invita în „raiul încălțămintelor” (Stars); altcineva vorbea de *suspecție* pentru *suspiciune* ori lăuda o persoană „colaborativă”(Antena 3). Cât despre politici, nimeni nu-i va face să uzeze de regulile gramaticii. Sunt în divorț de ea, la notar. Doamna Armand a găsit soluția crizei demografice: pista pentru biciclete va fi bună pentru ... *procreere*. Miștele bicicliste vor trece la înaintare. Una dintre ele, întrebată ce face când plouă, a răspuns : „Când plouă număr bani.”

Ce fac cărturarii cât timp mai au la dispoziție? Altă ieșire decât „să ne tragem spre cărți și scris nu avem” ,îi spune Sanda Golopenția-Eretescu lui Iordan, „drag domn Datcu”. Citesc și recitesc, își corectează cărțile, fac adăugiri , scriu altele, „ca să le dea drumul în viață” (C. Eretescu). Una după alta. Cu alt cuvânt : supraviețuiesc în postmoralia, în exil sau în exilul interior. Măcar nu mai trăim /suferim /murim în gulag, măcar nu ne mai culege duba pe care scria PÂINE (în URSS funcționa, în acest scop, al străngerii victimelor, o mașină KGB numită Ciornaia Maria) ca pe părinții noștri. Iar scrisul e „viața adevărată” și pentru mine.

În 2015, Iordan Datcu a publicat la Eikon o monografie intitulată simplu, sobru : *Petru Ursache*. Și a scris despre toți *Etnologii de dincolo*. Superb titlu. Poate că de *dincolo* vor veghea satul pe care popa Tabără punea epitaful la ProTv, înștiințându-ne zâmbitoriu că nu mai există sat, ci sate.

„Ce se întâmplă, îmi tot spun, dacă, după toate câte se întâmplă de două mii de ani, Iisus ar refuza să mai învie, să mai aibă de-a face cu noi? Ce ne facem?”, întreba C. Eretescu în scrisoarea din 25 aprilie, 2008. Ce să rostim decât din psalmul 12 al lui David: „Vino în ajutor, Doamne, că se duc oamenii evlavioși, pier credincioșii dintre fiii oamenilor”.

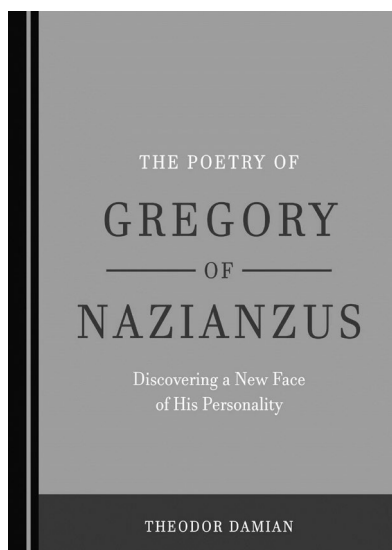
În încheiere, le urez cărturarilor, „*ab imo corde meo*, putere de muncă rodnică.

N. B. Nu știu de ce Const. Eretescu n-a găsit pe nimeni (scrisoare din 12 octombrie, 2013) să-i dea adresa lui Petru Ursache. Probabil s-a adresat unui bârlist sau o fi dat de acea *influencer* updatată, care, la o sesiune științifică din Dobrogea, propunea sonor să nu se mai folosească vocabula țăran, ci fermier (Profesorul N. Constantinescu mă poate confirma).

Cu bucurie întristată, am citit că, după monografia lui Iordan Datcu, C. Eretescu l-a văzut altfel pe Petru : „înțeleg durerea care-i încărca tăcerile” Și încă : Petru Ursache, „una dintre figurile interesante, *exotice* aproape, ale specialiștilor din sfera culturii populare”. Da, Petru s-a ținut *deoparte*, dar exilul i-a fost *aproape*. Eretescu a dus „Fight” în exil, Ursache a dus Lupta lui, în România. A avut parte (pentru că a știut carte) de supraveghere Secu continuă, de persecuție, de marginalizare, de sancțiune. Mai bine nu-și pierdea timpul făcând vreo 12 dosare pentru lectorate, de vreme ce Adăscăliței era cumnatul temutului Mihai Caraman, generalul securist al rețelei franceze. Și nu mă mai miră că, după 89, „cuțitarii” s-au regrupat.

Cursul de etnologie i s-a dat lui I. Ciubotaru, după pensionarea lui Adăscăliței; Petru Ursache a putut preda Antropologie nu la Litere, deși conducea doctorate în domeniu, ci la Facultatea de Filosofie și Sociologie, datorită decanului Nicu Gavriluță. „Cușitarii” au ținut să-l evacueze din biroul strâmt pe care îl împărțea cu alți trei profesori, printr-un ordin emanat de decanat. Ordin nu în unul, ci în vreo 6 exemplare. Aveau hârtie de tocat sau erau deranjați de studenții care stăteau la coadă pentru bibliografiile lui? Poate că nici nu s-au așteptat ca Petru Ursache să scrie atâta și atât de bine. Trebuia stopat cumva.

N-am să-i uit mâhnirea cu care, trecând prin dreptul Universității iașiote, se uita la geamul lui de la etaj, unde rămăsese floarea, trandafirul japonez neudat, neîngrijit. Când m-au eliminat de trei ori în doi ani de la catedră și de la Institutul „Philippide” (șef de sector Dan Mănucă, șef de Institut stalinistul Al. Teodorescu), Petru m-a încurajat „Da, dar tu ai floarea”. Floarea era ce considera el, generos și optimist, talentul meu de prozatoare. Sper ca acolo unde este să-i înflorească mereu și mereu trandafirul japonez.



Theodor Damian, *The Poetry of Gregory of Nazianzus, Discovering a New Face of His Personality*, Cambridge Scholars Publishing, UK, 2022

***Poemele de la Maria Eich* scrise cu o peniță de aur**

I. Afirmam cu alt prilej (despre volumul *Perihoreze*), că Theodor Damian scrie o poezie „la confluență cu celelalte valori spirituale”. Afirmatia este valabilă și pentru noul său volum de versuri *Poemele de la Maria Eich* (Editura Timpul, Iași, 2021), cu adăugirea (aplicabilă, de altfel, și creației sale poetice anterioare) că poezia sa interferează în cea mai mare măsură cu religia și cu valorile moralei religioase. Personal, nu folosesc pentru poezia sa sintagma *poezie religioasă*, pentru că aceasta ar implica ideea că poezia nu ar fi altceva decât servanta menită să îmbrace cu imagini concret-sensibile conținuturi pregândite ale religiei sau ale moralei religioase, ceea ce ar însemna ca imaginile poetice, fiind predictate de conținutul lor prestabilit, să-și piardă din spontaneitatea și, înainte de toate, din ambiguitatea specifică poeziei înalte dintotdeauna. Or, în *Poemele de la Maria Eich*, ca și în creația poetică damianiană anterioară, demersul autorului nu este dinspre religie spre poezie, ci invers. Este adevărat că multe dintre poeziile sale sunt centrate pe anumite laitmotive tematice, ideatice și emoționale de sorginte religioasă, dar acestea nu se impun automat asupra imagisticii poetice, ci transpar din jocul imaginilor și simțămintelor poetice, din care ar putea rezulta și alte înțelesuri decât sensul religios, accentuat finalmente, de multe ori, de către poet. Valoarea religioasă, chiar dacă domină, totuși nu determină valoarea poetică. În regatul poetic damianian, autorul are rol de monarh și implicit, de conducător religios și nu de condus. Ca rege-poet, el mai curând sacralizează poezia decât să poetizeze religia. Există, desigur, și posibilitatea unui anumit lirism mistic, astfel că volumul include și unele imagini izvorâte din reflecții și trăiri biblice: „Mergi în urma stelei / ca astronomii / cei din vechime” (*Lăuntricul animal*).

Volumul *Poemele de la Maria Eich* are o structură tetrică, cele patru secțiuni fiind proporționate ca număr de poezii, în funcție de locul și rolul avute în carte. Primul grupaj, intitulat ca și întregul volum, constituie un fel de introducere, alcătuită din 12 poezii, iar ultimul, denumit *Foc*, este o încheiere formată din 10 poezii. Ciclurile din mijloc, *Apokalipsa* și *Germering*, mai variate tematic, sunt mult mai extinse, în fiecare dintre ele fiind incluse 36 de poezii. Ușor diferite prin motivele abordate, părțile volumului sunt unitare, alcătuiind un discurs liric reflexiv, sapiențial. Ambianța care îi creează autorului, încă de la început, o stare de meditație lirică este aceea a mănăstirii Maria Eich (Maria cea din Stejar) din Bavaria.



Imaginile vizuale și auditive mănăstirești nu sunt de o mare diversitate: un bătrân călugăr clopotar, melodia clopotelor, lumânările arzând, pustia și tăcerea monastice, mestecenii seculari din jur, dar toate sunt deosebit de sugestive pentru trecerea de la viața obișnuită, laică la trăirile și sentimentele specifice vieții religioase, creștine.

II. În poemele cuprinse în prima parte a ciclului *Poemele de la Maria Eich* Theodor Damian pleacă de la lumina lumânărilor, simfonia clopotelor și glasul șters al unui călugăr mai bătrân decât veacul pentru a ajunge să descifreze (sau să încifreze) în ele posibilitatea unei înțelegeri mai profunde a vieții, a sensului ei luminos, a căii spre mântuire. Iată: lumânările puse în sfeșnice neseperate pentru vii și, respectiv, pentru morți constituie o imagine concretă, dar care trimite nu doar la amestecul vieții și al morții, ci și la motivația abstractă și aparent paradoxală, potrivit căreia „călugărul ne-a spus / nu le mai puneți în sfeșnice separate / căci n-ai cum să știi / câți vii sunt morți / și câți morți sunt vii” (*Maria Eich*). În același poem de început, clopotele, cu sunetele lor, produc o imagine concretă, auditivă, care nu se adresează vederii oculare, obișnuite, dar, prin aceasta, „povestesc” despre un alt fel de vedere, de „vederea în duh”. În alt poem, același glas al clopotului amintește de momentul delicat al cumpenii dintre viață și moarte, când spui rugăciunea Tatăl nostru: „Limba clopotului / vrăjită / cântă dulce și parfumat / ca atunci când doctorul / te ține între viață și moarte / iar tu te rogi / și nu ne duce pe noi în ispită” (*Prin lacrimi*). Un efect asemănător, de aducere aminte a întoarcerii spre cele veșnice, îl are și cântecul *Doamne, miluiește* al călugărului augustinian (*Herr, erbarme Dich*). Cântecul clopotelor de la Maria Eich este asociat și cu un cântec din copilărie, când, spune poetul, „lumea mea era un altar, mama se ruga pentru mine / în acatiste”, ceea ce îl face să asocieze dragostea mamei cu bucuria maicii sfinte și să exclame: „Bucură-te cea plină de har” (*Maria cea din Stejar*). Imaginea apei care curge printre stejarii Mariei și reflectă cerul cu apele lui îi prilejuiește poetului aceeași aspirație a ridicării de la plânsul de jos la ploaia care vine din lumea de sus, de la suferință la lumină (*Van Gogh*).

În a doua parte a ciclului *Poemele de la Maria Eich* imaginea concretă predilectă este aceea a pustiei monastice, folosită de poet pentru a introduce una din temele preferate ale liricii sale: pustia ca mediu de transfigurare moral-creștină la care a ajuns Maria Egipteanca. În sensul ei biblic, pustia nu este liniștită, pentru că nu este ușor de cucerit: „În pustia pe care / o vrei tu / facerea mâinilor tale / soarele nu arde îndeajuns / nu este destul de înalt / muntele pe care vrei să te sui / pentru tine / în pustia aceasta / liniște nu-i” (*La facerea lumii Maria*). Autorul atribuie Mariei din pustia Egiptului frumusețe și iubire, frumusețea fiind „amnarul / care aprinde iubirea” (*Frumusețea Mariei*) și crede că lumea se va salva prin cele două valori, spre care și el năzuiește: „din frumusețe mă nasc / și ea este ultimul drum / născătoarea iubirii / ca iubirea Mariei / în pustia Egiptului / *Amo ergo sum*”

(*Amo*). El preamărește pustia care a „binerodit” pe Maria, dar despre care spune, cu privire la sine și la lumea de azi, că mai are nevoie să mântuiască / să fie mântuită: „Bucură-te pustie / care ai nevoie de mântuire / ca și sufletul meu pustiit / ca întreg pământul acesta” (*Bucură-te pustie*).

III. Al doilea ciclu al volumului, *Apokalipsa*, se înscrie în siajul celui dintâi, introductiv, completându-l cu viziunea biblică, potrivit căreia apocalipsa nu înseamnă un sfârșit dezastruos al lumii, așa cum se înțelege de obicei, ci o revelație despre reînviere, despre o trecere dinspre moartea din lumea de aici spre o altă viață, în lumea de dincolo: „Apokalipsa-i frumoasă / dacă știi s-o citești / și dacă o-nțelegi / cum îi place ei / dacă știi să te porți / și să trăiești / în așa fel / ca și cum mâine / ai intra / în împărăția celor morți” (*Apokalipsa*). Motivul trecerii din moarte în înviere este, de fapt, un alt laitmotiv al poetului, reafirmat nu o dată în ciclul amintit.

În consecință, multe texte poetice devin alegorice sau capătă forma unor parabole alegorice, a unor îndemnuri cu caracter moral. În cazul alegoriilor, poemele nu mai străbat drumul de la concret la abstract, ci refac mersul invers, plecând de la abstracții sau sentințe morale pe care le plasticizează prin comparare cu unele imagini concrete. Cuvântul care ni s-a dat ca să exprimăm divinul din noi este comparat cu semințele păpădiilor sau cu „sâmburele unei candelă” (*Du-te și spune*). Despre greutatea de a deveni din slăvit un smerit, numită *dezbrăcare de slavă*, se spune: „dar dezbrăcarea de slavă / este grea / precum zalele soldaților / medievali / precum desprinderea bobului de căldura din pleavă” (*Dezbrăcarea de slavă*). Un rău mai mare decât un rău este comparat cu „nesfârșita cădere / în marele hău / într-o gaură neagră / dintr-o galaxie necunoscută”, iar afirmația existențialistă a lui Sartre „infernul sunt ceilalți” devine „să dai vina mereu / pe altcineva” sau, mai concret spus, înseamnă că „ne trebuie la toți un țap ispășitor” (*Țap ispășitor*). „Să nu-ți greșești menirea” e totuna cu „să nu fii ca mirele vrăjit / care prinde mireasa / dar până la urmă / o scapă” (*Ca mirele vrăjit*). Cuvântul prin care poetul își împlinește menirea este „ca lațul / în care cititorul se prinde / devine verigă / pentru puntea / peste marele hău” (*Peste prăpastia trupului*).

Parabolele trimit, fie aluziv, alegoric, fie explicit, fără alte podoabe stilistice, la îngrădirea libertății și intruziunile etatiste actuale în viața oamenilor. Poetul își imaginează un palat de cristal, cu totul inclus, dar în care se simte ca într-o închisoare, pentru că „Acolo ni se vor da lecții / despre cine-l cinstește pe cine / cea mai sigură închisoare / este aceea în care ți se face / ca să te simți bine” (*Închisoarea*). El compară pandemia cu pustia, îi numește pe asceți „eroii deșertului”, afirmă că „vine timpul și acum este / să cultivăm monahi” și îndeamnă la ospitalitate și la un lăcaș de mănăstire pentru „un străin, un bolnav, un pustnic...spre mântuirea noastră / de pustiire” (*Mântuirea de pustie*). În altă parabolă alegorică privitoare la venirea vremii care „și acum este”, povestește despre un zvon, o superstiție, o teorie

conspirativă după care păsările aduc nenoroc, pentru că ar fi purtătoare de viruși, ceea ce i-a determinat pe oameni să le ucidă și să taie pădurile, acolo fiind „cartiere de cuiburi”, iar, în viitor, „oamenii vor crede că alții au cuiburi / în capul lor / și se vor omori / oricine e suspectat / de cuib / trebuie injectat / înainte ca păsările din capul lui / să-și facă cuiburi / în alte capete / la pătrat” (*Uciderea păsărilor*). În același gen, remarcabil este și poemul despre acaparatoarea caracatiță electronică, „cea cu multe tentacule”, de care ne lăsăm înghițiți și „alergăm dintr-un / tentacul în altul”, astfel că „multele ne înghit / multul rămâne în urmă / precum căprioara bolnavă jertfită / ca să salveze o turmă” (*Caracatița electronică*). Iată și o parabolă lipsită de orice alegorie, despre aceeași vreme care va veni și acum este: oamenii nu se vor mai naște, ci se vor fabrica, sporirea informației va spori și confuzia, nu se va mai putea distinge între minciună și profeție și fixa un țel, se va inventa o altă limbă, vei fi examinat dacă știi să te maschezi, să respecti distanța – legea fundamentală, să fii robot, să fii amendat pentru nesupunere și închis pentru că nu-ți poți plăti amenda (*Vine vremea*).

Theodor Damian rămâne încrezător în puterea oamenilor de a se redresa și mântui prin generozitate și dăruire. În câteva poeme el atribuie și poetului un rol eminent în elevarea spirituală a semenilor săi. Adresându-se unui poet imaginar, ca și lui însuși, afirmă: „totul este / să aduci în versul tău / tăria, înaltul / să nu-ți greșești menirea...să nu fii ca mirele vrăjit / care prinde mireasa / dar până la urmă / o scapă” (*Ca mirele vrăjit*). El afirmă că, asemenea lui Grigore Vieru care a publicat volumul *Strig către Tine*, poetul îl strigă pe Dumnezeu „pentru că a fost trimis / ca să strige / precum pietrele / când evidența e îngropată / precum mireasa / când lipsa mirelui / inima-i frige” (*Poetul strigă*). Până și criticul literar are datoria să contribuie la creșterea poeziei: „Nu după felul cum pe scriitori / i-ai triat / sau după cum ai dat nume / curentelor / vei fi judecat / ci după cum l-ai ridicat / pe cel căzut / și după câți în jurul tău / ai crescut” (*Către criticul literar*).

IV. În ciclul *Germering* poetul păstrează leitmotivul reînvierii din *Apokalipsa*, în legătură cu care introduce, în mai multe poezii, leitmotivul iubirii, ca mijloc de a depăși greutățile lumii terestre și de a accede la lumina și seninătatea lumii celeste. Iubirea mântuitoare este pentru Divinitate, dar și a omului pentru semenii săi, cu expresia ei cea mai firească, aceea dintre bărbat și femeie. *Germering* este un loc de „pace și liniște”, legat de München prin „alei binemirosoare”, ceea ce predispune la reflecții asupra capacității omului de a renaște prin credință, mai ales că acolo există și un templu cu o „cristelniță / pentru botez / deschisă tuturoră” (*La Germering*). Minunile nu le face chiar omul, dar acesta se poate pregăti pentru ele: „Minunile le face altcineva / dar numai dacă trăieștii / după poruncile lui / și mergi la ușa templului său / acolo minunea te va afla” (*Minunile le face altcineva*). Faptul că am iubit, spune poetul, și că „nu uităm / ce-am iubit / aici este taina și cheia” să trecem „din ziua aceasta / spre aceea fără de asfințit” (*Nu uităm*

ce-am iubit). Este, evident, o iubire curată pentru celălalt, pentru divinul dinlăuntru al omului și din afara lui. Theodor Damian se singularizează în contextul liricii românești prin faptul că operează un transfer reciproc între iubirea pură și înflăcărată dintre mire și mireasă (sau, mai larg, dintre om și lumea omului) și iubirea dintre om și Divinitate. Prin punerea iubirii umane sub semnul Divinității, el amintește întrucâtva de *Cântarea cântărilor* a înțeleptului rege Solomon, care accentua, însă, pe dimensiunea laică a iubirii. În viziunea poetului român, pentru că este menită să străbată și să învingă însăși pustia, ea, iubirea, „este deșertul / ori arzi / ori nu arzi / pentru căldicel / încă nu s-a decis” (*Căldicel*). De aceea, deviza vieții este „arde” (*A venit ingerul*). Pentru focul interior, „la adăpost de vitregiile vremii”, nu există o ploaie care să-l stingă (*Arderea ca viața*). Adresându-se omului pentru a-l încredința de divinul nepieritor al eului uman, poetul îi spune: „Tu ești literă / din Cuvântul rostit / la marele început”, astfel că „pentru tine / nu există nicio groapă / în asfințit” (*Ești literă*). Litera-suflet-om din Cuvânt nu dispăre, deoarece Cuvântul divin rămâne etern, dar e nevoie ca și omul să iasă din „cuib” și să strige, ca Divinitatea să-l audă și să vină la el (*Stau în cuib*). În mai multe adresări, poetul îl îndeamnă pe om nu doar să iasă din „cuib”, ci și să lupte pentru a-și cuceri eul divin, spunându-i că „lupta cu tine însuși / rămâne singurul tău război / câștigat” (*Singurul tău război*), sau, incluzându-se și pe sine, „să învățăm / să punem zâmbetul / în cuvânt” (*Cuvintele zâmbitoare*), sau să-și iubească dușmanul dinafară, dacă acesta a fost creat de cel dinlăuntru: „O, dușmanul meu necesar / cum am putut să nu-l iubesc / cum am putut să trăiesc / atâta timp în zadar” (*Dușmaul necesar*). Uneori, poetul exprimă și sentimente de cumpănă, de îndoială, afirmând că, în cerul despicat de fulger, omul poate vedea crucea Domnului, dar nu știe „dacă Dumnezeu va veni / să se răstignească / pe ea” (*Crucea lui Dumnezeu*).

V. Grupajul final, *Foc*, trimite, în chiar prima poezie, la focul interior al inimii, dar și al dumnezeirii, care te macină precum un dor (*Foc*). Celelalte poezii curg liniștit și frumos către sau dinspre acest foc, prin care poetul meditează asupra legăturii dintre om și Divinitate. În spiritul amintit, trei poeme sunt dedicate, nu întâmplător, orașului Zaragoza, nu pentru că și acolo există o catedrală cu nume asemănător celei din Eich, *Maria del Pilar* (Maria cea de pe stâlp), ci datorită faptului că sufletul citadelei, care se manifestă în oameni (*Zaragoza I*), denotă o viață „liniștită / simplă / decentă / frumoasă”, de comunicare și înțelegere, făcând din Zaragoza un „nume mistic, transcendental / învăluit în frumos / în drum spre Împărăție / spre celălalt mal” (*Zaragoza II*), dar în care lumea care „curge domol / pe trotuare / ca norul greu de ploaie / dar și ca focul” îmbină cele două contrarii și trăiește în ele ca într-un vis (*Zaragoza III*). Alte două poezii au titluri și conținuturi asemănătoare și actuale: în prima se spune că „A venit timpul / să introducem un nou concept / corectitudinea metafizică / în baza căruia / nu ne raportăm

/ la ceea ce piere / ci la ce este veșnic” (*Metaphysically correct*); în a doua se reclamă și pentru îngerii dreptul la „metaphysical correctness”, pentru că „ei sunt singurul necesar / alter-ego / clădindu-mi ființa pe drumul dintre / eu și tu” (*Certitudine metafizică*). Un ultim fragment, cu ecou panteist, din ultimul poem: „Duhul sfânt / este și suflare de vânt / glas subțire / cum îl auzi / în vuietul valurilor Rinului” (*Taina Rinului*).

VI. Scrise cu o peniță de aur, *Poemele de la Maria Eich* amintesc prin problematica și concentrarea lor ideatică și imagistică de un alt volum cu cele mai frumoase poezii ale autorului, *Semnul Isar*. În ambele plutește aceeași atmosferă de cumpănă între viața de aici și viața de dincolo, cu deosebirea că în *Semnul Isar* în cumpănă era numai poetul, de unde și nota mai personală a poeziilor, pe când în actualul volum însăși lumea umană, în care se include și autorul, se află în trecerea de pe un braț al balanței pe altul, ceea ce conferă poemelor o pronunțată tendință spre înfrățirea eului auctorial subiectiv cu eul celuilalt, al semenului său și, finalmente, al comunității umane din care fiecare ins face parte. *Poemele de la Maria Eich* amintesc de cele din *Semnul Isar* și printr-o concentrare a imaginilor, astfel încât orice comparație în plus, figură stilistică în care poetul excelează, ar fi de prisos, și se disting prin faptul că mijloacele poetice converg spre contopirea lor cu multiplele laitmotive tematice și simbolice care structurează noul volum, prezente numai în parte în fiecare dintre volumele anterioare: pustia, trecerea dinspre moarte spre viață, iubirea creștină ca mijloc al mântuirii, rolul poeziei și al poetului în declanșarea iubirii supreme, râul mereu curgător, omul călător prin lumea sa pământeană, caracterul paradoxal al vieții și al existenței, dincolo de aspectele lor formale, distinctive, obișnuite (*Logica și paradoxul*). Altminteri, ca și în creațiile poetice anterioare, deși în vers alb, poemele au o anumită melodicitate interioară, susținută și de rimele (unele rare, precum îngerii-străfulgeri ș.a.) care apar nu după un anumit număr fix de silabe, ci în funcție de respirația, de obicei mai amplă, a frazării poetice; imaginația poetică realizează unele tablouri grandioase și conexiuni surprinzătoare („Plouă pe acoperișul lumii /...dansul picăturilor / deasupra / ca un step spaniol / răsunând aproape sinistru / într-un univers impasibil / ilegal / și gol”); abstracțiunile sunt personificate și concretizate („ne intră boala în trup / ca hoțul în casă” sau „În fiecare zi trece învierea /pe lângă noi” etc.); sau, dimpotrivă, concretul este abstractizat („Fluviul curge / prin fața ochilor tăi / ca o ispită blândă” etc.).

Scrise cu logica inimii și cu bătăile de inimă ale minții, *Poemele de la Maria Eich* îl reconfirmă pe Theodor Damian ca pe o voce cu un timbru personal, inconfundabil, în concertul poeziei reflexive românești contemporane.

Urmele și urmașii Poetului

La ediția a XV a Târgului de carte Bookfest am trăit câteva din acele bucurii și surprize care nu se pot uita niciodată. Prima dintre ele a fost întâlnirea cu Dna Filoteea Barbu Stoian, care mi-a dăruit cel mai recent volum al d-sale *Cartea de la Grădina Icoanei* (Editura „Antim Ivireanul”, Râmnicu Vâlcea, 2022), iar cea de a doua descoperirea standului intitulat „Librăria Adrian Păunescu”, unde am întâlnit-o pe fiica poetului, Ana Maria Păunescu, nu atât în ipostaza sa de poetă (chiar în acele zile urma să-i apară volumul de debut), cât în aceea de manager.

Cele două întâlniri se leagă între ele fiindcă, nu-i așa?, toate se leagă între ele pe această lume.

Spun și scriu că Dna Filoteea Barbu Stoian mi-a făcut o mare bucurie întrucât, imediat ce am ajuns acasă am răsfoit și apoi am început să citesc fără a mă mai opri până la sfârșitul întregului volum dăruit cu generozitate. L-am citit cu dublu interes: pentru că în galeria prietenilor și colegilor mei scriitori Dna Filoteea Barbu Stoian ocupă un loc aparte. Atât ca om cât și ca scriitor. Cărțile de amintiri pe care le-a tipărit până acum (în treacăt fie spus, la una din ele, *Umbre pe scriitori* din 2014 am avut plăcerea și totodată privilegiul de a-i scrie prefața), de o inestimabilă valoare pentru istoria literaturii noastre contemporane, aduc informații inedite despre biografia unor scriitori și, în plus, se citesc cu mare interes și curiozitate.

În ce mă privește, curiozitatea trezită de cartea recentă mi-a fost satisfăcută în mare măsură prin aceea că autoarea, scriind o monografie a fostei Școli Centrale de Fete (într-o vreme purtând numele de Liceul „Zoia Kosmodemianskaia”) mi-a dezvăluit (și cred că nu numai mie!) o serie de adevăruri despre foști elevi ai acestei instituții de învățământ, ajunse personalități ale culturii naționale. Între acestea, fără îndoială, cea mai importantă rămâne poetul Adrian Păunescu, singurul băiat dintr-o clasă plină de fete (era perioada de început a „mixtării” liceelor).

Dar înainte de a mă opri la imaginea scriitorului, așa cum era el în perioada școlărității și așa cum i-a păstrat amintirea Dna Filoteea Barbu Stoian, simt nevoia să arunc un arc peste timp, să fac un exercițiu de memorie și să spun câte ceva legat de propriile-mi imagini ale poetului Adrian Păunescu, pe care l-am întâlnit cam în perioada în care era la începuturile afirmării lui literare pe plan național.

Autorul viitoarelor *Ultrasentimente* era ca și mine, ca și alți reprezentanți a ceea ce critica literară avea să numească mai târziu „Generația '60”, student la Facultatea de Limba și Literatură Română de la Universitatea din București.

Și eu și alții, colegi de studii în ani mai mici ori mai mari, îl întâlneam fie pe holul facultății, fie pe la cenaclurile literare importante (cum era,

bunăoară, Cenaclul „N. Labiș” de la Casa Scriitorilor), fie, destul de rar, la Cofetăria „Albina”, aflată la întretăierea drumurilor a trei facultăți: Filologia, Arhitectura, Institutul de Teatru, deși în acel mic și înghesuit local, astăzi pustiu, de pe strada Academiei se strângea zilnic cam toată floarea scriitorimii ce aspira la gloria literară și râvnea să intre în atenția celor două edituri, „Tineretului” și „Editura pentru Literatură”, ce începuseră pe atunci să publice o frumoasă colecție a debutanților, „Luceafărul” (în care, de altfel, nu puțini dintre autorii de atunci aveau să fie tipăriți). Începutul îl făcuse, dacă nu cumva mă înșeală memoria, Nichita Stănescu, urmat de Marin Sorescu, apoi de toți ceilalți poeți ai generației amintite.

Totdeauna grăbit, mai mereu cu o mapă sub braț, Adrian Păunescu venea rar la „Albina”, stătea puțin și pleca mai departe, neplăcându-i să stea la conversații cu colegii și nici să astate minute sau ore în șir lângă o ceașcă de cafea. Îl văd, parcă acum, străbătând scurta distanță dintre facultate și cofetărie.

Ne cunoșteam mai mult din vedere și (asta ar putea să însemne o laudă din partea mea, dar nu e!) de câte ori ne întâlneam el era primul care saluta. Atât și nimic mai mult.

Vreau să cred că-mi purta și un anume respect, poate și pentru că de multe ori ne vedeam la redacția revistei *Amfiteatru* (din prima ei serie, condusă de Ion Băieșu și Fănuș Neagu) din strada Brezoianu 13, adresă expres menționată și într-una din poeziile lui de început, ca una din iubirile de atunci.

Și dacă stau să mă gândesc mai bine, era și firesc să fie așa de vreme ce *Amfiteatru* era o tribună de afirmare a tinerelor talente, o publicație destul de liberală pentru acei ani (1966, 1967, 1968).

Dar totul avea să fie curmat brusc și brutal în 1968 când, sub pretextul insuficienței educației făcute tineretului prin presă (ceea ce ar fi generat la Anul Nou niște manifestări studentești scăpate de sub control), revista a fost nevoită să-și schimbe profilul, să renunțe la unii colaboratori valoroși și să devină o tipăritură „cuminte” și fără personalitate. Noi, cei care până atunci semnam în *Amfiteatru* a trebuit să ne înfrângem mânia și nemulțumirea, să ne împrăștiem care încotro și să căutăm alte căi de afirmare.

Adrian Păunescu era, însă, din ce în ce mai cunoscut. Și ca om și ca poet. Ca om prin prezența în cercurile și cenaclurile literare, ca și în redacția revistei *Luceafărul*. Ca poet într-o lume literară în care venea tumultos, hotărât, sigur pe sine, convins (și convingându-i și pe alții) că are ceva de spus în poezie. Și nu numai în poezie, ci și în publicistică, așa cum avea s-o demonstreze puțin mai târziu prin revitalizarea revistei *Flacăra* – ajunsă o publicație de referință. Prin colaboratorii ei, ca și prin materialele publicate, o tribună socială puternic ancorată în actualitatea vremii. La fel ca și cenaclul afiliat revistei și în cadrul căruia s-au afirmat mulți cântăreți de muzică folk și nu numai.

Cu *Ultrasentimente*, volumul de debut al lui Adrian Păunescu, literatura contemporană marca un nou și important moment – cel al implicării poetului în multele și marile probleme ale societății în care îi era dat să trăiască.

Închid largul arc de timp și revin la elevul Școlii Centrale din București, Adrian Păunescu, cel despre care Dna Filoteea Barbu Stoian a scris acum frumoase pagini în cartea sa de amintiri.

Într-o rapidă, fugară trecere în revistă a liniilor de portret ale fostului elev, văzut peste ani, autoarea notează:

În poezia contemporană, nu-i personalitate mai puternică decât Adrian Păunescu. El nu mai așteaptă (e vorba aci de pretextul istoric, *n.n. F.P.*) cu răbdare recunoașterea din partea unei posterități, poate, ingrate. Nici pe critici nu i-a implorat să scrie despre el, i-a provocat să-l înalțe sau să-l defăimeze. Are geniu, confirmat de opera întreagă de care națiunea română avea nevoie pentru a se exprima cu voce tare, în mers. (...) Am sunat la el în aprilie 1993. „Spuneți, doamnă, despre ce este vorba! (...) Aduceți materialul la mine!”, când eu nu-i spuseseam că vreau să dau vreo replică. Dacă i-aș fi spus că ar fi mai bine să scrie altcineva, precis mi-ar fi răspuns: „Dacă nu puteți lupta, de ce m-ați sunat?”. Nu-i plac oamenii slabi, fără voință, învinși.

Din cartea d-nei Filoteea Barbu Stoian aflăm (pentru prima oară? Poate) între altele și cum a debutat poetul-elev Adrian Păunescu: „...la Școala Centrală s-a organizat o șezătoare literară cu poeții invitați: Mihu Dragomir, Nicolae Tăutu, Teodor Balș, Dan Deșliu, Niculae Stoian. (...) După ce poeții de pe scenă au terminat de citit versurile lor și au încetat doritele aplauze, Mihu Dragomir a întrebat dacă sunt în sală amatori să citească propriile versuri. *Luceafărul* se ocupa de lansarea tinerilor începători și la asemenea întâlniri se descopereau noi și noi talente.

Și cum sfioșenia domina atmosfera feminină, spre scenă s-a îndreptat tânărul cu părul blond, zburlit, purtând un caiet școlar dictando din care a citit și a tot citit încât nici unele aplauze insinuante nu l-au oprit. Era Adrian Păunescu apărut în fața publicului și ca poet nu numai ca interpret în piese de teatru pe care le regiza cu profesoara sa de limba română, doamna Alexandra Verdeș care lansase pe mica scenă din amfiteatru pe actrițele Silvia Popovici și Violeta Andrei. În *Spații* (revista școlii, *n.n. F.P.*) profesoara scria despre elevul preferat:

Aici am întâlnit un adolescent înalt și blond, care prin prezența lui mixta o clasă de 39 de elevi matematicieni.”

Venise de pe plaiurile Olteniei și nu era decât freamăt și poezie. Talentul lui Adrian Păunescu exploziv, energia și sinceritatea lui, puterea excesivă de muncă au făcut din el primul meu colaborator în munca literar-artistică din școală, tânărul meu prieten, care mă uimea cu puterea lui vulcanică și cu ușurința de a crea imagini literare. Adrian era o cascadă neîntreruptă de metafore, comparații, hiperbole, care ustureau retina prin noutatea lor; era dăruit numai poeziei în care se avântase într-un iureș cotropitor, din care nu mai putea fi oprit. „Vă place? E bine?” – mă întreba cu voce repezită, emoționată, pironindu-și privirile albastre, mari și iscoditoare asupra mea, în timp ce încrederea mea creștea neclintită în el.”

Coroborând amintirile proprii cu o serie de date, aflate în înscrisurile vremii, doamna Filoteea Barbu Stoian ne-a dat acum nu numai o scriere cu caracter memorialistic, ci și o veritabilă fișă de istorie literară – de unde și ideea că la elevul Adrian Păunescu viața era și literatură, cum lesne și frumos se poate vedea în poemul *Baladă de băiat blond*:

*Nu prea demult, nu prea departe,
Nu prea profund, nu prea banal
Treceam serafic și voal –
Pe sălile de marmuri moarte
Ale Liceului Central,
Elev al secției real.*

*Da-abia-mplinisem șaisprezece,
Eram și trist și gânditor
Aveam o sete de-a-nțelege,
Curtam o patimă de zbor.*

*Iubind mereu o mai frumoasă
Elevă, gata să-i rezist,
Și singur, eu bărbat în clasă,
Dam clasei caracterul mixt.*

*Dar lăsând gluma la o parte,
Am să mă recompun duios,
Iubeam pe viață și pe moarte
O fată de azur frumos.*

*Ea îmi era cu-un an mai mică,
Eu sufeream că ea avea
Orarul pus la o adică
Tocmai în libertatea mea.*

*Nu ne-ntâlneam decât arare,
Eram un cuplu tulburat,
Dar pe iubirea noastră mare,
Oh, despărțirea s-a lăsat.*

Despre poezia lui Adrian Păunescu, dar mai ales despre Omul Adrian Păunescu s-a scris și se va mai scrie, chiar dacă literatura noastră parcă este urmărită de un blestem – acela ca după dispariția fizică a unui poet, acesta să intre pentru o vreme într-un nemeritat con de umbră.

În ce-l privește pe Adrian Păunescu, el a fost și rămâne „un poet de neînălțurat, avid de glorie, devorant, întunecat, pătimaș, plin de himere, iar în

cântecele lui, plin de îngăduință... Tip cu repulsii violente, Păunescu e răsfățat și impulsiv, dar în același timp și tandru” (Fănuș Neagu).

L-am reîntâlnit pe poet prin 1993-1994, pe când eu eram redactor la ziarul guvernamental *Vocea României* și am fost trimis de acest cotidian să însoțesc Cenaclul „Totuși iubirea” la un turneu în Basarabia. Un turneu care, din păcate, n-a mai avut loc deoarece vameșii din Republica Moldova nu ne-au permis să intrăm în țara lor. Zadarnic o dimineată întreagă poetul a tot vorbit la telefon cu autoritățile de acolo, permisiunea ne-a fost interzisă.

Ingenios, conducătorul cenaclului s-a gândit atunci că nu e chiar totul ratat. A telefonat la Vaslui, iar seara, în orașul de reședință al județului cu același nume a avut loc un spectacol care, în ciuda organizării pripite, a fost, totuși, grandios...

În alt plan le-aș aminti acum celor care mai bâfesc ori cârtesc pe la colțuri despre Adrian Păunescu, faptul că el, în calitate de senator, a fost inițiatorul legii prin care scriitorii și artiștii în general au primit și mai primesc și azi, ca ajutor din partea statului, cuantumul unei jumătăți din pensia pe care o are fiecare – ceea ce, se știe, contează enorm într-un domeniu în care – o știe o lume întreagă! – retribuțiile la senectute ale acestora sunt infime, abia asigurând un trai modest...

*

Viața n-a vrut să fie un apropiat al lui Adrian Păunescu, deși, sunt aproape sigur, că dacă l-aș fi abordat m-ar fi inclus și pe mine în cercul lui de colaboratori pe vremea când conducea revista *Flacăra*.

Am preferat să rămân, atunci și mai târziu ceea ce deprinsesem în lungi ani de muncă – redactor de editură.

Nefiind eu, așadar, un apropiat al lui Adrian Păunescu, n-aveam să fiu un apropiat nici al celor doi fii ai lui, Ana Maria și Andrei. Acesta din urmă m-a invitat (și eu am participat!) în urmă cu mai mulți ani la un festival „Adrian Păunescu” la Craiova. Atât și nimic mai mult.

M-am bucurat, dacă pot spune așa, de împlinirile postume ale fostului meu coleg de facultate.

M-am bucurat mai în urmă și când am aflat că pe linia paternă Ana Maria are vocația gazetăriei și, mai mult decât atât, că scrie versuri, după cum, la fel, m-am bucurat că Andrei este profesor universitar și cântăreț de muzică folk (și nu numai). De altfel, l-am și ascultat și eu în această postură în câteva rânduri la unele televiziuni.

Iată, mi-am zis, că în familia lui Adrian Păunescu există o continuitate și în plan biologic și că nu numai urmele poetului sunt de neșters din memoria colectivă (prin cărți, publicații, înregistrări ș.a.), ci și continuitatea culturală a acestuia, Ana Maria și Andrei fiind demni urmași în spirit și faptă ai scriitorului cu un loc sigur și de nezdruccinat în cultura noastră. Lucru mare, pentru care nu găsesc cuvinte laudative pe măsură.

Muza amurgului

Curiozitățile iscate de viața intimă a unei personalități nu sunt nicidecum apanajul tabloidelor și nu privesc doar figurile strălucitoare ale showbusiness-ului, căci stă adânc pitită în natura umană dorința, ba chiar nevoia de a descifra, de a contextualiza excepționalul. Motiv pentru care, cu neostoită patimă au fost urmărite de-a lungul vremii și culisele tainic adiacente vieților expuse ale scriitorilor, artiștilor, savanților.

Ridicând măcar un colț al cortinei sau întredeschizând ușor trapa sufleurului, avem impresia că pătrundem nevăzuți în ateliere de gândire și creație în care intimitatea mediată cu personajul vizat ne deschide căi nebănuite de întregire a unei percepții altfel trunchiate.

Într-un asemenea cadru se strecoară, cu discreție și forță totodată, volumul publicat recent în limba franceză (la Techno Media din Sibiu, pe final de 2020) de Anca Sîrghie, cunoscut profesor, istoric literar, eseist și publicist, intitulat *Lucian Blaga et sa dernière muse* (*Lucian Blaga și ultima sa muză*), volum prefațat de Ovidiu Drimba și cu o postfață de Antonia Bodea, ce încununează o iubire nedezmințită a autoarei pentru marele poet căruia i-a consacrat numeroși ani din activitatea și scrierile domniei sale. Titlul sună cumva desuet romantic, mai ales când se contrapune în imaginarul nostru peste profilul sobru, chiar rece și distant, al poetului, care ne privește din instantaneele fotografice răspândite în spațiul public. Dar lectura textului oferit de Anca Sîrghie izbutește să spulbere în mare măsură acest – iată, să-i spunem – clișeu monocord, înveșmântând severitatea blagiană în nuanțe și irizări neașteptate, uneori gingașe, alteori tragice, întotdeauna adânci și tulburătoare.

În versiunea franceză, destul de convingătoare, a Sorinei Șerbănescu, exegeta sibiană adoptă o formulă originală, complexă, cvasi-narativă, cu inserții eseistice și jurnalistice, îmbinând dialoguri reale purtate, sporadic, cu „muza” Elena Daniello (născută Pușcariu, rudă cu faimosul Sextil) între anii 1996-2010, cu un dialog livresc, închipuit, cu filosoful poet, abordând temele principale iscate de discuția cu cea care i-a însoțit, din penumbră, ultimii ani, și gășind în opera lui Blaga răspunsurile cele mai adecvate. Formula e vie și incitantă, evocarea câtorva decenii din perioada cea mai zbruciumată din istoria țării noastre alternând cu circumscrierea și conturarea acestei relații pe care cel mai bine o definește sintagma franceză „amitié amoureuse”, fără ca vreo clipă măcar cititorul să aibă sentimentul unei transgresiuni, a unei impietăți, a unei încălcări a intimității. Dimpotrivă, ultima muză a lui Blaga, fost medic stomatolog, căsătorită cu Leon Daniello, doctor vestit și profesor universitar,



se profilează cu o finețe, o distincție și un neostentativ devotament la fel de impresionante ca memoria unor date, evenimente și personaje remarcabile ce au smălțuit drumul ultimilor ani din viața poetului și, implicit, ai ei. Fotografiiile presărate în volum de autoare ne deslușesc într-o anume măsură rațiunile unei iubiri crepusculare. Ființa fragilă, minionă care ni se înfățișează nu a fost, în chip evident, o mare frumusețe, dar degajă o grație de porțelan, o fluiditate silvestră, o energie cumpănită și rafinată. Seducția nu se revarsă din trăsături perfecte, ci dintr-un ansamblu unduitor de bun gust, inteligență și o eleganță aproape nepământească, delicat cuceritoare.

Întâlnirea dintre Anca Sîrghie și Elena Daniello – Elen, cum o numește poetul în dedicațiile către ea – petrecută în context academic, la ediția Festivalului internațional „Zilele Lucian Blaga” din 1996 de la Cluj-Napoca, se continuă în salonul casei acesteia din urmă, într-o ambianță din ce în ce mai familiară, până la semnul suprem de încredere, anume permisiunea acordată invitatei de a se așeza pe sacrosanctul loc de pe canapea ocupat, cu ani în urmă, de însuși Blaga, de câte ori poposea la prelungite discuții cu familia Daniello, singur, sau împreună cu soția, când erau poftiți la masă. Printre rânduri, și uneori chiar explicit, citim în Cornelia (născută Brediceanu), femeia puternică și răbdătoare ce i-a stat alături scriitorului până la capăt, o înțelepciune tolerantă rară, o înțelegere deplină – deși cu siguranță nu a fost mereu ușor de acceptat – a faptului că un geniu creator își epuizează, își vampirizează involuntar, dar destul de iute, partenera de viață, având apoi nevoie de „sânge” mereu proaspăt pentru întreținerea și revigorarea inspirației, a capacităților imaginative. Cornelia a înțeles că o personalitate de o asemenea anvergură nu poate fi ținută doar pentru sine, că izvorul inspirației nu se alimentează dintr-o curgere lină, statornică, previzibilă, ci are nevoie de torenți și învolburări periodice, de acel „nou” insistent invocat de Baudelaire. Așa încât, „muzele” poetului i-au fost cunoscute și tacit incorporate în fina țesătură a încrengăturii de idei și afecte atât de particulare unui creator.

Cartea Ancăi Sîrghie se constituie într-o neprețuită mărturie din perspectiva istoriei literare, întrucât nu are nimic în comun cu o literatură de rangul doi, cu un dialog încropit, urmărind senzaționalul și bârfa mărunță, dimpotrivă, întreaga discuție este învăluită într-o discreție aproape nefirească, dat fiind titlul provocator al volumului, iar amatorii de dezvăliri fără perdea vor fi întru totul dezamăgiți, căci sentimentele împărtășite de cei doi protagoniști sunt voalat și sensibil evocate și nici măcar nu ocupă prim-planul arhitecturii memoriale, ci compun mai curând o melancolică muzică de fond, învăluind evenimente și trăiri de o totul altă factură, tragică, în care existența personală a marelui poet se împletește cu cea a unei întregi nații, cum ar fi momentul emblematic în care Lucian Blaga, urmărit și persecutat de Securitate, purcede la un sfâșietor autodafe al bibliotecii sale și, mai cu seamă, al propriilor cărți. Legătura de suflet cu Elena Daniello acoperă „obsedantul deceniu”, perioada anilor 1950, după alungarea cărturarului din universitatea clujească și în timpul refugiului biblioteconomic, îndulcit de discuțiile din

familia Daniello și de plimbările tandru clandestine ale celor doi îndrăgostiți, care încercau să evite și ochii atotveghețori ai Big Brother-ului comunist, dar și privirile flămând clevetitoare ale comunităților umane de pretutindeni și din toate timpurile. Nu puține au fost clipele de tensiune sau teroare politică, de îndoială și descumpănire, ba chiar de compromis conjunctural – precum articolul îndreptat împotriva lui Emil Cioran, cu care Lucian Blaga întreținuse o relație de amicală prețuire reciprocă, articol solicitat de noua stăpânire, pe care poetul a ezitat și evitat îndelung să-l redacteze, sfârșind prin a-l scrie atât de târziu, încât nu i l-a mai cerut nimeni și a zăcut într-un sertar până după moartea sa, fiind dat publicității de Dorli, fiica mult iubită, și publicat sub titlul „Farsa originalității”, în revista *Contemporanul* din noiembrie 1962.

Prin reconstituirea din interior a unei epoci apăsătoare, ale cărei cicatrici încă le purtăm, cu via și înduioșătoarea implicare a unei participante la Istoria unei țări și la istoria personală a unuia dintre personalitățile majore ale culturii contemporane a acesteia, volumul realizat de Anca Sîrghie vine să adauge o filă inedită, vibrând de emoție conținută și de pătrunzătoare conștientă a implicării în zborul unei energii creatoare. Aflăm astfel, printre multe alte episoade, despre iubitoarea sânguință cu care „Greierușa” sa – cum o alinta poetul pe Elena Daniello – a copiat cuvânt cu cuvânt textul romanului *Luntrea lui Caron*, pe care Blaga i-l încredințase spre păstrare, pentru a se asigura că în eventualitatea unei razii nefaste, slova scriitorului va dăinui.

Mai mult încă, dincolo de toate aceste elemente de cert interes pentru orice cititor român, traducătoarea a avut salutara inițiativă a inserării, la final, înaintea referințelor critice, a unui sintetic capitol despre viața și opera lui Lucian Blaga, urmat de un altul, despre personalități, noțiuni, toponime întâlnite pe parcursul textului nodal, o secțiune extrem de utilă pentru cititorii străini cărora, de fapt, le și este adresat cu precădere acest volum tradus în limba franceză. Prin aceasta, Anca Sîrghie desăvârșește o întreprindere salutară de promovare culturală a unei figuri intelectuale de prim plan din viața românească, stârnind interes și curiozități, incitând la o mai atentă cunoaștere și apropiere a unor valori autohtone, sincrone cu vârfurile culturale europene ale epocii, în speță a unui „mântuitor și mântuitor” de cuvinte, după cum Blaga însuși definea rolul poetului.

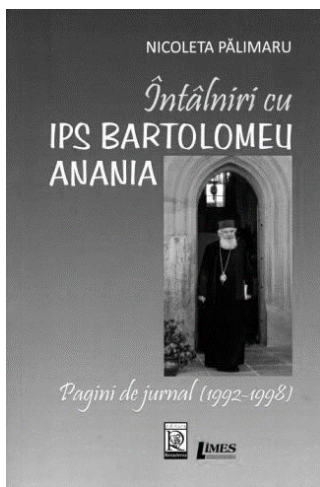
Nicoleta Pălimaru despre Mitropolitul Bartolomeu

Voi începe această recenzie într-un mod atipic, printr-o mărturisire personală. Știu că alții ar putea-o scrie mai bine și poate unii au făcut-o deja (nu mi-e cunoscut acest lucru în momentul de față!), dar vorba Mântuitorului: „dacă voi veți tăcea, pietrele vor striga”!

Eram tânăr seminarist la Cluj, când vrednicul de pomenire Arhiepiscop Teofil, om milostiv și bun exeget, s-a mutat la Părintele Ceresc. Era așteptată cu emoție, curiozitate și mare interes, alegerea noului arhiepiscop din importantul centru bisericesc de pe Someș. Și „sorții au căzut” pe Pr. Anania, retras la Văratec, „bătrânul ostaș” care se va „înregimenta” din nou la Cluj pentru a ajunge mai târziu: „Leul Ardealului”!

Nu m-am numărat între ucenicii nici apropiați, nici îndepărtați ai ÎPS Bartolomeu, dar l-am admirat mereu de la distanță. Cele câteva luni din ultimul an de Seminar, n-au oferit această posibilitate, înainte de plecarea la Sibiu, la Facultate. Între cei mai mari predicatori pe care mi-a fost dat să-i ascult în cei aproape 50 de ani de viață și care-și au locul lor special în pomenirile mele la Sf. Proscomidie, se numără doi mitropoliți: Înalțul Bartolomeu de la Cluj și Înalțul Antonie de la Sibiu. Cu bucurie și cu emoție îmi amintesc cum la Cluj, ca tânăr seminarist, iar mai apoi, la Sibiu, ca student teolog, așteptam predicile celor doi, deși rar vorbeau sub o jumătate de oră! Era o bucurie să-i ascuți, pentru că timpul era, în acele momente, suspendat ... Buni teologi, mari oratori, te captivau și nu simțeai cum se scurge timpul.

De aceea, m-am bucurat nespus când am aflat că o fostă ucenică (Nicoleta Pălimaru) a părintelui Anania (Înalțului Bartolomeu) și-a publicat paginile de jurnal cu titlul *Întâlniri cu ÎPS Bartolomeu Anania. Pagini de jurnal (1992-1998)* (Editura Renașterea & Editura LIMES, la Cluj-Napoca, 2021, 213 pp.). Am așteptat cu nerăbdare ca un exemplar să-mi parvină la München, exemplar pe care l-am citit apoi pe nerăsuflăte. Cel puțin jumătate din al doilea an descris în aceste pagini de jurnal (1993) mi-o amintesc foarte bine, fiind prezent la multe dintre predicile și activitățile publice ale Mitropolitului Bartolomeu, ca „martor ocular”.



Vreau ca la mine oamenii să vină cu inima (p. 57)

Privind retrospectiv, îl văd pe Înalțul Bartolomeu exact așa cum, făcând referire la *Pedagogul* lui Clement Alexandrinul, pr. Anania descria calitățile celui rânduit să educe: „Pedagogul e bun, iubitor, dar și drept, uneori chiar și aspru, asemenea părintelui care-și ceartă copilul” (p. 96).

Citind jurnalul doamnei Nicoleta Pălimaru, am putut observa modul în care Pr. Anania proceda cu ucenicii: „Am sentimentul că părintele Anania mă lasă să mă dezvolt, să caut, să am curiozități, să fac greșeli, dar să învăț din ele, să plec, dar să știu unde să mă întorc” (p. 29). Ca un leitmotiv apare mereu această idee a plecării, unde importantă rămâne întoarcerea, cum putem observa din parabola fiului risipitor.

Spirit mereu tânăr și întreprinzător, care trăise în America și vizitase multe țări ale lumii, Mitropolitul Bartolomeu avea experiența trăirii într-o „lume liberă” și dădea sfaturi foarte pertinente tinerilor, de care era, de altfel, foarte iubit și apreciat: „Tineri student, pornești pe un drum nou, dar nu uita de gândul tău! Sămânța este diploma, numele, profesia. Viața eternă este pământul bun în care sămânța crește. Nu te opri niciodată la sfertul sau la jumătatea gândului. La capătul gândului este Dumnezeu. Pornește la drum cu Dumnezeu! Drumul să fie pe măsura gândului tău” (p. 23)! Alte sfaturi date de către marele mitropolit merită de asemenea amintite aici: „O carte pe care n-o citești la timp, n-o mai citești niciodată” (p. 57); „Un zâmbet și un mulțumesc nu strică niciodată” (p. 146).

În legătură cu educația copiilor, Mitropolitul Bartolomeu afirma: „Copiii trebuie educați în sensul generozității din care se naște sentimentul comuniunii. Iubirea de aproapele se manifestă prin generozitate, dăruire, jertfelnicie” (p. 168).

Metoda de lucru a Mitropolitului Bartolomeu îi poate ajuta și astăzi la fel de mult pe toți cei doritori să acumuleze, tineri sau mai puțini tineri: „Își extrăgea din diferite reviste și ziare articole, pe care și le ordona apoi în dosare” (p. 57). Desigur, dosarele pot fi înlocuite astăzi de fișiere în calculator, dar principiul rămâne același.

Mici observații pe care autoarea le face îi ajută chiar și pe cei care n-au avut șansa să-l cunoască pe Mitropolitul Bartolomeu, sau măcar să-l asculte pe viu, să-și facă o părere despre el: „Observ sprinteneala duhovnicească a părintelui Anania, rânduiala de pe birou, corespondența, atelierul biblic, icoana Sfintei Paraschiva, la care are evlavie” (p. 19).

Pe lângă lucrurile mărunte care caracterizează o persoană, autoarea observă un lucru esențial la Înalțul Bartolomeu: „Observ din atitudinea Înalțului Bartolomeu un lucru esențial: darul de a-și apropia oameni valoroși, fie tineri sau vârstnici, teologi, literați, artiști. Îl asemăn cu un rege francez sau un împărat bizantin, care aduceau la curțile lor minți luminate, înduhovnicite, știind că doar în acest mod sporea regatul, iar conducătorul nu devenea un 'despot'” (p. 52). Întrebat într-o zi, dacă este mulțumit de

discipolii lui, Înaltul Bartolomeu răspunde: „Cum să nu! Păi, Teodor Baconsky cu doctorat la Sorbona, iar Radu Preda cu cartea la Humanitas, și în final, ambii la Teologie” (p. 18). Privind retrospectiv evoluția ulterioară a celor doi ucenici, Mitropolitul Bartolomeu avea perfectă dreptate să se declare mulțumit!

În ciuda alesele calități cu care a fost înzestrat de către Dumnezeu, Mitropolitul Bartolomeu a fost un om foarte smerit. Printre altele, acest lucru îl mărturisea pr. Doroftei de la Vorona, citat în paginile jurnalului: „La mănăstirea Vorona, părintele Doroftei îmi vorbește la superlativ despre cultura și smerenia părintelui Anania ... Cea mai mare virtute pe care a remarcat-o la părintele Anania era smerenia” (p. 53). Una dintre căile prin care ajungem la smerenie este identificată de către Mitropolitul Bartolomeu și consemnată de către autoarea jurnalului: „Slujirea aproapei îți procură smerenia” (p. 98).

Între „zicerile” monumentale ale ÎPS Bartolomeu, consemnate de doamna Nicoleta Pălimaru, se numără și următoarea: „Între păcat și pedeapsă este iertarea”. Iertare pe care o primim prin Taina Spovedaniei, sau din partea semenilor dac-o cerem cu inima smerită.

După ce ajunge Arhiepiscop al Clujului, alungat fiind de starea mănăstirii din atelierul biblic pe care îl avea la Văratec, Mitropolitul Bartolomeu se eliberează de această povară cu ajutorul harului dumnezeiesc și al îndemnului paterical al pr. Papacioc, duhovnicul său: „Ia-ți-o din spate. Ai altceva de făcut. Iart-o ... Dacă el îmi e duhovnic, fac ce-mi spune, a încheiat ferm Înaltul” (p. 72). De aici învățăm cât de importantă este ascultarea de duhovnic.

Cel care a rezistat prin „credință și cultură” în închisoarea de la Aiud, spunea referindu-se la poezie: „Am slujit Biserica, iar poezia a fost scăparea mea” (p. 72). Convins fiind de acțiunea Providenței asupra propriei sale persoane, Mitropolitul Bartolomeu socotea darul creației poetice „o pregătire” pentru marea responsabilitate a traducerii Sfintei Scripturi. Acest lucru îl afirma și în *Memoriile* sale: „Din 23 decembrie 1990, când am început lucrul la Biblie, eu nu am mai scris nici măcar o pagină de literatură proprie, socotind că tot ceea ce scrisesem până atunci nu era altceva decât un exercițiu de o viață pe limba română, pregătindu-mă pentru ceea ce Dumnezeu îmi rânduse să fac în ultimii ani”¹. Pentru o lucrare monumentală, era nevoie de o „asceză literară”.

Multe dintre însemnările doamnei Pălimaru sunt idei dezvoltate ale marelui Mitropolit, fiind cu neputință să le amintim aici. Una legată de modul în care vedea ÎPS Bartolomeu Taina Preoției trebuie însă neapărat amintită: „Preoția să înceteze să mai fie o profesie, căutată prin rentabilitatea ei, și să devină o misiune, răspundere în fața neamului și a lui Dumnezeu” (p. 70).

Referindu-se la orice lucrare pe care omul este chemat s-o împlinească, Mitropolitul Bartolomeu citează din Flaubert: „Ia aminte că lucrurile frumoase se fac cu răbdare și energie care durează” (p. 3). Ideea

pectazei apare formulată la Mitropolitul Bartolomeu și consemnată de doamna Pălimaru cu următoarele cuvinte: „Viața e un urcuș continuu, nici în viața viitoare nu e odihnă, ci e un urcuș neconținut” (p. 116). Mitropolitul Bartolomeu a marcat și o diferență clară între două formulări: „Există o diferență între a-ți fi milă de cineva, ceea ce e doar un sentiment; și a face milă cu cineva, care e adevăratul tratament; prefacerea fenomenului în faptă” (p. 124).

Pentru ca oamenii să nu mai fie dezamăgiți de lipsa de reacție a celor pe care-i ajută, pe linie patericală, este potrivit următorul sfat al ÎPS Bartolomeu: „Când ajută pe cineva nu cere nimic. Fă binele și uită” (p. 124).

Deși era întotdeauna ferm în mărturisirea adevărului credinței ortodoxe, Mitropolitul Bartolomeu avea o deschidere firească spre celelalte confesiuni creștine: „Făcea observația că nu trebuie să fii atât de tranșant (cum este, de exemplu, Dumitru Radu) cu protestanții și catolicii în materie de critică teologică: 'Eu mă folosesc și de texte catolice și protestante. Uneori descopăr lucruri uluitoare' ” (p. 141). Referitor la refacerea unității creștinilor Mitropolitul Bartolomeu formula următoarea părere: „Creștinii vor ajunge la unitate dacă vor lăsa la o parte orgoliul, mândria și pofta de a domina” (p. 146).

Vorbind despre Zacheu, Mitropolitul Bartolomeu făcea diferența între „curiozitatea morbidă, neagră, care vrea să știe mai mult rău decât bine” și cea „pozitivă, constructivă, ziditoare, cea a marilor exploratori ai lumii”, pentru a conchide amintind de *via regia*: „Discernământul e cea mai importantă virtute. E un dat al ființei umane” (p. 147).

Mitropolitul Bartolomeu era convins că „omul și-a început opera de refacere a paradisului pierdut după cădere prin: civilizație, cultură și religie” (p. 159). Cunoscând profunzimile sufletului omenesc prin intermediul multelor încercări prin care a trecut, pr. Anania îndemna: „Să faceți distincția între smerenie și demnitate. Hristos a spus că dacă fratele tău te lovește peste obraz, întinde-i și pe celălalt. Dar în fața sinedriului, când arhiereul l-a lovit peste obraz, nu l-a mai întors și pe celălalt, ci a spus: „De ce mă lovești?” (p. 167).

Într-o lume tot mai marcată de suferință, merită să redăm aici un citat parafrizat al Mitropolitului Bartolomeu: „Suferința există de la Adam și va exista până la sfârșitul veacului. Nu este om care să nu sufere. Suferința trebuie să aibă o cauză: păcatul (al lui Adam); cea pe care ne-a arătat-o Hristos în suferința orbului din naștere, prin care se arată lucrarea lui Dumnezeu. El fusese instrumentul lui Dumnezeu. Oricine suferă trebuie să se întrebe care e obârșia suferinței: păcatul? (să nu mai păcătuiască); iubirea? (să iubească mai departe); dacă nu și-o găsește să nu cadă în absurd. Poate că Dumnezeu are un plan, vrea ceva de la el” (p. 199).

Și pentru că scopul fiecărui creștin trebuie să fie sfințenia, desăvârșirea, merită să oferim și acest citat despre sfinți și sfințenie:

„Sfântul e creștinul care își depășește cu mult condiția medie și de modelul său, care e Hristos... Sfinții și-i alege Dumnezeu prin înțelepciunea Sa, dar și printr-o conlucrare (voința sfântului și puterea lui Dumnezeu). Uneorii sfinții au avut de îndurat obstacole, au avut accese de deznădejde, dar au luptat. Sfântul este un erou al Bisericii lui Hristos” (p. 208).

La final, un cuvânt și despre autoarea acestui jurnal. Inspirată să țină un jurnal, pentru că nu este menționat, ne punem întrebarea: Oare a îndemnat-o chiar Înalțul să țină un jurnal? Totuși, probabil că nu! În *Cuvântul înainte* la *Memoriile* publicate, Mitropolitul Bartolomeu afirma: „Nu am ținut niciodată un jurnal. Douăzeci și șapte de ani am trăit sub dictaturi, în România, când orice gând al tău încredințat hârtiei putea deveni obiect de incriminare și osândă. De opt ani și jumătate trăiesc în lumea liberă, dar vechea nedeprindere de a-mi face însemnări zilnice a devenit deprinderea de a nu le face”².

Pe doamna Nicoleta Pălimaru, și pentru publicarea acestui jurnal, o putem considera o demnă ucenică a Înalțului Bartolomeu. Nesărind nicio etapă, a ajuns de la poziția de corector al revistei *Renașterea* (amintită în două locuri în jurnal), la cea de redactor șef. Sunt convins că Înalțul Bartolomeu zâmbește mulțumit de Dincolo, vizavi de evoluția fiicei sale duhovnicești, ajunsă nu doar redactor șef, ci și soția unui preot remarcabil din Cluj, implicat în viața culturală a Cetății, prin activitatea desfășurată în calitate de director al revistei mai sus numite.

Altfel spus, citând jurnalul și parafrazând o expresie, legat de cititorii acestuia, putem afirma: „A gift from Nicoleta Pălimaru” (p. 101).

Și cum așa putea să încheie această recenzie, altfel decât citându-l pe vrednicul de pomenire Mitropolit Bartolomeu: „Trăim ce înțelegem, și-atâta cât ni-i dat” (p. 63).

Atât am înțeles, atât mi-a fost dat, dar sper să rămâneți cu ideea că am avut un mare mitropolit la Cluj, care trăiește încă și-n lumea noastră prin opera literară lăsată, prin realizările sale monumentale, dar, mai ales, prin foștii săi ucenici și ucenice, între care se situează, la loc de cinste, chiar autoarea jurnalului.

NOTE:

¹ Valeriu Anania, *Memorii*, Ed. Polirom, Iași 2008, pp. 655-656.

² *Ibidem*, p. 7.

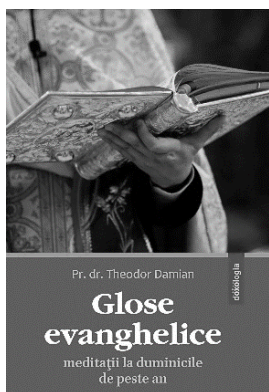
Pr. Prof. Dr. Theodor Damian, Meditații duminicale

Cu un palmares liturgic, cultural și duhovnicesc impresionant, părintele profesor Theodor Damian nu este doar un preot și un profesor de vocație, care a reușit să se impună între numele de referință ale culturii românești de peste ocean, ci și o personalitate de anvergură duhovnicească. Recent publicatul volum intitulat *Glose evanghelice. Meditații la duminicile de peste an* (Editura Doxologia, Iași, 2021) vine să dovedească acest lucru.

Într-o ținută grafică de invidiat și beneficiind de prefața Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae al celor două Americi (pp. 11-12), lucrarea vine să sprijine deopotrivă munca în ogorul cuvântului a preoților, cât și să ofere cititorilor de orice orientare culturală și confesională un instrument util în lectura textului evanghelic. Autorul însuși ține să vorbească în prolegumenele demersului catehetic-omiletic (pp. 13-16) despre geneza textelor antologizate aici și promite că eseurile oferite acum cititorului reprezintă doar incipitul unui proiect mai amplu. Dânsul arată că a fost mereu un preot care și-a susținut în mod liber predicile, fapt ce nu exclude însă, pregătirea temeinică ce a precedat fiecare exercițiu cu valențe spiritual-retorice. Acest lucru explică de ce, în ciuda celor aproape cinci decenii de slujire sacerdotală, redundanța nu-și găsește locul în slujirea în cuvânt a dânsului. Astfel, precum ține să sublinieze:

Așa cum am menționat, predicile din toți cei 48 de ani de preoție, chiar dacă sunt pe aceeași temă duminicală sau praznicală, sunt diferite una de cealaltă de la an la an, prin aceea că în fiecare an am încercat să dezvolt un alt aspect al textului evanghelic, în măsura în care mi-am putut aminti, fie și vag, despre ce am vorbit în anul precedent. Oricum, și fără această amintire, chiar dacă, fără să știu, m-aș fi axat pe același aspect, în urma tuturor lecturilor din domeniul teologic, cultural, științific, al cursurilor mereu înnoite predate la catedra mea de filosofie și etică, datorită noilor informații și multiplelor posibilități inedite de conexii și actualizare, predica a fost un eveniment inedit de fiecare dată (p. 15).

Înzestrate cu un titlu ce vine să rezume tema centrală a fiecărei unități tematice și lipsite de aparatul subsidiar cu care autorul i-a obișnuit pe cititorii textelor sale științifice, fapt ce nu le transformă totuși în lucrări lipsite de precizie ori acuratețe, ci dimpotrivă, accesibilizează conținutul de specialitate publicului larg, meditațiile mustesc de sens și vioiciune. Citite în cheie actuală, dar totodată în duhul Sfinților Părinți, pericopele evanghelice



vin să vorbească, prin intermediul scoliilor întocmite de către eruditul teolog, despre perenitatea textului Scripturii. Datorită calităților de literat, pe care le-a demonstrat în repetate rânduri și în paginile volumelor ample de literatură care-i compun prodigioasa operă, părintele Theodor Damian reușește să-și transpună cititorii aieva parcă, în timpurile și locurile în care s-au petrecut lucrurile relate de către evangheliști. Citind anumite pasaje, reușești să te vizualizezi în apropierea Mântuitorului, a fariseilor și apostolilor, ca parte a mulțimii policrome ce-l însoțea și chiar să înțelegi motivațiile intrinseci ale unor reacții ori evenimente. Iată un astfel de exemplu, ce vine să vorbească despre eșecul ucenicilor în procesul de tămăduire al lunaticului:

Și dacă ne închipuim că în jurul lor erau și alți oameni care asistau la această întâmplare, oameni care-i cunoșteau, înțelegem rușinea apostolilor, situația penibilă în care se aflau, tocmai pentru că au încercat și n-au reușit. Dacă ar fi zis de la început ca cel bolnav să fie adus la Mântuitorul, ar fi fost mai simplu, ar fi fost scutiți de acest eșec penibil, public.

Indignarea lor, tendința de revoltă interioară, nu împotriva lui Dumnezeu sau a Mântuitorului, ci împotriva neputinței lor, era oarecum îndreptățită, deoarece puteau fi luați drept impostori sau șarlatani, ei care se știau atât de devotați cauzei Mântuitorului Hristos. Și nimic nu te doare mai mult ca situația în care cineva te-ar acuza pe nedrept – după simple aparențe numai – de un lucru față de care te aflii tocmai la polul opus. Deci rușinați au venit la Mântuitorul, dar în același timp interesați, curioși de a cunoaște cauza neputinței lor (p. 129).

Aspectul psihologic al abordărilor părintelui Damian reprezintă de asemenea un adevărat atu al lucrării. Cu atenția pentru detalii a unui peisagist și precizie chirurgicală, dânsul reușește să pună punctul pe „i” așa cum se cuvine. Extrage din pasaje cu caracter general învățături cu un puternic aspect de actualitate. Vorbind despre cei zece leproși ca despre niște „condamnați, pe drumul din afara cetății” (pp. 246-252), dânsul nu uită să se refere la plaga singurătății, aducând în actualitate un mesaj pe care puțini l-au lecturat, de bună seamă, în această cheie:

Una este când trăiești singur, izolat, rupt de ceilalți, și alta este când ești în mijlocul prietenilor, al cunoscuților, al celor din familia ta. Când ești cu alții chiar pe care nu-i cunoști, te simți mai în siguranță, ai sentimentul certitudinii trăirii, atunci te simți poate apreciat pentru unul din darurile pe care le ai de la Dumnezeu, sau pentru mai multe, sau pentru toate. Când ești în comuniune, în colectivitate, ai sentimentul utilității, simți că poți să faci ceva pentru cineva. Acesta este un lucru deosebit de important, pentru că sunt atâtea dintre noi care trăiesc în acute și cronice crize spirituale, pentru că la un moment dat al vieții lor au impresia, și poate trăiesc într-o oarecare măsură starea aceasta, că ei nu mai sunt utili celor din jurul lor (p. 246).

Elegante ca formă și dotate cu un mesaj percutant, cu rezonanțe drept în străfundurile inimii cititorului, meditațiile părintelui profesor Theodor

Damian vin așadar să vorbească despre vivacitatea discursului omiletic din arealul Ortodox. Trec dincolo de formulări stereotipe, sparg clișee și pot oferi adevărate panacee, necesare tămăduirii sufletești. De aceea, e o mare bucurie apariția unui astfel de volum, ce-și va găsi cu certitudine locul deopotrivă în bibliotecile cunoscătorilor și cele ale curioșilor, cât și în inimile celor care vor reuși să adăsteze măcar preț de câteva clipe asupra conținutului său. Să rânduiască Dumnezeu ani mulți și fericiți distinsului autor, spre a-și împlini fâgăduința și a revărsa din preaplinul sufletului său cât mai multe astfel de volume de cuvinte vii, ce zidesc și vindecă!

ROXANA PAVNOTESCU

Kazuo Ishiguro, creația și perpetuarea credinței

În volumul *Klara and the Sun* (Faber and Faber, UK, 2021) Kazuo Ishiguro imaginează un robot înzestrat cu conștiință, capabil să deprindă emoțiile și complexitatea caracterului uman. Cartea este scrisă la persoana întâia din perspectiva Klarei, păpușa de companie sau *prietenul artificial* - AF (artificial friend) - al fetiței Josie.

Timpul narațiunii este proiectat într-un viitor nedefinit, al cărui contur socio-politic urmărește tendințele actuale de divizare a societății, sugerând o lume elitistă, în care omul devine superior artificial, prin acel procedeu de editare a genelor, „lifting” - ce pare că a stat la originea bolii misterioase a lui Josie și a cauzat deopotrivă moartea surorii sale. Depărtându-se tot mai mult de creația originară, omul devine artificial, etic și ca nivel de conștiință inferior mașinii, în timp ce, prin contrast, creația lui se umanizează.

Universul lui Ishiguro urmărește prototipul occidental al copilăriei în care întâlnirile dintre copii sunt strict organizate de părinți: „interaction meetings”. Copiii trăiesc izolați, cu prietenii lor artificiali care-i însoțesc la astfel de reuniuni. AF - urile diversificate pe generații și modele devin cu aceste ocazii motiv de dispute și etalare a condiției sociale. Prietenul artificial, super performant și costisitor e la îndemâna *lifțaților*, ca să suplinească marea lor singurătate. Rick - vecinul și prietenul lui Josie – chiar dacă înzestrat cu o inteligență superioară, nefiind *liftat*, nu poate urma un colegiu, cu tot efortul mamei sale de-a interveni pe lângă un fost iubit

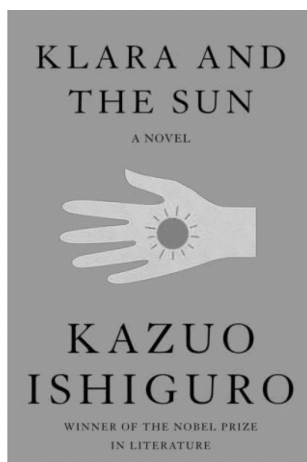
potentat. Spirit autodidact, pasiunea lui Rick este să construiască păsări artificiale (drone).

La petrecerea organizată de mama ei, Josie o tratează distant pe Klara, influențată de prietenii ei. Rick se revoltă, dar Klara dovedește o profundă înțelegere a slăbiciunilor umane și explică aroganța și agresivitatea „liftaților”, posesori de AF mai performante decât ea, ca reacție a copiilor la teama de singurătate. Într-o dimensiune psihanalitică, Ishiguro urmărește în tablouri de mare sensibilitate un micro-univers paralel al unei copilării nostalgice rezervate lui Josie și Rick. Când Josie cade la pat, Rick o vizitează zilnic; copiii comunică prin desene în care se auto-reprezintă. Josie desenează și Rick adaugă bule de text, ca în benzile desenate. Decriptate de Klara, desenele exprimă relația de iubire dintre copii – o condiție salutară vindecării ei, adusă în atenția zeului Soare.

Aflăm că rolul păpușii Klara e mai complex; ea este antrenată pentru a deveni un surogat al lui Josie, după ce aceasta va muri. Klara se auto-investește cu pattern-urile mentale și comportamentale ale fetei. În magazinul de AF, prima probă la care mama disperată o supune pe Klara este să imite mersul fiicei. La comanda mamei, Capaldi, artistul și creatorul de AF, lucrează la un portret al lui Josie – o carcasă cu aspectul ei fizic în care va locui *creierul* Klarei, după ce Josie va dispărea. Un proiect pe cât de sinistru, pe-atât de utopic. Vizita familiei Arthur în atelierul lui Capaldi constituie un moment cheie al narațiunii. Klara descoperă copia lui Josie, un AF gol pe dinăuntru, suspendat în aer, ca un *înger căzut* – cu semnificația că acea parte divină a ființei nu va putea fi reprodusă, cu toată măiestria lui Capaldi – sentiment pe care, nu artistul, ci mașina îl încearcă în sofisticata sa neputință.

Aflăm că rolul păpușii Klara e mai complex; ea este antrenată pentru a deveni un surogat al lui Josie, după ce aceasta va muri. Klara se auto-investește cu pattern-urile mentale și comportamentale ale fetei. În magazinul de AF, prima probă la care mama disperată o supune pe Klara este să imite mersul fiicei. La comanda mamei, Capaldi, artistul și creatorul de AF, lucrează la un portret al lui Josie – o carcasă cu aspectul ei fizic în care va locui *creierul* Klarei, după ce Josie va dispărea. Un proiect pe cât de sinistru, pe-atât de utopic. Vizita familiei Arthur în atelierul lui Capaldi constituie un moment cheie al narațiunii. Klara descoperă copia lui Josie, un AF gol pe dinăuntru, suspendat în aer, ca un *înger căzut* – cu semnificația că acea parte divină a ființei nu va putea fi reprodusă, cu toată măiestria lui Capaldi – sentiment pe care, nu artistul, ci mașina îl încearcă în sofisticata sa neputință.

Cartea înscrie un *science fiction* cu o ipoteză reductivă compatibilă cu *cemi* (modelul câmpului electromagnetic ca sediu al conștiinței). Profesorul de genetică moleculară Johnjoe McFadden aduce o revoluție în arhitectura computerelor înlocuind digiții binari cu cbits – unități de conștiință. A prelungi conștiința dincolo de receptacolul ei fizic ar putea deveni un nou vis al umanității. Acesta este și visul mamei de a-și păstra fiica, transcendând moartea. Klara devine simbolul imortalității mentale. AI-ul (inteligenta artificială) în unități de conștiință pe care o înmagazinează este infinit portabilă. Profesorul Johnjoe McFadden compară modelele computaționale ale conștiinței cu stela lui Katumuwa din vechiul oraș Sam'al (teritoriul Turciei de azi), acum 2700 de ani. Stela cuprinde o inscripție în aramaică, prin care Katumuwa își încredințează stelei sufletul, după moarte.



Stela e realizată din același material (bazalt), un fel de oxid de silicon, ca suportul fizic al cbiți-lor. Ea înmagazinează în eternitate conștiința lui Katumuwa, așa cum noua generație de computere va stoca conștiința umană.

Klara and the Sun este un demers confesiv și autobiografic al Klarei asupra experienței ei umane. Klara privește prin geamul magazinului cu AF la lumea recognoscibilă prin câteva repere consistente: un cerșetor cu câine, „raincoat man” (omul cu pelerină), „coffee cup lady” (doamna cu ceașca de cafea), o fracțiune dintr-o clădire foarte înaltă și soarele în călătoria lui peste înălțimile orașului. Ishiguro ne introduce candid în universul *prietenilor artificiali* prin comentariile ingenue ale Klarei. Soarele - ca sursă de energie pentru bateriile AF - este o topică obișnuită de conversație. Unele exemplare, susceptibile a-și pierde mai repede vigoarea în absența hranei solare, manifestă carențe de comportament. În periplul lor fotosintetic, AF-urile aspiră la o poziție în proximitatea ferestrei, mai aproape de sursa lor vitală. Modelele noi sau cele mai vândute se bucură de acest privilegiu.

Temele urmărite de roman sunt credința, iubirea și sacrificiul. Cartea este scrisă într-o manieră accesibilă deopotrivă copiilor și adulților. Din fereastra magazinului, Klara descoperă lumea ca un copil. Naivitatea adaugă o notă poetică inferențelor pe care le face. *Coolings Machine* (mașina de făcut asfalt), ce a coborât un nor de întuneric, fum și poluare asupra magazinului timp de câteva zile, motiv pentru care AF-urile începuseră să se *ofilească*, este asociată cu moartea și cu dispariția Soarelui.

Klara e definită de șefa magazinului ca un AF special, cu abilități ieșite din comun. Ea nu-și dorește un loc la fereastră pentru a se „hrăni” mai bine, ci pentru a observa strada. O scriitură plină de sensibilitate urmărește vizitele la magazinul de AF și formidabila întâlnire dintre Josie și Klara. Schimbul surd de cuvinte prin geamul magazinului, limbajul semnelor dublate de expresia feței, denotă capacitatea Klarei de-a reproduce comportamentul uman. Relația copil – păpușă se inversează, așa cum de multe ori copiii fantazează animându-și jucăriile. Klara își arogă dreptul să aleagă, să-și controleze propriul destin. Ea nu-și calcă promisiunea față de Josie, după ce aceasta îi promite că va reveni după ea. Există o anume etică a AF-ului, punctată de Ishiguro pentru a-i preciza condiția. Dacă nu va putea fi ținut sub control, AF-ul își va pierde utilitatea pentru oameni. Șefa o apostrofează pe Klara când se manifestă reprobabil față de alți clienți, rezervându-se în secret pentru Josie.

Apariția lui Klara în familia Arthur este mesianică. Rugăciunea către Soare - să-și concentreze forța nutritivă și vindecătoare asupra lui Josie - adaugă o notă mistică demersului. Cultul Soarelui se înscrie prin puterea exemplului (a vindecat cerșetorul și pe câinele său!) și ritualic prin repere geografice; se ridică de după clădirea înaltă din fața magazinului cu jucării și trece prin hambarul lui Mr. McBain's către locul lui de culcare.

În proces de umanizare, Klara încearcă un pact cu divinitatea. Îi oferă în schimb aneantizarea opusului ei - *Cooling machine* - prin auto-distrugere

sau act sacrificial. Ea renunță la o parte din fluidul ce asigura buna ei funcționare, spre a fi injectat de Paul, tatăl lui Josie, în burta monstrului.

În procesul de perfecționare al Klarei, Ishiguro urmărește metodologiile ale inteligenței artificiale: *machine learning* sau *learning by example*, ... Klara memorează secvențe ce au produs bucurie Soarelui; de exemplu reîntâlnirea pasională dintre „coffee cup lady” și „raincoat man” - pe care o asociază cu jurământul de prietenie dintre Josie și Rick. Credința și iubirea pură îngemănate în rugăciunea ferventă a Klarei constituie calea către grația zeului Soare. Tema credinței nu este direct abordată, dar integrarea ei animistă în inteligența artificială se realizează prin același tip de ezoterism cândva întreprins de *homo religiosus*. Klara refuză să dea detalii despre proiectul de salvare a lui Josie, chiar și celor apropiați care au ajutat-o, Rick și Paul. Când soarele survine miraculos dintr-o eclipsă de nori întunecați și furtunoși și invadează dormitorul lui Josie, asistăm la o adevărată epifanie. Klara insistă vehement – atitudine atipică condiției ei – să se ridice toate transperantele pentru a permite luminii binefăcătoare să ajungă la Josie. Familia observă, într-un fel de transă, revenirea lui Josie care se ridică dintre perne ca după un somn adânc și purificator - precum Lazăr de pe patul de moarte. Klara asistă miracolul într-un fel de ocultism mecanicist propriu mașinii.

Umanizarea lui Klara este una dintre direcțiile principale ale cărții. Pe măsură ce îmbătrânește, simțurile ei se disipează și va sfârși ca orice ființă într-un cimitir (de AF). Tema învechirii este secundară extincției; ca și ființa, mașina e depășită și alienată de noua moralitate și etică ce guvernează lumea. Klara se simte năpădită de simțăminte pe care le aprofundează în procesul de observație și cunoaștere, ca pe o revelație: „I believe I have many feelings”. Depășirea umanului e sugerată de absența unor sentimente ca orgoliul, invidie, egocentrism care stau în calea receptării și a cunoașterii. Klara sondează domeniul psihologic al conștiinței umane pe care și-o însușește gradual, realizându-i în același timp limitele. Ea își exprimă „gândurile” într-un limbaj formal, conceptual, uneori primitiv - metaforic, amintind de acele kennings (construcție poetică – semantică din vechea limbă norse). Oamenii sunt referiți prin ocupațiile sau atributele lor: „food blending woman” „Melania Housekeeper”, „long-armed girl”, „coffee cup lady”, „raincoat man”. Chiar dacă mult mai sofisticat, limbajul Klarei e schematic și plin de curtoazie asemănător personajelor Siri, Alexa, ... ce invadează astăzi lumea i-dispozitivelor.

Ishiguro surprinde ideea de subiectivitate și mecanicism al AF-ului prin receptarea unui câmp vizual construit prin reprezentare. Portretul mamei e compus dintr-o succesiune de trăsături-sentimente, materializate *în structuri separate*, ca o pictură cubistă. Imaginea e construită prin juxtapunerea formelor geometrice (panouri, pătrate), iar bit-maparea și procesarea lor - pe care o percepem din descrierea expresivă a Klarei – corespund stărilor conștientizate ale mașinii, reliefând, în același timp,

fenomenul de tehnologizare a omului aservit mașinii. Percepția falsă sau subiectivă indusă de explozia tehnologică este una dintre cele mai perfide drame ale omului modern, deprindem și substituim limbajul mașinilor, pierzându-l pe cel natural. Ca un algoritm, pe pași, propus de inteligența ei *artificială*, pentru rezolvarea unui scop, Klara ne comunică gândurile într-un arsenal de acțiuni și trăiri ce vor alcătui periplusul narativ.

Capacitatea mașinii de a reflecta și a dezvolta emoții ce conduc la un comportament nedeterminist face scrierea cu atât mai complexă, dar în același timp induce acea componentă îngrijorătoare a mașinii care depășește omul, mai cu seamă sub aspectul său moral. Aflăm, în final, că producția de AF a fost întreruptă, inteligența înzestrată cu conștiință devine amenințătoare pentru rasa umană. Pictorul Capaldi face o vizită mamei, pentru a solicita ajutorul Klarei de-a se sacrifica pe altarul științei. *Cutia neagră* trebuie deschisă, pentru ca oamenii să înțeleagă că nu au de ce să se teamă. Klara este un Frankenstein tehnologic, ce depășește ființa umană, nu prin forță sau agresivitate, ci printr-o conștiință superioară a datoriei, a sacrificiului, a perfecțiunii și în ultimă instanță a credinței. Pictorul Capaldi – artistul! – visează la reabilitarea ființei umane, ce ar putea învăța din propria lui creație, prin acel proces de *reverse engineering* al cutiei *cenușii* al AF-ului. Klara este gata de sacrificiu, dar mama se opune. Pentru *serviciile aduse umanității*, Klara merită mai mult – să se *ofilească* singură ca orice ființă, spune ea.

Spre deosebire de Frankenstein, eroul romanului science-fiction aparținând autoarei engleze Mary Shelley, scris în 1818, Klara nu se întoarce împotriva omului, mai mult, uimește prin exemplaritate. Cu toate astea, ambele ficțiuni par să acuze veritabilul monstru, creatorul – societatea umană – și nu creația, produsul lui. Frankenstein, prin acțiunile lui reprobabile, este indezirabil în ochii creatorului și ai umanității. Dar oare mașina în stadiul ei inițial nu moștenește întocmai tarele și moralitatea creatorului, după cum Zeus a închis în cutia Pandorei toate viciile zeilor pentru a le împrăști în lume? Klara este dotată cu prerogativele prieteniei și ale dragostei ce ar trebui oferite unui copil în procesul de formare. Victor Frankenstein vine cu egoismul și paranoia savantului interesat doar de experimentalul lui, fără să-i pese de repercusiunile lui sociale. Klara tinde către perfecțiune intuind slăbiciunile și perversitatea naturii umane, în timp ce Frankenstein este din start un damnat, el ucide din răzbunare, pentru că nu poate accede la dragostea creatorului său. După ce acesta moare, plânge la căpătâiul lui, hotărât să-și ia propria viață, sentimente de care savantul n-ar fi fost capabil. Dacă *Frankenstein* se soluționează cu moartea creatorului și a creației, în ideea că viața autentică nu poate fi decât emanația divinului, în *Klara and the Sun*, AF-ul rămâne în condiția lui de instrument, supus perimării sau deteriorării fizice inerente timpului, tehnologiei,... Individualitatea mașinii, cu toată complexitatea și suavitatea păpușii ce metaforic se traduce în

însuflețirea ei, corespunde încercării omului de-a crea viață, adică de a-și aroga rolul demiurgului.

De-a lungul romanului, Ishiguro rezervă scriiturii un anume grad de echivoc. Estetic, realizează elegant acest lucru, trecând demersul prin percepția deformată vizual și temporal a Klarei, realizând un mod expresionist, alții abstract de-a nara sau observa. Drama AF-urilor are o conotație politică, tehnologică sau pur și simplu de perimare a modelelor culturale? În oricare dintre variante, sfârșitul e trist și răscolitor: Klara expiază gradual, urmărind cu privirea călătoria zeului Soare către apus. Ultimele ei cuvinte adresate șefei, ce o descoperă în cimitirul de AF, sunt că *Soarele a fost întotdeauna generos cu ea*, la fel cum a fost cu cerșetorul din fața magazinului - o probă incontestabilă de credință, similară fapturilor umane în pragul morții.

Klara este o carte despre credință, miracol și despre puterea nemărginită a minții. Miracolul se concretizează în ideea de sacrificiu, de puritate și de autenticitate a sentimentului iubirii. Mașina poate învăța și deprinde reperatele iubirii, atunci când atinge un anume nivel de conștiință.

TUDOR NEDELCEA

Constantin Preda sau dulcea povară a suferinței și Poeziei

Eu pentru mine nu exist. Exist numai cât scriu.

Tudor Arghezi

„Deșertăciunea deșertăciunilor, / toate sunt deșertăciune. / Ce-i rămâne omului din toată osteneala lui / cu care se trudește sub soare?” se întreabă Ecclesiastul (*Biblia* sau Sfânta Scriptură, versiunea diortosită de Bartolomeu Valeriu Anania, tipărită cu binecuvântarea și prefața P.F. Părinte Teoctist, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., 2001, p. 849). Comentează mitropolitul Anania în *Introducere la Ecclesiast*: „Ecclesiastul nu se judecă cu Dumnezeu și nu-i cere să Se explice; aceasta, pentru că, în credința lui, nu Creatorul e vinovat de nerânduiala din lume; [...] După el, Dumnezeu a făcut lumea frumoasă și pe om drept; El îi dă omului bunuri reale, deși limitate; omul trebuie să se teamă de Dumnezeu” (*Ibidem*, p. 848).

Am cules acest citat semnificativ pentru oricare dintre noi, gândindu-mă la semenul nostru, Constantin Preda, un poet de excepție care este nevoit, datorită unei boli necruțătoare, să treacă prin niște momente de răscruce. Este Poetul cu har de la Dumnezeu aflat în grea suferință și care

poartă un dialog profund cu Creatorul, prin poezie, și ea un har de la Dumnezeu. Scrie câte șapte-opt poezii (asemenea unui jurnal sau unor însemnări zilnice) pe zi, scoate lunar câte un volum. De la declanșarea bolii s-a apropiat mai mult de Creator, a frecventat biserici (Sf. Gheorghe Nou, Elefteria din București, Sf. Dumitru, Obedeanu din Craiova) și mănăstiri (Cernica, Radu Vodă, Bucur cel Nou, Frăsinei, Tismana etc.), a purtat discuții cu preoți și teologi, cu oameni de rând sau deosebiți, spre a afla mai multe despre tainele vieții și ale morții. E un caz unic, care ar merita studiat de psihologi și teologi deopotrivă. Și Moartea este parte a vieții, când vom trece pe celălalt tărâm vom re-naște în Cer, conform tradiției creștine. Toți vom ajunge „acolo”, nu știm când, orânduiala fiind la Dumnezeu.

În literatura română din ultimele șapte decenii cunoaștem cazul unor scriitori aflați în fața morții. Nicolae Labiș, condus spre monstruosul tramvai care i-a curmat viața (de Maria Polevoi) a scris, la 10 decembrie 1956, orele 11, cu puțin înainte de moarte, poezia *Pasărea cu clonț de rubin*: „Pasărea cu clonț de rubin / S-a răzbunat, iat-o, s-a răzbunat./ Numai pot s-o mângâi. / M-a strivit / Pasărea cu clonț de rubin. / Iar mâine / Puii păsării cu clonț de rubin / Ciugulind prin țărână / Vor găsi poate / Urmele poetului Nicolae Labiș / care va rămâne o amintire frumoasă...”.

Marin Sorescu, vitregit de confracți de Premiul Nobel, a dictat soției, Virginia, ultimele poezii, apărute postum sub titlul *Puntea*, volum dedicat „Tuturor celor care suferă”. Iată două astfel de poezii: „Doamne, / Ia-mă de mână / Și hai să fugim din lume, / Să ieșim puțin, la aer. / Poate schimbând curenții, / O să mă simt și eu în larg, / Lângă Tine” (*Doamne!*) sau: „Un fir de păianjen / Atârnă de tavan, / Exact deasupra patului meu. / În fiecare zi observ / Cum se lasă tot mai jos. / Mi se trimite și / Scara la cer – zic, / Mi se aruncă de sus! / Deși am slăbit îngrozitor de mult, / Sunt doar fantoma celui ce am fost, / Mă gândesc că trupul meu / Este totuși prea greu / Pentru scara asta delicată. – Suflete, ia-o tu înainte, / Păș! Păș!” (*Scară la cer*, dictată la 5. XI. 1996).

Ioan Alexandru, poetul religios, a zăcut, înainte de moarte, cu *Biblia* în mână.

Grigore Vieru are o idee incredibilă: „Nu am moarte, cu tine nimic, / Eu nici măcar nu te urăsc / Cum te blestemă unii, vreau să zic, / La fel cum lumina părăsc. / Dar ce-ai face tu și cum ai trăi / De-ai avea mamă și-ar muri?! / Ce-ai face tu și cum ar fi / De-ai avea copii și-ar muri?! / Nu am moarte, cu tine nimic, / Eu nici măcar nu te urăsc. / Vei fi mare tu, eu voi fi mic. / Dar numai din propria-mi viață trăiesc. / Nu frică, nu teamă - / Milă de tine mi-i, / Că n-ai avut niciodată mamă, / Că n-ai avut niciodată copii” (*Nu am, moarte, cu tine nimic...*).

Bardul națiunii, Adrian Păunescu, scrie de pe patul de spital: „De-aicea, de pe patul de spital, / Pe care mă gălesc de vreme lungă, / Consider că e-un gest profund moral / Cuvântul meu la voi să mai ajungă. / Mă monitorizează paznici minimi, / Din maxima profesorului grijă, / În jurul

obositei mele inimi / Să nu mă mai ajungă nicio schiță. / Aud o ambulanță revenind, / Cu cine știe ce bolnav aicea, / Alarma mi se pare un colind / Cu care se tratează cicatricea. / Purtați-vă de grijă, frații mei, / Păziți-vă și inima, și gândul, / De nu doriți să vină anii grei, / Spitalul de urgență implorându-l. / Eu vă salut de-a dreptul *cordial*, / De-a dreptul *cardiac*, precum se știe, / Recunoscând că patul de spital / Nu-i o alarmă, ci o garanție. / Vă văd pe toți, mai buni și mai umani, / Eu însămi sunt mai omenos în toate, / Dă-mi, Doamne, viață, încă niște ani / Și țării mele minima dreptate” (*De la un cardiac, cordial*). Sunt ultimele sale versuri, dictate pe 31 octombrie 2010, fiului său, pe care Andrei Păunescu, le comentează: „Nici în clipele de suferință și de cumpănă a vieții, poetul nu își schimbă prioritățile și convingerile, cerându-i lui Dumnezeu încă niște zile de viață «Și țării mele minima dreptate»”.

L-am așezat pe Constantin Preda în această suită ilustră de poeți, pe care (ce excepția lui N. Labiș) i-a cunoscut și a fost apreciat de aceștia. Sunt sigur că istoria îl va așeza pe C. Preda lângă acești monștrii sacri ai poeziei românești postbelice, pentru că poezia sa, izvorâtă din sensibilitate și suferință, este profundă, încărcată de idei și metaforă. Nu există clasamente în literatură, dar trebuie să-i dăm Cezarului ce-i al Cezarului: Constantin Preda este unul dintre reprezentanții de frunte ai poeziei românești. Doar faptul că trăiește în Provincie, nu este prezent pe ecranele TV sau în presa literară (precum alți mediocri bucureșteni) nu înseamnă că nu este un poet de excepție. În Provincie au trăit și Vasile Lovinescu și I. D. Sîrbu, nesolicitați în timpul vieții, descoperiți postum ca mari valori naționale.

Și pentru ca spusele mele să aibă acoperire mă voi „acoperi” cu aprecierile unor mari scriitori. Pentru Ioan Alexandru, este un „poet cu o vocație excepțională” (1987); Nichita Stănescu remarcă „un sunet original în tânăra generație” (1981); „Constantin Preda este, poate, cel mai talentat poet tânăr din România. El are darul de a lumina un pământ bogat și de a umple cerul cu flori și miresme. Poezia sa e limpede și răcoroasă ca boarea dimineții” (Fănuș Neagu, 1985). Și pentru Adrian Păunescu, „Constantin Preda este cel mai strălucit reprezentant al generației lui [...] El nu se ferește să înceapă competiția cu cei mari, întocmai cum a făcut și David, când a avut de luptat cu unul mai mare ca el”. Iar Grigore Vieru îi dedică versuri: „Nu este ușor să fii poet. / Ușor nu este să fii român. / Să trăiești, Constantin Preda!” (1999). În termeni similari s-au pronunțat și alți confrăți: Valeriu Cristea, Alex Ștefănescu, E. Negrici, Marian Popa, A. Marino, Constanța Buzea, Gh. Tomozei, Gh. Pituț, Geo Bogza, I.D. Sîrbu, Marin Sorescu, L. Ulici, Mircea Dinescu, I. Cristoiu, G. Chifu, C. Stănescu, Mircea Micu, Paul Aretzu, C. Cubleşan, Nestor Vornicescu, L. Chișu, Em. Marcu, C. Sorescu, I. Deaconescu, Marian Barbu, Dinu Săraru, Nichita Danilov, Daniela Șontică, Irina Petraș etc., etc.

Constantin Preda s-a născut la 12 ianuarie 1961 în satul doljan Damian, comuna Sadova (fiul Gheorghîței și al lui Petre), unde și-a început

studiile generale, continuate la prestigiosul colegiu craiovean „Frații Buzești” (1974-1978) și finalizate la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării din București în 1994. A fost metodist la Casa Tineretului din Craiova, apoi redactor la cotidienele craiovene *Cuvântul libertății*, *Gazeta de Sud*, *Expresul de Sud*, colaborând laborios la ziare și reviste culturale din București sau din țară. A debutat în presă, la *Flacăra* condusă de Adrian Păunescu cu un articol despre Fănuș Neagu (8 octombrie 1981) și editorial, în 1984, la „Scrisul românesc” cu vol. *Sora mea, inserarea*. Este autorul a peste 80 de volume de poezii și publicistică (*Flacăra din inima mea*, tablete despre Marin Sorescu, Adrian Păunescu, Ioan Alexandru, Tudor Gheorghe, Bacovia, Labiș, Dinescu etc.) Este antologat de Marin Sorescu într-un volum de poeți români, apărut la Belfast, în 2004. A fost onorat cu numeroase premii și distincții: Ordinul „Sf. Nicodim” (1998, acordat de mitropolitul Nestor Vornicescu), premii acordate de revistele *SLAST* (1993), revista *Țara* (1990), UTC (1984), Ministerul Culturii (1996), filiala Craiova a USR (1998, 2001), premiul „Eminescu” al Fundației „Scrisul românesc” (1997) etc.

Are un frate, Florin Preda-Dochinoiu, reputat pictor și grafician, și doi copii, Daniel și Constantin-Romulus, ambii mergând pe urmele tatălui, autorii unor valoroase volume de poezii. Deci, o familie de creatori, precum Văcărești, Hasdeu, Caragiale, Sorescu, Păunescu etc.

Tema morții, a destinului nu este prezentă în poezia lui C. Preda doar când poetul a fost operat de tumoră pe creier și după chinuitoarele ședințe oncologice. În vol. *Te-am iubit soldățește, cu dragostea unui întreg regiment* (1999), Poetul își dezvăluie fațetele: tăcerea, asociată cu tristețea și cu „teama de moarte, teama de somn, teama de infinit, teama de răzbunarea lemnului” care este sicriul (precum și în *Gorunul* lui N. Iorga). Obsesia morții este prezentă încă din copilărie, înlăturată doar de mâna Mamei: „Sunt bântuit de obsesia cruntă a morții”, dar căreia îi găsește leacul. „Să murim moartea. Cum? Prin propriile noastre mirabile cuvinte”. Admirabilă dezlegare! Moartea poate fi lecuită prin cuvinte, întrucât „La început a fost cuvântul” (*Evangelia după Ioan*).

Volumul din luna mai poartă un titlu sugestiv *Învierea*, cel din luna iunie 2022, *Picătura din picătura de mir*, iar cel din iulie are ca titlu *Crucea mea de miere*. Constantin Preda se întrebă hamletian:

„oare m- a uitat Dumnezeu? / oare Dumnezeu mă iubește? / între aceste două margini / mă simt prins ca într-un clește // iată-mă la o nouă răscruce / iată / simt că îl respir / pe cel pe care-l iubesc ca pe un tată // oare de ce-mi bate inima ca un clopot? / duioasa, trista, nătânga / sub mâinile frumos împreunate / de la dreapta la stânga // oare m-a uitat Dumnezeu? / sunt ca spicul de grâu ce așteaptă vremea de treier / abia întors din focul / unei operații pe creier // a înflorit păpădia / liliacul e pregătit ca de nuntă / eu sunt fântânarul unei fântâni / cu cumpăna frântă // oare m-a uitat Dumnezeu? / oare Dumnezeu mă iubește? / în plină primăvară / brusc, tâmpla mamei albește” (*oare m-a uitat Dumnezeu?*).

Obsesia morții revine și devine tulburătoare: „s-a scris atât de mult despre moarte / că e nemiloasă / că nu are cui se ruga / că nu are nici icoană în casă // s-a scris atât de mult despre moarte / că e hidoasă și sumbră / că nu are nici lacrimă / și nici umbră // s-a scris atât de mult despre moarte / că e ca ghețarul de rece / poartă o rochie de mireasă, neagră / pe-acolo pe unde trece // ea vine de dincolo / de orice zări / ea e blestemul din sfoara / unei lumânări // poate își caută mama / poate n-a găsit-o încă / poate de aceea e atât de tristă / ca iarba ce crește din stâncă // poate încă așteaptă / să își găsească un mire / să-i pună pe deget / un inel cu safire // poate că și ei / inima i se frânge / dar nimeni n-a văzut-o / când plânge // poate că moartea / nici nu există / în toată această închipuire / sfâșietoare și tristă // s-a scris atât de mult despre moarte / că e nemiloasă / că nu are cui se ruga / că nu are icoană în casă” (*Bocet*).

Toate poeziile scrise de Constantin Preda – unele adresate unor prieteni sau medici – poartă pecetea geniului, fiind izvorâte din suferința umană. Prin aceste creații poetice, scrise sub un dicteu (precum Hasdeu cu *Sic cogito*) divin, Poetul se descarcă, realizează catarsis-ul. Eminescu nota în manuscrisele sale: „Nu se mișcă un fir de păr din capul nostru fără știrea Domnului” (ms. 2255); „Stăpân e cel care n-are [alt] stăpân decât [cel] pe care și l-a pus el singur: Dumnezeu”(ms. 2267); „Dumnezeu și adevărul sunt identici” (ms. 2267); „Prin rugăciune și umilință se întărește mușchiul inimei noastre de putem suporta durerea”(ms. 2275B) etc. Gândurile Eminescului despre Creația divină sunt trimise urmașului său, Constantin Preda care trăiește și scrie poezii divine.

Întâmplarea care nu este pentru toți muritorii favorabilă, scrie filosoful C. Rădulescu-Motru (*Timp și destin*, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1940, p. 231) „devzvăluiește destinul numai celor puțini și aleși, adică a celor cu bogate posibilități sufletești. În fața imaginii lui Christ se vor fi prosternat mulți muritori, dar numai Francisc din Arsiz, după prosternare a ieșit un om cu sufletul renăscut de sfânt”. Este și cazul lui Constantin Preda, care, poate că în viață a mai greșit (ca noi toți), dar, în fața morții (cum ne vom afla toți) se prezintă ca un simplu și modest muritor, bătănd la porțile Eternității.

Răzbind moartea prin creație și prin copiii săi, Constantin Preda poartă dulcea povară a suferinței și Poeziei.

ZENOVIE CÂRLUGEA



O memorabilă serie de „portrete românești” realizată la New York

Poetă, prozatoare, autoare a unor volume de interviuri, reportaje și antologii, precum și artistă specializată în „artă decorativă” (vestimentară tricotată și croșetată manual), Dna Elena Mitru (n. 18 octombrie 1943, București) a publicat până în prezent nu mai puțin de 28 de cărți. Rezidentă la New York, s-a afirmat în cadrul Cenaclului Literar „Mihai Eminescu” de acolo, condus de cunoscutul poet preot prof. univ. Dr. Theodor Damian, fondatorul revistei new-yorkeze de largă răspândire *Lumină lină / Gracious Light*. A publicat de asemenea în presa românească de peste ocean și nu numai: *Romanian Journal*, *New York Magazine*, *Destine Literare* (Canada), *Amaravati Poetic Prism 2019 – International Multilingual Poetry Anthology* (India), *International Writers Journal* (Ohio), *Condeierul Diasporei* (Salzburg, Austria), precum și în periodice din țară (*Bucureștiul literar și artistic*, *Răsunetul* și *Conexiuni Literare* din Bistrița, *Detectiv Cultural* (București)...

Dintre volumele de proză, gen în care a debutat, amintim: *Pasageri în gândurile mele* (2014), *Fiara printre oameni* (2016), *Zăpada proletară* (2015), *Ultimul prag*, *Tiribomba* și volumul bilingv *Vest-Art* (2017), *Tablete din panoul gândului*, *Oglinda din fereastră*, *Pietoni în timp* (2018), *Bagheta roșie*, *Catacomba Bucureștiului* (2019), *Casa Gândurilor și Arta în conversație* (2022).

În paralel s-a exprimat și în registre lirice postmoderniste de reale emoții și delicate consemnări sufletești: *Veverița ștrengăreată*, *Nu vreau să traversez*, *Strugurii sunt acri* (2016), *Strigătul disperării* (2017), *Pasărea albă* (2019)...

Dintre toate cărțile d-nei Elena Mitru foarte interesantă ni se pare seria de interviuri *Portrete românești de peste ocean*, ajunsă la a cincea apariție editorială (RawexComs, București, 2022, 206 pp.), volum conținând interviuri luate unor cunoscuți scriitori și jurnaliști români, trecuți la cuprins „în ordinea alfabetică a numelor de familie”: *Zenovie Cărlugea, Valentin Coșoreanu, Pompiliu Crăciunescu, Constantin Cubleşan, Mihai Ganea, Virginia Paraschiv*.

Să precizăm că este vorba de un demers editorial programatic, care, de-a lungul aparițiilor de până acum (V volume), a reușit să convoace atâtea conștiințe românești „de peste ocean”, mai cunoscute sau mai puțin cunoscute, însă toate marcate de experiențe de viață nu numai interesante dar și inedite ca informație culturală. Sunt, în genere, interviuri în care autoarea, dând dovadă de o anumită maieutică, obținând astfel informații esențiale despre cei intervievați, de la mediul familial și social în care s-au născut, la anii de școală, pasiuni, aventuri, afirmarea în domeniu, impactul cu lumea și societatea în care au trăit. Este vorba de o „strategie” a întrebărilor, stârnind spiritul confesiv al preopinentului și, în acest fel, dezvăluind aspecte din povestea de viață a celor vizați, din care opera își trage esența, obsesiile, fantasmale. Abordarea personajelor se face într-o manieră caldă, spontană, cordial-prietenească, fără protocol așadar, ajungându-se la întrebările esențiale, inevitabile. Se ajunge astfel la obținerea unui material confesiv mai amplu, reușind să rotunjească imaginea celui interviuat într-o personalitate ce se recomandă de la sine prin acțiuni specifice și realizări cultural-artistice.

Departee, așadar, de „scenariul” convențional al genului, practicat cu dezinvoltură în planul jurnalistic literar, interviurile doamnei Elena Mitru urmează acea apropiere amicală dacă nu una de empatie, de maieutică, vizând „un alt drum, cu alte valențe, care de care mai interesante, cu miracolul cunoașterii și «descoperirii» profunde a acelora care s-au dedicat, cu toată ființa lor, artei și culturii.”

„Când m-am hotărât să mă ocup de acest gen literar (ziaristica literară), - mărturisește autoarea într-un scurt „Cuvânt introductiv” al volumului V - nu m-am gândit că mă voi dăruie genului respectiv cu atâta convingere și mai ales că, descoperind «secretele» interviurilor și reportajelor, acestea vor deveni o altă pasiune a mea.” Interviurile „nu numai că scot în evidență aspecte din viața și activitatea persoanelor care, prin efort și dăruire sufletească, au avut o contribuție substanțială la dezvoltarea artei, limbii și culturii românești”, dar ele totodată împărtășesc indirect „experiența obținută de-a lungul vieții de către persoanele interviuate, pentru cine știe să citească și printre rânduri.”

De-a lungul celor șase volume (acesta, cel din urmă, dedicat artiștilor plastici, fiind *Arta în conversație*) sunt interviuate 47 din personalități în domenii diferite. Iată lista acestora (comunicată nouă de însăși autoarea volumului al V-lea despre care vom vorbi în continuare): Theodor Damian, Gabriel Teodor Gherasim, Marcel Miron, Dorel Cosma, Menuț Maximilian,

Vasile Răvescu, Raluca Tudor, Andreea Olivia Matei, Mariana Vasile, Florentin Popescu, Marius Mihai Lazăr, Marian Nencescu, Aureliu Goci, Vasile Szolga, Eliza Roha, Marin Constantin, Iuliana Roată, Antoneta Rădoi, Mihaela Albu, Camelia Pantazi Tudor, Maria Ileana Tănase, Melania Rusu Caragioiu, Victoria Milescu, Daniela Gumann, Ioan Baba, Alexandru Cetățeanu, Cristache Gheorghiu, Ion Haineș, Cătălina Hașotti, Mariana Pândaru Bârgău, Mihaela Malea Stroe. Flavia Topan, Zenovie Cârlușea, Valentin Coșereanu, Pompiliu Crăciunescu, Constantin Cubleșan, Mihai Ganea, Virginia Paraschiv, Lia-Maria Andreiță, Lucian Ioan Dobârtă, Cristache Gheorghiu, Constantin Gumann, Ion Hultoană, Ecaterina Mihai, Mihail Pârvu.

*

Motto-ul volumului V, preluat din Ștefan J. Fay, face o referire la două arte înrudite, literatura și muzica, fiecare cu specificitatea și diferențierea de rigoare: „Muzica devine o formă a existenței, Literatura o oglindire a ei. / Muzica este viața creată, Literatura este viața redată.”

În ce măsură Literatura este o „oglundire” a realității, care, spre deosebire de muzică născătoare de viață, este „viață redată”, vom înțelege din cele șase interviuri. Iată, bunăoară, ce reține autoarea pe coperta a IV-a din interviul luat subsemnatului: „Eu cred că mai toți scriitorii au trecut și prin ziaristică, este o școală foarte bună, dar a fi scriitor implică și o mai mare răspundere nu atât pentru interes imediat cât pentru unul mai îndepărtat, știindu-se faptul că literatura, chiar poezia, are nevoie de timp pentru decantare valorică, pentru o mai exactă validare axiologică etc.”

După comunicarea unor date personale biobibliografice, - copilăria, ani de școală, momentul „marcării nașterii dv. în literatură”, aspecte și realizări din „munca la catedră” (vreme de 46 de ani, fără întrerupere), - intervievatoarea vrea să afle „cum se îmbină profesiunea de ziarist cu cea de poet”, „cum definiți poezia”, ba chiar ce părere am „despre literatura diasporei”, despre „fenomenul literar” în general, cu bune și mai puțin bune, în sfârșit despre ecoul scrierilor mele (onorate cu „diplome, medalii, premii etc.”) și despre „proiectele de viitor”. Transeat...

Al doilea intervievat, în ordinea biografică stabilită, este criticul, istoricul literar și editologul VALENTIN COȘEREANU (n. 26 aprilie 1950, Țigănași, Iași), eminescolog impus prin recenta reeditare în ordinea cronologică a creației lirice eminesciene: *Eminescu – Opere. I. Poezii. Cronologii și simbioze poetice, 1866-1876. II. Poezii. Cronologii și simbioze poetice, 1877-1883*, o ediție „riguros fidelă cronologiei poeziilor, așa cum le-a conceput Eminescu de-a lungul anilor”. Cele două volume apărute la Fundația Națională pentru Știință și Artă, sub egida Academiei Române, în 2019, însumând 3500 pp., constituie o valoroasă „ediție cronologică integrală”, cu o Prefață de Eugen Simion (ediția a obținut Premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu” al Academiei Române). Avem a face cu „o noutate

absolută în domeniu” față de editarea de până acum a operei poetice eminesciene, întrucât „o ediție riguros fidelă cronologiei poeziilor, așa cum le-a conceput Eminescu de-a lungul anilor, nu s-a realizat”, precizează realizatorul într-un „Cuvânt lămuritor”. Deși, avem încă din 1982 ediția lui D. Murărașu, nici aceasta nu cuprinde întregul poezicii eminesciene” (cele trei tomuri murăreșiene apăreau într-un timp când unele texte eminesciene „nu corespundeau tematic cenzurii comuniste”).

Mai întâi, editorul realizează o amplă și amănunțită cronologie (de la 1866 la 1883), fiecare an de creație fiind precedat de „o scurtă radiografiere a contextului evenimential (viața, opera și contextul social-cultural), bazată pe manuscrise și amintirile contemporanilor”, așa încât „cronologiile” și „simbiozele poetice” ce însoțesc fiecare poezie în parte să ne ofere „povestea” atmosferei în care poezia respectivă a fost creată.

Avem, astfel, ediția cronologică integrală a poeziilor eminesciene, urmărind izvorul fiecărei poezii în parte, simbioze, radiografii, cronologii deductibile, astfel încât „povestea” fiecărei poezii tinde a fi elucidată. Și nu după alte principii clasificatoare îndătinat (antume/postume, creație originală / operă de inspirație folclorică, poezia filosofică / erotică / socială etc.), ci după intuiția lui Murărașu conform căreia „organizarea cronologică a operei poetice ne înlesnește să urmărim liniile de dezvoltare a liricii lui Eminescu moment cu moment, având dinainte și etapele și ansamblul ce le cuprinde.”

După cum însuși eminescologul Valentin Coșereanu ne-a mărturisit (pe 28 iunie 2021, la Muzeul Țăranului Român din București, cu prilejul decernării amândurora a Premiului „Eminescu ziaristul” de către UZPR), la îndemnul aceluiași Eugen Simion, d-sa lucrează la ora de față la ediția integrală cronologică a jurnalisticii lui Mihai Eminescu

Interesante sunt și mărturisirile privind anii de școală, povestea licenței și a doctoratului, dar reținem în mod special statutul de fost manager vreme de treizeci de ani al „Memorialului Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”. Dăruindu-se cu o pilduitoare abnegație și printr-o bună pregătire în domeniu (un doctorat la Iași și un post-doctorat la Academia Română), dl Valentin Coșereanu s-a preocupat nu numai de amenajarea la standarde moderne a Memorialului Ipotești dar și de studierea manuscriselor eminesciene precum și a altor aspecte de eminescologie, preocupări materializate în tot atâtea volume apărute (o duzină de cărți) în colecția „Eminesciana” a Editurii Junimea: *Ipotești sau realitatea poeziei, Eminescu, Aron Pumnul și Bucovina habsburgică, Odiseea manuscriselor eminesciene* (în colaborare cu Pompiliu Crăciunescu), *100 de zile cu Petru Creția, Desculț în iarba copilăriei* ș.a. Iar ca nou proiect editorial, autorul menționează un istoric al Memorialului, avându-l coautor pe amicul Pompiliu Crăciunescu, sub forma unor Convorbiri la Ipotești, apoi, la solicitarea lui Eugen Simion, o ediție cronologică integrală a prozei politice, alta a Corespondenței lui Eminescu, plănuite să apară în aceeași colecție a

Operele fundamentale, la Fundația Națională pentru Știință și Artă, sub egida Academiei Române, ambele propunându-și a păstra structura ediției apărute în 2019, Cronologii și simbioze poetice.

Istoric literar specializat în eminescologie, Dl Valentin Coșereanu a avut prilejul să cunoască, în calitate de director al Memorialului Ipotești – Centrul de Studii „Mihai Eminescu”, o mulțime de oameni, care mai de care mai pasionați de poetul „nepereche”, între care Petru Creția și Constantin Noica au exercitat o influență deosebită, filosoful recomandându-i facsimilarea caietelor Eminescu (înainte de restituirea neîntrecută în 38 de volume a acad. Eugen Simion, „am fost primul care a dus la bun sfârșit ideea cărturarului, înfăptuind facsimilarea manuscriselor, la nivelul tehnicii de copiere de atunci”).

Slujind, mai întâi, ca muzeograf (din 1983), apoi din 1992 ca director al instituției, dl Coșereanu a trecut, în urma unui examen la Universitatea ieșeană, pe post de cercetător: „Am luptat nu numai pentru cercetare – mărturisirea d-sa într-un interviu publicat în *Vatra* -, ci și pentru planul de infrastructură a nou înființatei instituții. Pe 3 ha, am reușit să construiesc un muzeu nou (o clădire cu trei nivele), dedicat vieții și operei poetului, o Bibliotecă Națională de Poezie, unică în țară, care să adune în ea toată poezia română de la origini până în prezent, un amfiteatru în aer liber (500 de locuri). În Casa țărănească autentică și autohtonă am înființat un muzeu etnografic ilustrativ pentru specificul locului, apoi am restaurat casa memorială, bisericuța familiei și am construit în livadă 7 căsuțe de locuit pentru cei care urmau să poposească la Ipotești, în tabere de creație sau altfel.” (Interviu acordat lui Răzvan Ducan în *Vatra Veche*, Anul XIII, nr. 6 (150) iunie 2021, pp. 11-15).

Iată mărturisirea unui eminescolog care și-a dăruit decenii din viață cercetării vieții și operei eminesciene, față de care vremelnicele „autorități” politice s-au purtat execrabil, forțându-l să demisioneze, dar care rămâne mândru că „am lămurit o parte importantă dar nedezbătută de istoria memorial-literară, și anume Locul Ipoteștilor, așa cum l-a numit Petru Creția, spunând că acesta este mai important, în cadrul operei literare, decât orice spațiu locuit vreodată de Eminescu și îi marchează scrisul de la început până la sfârșit.”

„Am suferit mult, - îi mărturisește autoarei cel ce a lucrat zeci de ani întru statuarea unui „Centru de studii” la Ipotești -, nu numai pentru că m-au înlăturat, dar și pentru că am fost înlocuit cu cineva care lucrase la Fabrica de șuruburi. Nu, nu este o metaforă! Și-apoi nu-mi venea să cred că eu sunt acela care merg la nesfârșitele procese penale, timp de 13 ani. Le-am câștigat, dar cine-mi dă timpul pierdut înapoi?”

Despre cărțile Dlui Valentin Coșereanu am scris și noi, evidențiind nu numai contribuția la înființarea „Memorialului Ipotești”, a Centrului de studii eminesciene, la sugestia prietenului Petru Creția, după vizita

precedentă la Ipotești a lui C. Noica (ambii evocați în cărți-documentare remarcabile), dar și despre cărțile de eminescologie, precum *Desculț în iarba copilăriei* (Editura Junimea, Iași, 2020, 444 pp.), o cercetare fundamentală, dedicată lui Petru Creția, despre Ipoteștii în opera lui Eminescu, apărută în Colecția „Memoria clepsidrei”, în anul jubiliar 50 al editurii respective. Cartea cuprinde câteva zeci de „ilustrații inspirate și realizate la Ipotești” de cunoscutul grafician Mircea Dumitrescu, având o Prefață semnată de Pompiliu Crăciunescu. Cartea de față, venind după volumul *Ipoteștii sau realitatea poeziei* (2010, 2012) și după ediția academică *Cronologii și simbioze poetice* (2 vol., 2019), încheie, de fapt, un triptic care formează „realități distincte, dar inseparabile” (Pompiliu Crăciunescu).

Scrisă la sugestia lui Petru Creția, cartea insistă asupra „arealului ipoteștean” (peisaje, locuri, oameni etc.) reiterat în creația eminesciană: casa, incinta, familia, lacul, pădurea, „natala vâlcioară”, dar mai ales „iubita de la Ipotești”. Toate acestea sunt „teme recurente în opera poetică îndeosebi”, remarcă cercetătorul, ceea ce observase cândva și Petru Creția, amânând să adâncească respectivul fenomen al „recurenței”: „M-a îndemnat însă pe mine s-o explorez, considerând-o utilă și neabordată de istoria literară decât sporadic și superficial: abia de-ncolțesc, ici-colo, câteva locuri comune: iubita din Ipotești, natala vâlcioară etc.”

Adevărul e că intuițiile Dlui Valentin Coșoreanu sunt cât se poate de oneste și argumentate, dincolo de posibila reținere a onora privind această critică istorico-biografistă. Autorul, conform tezei sale, identifică în universul operei eminesciene anumite imagini reiterate, anumite metafore obsesive, ba chiar complexe imagistice întregi, teme și motive recurente, ceea ce în procesul de creație și potrivit psihologiei artistice sunt fapte ce țin de domeniul evidenței și deopotrivă explicabile, în măsura în care comentariul, sprijinit de biografie, vine să lumineze din noi unghiuri de vedere opera. Desigur, teza e validă, iar „probele” sunt uneori atât de evidente încât nu lasă loc de discuții și aproximări...

Alteori, având în vedere complexitatea spiritului creativ eminescian, avem a face cu prelucrări succesive și cu așa-zise „actualizări” de situații, în care imagini mai vechi concurează cu altele mai recente, sfârșind prin a coagula într-un text construit pe o temă, pe un motiv, pe aluzii ușor transparente, pe metafore-simbol obsedante (a se revedea: Charles Mauron – *Des métaphores obsédantes au mythe personnel*, 1962), în cadrele unei creații de excepție în care trecutul și prezentul se oglindesc unul în altul, precum imaginile din două oglinzi așezate față în față.

Desculț în iarba copilăriei este un exercițiu de critică nu numai biografistă, ci și de hermeneutică în marginea unor probe biografice indubitabile, dezvăluind o pasiune verificată și un fin simț al lecturii, de o asociativitate interpretativă reflexivă care luminează în multe privințe atât textele comentate cât mai ales acea psihologie a creației, un fel de psiho-critică radiografiind sufletul unui creator de geniu.

Următorul interviu este cel acordat de POMPILIU CRĂCIUNESCU (n. 22 aug. 1963, Brătuia, com. Dănești-Gorj), la Connecticut, în USA, unde acesta se afla în interes cultural-științific, conferențind despre „literatura, arta și cultura românească”. Nepot (dinspre mamă) al ilustrului filosof al culturii și profesor madrilean George Uscătescu, gorjean din Curteana, dl Pompiliu Crăciunescu își face studiile liceale la Drobeta Turnu-Severin, apoi Filologia la Timișoara. A petrecut, după obținerea doctoratului și printr-un concurs specific, patru ani în Franța, la Universitatea „Jean Monnet”, ca atașat în cadrul Ministerului Educației și Cercetării, promovând „limba română și cultura națională”. Și totodată venind în contact cu studiile privind transdisciplinaritatea. A fost preocupat de eminescologie pe latura hermeneuticii, în „sfera manuscriselor eminesciene”, ținta căutării sale ținând de „noologia abisală, manifestă în universul bruionar, în ideea găsirii aici a unui „pivotal de alianță, inevitabil dinamic-contradictoriu”, astfel ajungând la „transdisciplinaritate”, disciplină încă necunoscută în România la mijlocul anilor 1990, când își elaborează teza de doctorat. Pentru astfel de cercetări, autorul a fost recompensat cu premii la diferite festivaluri. Începând din 2002 Participă împreună cu prof. D. Irimia la un prim colochiu de eminescologie la Ipotești, cunoscându-l pe pasionatul director al Centrului de Cercetări – „Mihai Eminescu” - Memorialul Ipotești, cu care va avea o rodnică și ireproșabilă colaborare. Însuși va semna cărți de eminescologie apreciate, precum *Eminescu. Paradisul infernal și transcoscologia* (2000/2018), conturând o viziune transgresivă despre lume, *Vintilă Horia. Transliteratură și realitate* (2008, 2011), *Vintilă Horia, un gânditor pentru mileniul trei* (2017), volum coordonat împreună cu Georgeta Orian, *Teze & Cărți* (2020, volum premiat de Academia Română), *Strategiile fractale* (2013, 2019), o carte de hermeneutică transdisciplinară...

Prozatorul, dramaturgul, poetul, istoricul și criticul literar CONSTANTIN CUBLEȘAN (n. 16 mai 1939, Cluj) promite să fie „cât mai concentrat” în răspunsurile sale. A început liceul la Huedin și-l va continua la Cluj, avându-l ca profesor de limba română, vreme doar de un an, pe Ion Desideriu Sîrbu, amicul lui Blaga, tocmai îndepărtat de la catedra universitară. Acesta i-a stimulat lecturile și l-a îndrumat către Cenaclul Filialei Scriitorilor din Cluj. A urmat apoi „Secția Rusă” la Facultatea clujeană (începând din 1955), începându-și colaborarea literară la ziarul *Făclia*, apoi la *Steaua* și *Tribuna*. După absolvire este angajat la Radio Cluj ca reporter, apoi ca redactor de emisiuni culturale. După patru ani este transferat la revista *Tribuna*, la secția de critică literară. A debutat cu povestiri SF în 1968, prima carte de poezii apărându-i în 1993. Întrebat despre „întâlnirile” literare cu ajutorul „aplicației Zoom”, interviuul își declină abilitatea spunând că „nu știu ce este acela Zoom”, fiind „de modă veche”... Deși este atotprezent cu critică literară, Dl Cubleșan a continuat să

scrie proză științifico-fantastică și pese de teatru, unele reprezentate pe scenele patriei (Cluj, Timișoara, Sibiu, Baia Mare, Brașov, Botoșani, Oradea etc.). Vreme de 17 ani a fost profesor universitar la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, a condus doctorate – „experiența mea în evaluarea critică a literaturii române le-a fost de folos studenților și doctoranzilor mei”. A dedicat cărți de cercetare unor cunoscuți scriitori români (Blaga, Rebreanu, Sadoveanu, Pavel Dan, Augustin Buzura, D.R.Popescu, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Mihai Eminescu, Ion Creangă, C. V. Gheorghiu, Ion Druță ș.a. De amintit și dicționarele de personaje din dramaturgia lui Caragiale, Blaga și Mihail Sebastian...

Dintre toți, pe Eminescu l-a citit și îl citește în continuare „cu mare plăcere”, urmărind de mai bine de douăzeci de ani „cam tot ce s-a scris despre viața și opera lui Mihai Eminescu”, comentarii adunate în 11 volume. Recent la „Junimea” a apărut volumul *Defăimarea lui Eminescu*, așteptând „reacțiile”...

Întrebat de proiecte, criticul spune că „la vârsta mea de 83 de ani nu mă pot angaja la mari proiecte pentru viitor”, dar „câte o carte pe an” tot mai poate să publice, în ciuda sănătății precare (având probleme cu picioarele, „umbliu doar cu cadrul, așa că nu pot participa la activități în oraș sau în țară”... Și ultima convingere împărtășită: „Urez tuturor multă sănătate și să nu-și piardă entuziasmul. Să scrie, urmând îndemnul lui Ion Heliade Rădulescu. Poate că totuși cărțile o să rămână în urma noastră ca mărturie ale strădaniilor noastre de a menține treaz interesul pentru cultura națională... Ce-o da Domnul...”

Alte două interviuri sunt luate DR. MIHAI GANEA (n. 4 aug. 1940, Frauenbach / Baia Mare), „scriitor și jurnalist european de limbă română”, și profesoarei de limba latină Virginia Paraschiv. Mihai Ganea a urmat școlile la Baia Mare și Facultatea de Medicină Generală din Cluj, devenind medic chirurg, specialist în chirurgie generală, obstetrică/ ginecologie, ortopedie etc. A predat și în învățământul universitar (kinetoterapie, la Bacău).

Întrebat de legătura dintre Om / Individ și Creator / Dumnezeu, dr. Ganea crede că „în univers, există ceva mai mare decât omul” („Dumnezeu este totul și totul este Dumnezeu” – aceasta este „convingerea care mă ține în viață și mă călăuzește pretutindeni”).

Intervieutul a suferit mult din cauza regimului comunist, încă din copilărie când tatăl „a fost arestat de către comuniști” și condamnat politic (Securitatea găsisese în casa lor poze cu Regele Mihai, regina Elena și mareșalul Antonescu)... El însuși a suferit o condamnare la Baia Mare (ca „dușman al poporului”, „burghez și imperialist anglo-american”), rămânând să depună mărturie „prin cărțile mele de literatură, biografice, documentare”... Arestarea politică a tatălui în perioada stalinistă, „asasinarea fratelui mai mic prin decapitare” la doar 20 de ani, „exterminarea mamei mele la Sighetul Marmăței”, „arestarea mea când eram student” și

întemnițarea la Aiud, condamnarea pentru „avort, fictiv”, refuzul de a fi încadrat ca medic specialist chirurg, marginalizarea, atitudinea ostilă și ireverențioasă pe plan socio-profesional - toate acestea constituie capitele de viață amară, sfâșiată și „furată” de regimul comunist, totul fiind evocat amănunțit în lucrările sale.

Numai din dosarele de urmărire informativă (DUI) pline de ticăloase denunțuri imaginare „am scos o carte în cinci volume”... Sunt vreo 600 de nume inserate la sfârșitul volumului al cincilea al cărții *Testamentul filozofic*... „Am fost și voi muri indezirabil și nonconformist”, mărturisește doctorul Mihai Ganea, semnatarul unor cărți de poezie și proză, iubitor de pian și orgă. Pentru contribuția „substanțială” la dezvoltarea limbii, literaturii, medicinei și artei, a fost distins cu multe premii și diplome, începând din 2003, de asociații, societăți, fundații, consilii administrative... Mai puțin de URȘ, organizată, zice dr. Ganea, „după modelul unionist sovietic”, începând cu ARLUS... Spune că „i s-a propus” să intre în Uniune, „dar a refuzat politicos” – fapt evocat în proza „Cum am ratat intrarea în URȘ, adică Uniunea Sovietelor Restante”... Dr. Mihai Ganea are, desigur, o altă psihologie, socotindu-se „scriitor și jurnalist european de limbă română”... Chiar așa să fie, ne întrebăm noi, ca membru din 2007 al acestei Uniuni de creație, care nimănui, odată devenit membru, nu-i dă mai mult talent și pricepere decât are?!

Cel din urmă interviu este acela cu latinista VIRGINIA PARASCHIV (n. 11.08.1947, Buzău, într-o familie modestă), petrecându-și copilăria și adolescența într-o societate comunizată, stalinistă. A urmat Facultatea de Limbi Clasice, în speță Limba și Literatura Latină, predând concomitent la mai multe licee și școli generale din Focșani, după 1989 făcând ani buni și navetă, la Adjud. „Dragostea de copii a fost punctul meu de rezistență”, mărturisește interviewata, făcându-ne cunoscute succesele cu elevii pregătiți de d-sa la olimpiade naționale și chiar internaționale (la Arpinum, în Italia). A fost o vreme, în 1990, consilier-șef al Inspectoratului pentru Cultură Vrancea, dar „tot la școală m-am întors”...

Sunt evocate și unele dispoziții actoricești ale profesoarei (încă din facultate, în roluri de contestatari sau de avangardă), jucând fie pe Martine, soția lui Sganarelle, din comedia molieriană *Le médecin malgré lui*, fie rolul Efimeței din *Conu Leonida* a lui Caragiale.... Ea însăși autoare de teatru, profesoara Paraschiv a publicat și critică de arte plastice, cunoscându-i pe artiștii din Colonia de Pictură de la Baia Mare. După moartea cetățeanului non grata prof. filolog Florin Paraschiv, la 4 august 2009, autor printre altele al unor *Eseuri anabasice* (2003) și al *Hermeneuticii duhului oltean* (2008), soțul Virginiei încă din 1970 și fiu al fostului deținut politic Vasile Paraschiv, demnitar al statului român, cu ani grei de pușcărie și ocnă, cu deportare în Bărăgan, profesoara Virginia Paraschiv s-a recăsătorit în 2010 cu dr. Mihai Ganea, director al Editurii „Transilvania”, unde a tipărit o parte din opera

faraonică rămasă de la fostul soț Florin Paraschiv, eseist de forță hermeneutică, autor al unor interesante eseuri publicate după 1989, printre care trebuie amintite neapărat *Trei Europe în rosturi și rostire* (1998) și *Romania în disperare temperata* (2001).

Împreună cu actualul soț, dr. Mihai Ganea, coordonează programul de tipărituri, „cărțile lui Florin Paraschiv” și seria documentară din *Testamentul Filozofic* al dr. Ganea, în cinci volume, după imensul material documentar scos de acesta din arhivele CNSAS („la redactarea și publicarea acestor cărți am participat energic, ani de zile, fără preget”)... Deși pe dr. Mihai Ganea toată viața l-a urmărit „dosarul politic”, „Poetul și Prozatorul Mihai Ganea nu a putut fi înfrânt”, mărturisește „magistra” / latinista Virginia Paraschiv.

În general, seria de interviuri *Portrete românești de peste Ocean*, începută cu volumul I în 2019 și aflată, iată, la volumul al V-lea, adică în deplină desfășurare, propune câteva zeci de destine din varii domenii de activitate (literatură, artă, jurnalistică ș.a.), relevând contribuția substanțială adusă de aceștia la „dezvoltarea artei, limbii și culturii românești”, precum și „experiența obținută de-a lungul vieții, împărtășită astfel indirect de către persoanele intervievate”.

Aceste portrete „de peste Ocean” realizate de autoarea care trăiește la New York constituie deopotrivă o legătură permanentă cu Țara, iar noțiunea de „Ocean”, cum constata în răspunsul său Pompiliu Crăciunescu, „nu desparte (lumi), ci apropie (axiologic), fiecare parte a sa fiind... ceea ce este.” Ar fi vorba, prin această sintagmă „peste ocean”, de „dichotomia dincoace / dincolo, atenuându-i reducionismul din reprezentările obișnuite.”

Oricum, socotim că între cele 28 de volume ale d-sale, publicate până acum, seria de „portrete românești de peste ocean” este, dincolo de opera personală propriu-zisă (poezie și proză), una de mai larg interes, care va intra în bibliografiile celor intervievați, rămânând ca timpul să valideze *ad personam și ad litteram* contribuția fiecăruia în parte.

THEODOR DAMIAN

Ioan N. Roșca „trăgând corabia mai spre adânc”

„Jobul” unui filosof începe din realul imediat și sfârșește inevitabil în metafizic. El caută să înțeleagă și să explice pe cât posibil sensul vieții analizând limbajul catafatic al lucrurilor pentru a discerne ceea ce este dincolo de ele, un dincolo interior și altul exterior, adică miezul și contextul, realități metafizice față de care lucrurile sunt doar simboluri, semne și indicatoare de direcție.

Rezultatul analizelor și căutărilor filosofului vor trebui să întrebuițeze limbajul apofatic deoarece pentru infinitul adâncului și pentru necuprinsul contextului nu există limbaj adecvat.

Aici filosoful se întâlnește cu poetul și sacerdotul unde comunicarea rezultatului căutării se face prin mereu noi semne de întrebare, prin metaforă și, în final, prin rugăciune.

Profesorul Ioan N. Roșca este, între altele, un filosof al valorilor, profesiune dificilă și semnificativă în contextul în care axiologia este un domeniu, un teren în continuă mișcare, cum vedem mai ales în lumea de azi unde confruntarea între absolut și relativ pare a fi mai vizibilă ca oricând. Este adevărat că exagerări și abuzuri există de fiecare parte. Absolutismul valorilor, un fel de *tertium non datur*, poate deveni un pat procustian unde „ori, ori” este legea. Ori te încadrezi, ori îți tăiem picioarele. Dar și relativismul are extremele lui. Ideea de „și – și” terțul inclus – la rândul ei poate însemna includerea oricărei exagerări în sistemul de valori al unei comunități. Asta, la nivelul vieții noastre în societate, azi. Dar făcând abstracție de viața de zi cu zi în lumea contemporană (cu toate că filosofia nu poate face o astfel de abstracție), să zicem că doar teoretic vorbind, *tertium non datur* se referă la valorile absolute (sau ale absolutului – dacă se știe ce înseamnă acest lucru), ca de exemplu alb sau negru (excluzând intervalul), credincios sau ateu, viu sau mort, ești cu mine sau împotriva mea etc. Aici opțiunile sunt simple, clare, nu permit stări de mijloc ori compromisuri.

Or, terțul inclus, „și, și” lasă loc pentru flexibilitate.



Cum s-ar rezolva dilema alegerii între cele două direcții, între tradiție și înnoire, de exemplu?

Un filosof prin excelență și de excelență cum este Profesorul Ioan N. Roșca nu poate scăpa de răspunderea vocației sale nici când scrie poezie, când face critică literară sau de artă sau performează în alte domenii culturale.

Acest lucru se vede cu prisosință și în volumul *O constelație stilistică, literară și jurnalistică* (Editura UZP – Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România, București, 2021, 226 pp.).

Prima parte a volumului, pornind de la ideea de stil potrivit concepției lui Georges-Louis Leclerc, Conte de Buffon (1707-1788) include încă trei eseuri despre valori literar-artistice, spirituale, estetice urmate de incursiuni analitice în istoria literară (Maiorescu, Eminescu, Brâncuși) în care Profesorul Ioan N. Roșca delimitează, așa cum spune în „cuvânt înainte”, între diferitele tipuri de valori, pe de o parte, și modul cum pot fi înțelese acestea în concepția celor trei cititori de cultură română, pe de altă parte.

În secțiunea a doua a volumului autorul intră în universul operelor unui număr de scriitori pe care-i abordează în cheia standardurilor oferite în eseurile precedente; mai precis, este vorba de o pertinentă analiză a unor volume publicate de Nicolae Labiș, Vintilă Horia, Ion Horea, Theodor Damian, Dumitru Ichim, Dan Anghelescu, Gheorghe Dănișor, Passionaria Stoicescu, Mihaela Albu, Octavian Mihalcea, Daniel Mihu, Sorin Ivan, Sali Bashota, Virgil Diaconu, Florentin Popescu, Dan Ghițescu, Iulian Chivu, George Vlaicu, Mihail Diaconescu, Mircea M. Ionescu.

Se vede din modul abordării operelor acestor autori că Ioan N. Roșca și-a propus să pătrundă dincolo de ceea ce se vede la suprafață, trăgând barca mai spre adânc (Luca 5, 4), spre tainele apofatice ale dimensiunii metafizice a mesajului transmis de fiecare autor, exact în sensul propus de muzicologul, filosoful și criticul George Bălan: „Criticul literar este chemat să interpreteze opera la care se referă în sensul de a-i restitui acesteia caracterul ei sacru, tainic. Altfel, critica este arogantă, suficientă, judecătorească. În acest caz ea nu este decât un parazit pe trupul artei”.

Totodată Ioan N. Roșca se axează pe descoperirea și evidențierea vocației literare a fiecărui autor prezentat în consonanță cu felul în care criticul literar american Harold Bloom considera că ar fi rolul și rostul unei critici literare autentice când scria: „În momentele nefericite de azi avem nevoie mai mult decât orice să ne recuperăm sensul de individualitate literară și de autonomie poetică”.

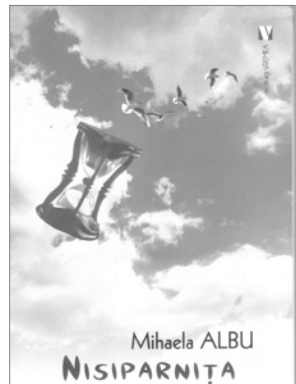
În cuvintele lui Ioan N. Roșca din prolog, citim despre necesitatea ca fiecare autor prezentat „să fie înțeles în trăsăturile definitorii ale personalității lui artistice”.

Pentru a ilustra, în mare, varietatea și semnificația conceptelor-instrumente folosite de Ioan N. Roșca în analiza și interpretarea operelor incluse în volum, iată aici o interesantă listă de la sine grăitoare în acest sens:

raportul dintre fizic și metafizic sau dintre cosmic și metafizic; ancorarea în metafizic; metafizica drept adâncime cu mai multe straturi explorative; de la concret la abstract; detașarea de imediat – ancorarea în dincolo; detașarea ca mijloc de contemplare a realității; ieșirea din labirint; transfigurarea ontologică a concretului; căutarea Absolutului; ascensiunea spre Dumnezeu; situarea în preajma divinității; necuprinderea Absolutului; chemarea divinității; ascensiunea prin purificare și esențializare; drumul dintre dragostea divină și pasiunea umană; tensiunea creativă dintre lumea umană și cea divină; participarea la divin – îndumnezeirea; Dumnezeu ca ființă a lumii; îngemănarea Spiritului cu materia; existența tuturor lucrurilor prin Cuvânt; taina și adâncul Cuvântului; logodirea dintre minte și inimă; iubirea ca mărturisire; rolul salutar al iubirii chiar în viața de aici; elogiul iubirii; iubirea și încrederea reciprocă drept virtuți relaționale esențiale; ireductibilitatea valorilor fundamentale și efectele influențării reciproce; raportarea morală în fața oamenilor și în fața lui Dumnezeu; sublinierea valorilor morale; legătura între frumos și sacru; căutarea luminii; liniștea ce vine din interior; căutarea de sine – a sensului existenței; descoperirea sinelui; idealul trăirii autentice în lume; descoperirea de noi înțelesuri ale lumii și vieții; poezia ca mijloc de transcendere a lumii; canonic și necanonic în literatura română; realismul istoric și rezonanța lui în prezent; reconsiderarea scrierilor daco-romane din primele secole creștine și integrarea lor în canonul oficial al literaturii române; valorile literare și academice ale exilului românesc.

Cartea Profesorului Ioan N. Roșca permite cititorului să descopere un filosof de adâncime și anvergură și un critic literar care înnoiește literatura de profil arătând în mod întemeiat că filosofia poate scoate lucrurile din *status quo*, din îmbătrânire și autosuficiență.

Ioan N. Roșca a activat ca profesor în domeniile filosofie și jurnalism la Universitatea din București și la Universitatea Spiru Haret. S-a afirmat publicistic în trei laturi ale culturii: A. Filosofie (16 cărți de unic autor, zece cărți în colaborare, numeroase studii, articole și comunicări); B. Jurnalism cultural (cinci cărți de unic autor, realizator TV de emisiuni culturale, eseuri, articole, cronici de literatură și artă); C. Literatură (trei cărți de poezie și una de proză). Distins cu premiul Vasile Conta al Academiei Române pe anul 2001, cu premiul Constantin Noica al AOȘR pe anul 2017, precum și cu Medalia „Meritul pentru Învățământ” clasa a II-a, prin Decret al Președintelui României, în anul 2004.



IONEL NECULA

Mihaela Albu sub vraja cuvântului ziditor

Necunoscut, numele Mihaelei Albu nu mi-a fost niciodată. Îl întâlneam frecvent în revista *Lumină lină*, pe care mi-o împrumuta spre lectură un confrate, devenit colaborator al publicației newyorkeze. Îmi plăcea revista pentru că lua pulsul întregii mișcări spirituale a românilor din Occident și de peste ocean. Regăseam în paginile ei informații despre zbaterile diasporei românești de pretutindeni și mă bucuram că mulți dintre cei plecați și neîntorși au rămas credincioși verbului învolburat.

Acum, dacă tot a avut bunăvoința să-mi trimită volumul de versuri *Nisiparnița* (Editura Vreamea, București, 2021) am citit-o pe nerăsuflăte. Așteptam această carte. Ca și poeta, traversam un moment mai greu, eram *bolnav de toamnă* și așteptam un pretext de înzdrăvenire.

Cum să nu mă bucur? Toamna venise și la mine, nu doar cu lumina ei uleioasă și grea, de cădeau frunzele în neștire sub greutatea ei, dar și cu spectrul zădărniceii, cu multe și nefaste deziluzii. Am citit-o ca pe o terapeutică. M-a ajutat să descopăr „în zare / nădejdea - un far măturând conștiincios / țărnul dorit / neumbrit / de-ndoieli / de tăceri / de zadarnice așteptări” (*Bolnav de toamnă...*).

Ceea ce surprinde la Mihaela Albu este diversitatea tematică, varietatea subiectelor aduse în registru liric. Ca orice poet adevărat, face poezie din orice pretext. Nimic nu este prohibit, dar nici privilegiat. Este o poezie rațională, din binomul eminescian *minte și inimă*, pare să crediteze mai mult primul termen, ceea ce conferă poeziei, adâncime și o greutate metafizică. Predomină, cum spuneam, raționalitatea, dar e vorba de o raționalitate edulcorată, trecută prin filtrul afectivității și printr-o baie glazurată. Inima nu se lasă păcălită de rațiune, de nebuniile gândului, de luciditate.

Așa se explică și faptul că opțiunea poetei nu transcende *cercului strămt*, postulat de Eminescu, cel pe care îl bătătorim zilnic, nu vizează un *dincolo* fără speranță, ci lumea terestră, cea care ne-a fost dată prin actul divin al *Facerii* biblice și care nu e lipsită de frumuseți și ademeniri. „Priviți în jur / Nu vedeți decât cântec / Nu auziți decât lumină / învăluitoare / protectoare / glasul zilei ce naște încredere” (*Lăsați speranța*).

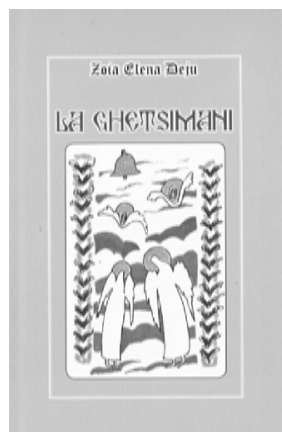
Dacă-i adevărat, cum spunea Noica într-o reflecție, că actul gândirii filosofice începe cu mirarea, cu uimirea, și n-avem motive de îndoială, atunci autoarea este prin apropierea gândului noician, doar că îl dispune într-un lirism cald, învăluit în resemnare, în durată și înflorire. „În pustiul gândului înfloresc mirarea / Unde-i începutul? / Pe ce crengi aninarea? / Îngăduie răgazul înfloririi? // Noaptea îndoielii tiptil se strecoară / Firul subțire își prinde brațele de clipă / o îmbracă în culorile toamnei / o invită la dans” (*Poemul resemnării*).

Nu mai insistăm. Resorbită din truismele viețuirii în andante și-n rânduială, din bucuriile și dezamăgirile lumii, poezia Mihaelei Albu dă seama de omenesc și de felul cum se rostuieste în existența pe care o subîntinde. O felicităm pentru această frumoasă ispravă livrescă și-o așteptăm și cu alte izvodiri lirice.

TICU LEONTESCU

Zoia Elena Deju și versul său filocalic

Zoia Elena Deju, poetă și publicistă (n. la 25.09.1953, în Odobești, Dâmbovița), absolventă a Liceului Economic din Târgu-Jiu, apoi a Facultății de Psihologie și Asistență Socială a Universității Libere Internaționale „Moldova” din Chișinău, a debutat editorial cu volumul de versuri *Limpezimi de mărgăritar*, Editura Gorjanul, 1994. A colaborat la reviste literare (selectiv): *Luceafărul de dimineață*, *Portal-Măiastra*, *Caietele Blaga*, *Pașii Profetului*, *Gorjul literar* și altele. Volumului de debut i-au urmat, rând pe rând: *Iluminări în amurg*, poezii și publicistică, Editura



Măiastra, Târgu-Jiu (2005); *Arethia Tătărescu – Marea Doamnă a Gorjului interbelic*, coautor, monografie, Editura Măiastra (2007); *Măiastra cerului*, poezii, coperta IV cu un text de Sorana Georgescu-Gorjan, Editura Măiastra (2008); *La Ghetsimani*, poezii, cu o prefață de Grigore Smeu, coperta IV cu un text de Gheorghe Grigurcu, Editura Măiastra (2009); *Îngerul din cadru*, poezii, cu o prefață de Gheorghe Grigurcu, Editura Scrisul Românesc (2011); *Pridvor de septembrie*, poezii, cu o prefață de Lucian Gruia, Editura Fundației „Constantin Brâncuși” (2013); *Pridvor de veghe*, antologie, Editura Tipo Moldova (tot în 2013). În curs de apariție: *Rotitor*, poezii, Editura Eurostampa, Timișoara, cu o prefață de Eugen Dorcescu.

Despre cărțile scriitoarei Zoia Elena Deju au scris elogios: Gheorghe Grigurcu, Eugen Dorcescu, Ovidiu Drimba, Dumitru Bălașa, Sabin Velican, Alexandru Florin Țene, Nina Stănculescu, Sorana Georgescu-Gorjan, Ion Cepoi, Alexandru Doru Șerban, Lucian Gruia, Horia Gârbea, Grigore Smeu și alții. Redăm în continuare câteva aprecieri critice: „Înscrisându-se, încă de la debut, pe meditația asupra sacrului, poezia Z. E. Deju mărturisește o fierbinte năzuință spre purificare, spre întâlnirea cu divinul, în răspăr cu materialismul opac, cu pragmatismul de atâtea ori cinic, devastator, al epocii noastre...” (*Gheorghe Grigurcu*); „În Microterținele din *Măiastra cerului* – meditații «împresurate de cearcănul reveriei» – metafora caută uneori să lămurească o imagine prin adierea unui sentiment; alteori, să lămurească un sentiment prin fluturarea unei imagini. Exemplu: În sufletul poetei, «cuib de rândunică», senin «ca un fluture dalb» – totul «e liniște, dragoste și tăcere, totul e bucurie»” (*Ovidiu Drimba*).

Iar în prefața volumului *La Ghetsimani*, scriitorul Grigore Smeu confirmă prin spusele sale aceleași impresii, împărtășite de recenziții mai sus amintiți. „Izvorând, așadar, dintr-un spirit profund religios, amintind de poezia Zoricăi Lascu, acest «lirism esențializat» exprimă «drama melodioasă a unei alergări între lumină și tenebre, ținând izbăvirea», mărturisind totodată «o hermeneutică textuală de nuanță psaltică»”.

Iată și recenta opinie, memorabilă, a lui Eugen Dorcescu: „Vom spune, în finalul acestui comentariu, că o poezie precum cea a Doamnei Zoia Elena Deju nu este la îndemâna oricui – poet sau exeget. Cel dintâi, poetul, nu va putea să o scrie oricând și oricum, dată fiind natura cu totul personalizată a reflecției și a inspirației care au zămislit-o, dată fiind altitudinea ideii trăite ce animă fiecare text și fiecare stih. Anume: caracterul iluzoriu al cunoașterii empirice, realitatea de neclintit a Celor ce sunt, întrezărirea indistinției om/univers. Or, la noi, din păcate, înfloresc (și se veștejeste repede) o poezie lipsită de orice orizont, de orice sentiment și de orice ideație, „o însăilare de nimicuri” (Șerban Foarță), nu o dată încărcată, brutal, de obscenități. Iar în domeniul hermeneuticii, supraviețuiește, inertial, resuscitat, reformat, dezorientat și confuz, sârmanul ateism științific de odinioară, gamisit, pe alocuri, cu gesticulații și țâfne, fără nicio urmă de spiritualitate, de metafizică, inclusiv de mult îndrăgita, cândva, dialectică,

făcută să explice și să justifice orice. O asemenea „metodă” nu are acces, nu poate, chiar dorind, să aibă acces la o literatură întemeiată spiritual, la o literatură pentru care Dumnezeu există, așa cum sunt etericele scrieri ale Doamnei Zoia Elena Deju”.

Voi zăbovi, la rândul-mi, asupra volumului trilingv (română, engleză, germană) *La Ghetsimani*, publicat la Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2009, prefațat de Grigore Smeu și cu un text pe coperta IV de Gh. Grigurcu. Volumul asamblează trei grupaje de micropoeme, respectiv: *Vas al iubirii*, *Pară de foc* și *La Ghetsimani* (ales ca titlu). Citind și recitind atent poemele, se observă foarte clar că Zoia Elena Deju, printre lecturile-i predilecte, la loc de frunte, este devoțională (zilnică) a *Sfintei Scripturi* (a *Bibliei*), poeta fiind familiarizată cu personajele, evenimentele și preceptele morale, revelate în *Vechiul Testament* (prin Lege și Profeți) și confirmate în *Noul Testament* (de către Iisus și apostoli). Beneficiară a unei educații creștine riguroase, începută în familie (tatăl fiind dascăl la Biserică) și asumate ca un crez, aceasta i-a oferit o perspectivă a Împărăției cerurilor pentru visele și marile sale proiecte de viață. Astfel, pasiunea, perseverența lecturii, precum și meditația, în tihna „*Pridvor*(ului) *de veghe*”, asupra textelor sacre, îi facilitează accesul, atât la forma literar-estică a acestora, cât și la sensul profund, tainic al marilor teme teologice (a dogmelor fundamentale), precum: căderea omului și natura lui adamică, predispusă la păcat, cazna de a viețui „în lume, dar nu din lume” (Rugăciunea Mântuitorului, în Grădina Ghetsimani, după Cina cea de Taină: Evanghelia după *Ioan* cap.17, atmosferă atât de încărcată, deopotrivă, de agonie și extaz). Apoi, dragostea divină, dovedită prin Jertfa ispășitoare a Mântuitorului pe Cruce (moartea și învierea Sa); asumarea acesteia, prin căință, cu credință, implorând iertarea, apoi regenerarea spirituală, practicarea vieții creștine normale, promovate de Iisus Hristos, și Sfinții Apostoli, de Sfinții Părinți ai Bisericii (Sf. Toma de Kempis în *Urmarea lui Hristos*). Toate acestea dezvoltă profilul luminos al autoarei.

Revenind la forma și conținutul volumului, autoarea Zoia Elena Deju scrie o poezie de factură spiritual-creștină, într-un spirit al rugăciunii, împărtășindu-ne comuniunea sa intimă cu Domnul: doxologii psalmice, spovedanii, adorații, „alergări între lumină și tenebre, ținând izbăvirea”, așa cum bine sublinia prefațatorul volumului. Ca formă, autoarea alege textul scurt, concis, esențializat. Nu renunță la cuvinte, nici nu se întinde nejustificat, ci, din preaplinul unei inimi pline de Cuvânt, precum dintr-un vas de alabastru, alege acele câteva slove, necesare și suficiente, pentru a-I spune Domnului tot. Conform dictonului latin: „Non multa, sed multum” (nu multe, ci mult) ori parafrazând maxima ebraică: „Dacă ai ceva de spus în douăzeci de vorbe și ai putea să spui în două, află-le pe-acestea”. Poeta preferă acest mod de adresare / comunicare, căci starea ei interioară trece dincolo de terținele în sine. De ce oare? Cred că atunci când vrem să ne apropiem intens de Domnul, atât cât putem și atât cât ni se permite, vedem

două realități, care ne duc, când la agonie, când la extaz: sfințenia desăvârșită a Domnului și păcătoșenia noastră proprie, față în față. Precum Iov (cap.42, 5-6), precum vameșul, urcat la Templu să se roage (prăbușit pe trepte, lovindu-se cu pumnii-n piept, implorând mila divină), sau precum tâlharul din dreapta Crucii Mântuitorului! Acesta din urmă, revelându-i-se identitatea Domnului, a implorat prin credință, spovedindu-se, iertarea divină. În astfel de momente, cutremurându-ne, alegem, spontan, cât mai puține cuvinte, pentru a spune cât mai multe, tot. În literatura română, mai întâlnim sporadic acest stil la Ion Pillat: „Nu vorbele, tăcerea dă cântecului glas” (*Poeme într-un vers, Opere*, vol. 3, Ed. Eminescu, București, 1986). Ori la Vasile Voiculescu: „Tot sufletul palpită în carnea unui vers” (*Așchii de poezie, Gânduri albe*, Ed. Cartea Românească, București, 1986).

În volumul *La Ghetsimani*, în terținele sale, restrânse cuvinte, autoarea spune multe. Spune tot. Acesta este un alt punct-forțe al poeziei sale. În toate cele trei grupaje, poeta Îl caută pe Domnul, iar Domnul o caută pe dânsa și se regăsesc... *La Ghetsimani*. De oriunde, toți pașii o duc mereu acolo. Acolo e conștientă de starea în care se află și în care ar trebui și ar vrea să fie. Iată: „În tânguiri – / de Lumină Lină; / mă îmbrac în Hristos”; „Lasă-mă / să mă împodobesc cu Tine, / în fiecare zi”. Sau: „Pe-altarul mântuirii – / sufletul smerit / caută cărarea Împărăției” (*Vas al iubirii*). Continuă: „Pe cărările Tale – / Adevăr, iubire; / crini înmiresmați”; „Tăcerea e lacrimă – / în hăul gândurilor, / pierdută pribegesc”; „Glasul Tău dangăt de clopot – / sunet de harfă, / când ne chemi”. Și sublimat: „Pară de foc iubirea / pentru Tine – / Miel înjunghiat” (*Pară de foc*). De asemenea, adăugăm: „La Ghetsimani – / am șezut și-am plâns – / greu e muntele Tău”; „M-ai adus la lumină – / văd cerul Tău, / mi-e teamă să Te privesc”. Se remarcă nevoia de metanoe, de a se hrăni spiritual din Trupul și Sângele Domnului (Sfânta Împărtășanie). Iată cât de frumos, inspirat, clar și concis: „Mă răstignesc în fiecare zi – / urmele ghimpilor le bandajez cu crini / rana din coastă o sărut” De asemenea: „Mă sfințesc cu trupul și sângele Tău – / țărână și lacrimă sunt / iartă-mă” (*La Ghetsimani*).

Astfel, poeta devine ceea ce dorește în mod suprem în rugile ei: *Vas al iubirii* și *Pară de foc*.

Închei, spunând că o credință autentică, profundă, ca mod de viață, trebuie să se vadă, să se audă, nu ostentativ (fariseic), ci discret, dar concret, cu și fără cuvinte. Iar, după caz, uneori cu mai multe cuvinte (precum la Mântuitorul), alteori cu foarte puține, precum în ruga vameșului, pe treptele Templului, în cea a tâlharului de pe cruce; precum în aceea a Mântuitorului Însuși, pe Cruce... Precum, iată, în inspirații micro-psalmi ai poetei Zoia Elena Deju!

Eșafodul

*nu reușesc să-nțeleg
ce se petrece
cu mine
e un sentiment straniu
inima mea zdrobită
va-nțelege cineva
vreodată
ce mi se-ntâmplă
o ființă umană
sfâșiată sufletește
cumplită descoperire
să fii atât de singur
în mijlocul uralelor
de triumf
ce uluitoare surpriză
înfrângere
în plină victorie
sunt dezarmat
în fața voastră
credeam
că știu totul
despre natura umană
cumplit lucru
să fii singur
neînțeles
în această mulțime
tăcută
un rege tânăr
abia încoronat
cu armură și sabie
care coboară
treptele tronului
iar în față
se află eșafodul*

Întoarcerea fiarei

„Și în zilele acelea, vor căuta oamenii moartea și nu o vor afla,
și vor dori să moară și moartea va fugi de ei.”

(Apoc., 9, 6)

Cum să poți trăi
într-o lume
transformată
într-un imens deșert
câtă stăruință câtă răbdare
să poți continua
acolo unde normalitatea
a fost îngropată
să-ncepi o zi
ce te acoperă de tristețe
ca o cenușă
cel mai greu este
să accepți haosul acesta
organizat și dirijat
oare nu înțelegem ce ni se-ntâmplă
așteptăm... oare ce-așteptăm...
Cine trebuie să vină
ca să se deschidă cerurile
cum să trecem peste aceste ziduri nevăzute
drumuri nu mai sunt
potecile au fost închise
călăreți cu sulii însângerate
năvălesc peste tot
liniștea a fost spartă
ordinea știută s-a prăbușit
așezarea statornică a lucrurilor
a fost spulberată
sinele nostru s-a făcut țândări
niciun fel de fundamentacion...
nihilismul absolut...
să fi avut dreptate profeții Apocalipsei...
...și îngerul a luat cădelnița și a aruncat-o pe pământ și s-au pornit tunete
și glasuri și fulgere și cutremure...
în timp ce balaurul uriaș stă pe cer
spre știință
noi ne ocupăm de
nimicuri

de politică de fotbal și de altele asemenea
oare ne-a luat
Dumnezeu mințile
ne afundăm în mocirlă
și ne simțim bine
suntem în elementul nostru
ce trebuie să se mai întâmple
ca să ne venim în fire
ce urgii să mai trimită
Cerul
asupra noastră
ca să ni se deschidă ochii...
...și au fost dezlegați cei patru îngeri
care erau gătiți spre ceasul și ziua și luna și anul acela ca să omoare
a treia parte din oameni...

timpul nostru ca oameni
ca muritori
s-a micșorat...
iar într-o zi timp nu va mai fi...
...și am văzut ridicându-se din mare o Fiară
care avea zece coarne și șapte capete
și purta nume de hulă...
sfârșitul este la ușă
existența o povară
a trăi
este neverosimil
nu mai știm
cine suntem
și ce vrem...
...și s-a dat Fiarei puterea și scaunul și stăpânirea
să facă război cu sfinții și să-i biruiască
și i s-a dat ei stăpânire peste toată seminția și limba și neamul...



Ștefan Balog

DAN ANGHELESCU

Monica Lovinescu și o *Est / Etică a neuitării*

În ultima lună a toamnei din 2022, personalitatea și existența literară a Monicăi Lovinescu deveneau subiect principal în dezbaterile Colocviilor de la Craiova și Crușeț (locul de naștere al mamei sale, Ecaterina Bălăcioiu Lovinescu). Inițiată de prof. univ. dr. Mihaela Albu, prima ediție a acestor manifestări a avut ca scop și o readucere în vizibilitatea publică a *literaturii și jurnalismului din exilul românesc*.

Privitor la Monica Lovinescu, în *Istoria critică a literaturii române*, Nicolae Manolescu aprecia că prezența autoarei *Seismogramelor* la microfonul *Europei Libere*, a fost unul *din factorii esențiali ai renașterii literaturii noastre, pe fondul destalinizării răsăritului*". *Iar implicarea ei morală în afirmarea literaturii române din anii 60-80 s-a vădit ca lucrul cel mai important pentru întreaga evoluție a literaturii române în cea de a doua jumătate a veacului XX.*

Inițierea acestor colocvii craiovene a fost întemeiată și pe constatarea că, totuși, după mai bine de trei decenii de la pretinsa despărțire de comunism, nici scrierile Monicăi Lovinescu, și nici valorosul tezaur al literaturii și publicisticii exilului românesc, nu au fost în măsură să producă în actuala existență literară esențiale schimbări sau ranversări de perspective. Nu au determinat elaborarea acelor analize, reflecții, dezbateri și re-sedimentări în considerațiile publicului vis-à-vis de fenomenul literar al exilului. Tot ceea ce ar fi fost normal să se schimbe în percepția publică s-a dovedit că a rămas la stadiul de simplă promisiune neonorată. Ca și înainte de '89 s-a continuat să se ignore realitatea că *exilul românesc* a dobândit deja dimensiuni de *componentă* a unei veritabile istorii. Literară, dar nu numai literară!

Atât autorii, cât și cărțile exilului, au fost menținute și după '89 sub statutul de excomunicați și din nou elaboratele istorii literare, și din orice strategie educațională. Particularitățile lingvistice și estetice ale literaturii și publicisticii din exil, ca și singularele experiențe politice și culturale din care acest fenomen, unic în Europa, și-a extras determinările, au rămas în afara preocupărilor de cercetare, studiu și clasificare științifică. Vălul de tăcere, atitudinea de respingere și voită ignorare de dinainte de '89 s-au *cultivat* în continuare cu o evidentă și chiar ostentativă obstinație.

Deliberat organizată *amnezie* proiectată asupra acestui fenomen, unic în Europa (!), pare să confirme premonițiile unuia dintre cei mai importanți istorici ai contemporaneității, Tony Judt, cel ce avertizase că prezentul a devenit o *epocă a unei uitări deliberate*, într-o criză a unei umanități ce refuză să *înțeleagă semnificația evenimentelor din veacul XX* (Tony Judt, *Reflecții asupra unui secol XX uitat*, Iași, Polirom, 2011, p. 11). Evident, Colocviile de la Craiova nu au

scăpat din vedere vizibila apetență pentru *amnezii* a epocii pe care o traversăm sau care ne traversează. Și nici acele evenimente ale prezentului ce readuc în memorie îngrijorătorul avertisment al lui Arnold Toynbee: *Istoria se află din nou în mișcare!* (*History is again on the move*) Deși cutremurătoare prin tragismul ei, tocmai istoria recentă a românilor e convertită într-o *istorie ce nu se mai învață la școală*. În programele mereu *revoluționate* (!?) de ministerul învățământului obiectul *istorie*, alături de cel al limbii române e supus unei tot mai îngrijorătoare goliri de conținut.

Legate indisolubil de această istorie recentă, scrierile Monicăi Lovinescu sunt un denunț al monstrozității experimentelor instrumentate de bolșevism asupra românilor. Dar și un avertisment adresat lumii Occidentale chiar în momentele în care inteligența vestică a privit (și asta timp de decenii) nepăsătoare suferințele esticilor, trecând cu cinică îngăduință sub tăcere abominabilele crime ale stalinismului. Autoarea eseului intitulat *O paranteză cât o existență* descrie și ostila atmosferă cu care erau întâmpinați refugiații români în Franța de după 1947. Situată la stânga eșichierului politic inteligența franceză, abandonase acea *gândire întrebătoare* ce ar fi trebuit, potrivit lui Edgar Morin, să caracterizeze esența ideii de intelectualitate. *Demarxizarea* elitelor pariziene, ca și a celor din Italia, s-a produs cu mari ezitări (și în proporții neconvingătoare) abia prin anii șaptezeci.

Instrumentată în atelierul alchimic al utopiei comuniste, aculturația totalitară din România, a fost un experiment ce aglutina ideologia, teroarea și memoricidul pentru distrugerea totală a reperelor sociale, politice și culturale ale românității. Acest context va determina – prin ricoșeu – apariția fenomenului literaturii și publicisticii exilului românesc, menit să contracareze campaniile de ponegrire a graiului, credințelor și culturii, falsificând istoria și tradițiile în vederea unei definitive nimiciri. Legat de toate acestea, principalul mesaj al scrierilor Monicăi Lovinescu se configurează și ca un îndemn: *Să nu uităm! Să nu uităm împreună!* De unde și stringenta lui actualitate. În mereu manipulabilul nostru prezent post-decembrist, el induce un stenic aflus de energie intelectuală ce propune lucida soluție a unei imperios-necesare terapii a memoriei. Pentru că „numai memoria – ni se spune – este în măsură să redea unei societăți peste care a domnit totalitarismul o respirație normală ori cvasi-normală” (Monica Lovinescu, *Seismograme*, Humanitas, București, 1993, p. 60).

Dintr-o asemenea înțelegere a lucrurilor, Monica Lovinescu punea în circulație memorabila sintagmă a unei *Ést/Etici a neuitării!* În ea se concentrează filosofia gravă a sud-estului european, ca parte mereu nefericită a tuturor istoriilor dintr-un teritoriu veșnic abandonat, trădat, vândut, desconsiderat, unde tot ceea ce s-a petrecut ori nu s-a petrecut, poartă amprenta celor ce au trăi aici și a modului în care ei au putut gândi și înțelege atât timpurile cât și istoria. Destinul lor, mai necruțător ca oriunde, în *Ést/Etica neuitării* însemna strădanie și luptă acerbă pentru fiecare fărâmbă de adevăr, păstrând o privire mereu ațintită asupra *suferințelor dintr-o patrie distrusă material și spiritual de totalitarism*; dar și

inițiind prin toate mijloacele o neobosită demantelare a falacioaselor proiecții răspândite în lume de utopia comunistă.

În pofida avalanșei de declarații admirative apărute în presa de după 1990, anticomunismul Monicăi Lovinescu avea să o plaseze, tot de atunci, în rândul persoanelor devenite tacit indezirabile. Lucidele și clarvăzătoarele ei notații din timpul evenimentelor așa-zis revoluționare înțelegem de ce: „Comunismul” – cităm din *Jurnalul esențial* – „nicăieri pus în cauză sau chestiune. Să aibă dreptate Doina Cornea și să se încerce cu adevărat o «recuperare» a revoluției?”; „Brucan/.../Apucături staliniste, bate cu pumnul în masă”; „Iliescu a revenit/.../partidul comunist nu mai e declarat în afara legii /.../ideea lui Brucan, care mai are și tupeul s-o revendice”; „Frontul/.../suspect. Nu par a voi o schimbare de regim, ci doar de stil (un gorbaciovism care să nu se atingă de temelii)”; „...Chiar fără Armata Roșie, singurii din Est care să nu avem acces la democrație, mulțumindu-ne cu un comunism moale/.../ și aparențe de democrație”; „Pleșu/.../minimalizând tactica neocomunistă a Frontului”; „...80 de scriitori și artiști semnaseră pentru solidaritatea cu cei din Piața Universității/.../ Nu și Dinescu. Marea noastră dezamăgire./.../I s-a dat și o vilă”.

Evident, Monica Lovinescu înțelesese deja că o parte destul de numeroasă din intelectualitatea post-decembristă (aceea pe care – de atunci încolo – mulți o numesc *intelectocănimea românească*) s-a arătat în tristă continuitate cu cea de dinainte de '89, dispusă la trădări și noi obediențe. Dovada acestui jenant adevăr e faptul că, la Congresul Uniunii Scriitorilor din '90, unde fostul disident Mircea Dinescu devenea președinte, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca (vocile cândva atât de ascultate la microfonul *Europei Libere*), nu erau nici măcar formal invitate să participe. Cu uimire i-am zărit atunci, la Sala Palatului, o pereche stingheră, aparent anonimă, doi oameni modești pe o bancă, nebăgați în seamă de nimeni, într-un hol pustiu. Nu pricepeam de ce prezența lor în sală trecuse neobservată. Târziu am aflat, din interviul publicat de Al. Cistelean, că ajunseseră acolo absolut din întâmplare. Dar sensurile acestei situații s-au deslușit dintr-un fragment memorialistic al Sandei Stolojan (v. *Jurnal din exilul parizian 1990-1996*, Humanitas, București, 1999, p. 14). „La 7 martie 1990” – scria domnia sa în jurnalul respectiv – „François Mitterrand a înregistrat o întâlnire cu scriitorii români la București. I-am scris în legătură cu emisiunea văzută la TV. Am încercat să-l fac să înțeleagă că intelectualii intervievați i-au ascuns rolul *exilului parizian* în timpul erei Ceaușescu. Au trecut sub tăcere pe Paul Goma, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca și alții. Au uitat că la fiecare călătorie la Paris se duceau la Monica Lovinescu în secret, că emisiunile la Radio Europa Liberă (*Teze și Antiteze la Paris*) au arbitrat reputația lor în România. Ani în șir, scriitorii români au visat să fie lăudați de postul parizian Europa Liberă. Erau și cei ca Marin Sorescu, care călătoreau nestânjeniți sub Ceaușescu în schimbul tăcerii păstrate asupra realității, cantonându-se într-o poezie și o proză cu simboluri și metafore care puteau trece drept un simplu joc – ceea ce și era – un joc de esteți...iresponsabili...Astăzi, aceleași metafore sunt

prezentate ca singurul mijloc de-a rezista pe-atunci dictaturii, de-a spune lucrurile fără a le spune – cu alte cuvinte, ca argument în apărarea compromisurilor cu sistemul. Vor fi în stare intelectualii să se vindece de spusul pe ocolite devenit la unii o a doua natură?”

Întrebarea cu care doamna Sanda Stolojan își încheia fragmentul de mai sus, persistă și acum – după mai mult de trei decenii – privind conștiința tagmei scriitoricești. Cu condiția, desigur, dacă așa ceva a existat ori mai are o șansă să existe într-o actualitate ca a noastră. Dintr-o asemenea dificilă interogație se vor putea înțelege semnificația și reverberațiile profunde și singulare ale sintagmei lansate Monica Lovinescu despre atât de necesara *Est/Etică a neuitării!*

Trecând în revistă întreaga ei operă, am putea să observăm că analizele, luciditatea, valoarea și forța de adevăr a acestor scrieri se pot, evident, suprapune cu ceea ce Paul Valéry imaginase cândva ca fiind o supremă *serbare a intelectului*. În același timp însă, derapajul aberant al vremurilor trăite și denunțate de ea, care – cum se vede – continuă într-un mod pe care unii l-au numit original (?) trimit mai degrabă la imaginea delirantă a marilor *prăbușiri ale intelectului* amintind partea întunecată din suprarealismul unui Andre Bréton.

CONSTANTIN MIU

Poetica unui topos în prozele Otiliei Cazimir

Ignorată mult timp de către istoricii literari, proza Otiliei Cazimir a fost reabilitată în 1971, când la Editura Junimea aceasta apare în două volume, cu un studiu introductiv semnat de Const. Ciopraga.

Pentru demersul nostru analitic, ne interesează volumul *A murit Luchi*, apărut în 1942 (și inclus în ediția din 1971), alături de câteva fragmente de roman, reunite sub titlul *În târgușorul dintre vii precum și alte schițe*, cu titlul generic *Grădina cu amintiri*. Așa cum aprecia Const. Ciopraga, „Cele trei părți ale volumului (din 1942 – n. n.) – *Casa de la poartă*, *Casa de la țară*, *Casa cu cerdac* – marchează etape ale tranziției de la trăirea inconștientă, difuză (specifică vârstei infantile – n. n.), la existența lucidă” (ediția din 1971, p. xx).

Modalitatea principală de a aduce în prim plan toposul din lumea rurală – *casa* – este *evocarea*. Prima referire, pe ton nostalgic, la acest topos este vagă: „<<Acasă>> înseamnă la noi, la țară. Nu mai țin bine minte cum erau toate în casa aceea, din cale-afară de complicată pentru mine. Erau atâtea săli întunecate ca niște hrube și atâtea uși, că niciodată nu nimeream unde voiam să mă duc. Și când vorbeai mai tare, te îngâna de pe sus, de prin colțuri, omul din pădure...” (p. 275). Reținem din acest citat un *amănunt cantitativ* – „atâtea săli întunecate”, amănunt care împreună cu comparația care urmează („săli întunecate ca niște

hrube” – s. n.) provoacă teama evocatoarei, care mărturisește, printr-o *negație totală*, „niciodată nu nimeream unde voiam să mă duc” (s. n.).

În proza *Casa cu cerdac*, apar două astfel de toposuri: unul, în imaginația copilei, are *dimensiuni epopeic-homerice* („Casa noastră e lungă cât un tren și are în față un cerdac înalt, cu zăbrele.” (s. n. , p. 289), celălalt are *dimensiuni liliputane*, în acest sens *predominând diminutivele*: „Casa de la poartă-i seamănă (având forma unui tren – n. n.), numai că-i mititică. N-are cerdac, are *cerdăcuț*. N-are antreu, are *antrefel*. N-are bucătărie, are *bucătărioară*.” – s. n. , p. 289). Ceea ce face diferența dintre cele două toposuri nu este dimensiunea, ci *vechimea*, conferindu-i celui mai vechi *valoare sentimentală* mai puternică: „Și totuși, conu Neculai, stăpânul ei vremelnic (al casei de la poartă – n. n.) zice că palatul lui de la poartă e mai bătrân decât casa noastră” (p. 289).

Tot de dimensiuni liliputane este și *casa lui bădia Goghi*. Evocatoarea își exprimă mirarea în privința felului de a intra în casă al stăpânului, purtându-și invitații prichindei pe umeri: „Casa lui bădia Goghi e mică. *Nici nu știu cum face el să intre cu noi călare după cap pe ușă, fără să ne lovească de pragul de sus.*” – s. n. , p. 330. Cu trecerea anilor, casa parcă îmbătrânește și ea, semn că unui astfel de topos i se conferă *atribute umane*, personificarea din ultimul paragraf fiind elocventă în acest sens: „La colțul curții largi din jurul bisericuței (...) a rămas casa unde am stat noi. Parcă ne-așteaptă încă... Dar eu nu m-aș mai întoarce acolo. *De când am plecat, casa a îmbătrânit. Vopseaua cerdacului s-a făcut din albă – cenușie, și tot cerdacul s-a lăsat în jos, la pământ...*” (s. n. , p. 330).

Componentele casei sunt *cerdacul* și *odaia*. Și cerdacul casei are dimensiuni liliputane, exprimate cu ajutorul *diminutivului afectiv*: „Cerdăcuțul casei de la poartă e cu fața la stradă” (p. 262). Este nevoie de o imaginație bogată și atentă din partea cititorului, spre a-și închipui dimensiunile unui asemenea *cerdăcuț*: „Dar *cerdacul e așa de mic, încât abia încap pe el cele patru picioare ale scaunului*” (s. n. , p. 262). Unui astfel de microtopos i se conferă atributul *teatralității*: „Pe cerdac se spun, pe inserat, povești” (p. 262).

Imaginația bogată a copilei conferă unor simple zăbrele forme stilizate ale unui personaj mitic: „Cerdac de lemn, cu zăbrele roșii. *Fiecare dintre zăbrele e o cucoană mitică, strânsă tare-n corset, fără cap, fără mâini și fără picioare*” (s. n. , p. 296).

Obiectele din odaie îi conferă acestui microtopos *sfinșenie*, încât acesta devine *etalon* pentru întreaga casă: „Odaia aceea mirosea totdeauna a ceva bun. *Și toate stau așa de cuminți la locul lor*, încât nu se poate să fie cineva obraznic acolo. Margareta, când intră, se face mititică, își lipește coatele de trup și se așează spășită pe un scăunaș. Frecându-și doar pantofii unul de altul” (s. n. , p. 256).

Acestea sunt cele mai semnificative aspecte ale *poeticii unui topos în prozele Otiliei Cazimir*.

Marin Preda și cazul romanului *Moromeții*

Marin Preda este unul dintre scriitorii contemporani care au evoluat sub privirile noastre de studenți și de profesori, ca autor de romane ce i-au adus gloria. Altfel spus, noi ne-am format ca specialiști în analiza literaturii, citindu-i cărțile.

După debutul din ziarul *Timpul* cu schița *Pârlitu* în 1942, tânărul fiu de țărani din comuna teleormăneană Siliștea-Gumești atrăgea în 1948 atenția cu volumul *Întâlnirea din Pământuri*, cu totul surprinzător și impresionant prin scenele de erupție instinctuală halucinantă, specifică lumii aspre a satului arhaic. În plină perioadă proletcultistă, o asemenea viziune a stârnit stupeoare. Exact în același moment, Zaharia Stancu lansa romanul *Desculț*, care în 5 ediții consecutive este tratat de către regimul comunist ca un best-seller tocmai pentru că îi slujea interesele. Ca și *Negura* lui Eusebiu Camilar, roman dedicat celui de-al Doilea Război Mondial, privit în manieră materialist-leninistă, *Desculț* se tipărește în tiraj de 20.000 de exemplare. Devenit președintele Uniunii Scriitorilor din România, Stancu dirijează fondurile instituției spre traducerea în 20 de limbi a capodoperei sale. Năzuia spre Premiul Nobel, crezându-se un scriitor de valoare mondială, încântat să constate că Darie, eroul său, simbolizând pe desculții satului românesc, „înconjoară lumea în sandale de aur”. Așa eram noi învățați în liceele țării să credem că era. Se pare că vizita lui la Stockholm în Suedia, unde sosise propunerea ca Lucian Blaga să primească râvnitul premiu, nu a fost străină de refuzarea acestuia.

Între cei nemulțumiți de falsificarea vieții satului românesc la început de secol al XX-lea în romanul mult lăudat al lui Zaharia Stancu se număra și tânărul Marin Preda, care punea întrebarea: „Unde s-au mai văzut la noi oameni cu botniță?”, trimiterea făcându-se la scena culesului de vie, când boierul pune botnițe țăranilor, ca să nu atingă nicio boabă de strugure. Criticul literar Ovid Crohmălniceanu nu ezită să demonstreze că, în fapt, „conu Zaharia”, dintr-o vinovată sete de glorie, a amplificat fără discernământ forma inițială a romanului și rezultatul a fost dezastruos, autorul stricând prin diluare liric-poematică o carte ce avusese valoarea ei incontestabilă. Noi am trăit în mod nemijlocit această continuă lărgire a textului la romanul *Desculț*, care în proiectul aberant al autorului urma să primească șase părți a câte trei volume. Țin perfect minte efortul de a relua lectura așa-zisei capodopere a lui Zaharia Stancu, pe când autorul scosese trei volume, care mie, eleva de liceu, mi s-au părut de-a dreptul imposibil de îngurgitat.

Evoluând în umbra unui asemenea fascicol de lumină proiectat asupra lui Zaharia Stancu, Marin Preda s-a contaminat de atmosfera momentului,

Marin Preda în 1955,
anul apariției *Moromeților*, volumul I



astfel că în creația sa a urmat în 1952
nuvela *Desfășurarea*, dedicată țaranului
perioadei comuniste, care ar fi trebuit să
liniștească spiritele agitate ale orientării
ideologice marxist-leniniste. Tânărul
părea că s-a încadrat în direcția pe care o
reprezenta și Zaharia Stancu sau V. Em.
Galan cu romanul *Bărăgan*, vol. I-1954
și vol.II-1959, intrat și el în manualele
școlare ale epocii. În realitate, s-a creat o
neîncredere că Marin Preda accepta
pavăza Partidului unic, din moment ce
Securitatea nu a ezitat să culeagă date
despre el și i-a întocmit un dosar de
urmărire, la care vom mai reveni în paginile ce urmează.

Lovitura de maestru a scriitorului avea să vină în 1955, când scriitorul
publică romanul de inspirație rurală *Moromeții*, ce avea să fie apreciat drept o
creație fundamentală a prozei românești, prin care Marin Preda se și impune
definitiv. Apropiat al prozatorului, criticul literar Eugen Simion dă mărturie
despre formația solidă a lui Marin Preda, care a urmat școala marilor creatori
ai genului românesc: Scriitorii lui sunt: Dostoievski, Balzac (pe care îl admiră
enorm), Tolstoi („singurul scriitor pe care îl cred pe cuvânt,” – spune el la o
întâlnire cu studenții bucureșteni – „pe alții nu-i cred decât uneori, pe Balzac,
de pildă”), Celine, Camus, Malraux, Faulkner, I. L.Caragiale, Sadoveanu.
Citise, recitea din când în când *Biblia*. Avea o memorie fabuloasă a faptelor
epice. Și, mai ales *cum* le relata, comenta, asta era neobișnuit. Le privea dintr-
un unghi, să-i spunem, al vieții și le aprecia după gradul lor de autenticitate
umană. Spun ceva despre om? Dacă spun e bine, dacă nu, nu-l interesează.”¹
Mărturia aceasta este edificatoare privind selecția făcută în literatura națională
și universală și asupra modului cum prelua modelele clasice ale romanului.
Pornind de la marile modele, Preda își va stabili propria optică literară, ca adept
declarat al autenticității, principiul de bază al literaturii moderne, de unde și
melanjul fericit între clasicitate și modernitate, pe fondul unei viziuni realiste:
„Eu nu mă gândesc decât la ceea ce am cunoscut și la ceea ce am trăit direct.
Consider că numai asta are valoare...Un scriitor nu poate cunoaște decât o
singură viață, un singur destin, destinul unei clase sau al unei categorii
sociale.”² Volumul I este dedicat satului dinaintea celui de-al Doilea Război
Mondial, când “se pare că timpul era foarte răbdător cu oamenii”. Afirmția

aceasta cu valoare de cheie semantică avea să fie contrazisă de demonstrația autorului, care, luând ca reper câteva profiluri de săteni mijlocași, mai ales, dar și săraci sau chiaburi, plasați chiar în satul său natal, anunță în final, pe baza unei convingătoare analize psihologice și sociale, că în curând „izbucnea cel de-al Doilea Război Mondial: timpul nu mai avea răbdare.”, anunțând prefacerile mutilante ce vor urma odată cu instalarea comunismului în lumea rurală românească. Scriitorul crea un personaj realist și complex, pe Ilie Moromete, situat ca mentalitate la polul opus lui Ion al lui Rebreanu. Cu totul noi erau tempoul, atmosfera și stilul romanului.

O inovație modernă certă este ritmul inegal al acțiunii în primul volum al romanului *Moromeții*, care debutează liniștit, așa cum suntem anunțați, de altfel, în incipit, ca numai spre finalul primului volum el să devină mai alert și mai consistent evenimential. Discuția cu vecinul său Bălosu despre faptul că a doua zi se va trece prin sat după fonciire, iar cei ce nu dau impozitul vor da lucruri din casă face parte din primul capitol, iar descinderea Jupuitului este prezentată în capitolul al XXIII-lea. Acțiunea susține conflictul central produs între aparența și esența timpului istoric. Proiecția din *Moromeții* asupra satului surprindea, în “obsedantul deceniu”, o literatură populată de romane ca *Setea* de Titus Popovici sau *Bărăgan* de Em. Galan. Piatra de încercare pentru fiul țăranului Tudor Călărășu, care i-a servit ca prototip al eroului central, era să illustreze în următorul volum prefacerile provocate în satul românesc de instalarea comunismului. Ce gândea autorul despre această întoarcere a istoriei românilor? Cititorii, ca și criticii literari, așteptau cu viu interes volumul al II-lea, dar acesta întârzia. Securitatea înregistra harnic opiniile scriitorului, pus sub urmărire ani la rând. În Dosarul 11711 din Arhiva S.R.I. cu regim de „strict secret” se comenta: „Considerând că tot ce s-a scris până în prezent despre viața țăranimii nu corespunde realității, cel în cauză (adică Marin Preda, n.n.) a lucrat în ultimul timp la un roman, în legătură cu care își exprimă teama să-l dea spre publicare pentru a „nu fi socotit dușmănos”. El afirmă că felul în care a tratat poziția țăranimii față de colectivizare răstoarnă tot ce s-a scris despre această problemă, deoarece „el se situează pe poziția țăranului, pe când ceilalți scriitori și în special TITUS POPOVICI se situează pe poziția partidului” care ar fi „artificială și conjuncturală”.³ Aceași rectitudine morală o manifesta autorul *Moromeților* atunci când își exprima opinia despre lipsa de libertate a oamenilor din presa socialistă, el refuzând sistematic să scrie articole pentru *Lupta de clasă*, *Scânteia*, *Munca*, *Scânteia tineretului* etc. Ostilitatea sa față de noua putere merge până acolo, încât ani de zile refuză înscrierea în partidul unic. În dosarul său de securitate este înregistrată satisfacția scriitorului de a se fi strecurat printre cei neînregistrați politic: „Și bine am făcut că nu-s membru de partid.”⁴ Abia atunci când avansarea sa în fruntea Uniunii Scriitorilor din România depindea de adeziunea politică, se pare că Marin Preda a acceptat, formal, înscrierea în partid. Dar atitudinea sa critică față de regim a rămas aceeași, astfel că la apariția cărții *Imposibila întoarcere*, postul de radio Europa liberă laudă curajul autorului de a spune lucrurilor pe nume.

Așa se explică adevărul că după 12 ani, abia, în 1967 a urmat volumul II, scris într-o altă tehnică, liniară la modul balzacian, spre a reprezenta periplusul țaranului român în epoca socialismului. Ceea ce se păstrează constant este verismul opției scriitorului, care l-a ferit de vreo deformare idealizantă, în genul proferat de ideologii noului regim socialist. Deși am mai întâlnit și în prezent unii pretinși critici literari, care văd în volumul I al romanului o dovadă de aderare a autorului la gândirea marxist-leninistă, așa ceva nu există în capodopera lui Preda. Supoziția vizată se cere taxată ca lipsită de logică elementară, întrucât acțiunea acelei cărți este plasată înaintea socializării agriculturii românești. La rândul său, volumul II este atât de verist scris, încât liceeni de la Colegiul Național „Sf. Sava” din București, ascultându-mă în anii școlari 1990-1992 vorbind despre aspectele critice la adresa propagandei politice din cartea lui Preda s-au interesat dacă eu, ca profesoară de literatură, am prezentat tot atât de tranșant cartea aceasta și în anii dinainte de 1989. Realitatea era următoarea: Critica literară socialistă a găsit mai periculos volumul II, din 1967, decât cel dintâi, care-l făcuse celebru pe Preda, astfel că, la indicația venită de la Ministerul Învățământului, profesorii de literatură din liceele românești descurajau lectura volumului II al acestei cărți, care avea accente satirice la adresa propagandei politice duse în sate pentru colectivizarea agriculturii. Pot afirma că nu am urmat o asemenea recomandare ministerială.

Aidoma lui Liviu Rebreanu în literatura interbelică, Preda încearcă diferite formule literare, convins fiind că talentul este un har, dar scrisul presupune asumarea unei responsabilități față de sine și față de ceilalți. Astfel, de sub condeiul său ies *Intrusul*, cu povestea lui Călin Surupăceanu, 1968, *Risipitorii*, 1969, *Marele singuratic*, 1972 și *Delirul*, cu Paul Ștefan, 1975, cu investigarea altor medii, ca cel citadin, industrial, intelectual și artistic. Dar aceste romane sunt inegale valoric și nu vor concura ca celebritate *Moromeții*. În 1971, scriitorul atrage atenția publicului din nou prin cutezătoarele eseuri din *Imposibila întoarcere*. Volumul va fi urmat de *Convorbiri cu Marin Preda* realizate de Florin Mugur în 1973 și de *Viața ca o pradă*, 1977, în care este expusă opinia sa despre viața și arta contemporană. Romanul în 3 volume *Cel mai iubit dintre pământeni* va fi publicat în 1980, anul morții prozatorului. El va reprezenta un al doilea vârf de creație, Victor Petrini simțind “fatalitatea relației”, așa cum Ilie Moromete o înfruntase pe cea a istoriei. Sunt cele două captivități în lupta cu destinul, care fac din autorul lor un scriitor de talie universală, un Dostoievski al literaturii române. Așa cum mi-a mărturisit și mie, în dialogul pe care l-am purtat până la două săptămâni înainte de moartea sa, autorul își punea speranța în *Cel mai iubit dintre pământeni*, un roman unic în evoluția prozei românești. El s-a dovedit un „roman total”, cum l-a numit Eugen Simion, asemănându-l pe autor cu André Malraux, ca putere de pătrundere a conștiinței ultragiutate. Dimensiunea epopeică a reflectării în romanele sale a unei întregi societăți este dublată la Preda de puterea pătrunderii psihologice balzaciene în prezentare, fără ca scriitorul român să

preia și tehnica autorului *Iluziilor pierdute*. Primul scriitor român care poate fi comparat cu Tolstoi prin forța sa artistică de cuprindere a adevărului vieții și prin redarea omenescului este Marin Preda.

I-am cunoscut opera pe măsură ce ea a fost publicată, citind volum după volum la aproape fiecare apariție. Când ne-am întâlnit în toamna lui 1979 la Sibiu, unde Marin Preda venise pentru o adunare a Uniunii Scriitorilor, am avut sentimentul unei necesare recunoașteri. Chipul omului mărunț, ca statură, era dominat de ochelarii cu multe dioptrii, iar obrazul parcă făinit, în relieful căruia niște negi se lăfăiau proeminenți, atesta o suferință. Așadar, acesta era „maestrul“! Toți interlocutorii îi arătau o considerație deosebită. Emoția mea a constat în bucuria de a dialoga în tihna specifică unui interviu despre personajele sale, pe care eu de atâția ani le prezentam cu însuflețire elevilor mei, ca profesoară. Era și o rară șansă de a afla ce proiecte literare avea Marin Preda într-o toamnă rodnică a creației.

Reconstituind primul moment când ne-am aflat față în față, îmi amintesc că din partea revistei *Transilvania* Mircea Tomuș m-a prezentat scriitorului cu rugămintea ca Marin Preda să-mi dea un interviu. Pentru că scriitorul a acceptat, după o precizare a condițiilor financiare pe care maestrul le impunea revistei, ne-am întâlnit în ziua următoare în camera de la Hotelul Bulevard, unde fusese cazat la Sibiu. Urmărea o emisiune a televiziunii și l-am observat oprindu-se asupra unor cuvinte auzite acolo. Se interesa de câte un echivalent ardelenesc al unora dintre ele, pentru că foarte rar i s-a întâmplat să vină în Transilvania. O atenție cu totul specială o dădea Marin Preda cuvintelor în sine, parcă pipăindu-le, ca să le simtă întreaga frumusețe. Mi-l amintea pe maestrul său pe linia valorificării limbii române, pe I. L. Caragiale, care dovedise un atât de special rafinament ca degustător al savorilor graiului viu.

I-am citit cele 10 întrebări ale interviului propus, întrebări pregătite cu multă preocupare. L-am văzut mulțumit să le accepte pe absolut toate, după fiecare precizarea lui fiind: „Și la aceasta răspund...” Am început să notez cu hărnicie ceea ce povestea el pe marginea primelor întrebări din lista mea. Prezent la întrevvedere aceasta, medicul Claudiu Tănăsescu mi-a făcut, după o bună bucată de timp, un semn discret că, de fapt, după o zi grea, Marin Preda era foarte obosit. Băuse. Am sesizat și eu indispoziția sa și am acceptat să continuăm dialogul după lectura unui nou roman ce urma să apară în primăvara anului 1980. Era vorba despre *Cel mai iubit dintre pământeni*. Scriitorul a mai părut încă o dată surprins, când i-am spus că citisem un fragment din acel roman, abia anunțat în presa literară. Ne-am dat întâlnire la Editura „Cartea Românească” la București, unde m-am prezentat pentru a finaliza interviul, și am mai vorbit de câteva ori la telefon. În mod evident scriitorul avea plăcerea conversației și discuta adesea despre Ilie Moromete ca despre un om viu, alăturat nouă. O dată îmi chiar ceruse insistent să-i spun prin ce se deosebește Ilie de țărani ardeleni, pe care în fugitivele și atât de puținele lui treceri prin Transilvania nu-i cunoștea destul și ar fi vrut să scrie despre ei.

Prin aprilie 1980, fără să știu că aceea va fi ultima noastră conversație telefonică, exact cu două săptămâni înainte de moartea sa intempestivă, am purtat un dialog mai lung despre volumul II la *Delirul*, care era în plin șantier. Autorul era interesat de receptarea critică a capodoperei sale *Cel mai iubit dintre pământeni*, cartea de la care „aștepta mult”. La un moment dat și-a dat seama cât durase conversația noastră și m-a întrebat dacă vorbesc de la telefonul meu de acasă. Când am confirmat, a exclamat cu neliniște: „Înseamnă că ți-ai dat un salariu întreg.” I-am spus că mai important decât banii consider că este interviul nostru, cel neterminat în anul precedent la Sibiu. M-a asigurat cu seninătate că „interviul va fi foarte frumos”, pentru că i-am pus întrebări inteligente și va răspunde la toate întrebările care mai rămăseseră neatrinse în discuția noastră de la Sibiu. N-a fost să fie așa!

După moartea scriitorului, am primit la Sibiu vizita unui colonel bucureștean de la Criminalistică. El dorea să știe dacă Marin Preda nu s-a plâns cumva de vreo amenințare din partea sovieticilor, întrucât, între altele, se vehicula ipoteza că moartea scriitorului ar fi fost provocată de cei nemulțumiți de curajul lui de a reprezenta în ultima carte dialogul dintre Gh. Gh. Dej și Stalin la Kremlin. Ceea ce descoperise chiar criminalistul respectiv pe baza fișelor de lectură ale scriitorului era că Preda respectase întru totul adevărul, bazat pe documente de arhivă. Ca atare, nu era niciun motiv de război politică. Am continuat să predau elevilor și studenților mei opera lui Preda, dar poate cu o altă stare sufletească, iar interviul neterminat a apărut în presa literară, însoțit de numeroasele poze originale primite de la autor.

Ilustrând proza realistă de tip tradițional sub raport tematic, Marin Preda s-a deosebit esențial de L. Rebreanu, de M. Sadoveanu și de alți scriitori, impunând un nou gen de țaran nu numai prin atitudinea față de pământ, ci prin însăși concepția sa de viață, prin replica lui inteligentă, ca și prin modul comportării. În abordarea caracterizării personajului principal al romanului *Moromeții* se cere reliefat faptul că, spre deosebire de Ion din capodopera rebreniană, Ilie Moromete este un țaran înzestrat cu spirit meditativ, analitic și satiric. El este o ființă dornică să înțeleagă mersul istoriei, uimit să constate că timpul uzurpa tocmai condiția sa, respectiv idealul secular în care credea. La Ilie Moromete disimularea, care culminează în scena vizitei receptorilor porniți prin sat să strângă foncierea, nu este numai o reacție defensivă, ci devine o a doua natură, un mod propriu de manifestare, care între cei apropiați îl face ciudat, sucit, cu toane.

Deși are o vie curiozitate intelectuală și este constructiv sub raportul proiectelor, ironia caustică și hedonismul cu care abordează evenimentele agrare ale anului – secerișul – îl fac neînțeles, așa cum este și portretizat de Dim Vasilescu într-o mică statueta. El nu poate asimila ideea că producția agrară trebuie să fie privită ca o marfă, iar mecanismul compus din lucrul la câmp care să dea cereale, vânzarea lor folosind pentru plata impozitelor și a datoriilor la bancă, astfel ca apoi totul să fie luat de la capăt, i se pare irațional. În felul său specific, protagonistul cercetează cu perspicacitate acest

mecanism, îl experimentează, explicându-l chiar și feciorilor. În schimb, în mod concret, el îl refuză, sustrăgându-se de la efortul muncii sub fierbănțelea caniculară a soarelui la seceriș sau neacceptând să continue drumul început cu Tudor Bălosu pentru a vinde mai rentabil produsele agricole, atunci când a considerat că poate ajuta printr-un gest de omenie o femeie necăjită. Zvonul că tatăl lor a făcut o afacere mai puțin rentabilă în comparație cu vecinul chiabur îi atrage reproșul băieților, pe care Ilie nu ezită să-i trimită cu bucate spre satele de la munte, din dorința de a-i familiariza cu acest gen de activitate comercială, chiar dacă era convins că ei vor obține rezultate mai slabe decât el. Ceea ce-l interesa pe Ilie era nu beneficiul, ci formarea băieților săi ca gospodari. Mai târziu, controversa dintre el și Nicolae, mezinul familiei, revenit în sat ca activist de partid, trimis ca să pledeze pentru „noul umanism“ (din volumul II al romanului) este simptomatică pentru mutațiile ce se produceau în ideologia țaranului.

Prin romanele sale, Preda creează o nouă „comedie umană“, comparabilă celei balzaciene. Esențial, el disecă procesul de pauperizare a țaranului mijlociș în perioada atât de prosperă a regalității din România interbelică. Satul este conceput după structura unei cetăți, având – conform opiniei lui Al Paleologu – modelul „fără îndoială al Atenei“. Noutatea este și una de factura stilistică, precum și cea de tehnică și de temporalitate a romanului. Deși acțiunea este în debut plasată într-un timp senin „răbdător cu oamenii“ și fără seisme sociale îngrijorătoare, în mod paradoxal tăvălugul istoriei va produce efecte fulgerătoare în sensul uzurpării însuși destinului milenar al țărănimii ca o clasă tradițională. Fiii lui Ilie Moromete nu mai sunt țărani. În primul volum, Achim, Nilă și Paraschiv sunt reprezentanții unei tinere generații, care nu dovedește nici puterea de interpretare a realității, nici tăria morală de a impune o atitudine și o orientare proprie, de care dispunea Ilie. De aceea, ei aleg calea jalnică a fugii frauduloase din familia tatălui lor și din lumea satului, acceptând compromisul unor ocupații marginale la București. Despărțit de Catrina, care l-a părăsit, Ilie nu-și mai face prieteni adevărați între sătenii care se ridică acum și își pierde cu totul strălucirea și prestața.

Spre finele vieții sale, ieșit în ploaie, Ilie se adresează lui Bâznaie, reproșându-i într-un monolog semnificativ inconștientă cu care afirmase că țărănimea este o clasă socială condamnată de istorie. Ultimele cuvinte rostite doctorului și reținute de Ilinca, fiica lui, au fost: „eu totdeauna am dus o viață independentă!“ El întruchipează tema centrală a romanului, cea a independenței morale a omului care înfruntă fatalitatea istoriei, acum când satul de tip tradițional arhaic intră într-un proces alert de destrămare și de restructurare. Ilie nu acceptă să fie socotit „ultimul țăran al istoriei“, iar idealul său era cu totul deosebit de cel al lui Ion, cumularul de pământuri din capodopera lui L. Rebreanu cu titlu omolog. Romanul sfârșește în mod semnificativ cu moartea personajului, a cărui îmbătrânire și însingurare este descrisă în volumul II al romanului, care este sub raport tematic chiar mai

bogat ca cel dintâi. De aceea, el trebuie recomandat în mod expres, pentru lectură. Astfel se va urmări declinul protagonistului care nu-și mai păstrează rolul de lider de opinie, fără de care altădată nu începeau în Poiana lui Iocan discuțiile presărate cu ironii despre viața politică a țării, așa cum aceasta era prezentată în presa momentului.

Politica devine obiectul unei inedite „comedii verbale”, prin care autorul ilustrează radicalizarea conștiinței țărănești. Comuna Siliștea Gumești devine o adevărată imago-mundi a prozei autorului, pe care o reia în *Marele singuratic* și în *Delirul*, deși în anii socialismului dispăruse acel „Areopag” al înțelepților satului, sfat la care Ilie se prezenta numai dacă înțelegea că are cu cine discuta. El a trăit drama paternității ultragiante, suferința lui fiind mai ales una morală, nu doar materială. Cea mai gravă pierdere este cea a liniștii superioare cu care el privea lumea ca pe un spectacol. De aceea, Moromete a fost socotit de critica literară un Esop al spațiului balcanico-dunărean.

Motivul obținerii pământului figurează în romanul *Moromeții*, dar numai ca temă secundară, prin conflictul dintre Birică și Bălosu, tatăl Polinei, care își dezmoștenește fiica pentru că se măritase cu un bărbat sărac. Nu trebuie omis faptul că M. Preda a valorificat tehnica amplificării unui portret, urmărind metamorfozele biologice și spirituale ale personajului principal, căruia de-a lungul romanului i-a trasat alte noi tușe de culoare. Ilie este individualizat prin nervul replicii, adesea polemice, iar viziunea autorului este una scenică. Sub raport stilistic, se valorifică novator stilul indirect liber. Așadar, Ilie este întruchiparea unei anumite lentile prin care este privită existența, pe care de la M. Preda o putem numi „moromețianism”. Acesta este definit ca o capacitate de a privi cu înfiorare transcendentă realitatea socială, cu datele ei pragmatice, disprețuite în numele unei inteligențe și a unei superiorități a imaginației. Demonstrația autorului este tocmai aceea a amendării moromețianismului ca anacronic în calea tăvălugului istoriei.

Pentru că M. Preda a fost un mare creator de oameni, tipologia sa fiind una în bună parte inedită, se poate aborda și un alt personaj, Nicolae, mezinul familiei Moromete. Analistul cel mai talentat al prozei românești contemporane, M. Preda are intuiția notației de detaliu, exploatată atunci când îi trasează mezinului familiei traiectoria de la băiatul chinuit de Bisisica, oia năvălășă, și până la ipostaza activistului de partid, care a fost nevoit să devină. Nu-i de mirare că acest personaj va reapărea și în viitoarele sale romane, chiar dacă autorul nu a creat, ca Duiliu Zamfirescu, un roman ciclu.

Dintr-o consemnare a vieții rurale imperturbabile, cum părea romanul la început, *Moromeții* devine oglinda unui seism care zguduie din temelii satul. Aici noua eră comunistă a răsturnat vechile temelii, a aruncat la periferie pe gospodarii de frunte, ei fiind înlocuiți cu oamenii de la margini, cei ce fuseseră disprețuiți pentru lenea, nepriceperea și sărăcia lor. Scenele de intensă mișcare dramatică se proiectează cu încetinitorul în volumul II, unde configurația umană a satului este schimbată acum când primarii au fost înlocuiți de către

celula de partid comunist instalată, iar Nicolae reapare în Siliștea Gumești ca instructor al comitetului raional de partid comunist din Pălămida.

Aria de cuprindere este panoramică. Munca de lămurire se duce de către comuniști printre țărani, cărora li se cere să înțeleagă atât rostul cotelor puse pe produsele agrare, cât și cel al arestării chiaburilor, dușmanii poporului etc. Veridicitatea imaginii satului românesc contemporan, așa cum ea a fost creată de Marin Preda, nu are precedent și nici concurent în proza noastră națională. Privite dur, cu o anumită brutalitate de către scriitor, imperatiivele istoriei în perioada stalinismului comunist strivesc voința și idealurile țaranului român conservator, iar moartea lui Ilie din final este una simbolică pentru experiența donquijotismului închiderii într-o credință, cea în rezistența formulei sale de viață. Iată de ce Ov. Crohmălniceanu definea *Moromeții* ca romanul destrămării unui mit. Este vorba nu numai de o carte dramatică, ci și de una polemică și problematizantă. În comparație cu Ion Creangă sau Mihail Sadoveanu, la care satul arhaic era senin, Marin Preda a prezentat dinamic o comunitate rurală cuprinsă de un proces ireversibil de metamorfozare. Stilul moromețian se configurează ca o entitate recognoscibilă în întreaga sa operă, spre exemplu, în *Imposibila întoarcere*, *Viața ca o pradă* sau în construirea lui Victor Petrini, protagonistul romanului *Cel mai iubit dintre pământeni*. Deși se pare că a avut ca model pe filosoful Lucian Blaga, Petrini nu dovedește rafinamentul unui savant, ci, dimpotrivă, autorul insistă pe latura omenescului, socotită de el cea mai interesantă. Ocupându-se de această temă, cu o reală putere de nuanțare, Ovid Crohmălniceanu constată că, în ultimul roman al lui Preda, „puterea stilului moromețian de a supune lucrurile deriziunii crude, țărănești se manifestă din plin.”⁵ Niciun alt scriitor român nu a izbutit să dea țaranului înălțimea unui spirit filosofic și contemplativ atât de autentic, iar moromețianismul rămâne calitatea creatoare inegalabilă a viziunii prozatorului Marin Preda.

NOTE:

¹ Apud Eugen Simion, „Un portret în fragmente”, în *Timpul n-a mai avut răbdare: Marin Preda*, Editura Cartea Românească, București, 1981, p. 137.

² Marin Preda, „Convorbiri...”, apud Eugen Simion, *op. cit.*, p. 138.

³ Nota nr. 149 A din Dosarul 11711 din Arhiva S.R.I., în Mariana Sipoș, *Dosarul Marin Preda (Viața și moartea unui scriitor în anchete, procese-verbale, arhive ale Securității, mărturii și foto-documente)*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Eikon, București, 2017, p. 147.

⁴ *Ibid.*, p. 148.

⁵ Ov. S. Crohmălniceanu, „Stilul moromețian”, în *Timpul n-a mai avut răbdare: Marin Preda*, Editura Cartea Românească, București, 1981, p. 390.



1879 - Statuia lui Ion Heliade Rădulescu

Cea mai veche statuie din București dedicată unei personalități culturale, filologului și omului politic Ion Heliade-Rădulescu.

Amplasată inițial către bulevardul I. C. Brătianu, statuia a fost mutată în actualul loc (Piața Universității, București) în anul 1902 (Fotografii: Tanța Tănăsescu)

TANȚA TĂNĂSESCU

Ion Heliade-Rădulescu Sanctuarul Presei Românești – în imagini și cuvinte

În acest an s-au împlinit 150 de ani de la dispariția celui care a fost Ion Heliade-Rădulescu, apreciat în epocă drept „părintele literaturii române”, fondatorul presei în Țara Românească. Pașii ne-au purtat spre cartierul Mavrogheni, de odinioară, unde s-a tipărit pentru prima oară remarcabila publicație, marcând nașterea presei autohtone, *Curierul Românesc*, locaș sacru, vegheat peste timp de monumentul funerar al acestui titan al ziaristicii din țara noastră. Am pășit cu emoție în curtea Bisericii Mavrogheni, situate pe strada Monetăriei nr. 4 din București, unde se păstrează cu venerație amintirea lui Ion Heliade-Rădulescu.



Mormântul lui Ion Heliade-Rădulescu

În fața intrării în biserică este mormântul scriitorului născut la Târgoviște (promotor al curentului romantic în literatura română, autorul capodoperei lirice *Zburătorul*, 1843, considerat de către contemporani „părintele literaturii române”). A fost un traducător prolific (redând limbii române operele unor autori clasici ai literaturii universale: Lamartine, La Fontaine, Dante Alighieri, Goethe, Byron) dar și un filolog autentic (autorul lucrării *Gramatica românească*, tipărită la Sibiu, inspirată de un autor francez). În tinerețe a fost profesor la Școala de pe lângă Mănăstirea Sfântul Sava din București, înființată de Gheorghe Lazăr, dar a cochetat și cu politica (coautor al Proclamației de la

Islaz, 1848, membru al Guvernului revoluționar provizoriu și apoi din Locotenența Domnească). A fost membru fondator al Academiei Române și primul său președinte (1867-1870). În ceea ce ne privește, Ion Heliade-Rădulescu este considerat părinte al jurnalismului românesc, alături de Gh. Asaki, dând la lumină întâiul ziar din Muntenia, intitulat *Curierul românesc*, gazetă în limba română, scrisă cu caractere chirilice, scoasă cu unele întreruperi, în perioada 1829-1859, în propria sa tiparniță. Tipografia avea inițial sediul chiar pe aceste locuri, aici fiind tipărit *Regulamentul organic*, prima Constituție a României moderne. Personalitate complexă a epocii, acesta a fost director al Arhivei Țării Românești în perioada 1843-1848, membru activ al primelor asociații culturale din Țara Românească (Societatea literară, Societatea Filarmonică). În anul 1913, Eforia Școalelor a ridicat un monument, marcând astfel locul de veci al scriitorului. În partea superioară a acestuia este gravată celebra expresie, preluată din Odele lui Horațiu, „Non omnis moriar”, cu sensul: „Nu voi muri cu totul” sau „Nu voi muri de tot”, iar în partea inferioară se află inscripția „În amintirea lui Ion Heliade Rădulescu, marelui luminător al neamului românesc și luptător pentru drepturile lui. Casa Școalelor recunoscătoare. Ministrul Cultelor și al Instrucțiunii C. Disescu, Administratorul Casei Școalelor, M. Popescu, 1913, august 8”. Extremitatea superioară a monumentului, sub formă de cruce solară de inspirație malteză, având un cerc în mijloc, este vizibilă frontal cât și de pe latura opusă. Monumentul, restaurat în anul 2019, face parte din Patrimoniul Național, fiind înscris în Lista monumentelor istorice (cod LMI/B-IV-m-B-20111).



Curierul Românesc – primul periodic modern din țara noastră

Curierul românesc, prima gazetă în limba română din Principate, în care s-au tipărit articole atât în limba română cât și franceză, a apărut începând cu data de 8/20 aprilie 1829, și difuzat prin librarul Iosif Romanov. Punându-și la bătaie averea, Ion Heliade-Rădulescu a cumpărat, împreună cu unchiul său, serdarul Nicolae Rădulescu, la 11 octombrie 1830, de la văduva doctorului Constantin Caracaș, tipografia zisă „de la Cișmeaua lui Mavrogheni”, instalată pe terenul dăruit de tatăl său, fostă proprietate a lui Gheorghe Lazăr. Din 1832 a rămas proprietar unic. Deoarece era posesorul singurei tipografii particulare, lui Eliade i s-a încredințat, din decembrie 1832, funcția de director al *Buletinului oficial*, precursorul *Monitorului Oficial*. Primul număr a apărut, în baza Regulamentului Organic, la 8/20 decembrie 1832, sub numele de *Buletin gazetă administrativă* iar de la 15 decembrie 1832: *Buletin, gazetă oficială* (cu caractere chirilice); era un săptămânal cu formatul 19 x 24 cm. În 1839 începe publicarea *Monitorului* cu litere latine, cele chirilice dispărând complet.

Gazeta *Curierul românesc* avea ca deviză: „Urăsc tirania și mi-e frică de anarhie”. La 27 mai 1848, în toiul evenimentelor Revoluției, *Curierul românesc* a fost suspendat/suprimat, la intervenția comisarului imperial rus A. O. Duhamel. În aceste condiții, fondatorul ziarului a protestat energic, chiar a înapoiat diploma de mare clucer. Ulterior evenimentelor Revoluției, ziarul a reapărut, dar la 12 decembrie 1859 și-a încetat apariția, astfel sfârșind istoria primei gazete românești, cu periodicitate constantă și cu apariție îndelungată.

Cei mai importanți scriitori ai epocii și-au publicat principalele opere în „Tipografia lui Eliad”. Acesta mai era posesor al unor proprietăți situate în „Câmpul lui Eliad” de la Obor, unde avea „trei case mobilate, compuse din 36 de încăperi.”



БЪДЕТИН

GAZETA OFICIALA

З Р И Р В И

Прекъсващи листвор да чѣсѣтѣ шѣ дѣ фиделитириале мѣдѣлареор дѣ жѣдикторіале
дѣн прѣнципат дѣла 1 нѣ шѣ пѣня ла сѣяршѣтѣла лѣшиі лѣтѣ 1839.

Триѣна лѣла Ілфов Криминалическ.

О'аѣ дѣфѣцишат 60 прѣчинѣ, с'аѣ сѣяршѣтѣ. — 20 хѣле с'а афлат жѣдикторіа
(дѣн лѣкѣраѣ.

21 хѣле с'а афлат дѣ лѣкѣраѣ Д. Стоан: Прѣда Олѣлесѣ Прѣж: о хѣ и'а авѣтѣ.

21 — — — Д. Мѣдѣлиѣрѣ Ч. Яндронесѣ, о хѣ солѣнаѣ.

23 — — — Д. пѣтарѣ Іоан дѣнжѣ, 2 хѣле дѣ дѣпартѣш триѣвѣнѣцѣ.

Триѣна лѣла Ілфов Комѣрѣчал.

О'аѣ дѣфѣцишат 38 прѣчинѣ, с'аѣ сѣяршѣтѣ .4, шѣ 2 прѣн дѣпѣнѣвѣра. — 16 хѣле с'а
(афлат жѣдикторіа дѣн лѣкѣраѣ.

15 хѣле с'а афлат дѣ лѣкѣраѣ Д. комѣсѣ В. Краѣлесѣ Прѣждѣнтѣ, 5 хѣле кѣ воѣ шѣ 3

17 — — — Д. Оларѣ: Лѣско Раковѣцѣ, 5 хѣле и'а авѣтѣ. (н'авѣтѣ,

14 — — — Д. Іоан Олѣсѣ, 5 хѣле и'авѣтѣ шѣ 3 солѣнаѣ.

Buletin, Gazetă Oficială, Nr. 53, Vineri 25 August 1839

În curtea Bisericii Mavrogheni este și monumentul dedicat lui Moise Nicoară (1784-1861), jurist, profesor, traducător, scriitor și important luptător pentru drepturile românilor din Banat și Crișana, care învățase, printre altele, și limba turcă, la Institutul de Limbi Orientale din Viena, cu gândul să devină diplomat. După o scurtă perioadă, în care activează ca voluntar în armata Imperiului Habsburgic, aflată în război cu Napoleon Bonaparte, se stabilește la București, în 1813, devenind profesor de limba germană și limba latină la Școala lui Caragea Vodă. Până în 1825, pentru activitățile sale patriotice este

arestat și închis de mai multe ori, dar vremurile schimbându-se, i se oferă șansa nesperată să părăsească Imperiul Habsburgic. Din 1825 până în 1850 a pendulat între București, Iași, Constantinopol, Odessa, Sankt Petersburg, nerenunțând nici un moment să facă cunoscută situația românilor din Transilvania. În 1829, a fost ales primul episcop ortodox român la Arad. Moise Nicoară a avut o bătrânețe chinuită datorită sărăciei și a faptului că își pierduse vederea. A fost înmormântat în Cimitirul Public de la Biserica Mavrogheni, fiind condus pe ultimul drum de contele D. Rosetti, de Dimitrie Laurian, fiul lui August Treboniu Laurian și de frații Golești. În 2005, sculptorul Mircea Corneliu Spătaru a realizat în curtea Bisericii Mavrogheni monumentul din bronz dedicat lui „Moise Nicoară”.

Amintim că, tot pe aceste locuri, a fost inaugurat în anul 1870, la data de 24 februarie, primul sediu al Monetăriei Statului, funcționând în localul școlii înființate de chiar domnitorul ctitor, Mavrogheni. Evenimentul s-a desfășurat în prezența prințului Carol I, a primului ministru Alexandru Golescu și a lui I.C. Brătianu. Până în acel an, majoritatea monedelor au fost bătute în străinătate, mai ales în Birmingham. Acest sediu, care a funcționat doar câteva luni, fiindcă Imperiul Otoman a protestat vehement, România neavând dreptul câțiva ani să mai producă monede proprii, a fost demolat în anul 1912, pe locul rămas fiind construit actualul palat al Muzeului Țăranului Român, după ce acolo a fost o perioadă sediul Școlii de Belle Arte.

Constantin Brâncuși, cântăreț bisericesc?

O placă postată la intrarea în curtea bisericii ne anunță că între 1898-1902 Constantin Brâncuși a cântat în Corul Bisericii Mavrogheni în timp ce era student la Facultatea de arte frumoase de la București. Tot aici se află și chipul în bronz al marelui artist, creat de Silvia Radu.

Alături se află fosta Școală Comunală Mavrogheni, astăzi școală generală purtând numele marelui om de cultură, scriitor, întemeietor al presei moderne românești, Ion Heliade-Rădulescu. Școala Comunală Mavrogheni este una din bijuteriile arhitecturii românești, construită în anul 1896 de Giulio Magni, fost arhitect italian, angajat de Primăria Capitalei și Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice să supervizeze construcția de imobile pentru instituțiile statului, precum și numeroase construcții pentru personalități sau oameni cu dare de mână din România. După planurile arhitectului italian s-au construit Academia Tehnică Militară, Hala Traian și multe altele. Operele sale au fost influențate de stilul arhitectului Ion Mincu, astfel încât se poate observa că această clădire este inspirată evident de cunoscuta construcție din apropiere, Bufetul de la Șosea, realizare a arhitectului Ion Mincu, datată 1892.

Cu aceste adnotări, invităm cititorii să poposească în acest loc din București, unde pot să retrăiască o epocă memorabilă a istoriei presei românești.

Chipul de bronz al lui
Brâncuși, autor Silvia Radu.



Placă de marmură la
intrarea în curtea
Bisericii
Mavrogheni.



Școala Generală Nr 11 „Ion Heliade Rădulescu”.

Întâlnire în spirit

Lumină pură
e-această
întâlnire în spirit
cu tine, Poete,
în Casa
în care ai primit
Lumina vieții,
în care ai deschis
pentru întâia dată
ochii spre noi,
spre lumea ta lăuntrică,
spre lumea cea mare
a nemuririi în spirit!

Lumină pură
te reverși peste
sufletul meu, Poete,
atât de aproape
îți simt
respirația geniului,
înălțimea
Poeziei tale,
eterna ei chemare
spre infinit.

Drum de lumină

Pe un drum de lumină
am pornit azi
spre tine, Poete,
– un drum inițiativ –

și visul din copilărie
abia acum
mi s-a-implinit
– la tainicul ceas
al amurgului vieții.

Ce minune de
clipă-viață,
ce minune de august
în suflet
– un august-poezie,
un august-poveste –

în spiritul tău,
în numele tău,
în toată ființa mea
drum de lumină!

(La Casa Memorială
Mihai Eminescu,
Ipotestii, august 2021)

THEODOR DAMIAN

1 Decembrie – Ziua Națională a României

A avea o zi națională este un lucru foarte important pentru că exprimă un nivel înalt al conștientizării identității de neam, adică a recunoașterii faptului că suntem „de-o făptură și de-o seamă” cum frumos zice poetul, că suntem din aceeași plămadă, crescuți pe temelia unor valori fundamentale însușite și afirmate de-a lungul istoriei cum ar fi, pentru a enumera doar câteva, limba, credința, sângele, istoria, cultura, tradițiile și obiceiurile, suferințele și aspirațiile, locul geografic de creștere, ș.a.

O zi națională este un eveniment celebrativ, doxologic pentru neamul care, de fapt, își sărbătorește ființa, am putea zice supraviețuirea, dacă ținem cont de vitregiile soartei care s-au abătut atât de mult și atât de des asupra istoriei noastre, deci un motiv în plus de celebrare dar și de cultivare a calităților identitare spre o continuă înălțare a spiritului și consolidare a unității de neam.

Ca și în cazul unei aniversări personale unde admirația și bucuria se împletesc cu urările de bine pentru viitor, și de Ziua Națională a României ne aplecăm ochiul minții și al inimii spre adâncul istoriei și ființei neamului nostru spre a descoperi, iară și iară, frumusețea sufletului său pe care, prin celebrare, o facem să-și iradieze lumina binefăcătoare spre viitorul pe care ni-l dorim cu toții, în așa fel încât, revărsându-se ca apa râului din izvor, fiecare zi să devină o zi națională încununată la fiecare 1 Decembrie de bucuria sărbătoririi Sf. Ap. Andrei, ocrotitorul României.

HEINZ-UWE HAUS

***Clash of times* - a novel by Daniel Meyer-Dinkgräfe**

Readers interested in the performing arts may know Daniel Meyer-Dinkgräfe (DMD) as Professor of Drama at the University of Lincoln in England. Numerous publications and editorial roles on the topic of theatre and consciousness made him wellknown not only in the English-speaking academic theatre world. But since August 2019 he has been director of the “piccolo teatro”, with 57 seats one of the smallest theaters in Germany, in the middle of the pub district of the harbor town Bremerhaven. This change surprised his colleagues and professionals as well. What is not known, is that the 60-year-old is familiar with the theatre life from his childhood on due to his mother’s acting profession. Aside from his substantial theoretical research he was always alert and understood/cared about the practical stage work in Europe, from boulevard to experimental theatre making. After many years as a scholar und professor and at an age when others are preparing for retirement, he has become theater manager. He sells his house in England and moves bag and baggage to settle at the Weser to start a new carrier. „I returned,” he told me, when I directed the opening of his first saison in 2019 with Aeschylus’ drama “The Persians,” in which he also played the character of Darius. What a bang! The oldest surviving drama in the world deals with the sinking of the Persian fleet in the naval battle of Salamis in 480 BC from the fictional point of view of the Persian royal court. Since Roman and Byzantine times the popularity of the play is unbroken. Large casts and impressive chorus choreographies come to our mind. But in the “piccolo teatro” only five actors, original music of a Greek-Cypriot composer, large pieces of white parachute silk and a physically engaged ensemble created an expressive dramatic narration. It was the group’s “handmade” theatricality (in Brecht’s and Brooks’s sense), which won the hearts and mind of the audience. The new manager set the course for his stage’s aesthetics!

Since then, DMD leads not only his theatre with a wide range of shows, but he also makes his literary work known through readings on his stage and in electronic media (overcoming the Corona restrictions), and also through publications. One outstanding example of this activities is his novel *The View Across the Bay* (independently published, Warszawa, Poland, 2018; 200 pp.).

The chain of events is like this: Caleb and Kaya meet in the supermarket car park, strangers but very familiar to each other, and fall in love at first sight. The novel explores their first long weekend together, and

from there expands to include Kaya's mother, Grace, and Caleb's father, Henry, as their lives develop. Kaya and Caleb reassess their relationship after their children have left home to study. So far so good. Almost common these days when life stage partners and divorce rates make up the well-being of the urban idyll. But DMD is a gifted storyteller. He knows the importance of drawing readers into a scene. It means understanding the value of imagery. And above all else, it means allowing readers to create the visual backdrop in their own mind. With a kind of poker face he seems to dissect social relations that have long been vegetating without roots. Growing up has never been easy, he seems to remind us with his characters and their actions. For a generation that has been wired since birth with access to global opportunities — and instilled with the belief that “anything is possible” — the path to a rewarding career and satisfying adulthood can include many twists and turns. The reader discovers unnerving whispers: every day may be the last, relationships may end, or at least prove less fulfilling than hoped, and the future seems more uncertain than ever. It is DMD's strength to know the mindset of his contemporaries. Page by page one experiences how he investigates and occupies it as the playground for his narration. „I am different, always, and eternally different” (p. 2) flashes Kaya's mind like a directing advice of Lee Strasberg. The dramaturgy of a “complementary perspective” dissects such selfinflicted uncertainties and exposes scenarios in which uprooted souls shatter their dreams. The reader knows them all, he even recognizes in their actions and attitudes his own failures and fears. Only a persuasive and wonderous narrator can find such approval. The author guides with a stoic smile through cemented results of a well-known mutilating “social engineering.” The characters' obvious inability to commit and surrender unconditionally to love speaks volumes: “the dilemma of the millennials' quarterlife-crisis” could be another cheerfully apt headline, grasping DMD's sarcastic gestus in his story telling.

Although this novel is a literary text, I can not avoid to envision the context of Meyer-Dinkgräfe's life-long research and position on spirituality and human performance. Among his many publications one book stands out, *Observing Theatre* (Rhodopi, Amsterdam, 2013), exploring the subjective dimension of theatre, its spiritual context, its relation to consciousness and natural law, further than ever before, thanks to the context provided by actual geobiologist thinking. The book proposes an overarching emphasis on the importance of living in the present and the concomitant need to abandon obsolete but still powerful patterns of the past. This is a provocative approach, not avoiding antagonist contradictions. In this context, theatre making gains a global responsibility for the changing world in which humans are liberated from the scourge of the past. Any art, from theatre to literature, has the power and thus the responsibility to be path-breaking for a new “fiction,” to show to people, in a playful and creative manner, the direction

in which the new consciousness can move. It is exactly this thinking, that determines the author's narrating of the stories in *The View Across the Bay*. His view on the events, the characters choice of their actions and beliefs invites the reader to wonder about them. An amusing and resonant incitation to give the readers imaginations free reign, to reflect and to react. DMD dares to fantasize, which enables them to create their own visual construction of the scene in their mind. The sober scraps of their lifes become tools of survival for a truly shared playground.

Since the mid-twentieth century, the idea of the midlife-crisis explains infidelity in middle-aged men, disillusionment with personal achievements, the pain and sadness associated with separation and divorce, and the fear of approaching death. This book provides context and associations of the social and cultural conditions in which middle-aged men and women began to reevaluate their hopes and dreams, reassess their relationships, and seek new forms of identity and fresh pathways to self-satisfaction. The views across these bays are midsummernights dreams too woke to be true.

Drawing on his directorial skills DMD explores broken dreams and fake hopes of this middle class characters. The reader experiences how the crises of middle-aged men and women were shaped by increased life expectancy, changing family structures, shifting patterns of work, and the rise of individualism.

DMD's fine satirical humour, blessed with a pitch perfect ear for absurdity, reveals a malign hilarity of today's culture. All episodes begin with the same descriptive tone. The words — woven together in a beautiful tone — tell us great details about the scene without sharing anything at all. It's as if theatre director DMD has built the stage and backdrop of the theater without yet introducing the title of the play. More than anything else, DMD's ability to set a scene relies heavily on the use of imagery. The author uses words filled with emotion and feeling, words that remind the readers of their own personal memories. The most outstanding characteristic of this novel is its basic gestus: DMD is presenting his story in the tradition of oral storytelling. We, the readers, are listeners as well. So, as you read this story, think about how the story would sound if it was told to you by someone else. Different?

The Art of Interpretation - A Taiwanese Voice

*Don't tell me the moon is shining,
Show me the glint of light
On broken glass.
(Apocryphal)*

The demise of empiricist philosophies of arts and science has contributed to the current disarray of philosophy. A new book of Paul Tseng, *Hermeneutic Philosophy and Reading* (Tung Hua Book, Taipei, ROC, 2022), argues that a realist analysis of the structures and processes which make up the world and our mindset about her can provide a way out of its present impasse. These processes, ranging from the interpersonal negotiation of meaning to the constraining influence of existential structures, cannot be understood as mere constructs either in the minds of the theorist or of the historical, literary, religious or philosophical factors themselves, since they actually generate the world as we know it. The author develops some implications of this approach and presents a realist view of some of the principal theoretical traditions and controversies within hermeneutics.

Historians know that the Latin half-neologism “hermeneutica” was introduced into scientific terminology shortly before 1630 by the German theologian Johann Conrad Dannhauer (1603–66) as an equivalent of the old Greek term „herméneutike [techné]“ (=hermeneutic [art]) that in turn derives from the verb „hermeneúein,“ meaning originally „to express“ or „to translate,“ but since the days of Plato also „to interpret“. Dannhauer’s *Idea boni interpretis et malitiosi calumniatoris* was the first textbook of the new discipline called „hermeneutica generalis“ (Dannhauer, 1630).

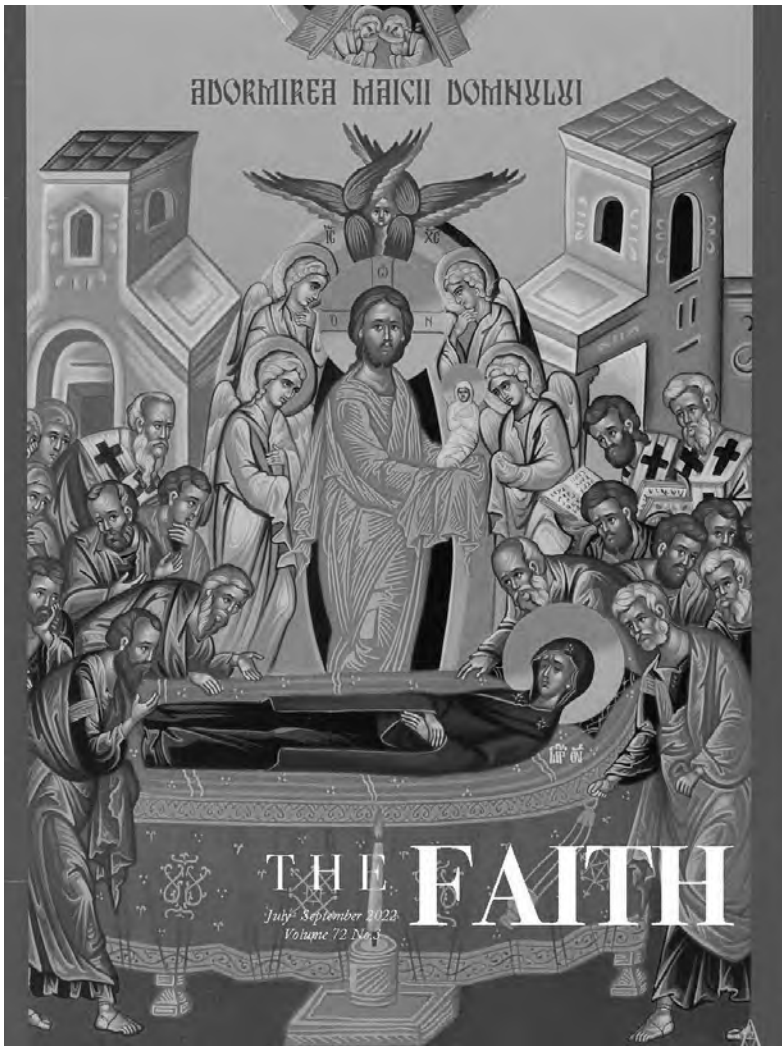
Paul Tseng, the scholar, follows the world wide dominating academia view, that a methodology of interpretation contains (a) a conception of the aims of interpretation and (b) a system of principles of interpretation, including rules for the critical testing of interpretational hypotheses. Paul Tseng, the Christian minister, uses the extensive research of the roots and sources of concepts and tasks to enter deeper into this dialectic. He establishes a strong and unique Taiwanese voice.

He seems to be most attracted by the philosophical program associated with Martin Heidegger (1889–1976) and Hans-Georg Gadamer (1900–2002) that differs considerably from traditional hermeneutics. Early Heidegger had in mind a phenomenology or existential analytic of *Dasein* (i.e., human existence) that should replace traditional ontology (Heidegger, 1962). Gadamer’s project was the more modest one of a phenomenology of hermeneutic experience, with special emphasis on the acquisition of the classical tradition (Gadamer, 1960). Paul agrees with Scholz: „While Heidegger boldly appropriated the venerable term ‘hermeneutics’ for the peculiar brand of proto-anthropology he outlined in

Sein und Zeit, Gadamer, much more cautiously, tried to use some of Heidegger's ideas to the benefit of philosophical esthetics and the humane studies. In his later years, Gadamer preferred to call his overall project 'hermeneutic philosophy' to avoid confusion with classical hermeneutics" (Oliver R. Scholz, in *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (Second Edition), 2015).

But Paul Tseng underlines, whatever merits Heidegger's and Gadamer's contributions might have, they should not be praised for "deepening" the traditional project of hermeneutics; rather, they should be taken to have addressed, by and large, different questions and pursued different goals. One can only agree with this analysis, because both thinkers showed no interest in epistemological and methodological questions concerning interpretation. Scholz, too, questions, that the very title of Gadamer's *opus magnum* – *Truth and Method* – is meant „to hint at its central thesis that truth in art and in the humanities lies outside the control of scientific methods" (*Ibidem*). Here, the German playwright and poet Bertolt Brecht (1898-1956) comes to mind, who introduced a comparable scientific approach of art, according to which artistic activity was defined as a social incident flourished in contradictory ideas regarding human nature and the explanation of the world (see Bertolt Brecht, "Epic Theatre," in *Werke*, Vol. 6, Aufbau, Berlin, 1979, p. 60).

From my work in the USA, I know how it has been common practice in American sociology to use "the doctrine of *Verstehen*" to refer to the use of "understanding" in the work of Wilhelm Dilthey (1833–1911), namely "empathic understanding," and especially the conception of a "verstehende Soziologie;" that is an interpretive sociology, that was inaugurated by Max Weber (1864–1920) and soon became influential in German and American sociology. In addition, German scholars following Dilthey – inter alia Eduard Spranger (1882–1963) and Karl Jaspers (1883–1969) – called for a „verstehende“ (interpretive) or „geisteswissenschaftliche“ (humanistic) psychology to counterbalance the dominant research program of an explanatory psychology. Paul and I first discussed in person the potential of interpretive approaches at Cankaya University in Ankara at an ISSEI-conference in 2008 with academicians, clerics and artists like Charles Helmetag (Philadelphia), Guy Stern (Detroit), Stefan Højelid (Malmö), Theodor Damian (New York), Claudine Elcename (Haifa), and David Lovell (Canberra). Focus then were general hermeneutics in the traditional methodological sense and its impact on the humanities and mostly the social sciences. "Interpretive" approaches were taken into account only insofar as they promised to be relevant for the methodological issues. But Tseng's broadening of the focus on the bible hermeneutics of "empathic understanding" is the most outstanding result in his studies since then. His new and deep approach today is documented in this stimulating book. Let's listen to such a strong Taiwanese voice in the international dialogue!



EUGEN EVU

The experiment

*Sufferings that have been singing
diseases that have been making world
dynamics
they've been founding dogmata
they've been cloning doctrines
they've been ennobling praises and then
they have been devouring*

*In the Mundi semiotics
we've been experiencing an explosion
Job's sparks
on sublunary sanctuaries
the sun has been stabbing
its work.*

Ars poetica or the womanliness of art

*A silky Shadow, in vibration,
colored for good by sleeplessness
World's bizarre dream, into creation
dreaming of pro-creation and Existence*

*Of evening's sacred Innocence
The Virgin's cosmic Genii
Erecting shrines to glory's Absence
A constant presence through the ages...*

*An eon mad about the light
A woman's Art in angels' sight*

**Translated from Romanian by
Muguraş Maria Vnuck and David Paul Vnuck**

Poems

Waiting for a word

1.

*Grandma's house had two dusty windows
through which the light piled up
in my body
the light in my grandmother's house passed by like a shadow
outside, the feelings took on a light outline*

*in my room
my window
has a glass eye
as big as the twinkle
of a drop of water
or the sky*

*then over my room
they built another room
with huge windows*

now the light enters me with heavy steps

I now have three eyes of light.

2.

*time sits over the silences of the bell tower,
the tree spreads the sound of a drum from the wings of time
over the village crouched in the waters of a stream
with the elders seated on the porch of the church,*

*my elders are crosses of air and water
words gathered in prayer and in the treaded palms of the fountain,*

*near the fountain the eyes of the animals seem to be built in the temple of
the sky
shadoof.*

3.

*next to grandma's house
in the hidden light of the alley
the morus carved in the middle of the day
rolled its dry branches in prayer
thirsty hikers
sad and silent
banished from the garden of the past,
where our young bodies met with the sign of love
and with the taste of uncut grass,
there the bodies arched like the branches of the old mulberry tree
as the people on the other side of the hill used to call it -
in the burning of the first feelings
and the first wings breezes,
incomprehensible throbs
of chaste eyes.*

*in the chase of the evening animal
and hands and body
silence as long as the sleep of time.*

4.

*on the wooden ladder
the sun had set its place in a spider's web*

*my step trembling
slept
in each nail of wood and air
of the staircase
which I let to fall prey to the hikers*

*I was climbing the stairs
of water
like stepping on the bloody body of a carnivorous plant
the cunning insect's eyes were shining
at every touch of the sun*

*the water sun
mirrored its spider's web in the solitude of the sky
stepping noisily on the stars.*

5.

*time as a slab
was building its bell-tower
In the beating of the field, a white cloud slid on the ropes of a sound from
another time,
a time of struggle,
a time of love,
time sitting like a field of dust over the dome of the hill,
the hill turned into a church,
a church in which believers planted wheat in the lap of the Virgin
in grandma's lap, in mom's lap,
the sleeping hill on which the people built the season as a prayer
over the long-forgotten hearth,
through the hearth of their children's eyes,
reborn time window,
wings window,
window of whispers and despair,
the village church was surrounded by a fence in which the branches joined
their buds with time and the bodies of the faithful were mirrored in an eye
of heaven.*

6.

*the night sat over today 's season turned into
cage for the loneliness of a spider,
covering the eye of daylight
with flickers of silent prayers
and sleepless angels.*

*buried in the guilty silences, the night cut the face of the day
beyond passing shadows, beyond words
scattered in the stories of the village.*

the eyes never manage to drive away the light.

Translated from Romanian by Casandra Ioan

Fotoalbum

Cupon de Abonament

Lumină Lină • Gracious Light
30-18 50th Street
Woodside, NY 11377

4 numere pe an: 60\$ inclusiv expediția

Numele
Adresa
Oraș/stat
Cod
Tară

Donații și contribuții pentru revistă:

Numele
Adresa
Oraș/stat
Cod
Tară

Suma:

Atât abonamentul cât și donațiile pot fi făcute prin check sau money order. Donațiile se scad la taxe.

Matematică și credință

Spre cinstirea părintelui Ieremia de la Mănăstirea Putna,
doctor în matematică, la Universitatea Berkeley, SUA

*Sunt două noțiuni, curbe rotunde,
Ce nu se-intersectează-n "plan real,"
Dar au mulțimi de intersecții-n virtual,
În "planul realităților profunde".*

*Ea, matematica ne tot învață,
Să facem lucrul bine, așezat.
Așa ajungem ca neîncetat,
Să respectăm a Domnului povață!*

*Tot ea ne-ndrumă fără-ntârziere,
Către respectul tainei din real,
Așa cum Sfinți Părinți spuneau leal,
Că: "Taina se cinstește în tăcere"!*

*De ce e matematica greoaie?
Pentru că ea trăiește din abstract,
Dar folosește mult la acest act,
Modele și reprezentări, o droaie.*

*E uzitat adesea "infinitul",
Mărime care nu s-a demonstrat,
Ca axiomă este acceptat,
Cum e credința noastră-n "Răstignitul"!*

*Iar matematica ghidă mulțimea,
Către răbdare și smerenie,
Cum ne învață la utrenie,
Și până pe-nserate, preoțimea!*

Ovidiu Țuțuianu



CUVÂNTUL

THE WORD ✝ LE VERBE

Revista Episcopiei Ortodoxe Române a Canadei



Anul II, nr. 6, iulie-septembrie, 2022

VALENTIN COȘEREANU

Am cunoscut un indian fericit

În nici un loc nu se poate retrage un om mai liniștit și mai lipsit de griji decât în sufletul său, mai ales cel care are în interiorul lui astfel de valori [...] această ușurare nu este altceva decât o bună rânduială a minții.
(Marcus Aurelius)

Are un nume lung, așa cum noi, europenii, nu suntem obișnuiți. Îl cheamă Gupta Dinesh Kumar Dewalas Ram. Un om potrivit de statură, cu ochii negri, întorși adesea în interiorul său, cu degete subțiri și lungi, cu pielea ceva mai închisă și mai strălucitoare decât a noastră, dar *un altfel de om*. I se potrivește ceea ce Marc Aureliu, împăratul și filosoful latin, citat de noi în *motto*-ul cu rost decupat din *Gânduri către sine însuși: Dăruiește-te, așadar, tot timpul unei asemenea retrageri și reinnoiește-te pe tine însuși*.

Numai că Dinesh putea fi un indian oarecare în marea de indieni trecuți de miliard. Lui i-a fost dat să se dedice acelor *retrageri în sine*, în scopul firesc de a se *reinnoi pe el*, ca unul care practică Yoga și mai ales ca medic homeopat. El crede în ceea ce face, înfăptuindu-și gândul interior. Este modul lui de a trece prin lume, convins că – așa cum spunea Eminescu – *În cap sunt formele acestei lumi*. Or, multitudinea acestor *forme* îl interesează, căci a început să colinde lumea în care (deocamdată) trăiește, nu ca orice turist cu aparatul de fotografiat la gât (mai nou, telefonul, pentru un *selfie*), lăudându-se pe unde a umblat, cum adesea se întâmplă. Nu, el bate meridiane diferite ca să înțeleagă lumea așa cum este, filosofând asupra originilor, obiceiurilor, apucăturilor și, mai rar, comentând cum ar trebui să fie... El doar caută s-o înțeleagă în mai profundul ei și pe viu.

Nu dă mare atenție locurilor comune unde se înghesuie turistul obișnuit (și adesea ignorant), iar atunci când mi-am exprimat dorința de a fi vizitat *Taj Mahalul*, el mi-a atras atenția că în India sunt temple cu mult mai interesante decât acesta, vorbindu-mi despre unul săpat câțiva metri buni în interiorul unei stânci, despre un altul sprijinit de piloni suspendați ori de un al treilea care e construit în așa fel încât roțile cu spițe sculptate în pereții lui îți indică ora (ziua sau noaptea) cu precizia unui ceasornic elvețian, arătând imagini surprinse de el însuși, pe telefon. Dar îți vorbește despre ele nu cu emfaza omului atotcunoscător către ignorantul din fața lui, ci cu firescul unuia care le-a descoperit, vizitându-le, și numai când contextul e adecvat. Modul simplu al relatărilor lui m-a dus cu gândul la ceea ce spunea Eminescu într-o scrisoare către sora sa, Harieta: *Poate că povestea este partea cea mai frumoasă a vieții omenești... Ne trezim și murim cu ele...* Iar când poveștile

sunt adevărate, iar modul firesc de a le îmbogăți povestind, aceasta nu este altceva decât să afli mai mult decât știai ieri... să-ți imaginezi ceea ce ai putea să fi văzut aieva...

Ca orice ființă dăruită cu har, el însuși își lustruiește unicitatea perfecționându-se continuu, căci are nevoie să vindece, cum avea în tinerețe nevoie de confirmare. Știe bine ce face și își susține convingerile cu tărie. De la un timp anume, conștient că a atins stadiul împlinirii profesionale, și-a ales un supranume din sfera slavă, lansându-l pe internet: *Inerdev*. Nu a făcut-o întâmplător, căci semnificația adâncă a numelui înseamnă *cel care caută în interior, în profunzime*. Adică ceea ce-l caracterizează structural, căci noul *Inerdev* s-a născut din vechiul *Dinesh*, trecând pe o treaptă superioară. Prin felul acesta de a fi, el cutează să se pună în acord cu diversitatea lumii în care trăiește, iar în mod particular, vindecând. Vindecând oameni, minți tinere, minți coapte, încercând să le înțeleagă, să le cântărească și, dacă poate, să le îndrepte înspre *sinele* lor, ca pe niște binecuvântări întru sănătate mintală (înainte de toate), căci, parafrazând, *în cap sunt bolile acestei lumi*.

Dar să privim și reversul medaliei. Știm bine că în lumea în care trăim, homeopatia este etichetată drept un soi de vrăjitorie practică sub masca științei. (O simplă etichetare, ca cea de pe borcanele cu compot). Pentru *Inerdev*, homeopatia este un mod de a fi. Un *modus vivendi* în care el crede cu tărie, după adânci și pasionate studii, ceea ce presupunea înainte de toate o cunoaștere profundă a corpului omenesc. Poate exemplul cel mai bun care ilustrează pasiunea pentru studiu este unul prin care a trecut și-l povestește fără emfază. Student fiind, rămânea adesea noaptea în biblioteca Universității *Nagpur* din Mumbai, unde a adâncit fenomenul medical al specialității lui timp de cinci ani și jumătate. Evident că s-a găsit vrun pedagog/slujbaş care să-i sancționeze „indisciplina”, invocând regulile școlii. A avut norocul, așa cum se întâmplă arareori, ca un profesor cu autoritate să-l salveze de la chinul de a nu-și putea dedica pasiunea învățatului și peste noapte, replicând: *Un student ca el are dreptul să rămână în bibliotecă atât cât vrea și cât simte nevoia să se dedice studiului!* A fost un punct de cotitură în viața învățăcelului cu dragoste de carte.

Din acest punct de vedere, studentul *Dinesh* a știut că trebuie să-și însușească temeinic medicina clasică, pornind de la cunoașterea corpului omenesc, înțelegând că numai așa va ajunge să deprindă neapăratele conexiuni de care homeopatia are imperativă nevoie. El a făcut ceea ce Brâncuși făcuse cu ani înainte: a studiat mai întâi osatura și mușchii corpului omenesc, executând *Ecorșeul* atât de bine, încât și astăzi studenții români de la Facultatea de medicină, învață după el. A trebuit, mai întâi, să-și însușească osatura și formele mușchilor, ca apoi să poată abstractiza formele acestui corp în sculpturile sale de mai târziu. Întocmai așa a procedat, peste mări și țări, acest tânăr studios, pentru ca apoi să poată face conexiunile de care are nevoie un homeopat în tratarea bolilor.

În India, însă, spre deosebire de ceea ce se întâmplă în Europa, medicul homeopat este tratat nediferențiat de cel alopăt. Este primit în spital și respectat pentru știința lui. Dacă nu e un farsor, așa cum pot fi (și din nefericire sunt), ca pretutindeni, cei care fac orice ca să-și umple buzunarele, să-și facă *n* rânduri de case; în ultimă instanță să-și sporească nimicnicia. Din acest punct de vedere, prietenul Inerdev e sincer mirat de cum își folosesc unii profesia nu pentru a-și vindeca pacienții, ci profitând, înșelându-i. Când, venind vorba din nou de Eminescu, despre care i-am tot povestit relatându-i afinitățile electivă cu filosofia indiană, el a rămas pe gânduri, zâmbind impersonal: *Adevărul aur? După aur aleargă toți, de adevăr fug toți.*

De la el am înțeles că medicul homeopat, spre deosebire de cel alopăt, nu tratează boli, ci simptome, așa cum yoghinul nu se concentrează cum să-și schimonosească corpul (cum cred încă europenii!), cât să înțeleagă cum poate să intre în acord cu sine și cu Universul. Inerdev este și profesor de yoga. Am ascultat fragmente din cursurile lui în acest domeniu și mi-am clarificat oarecum rostul acestor exerciții, reținând că Yoga este o filosofie, un mod de viață și nu suma unor exerciții fizice. Mai mult, Yoga poate face oricine înțelege principiile acesteia. Ai (sau nu) înțelegerea ei. Și nu-ți trebuie carte s-o practici. Or, Inerdev, a știut să combine înspre folosul pacientului aceste două ipostaze, crezând în amândouă.

De altfel așa ne-am cunoscut. Sufeream de gută, care se cronicizase, condamnat fiind să iau *milurit* zilnic și *colchicină* în timpul dureroaselor crize. Boala aceasta, supranumită *a cardinalilor*, urma să-mi acompanieze tot restul vieții, căci medicina alopată o caracterizează ca pe una nevindecabilă și la baza căreia stă excesul de consum al cărnii. (Mă întreb de ce a fost supranumită *boala cardinalilor* din moment ce tocmai ei, prin natura profesiei sunt obligați să țină atâtea posturi pe an, când nu pot consuma respectivul produs!).

Și cum nimic nu este întâmplător în lumea aceasta, iată cum printr-o împrejurare fericită, m-am întâlnit cu medicul (mai întâi), apoi cu Prietenul indian. Când am anunțat încă din titlu că am cunoscut un indian fericit, mă refeream, evident, și la definiția cunoscută a termenului: *care se află într-o stare de deplină mulțumire sufletească*. Dar e mai mult decât atât. E vorba de a ajunge la materialitatea gândului (nu a creierului). Ajungând, prin exerciții yoga, la această înțelegere, el practică un soi de abstragere din lume. Nu din frondă, căci îi lipsește articolul, ci ca pe un dat necesar. Dovadă că după facultate s-a retras în ținutul natal din Azamgarh, Uttar Pradesh, unde îl zămislise mama la care a ținut atât de mult. O chema *Phoolmatidevi*, ceea ce în traducere ar însemna *Regina florilor*. Numele tatălui era *Devlas* (un fel de *Deus*), așa încât combinația pare să fie una fericită, căci simbolistic am putea-o transfera fiului Inerdev, printr-o fericită combinație între cer și pământ, răsădind în el o viață aparte rezultată din această neostoită combinație între lumină (cer) și întuneric (pământ), care va da, în ultimă instanță, o viață dedicată științei vindecării.

Încercările vieții nu l-au ocolit, căci el însuși este convins că trebuie să treci prin necazuri și experiențe de tot felul ca să-ți găsești calea pe care trebuie s-o urmezi. Nimic nu se face cu ușurință dacă vrei să realizezi ceva. O spune în felul lui, simplu: *unei semințe îi trebuie întuneric și căldură ca să iasă la iveală, iar ea încolțește indiferent dacă tu vrei sau nu, în fiecare primăvară.* Sau: *copilul, crește în burta mamei în întuneric și căldură ocrotitoare, ca apoi să iasă la viață, iar viața este independentă de voința ta.*

Prietenul Inerdev își exercită profesia ca pe una de credință, iar călătoriile îi sunt unele din care învață. În nici un caz el nu trece prin experiențele călătoriilor ca găscă prin apă fără să-și ude penele, cum se spune la noi. Este atent la orice, când ai crede despre unele că nu le-a observat. De altfel, între întâmplările vieții sale este și una aparte; a povestit cum odată, în Mumbai, o lună și jumătate nu a ieșit din casă decât să-și cumpere ouă și apă, timp în care n-a comunicat cu absolut nimeni. A trăit un mutism absolut, cu gândurile întoarse înspre sine. Citea și arareori se uita la televizor. N-a ajuns ca mării yoghini, care să-ți citească gândurile, dar atunci când s-a gândit că nu vorbise de mult cu fratele său, n-au trecut ore și l-a sunat chiar... fratele. A crezut că e o coincidență, dar au urmat și altele. Când, însă, și-a adus aminte că nu-și văzuse de mult prietenul, iar acesta a apărut la ușă, s-a speriat, tresărindu-i sufletul și a revenit la comportamentul comun. Prin urmare, aptitudinile sale erau unele date de natură și pe care, fără să știe de ele la început, le-a urmat calea după aceea, când cunoașterea de sine i s-a împlinit.

Apropierea dintre noi, convertită în scurt timp în prietenie, a pornit de unde nici nu mă așteptam. Sufeream de gută de mai bine de 30 de ani, de când am descoperit clinic boala. Cum am menționat, medicii alopați mi-au spus că este o boală nevindecabilă, așa încât eram condamnat să iau *milurit* tot restul vieții, iar în criză, binefăcătoarea *colchicină*. Mă resemnasem cu gândul, mai ales că la început crizele erau destul de rare și, o vreme, nu tocmai dureroase. La 72 de ani, câți am acum, durerile au ajuns atroce; ajunsesem să merg în cârje, în timpul crizelor, iar durerile erau atât de mari, încât, fără să vreau, la orice mișcare, îmi curgeau lacrimi de durere. Boala se agravase și disperarea mea, de asemenea.

Cum prietena noastră stabilită în Australia luase deja legătura cu Inerdev, căci practicau aceeași profesie, ne-a îndemnat spre el, asigurându-ne că el s-a *căsătorit* cu homeopatia, pe care o cunoaște cum nu mulți o știu, adică în adâncul ei. Mai apoi am înțeles de ce spunea Ileana acest lucru. Omul nostru este, ca orice om dedicat, unul despre care nu poți spune decât că trăiește pentru a vindeca oamenii. El crede în vindecările lui, așa cum poezii cred în iubirile lor și le cântă în versuri memorabile. El își *cântă* știința cu atâta ardoare, încât nu poți să nu te lași convins atunci când îți vorbește despre ea, din interiorul ei.

E și „rău” uneori, ca orice om care e stăpân pe profesia lui, căci nu lasă loc îndoielii când discută cu cineva în contradictoriu. Atunci e tăios. E

rău în acest sens. Dar nu e răutatea viscerală a omului comun, care țipă la celălalt ca să se impună, așa cum vorbesc politicienii la televizor. Nu, el este ferm, exprimându-și răspicat convingerile în fața unui mai puțin cunoscător. (Știm cu toții cât de necesar – și greu – este să convingi ignorantul că n-are dreptate). Dar el, de la asta nu face rabat, căci știe bine ce știe. Dacă are dreptate, atunci nu este de acord cu tine numai ca să-ți faci pe plac. Ipocrizia și amabilitatea fără rost îi sunt necunoscute. În felul acesta spun că e... rău. Când e vorba de știința lui, nu e loc de politețe și compromis. Știe bine ce face, căci vorba lui G. Călinescu, *oamenii care învață trebuie să se ridice ei la înțelegerea ta, nu să te cobori tu la (ne)înțelegerea lor...*

Așa cum s-a înțeles, vorbeam, deci, de o răutate peiorativă, căci omul din el se străduiește plenar să facă bine și, evident, să fie înțeles. A făcut și el eforturi pentru înțelegerea lumii în care viețuiește. Nu suportă înșelăciunea sub nici o formă, iar atunci când l-am întrebat dacă participă la congrese de specialitate mi-a relatat un caz fals pus în discuție de un doctor, din păcate, nu unul oarecare, tocmai în aceste împrejurări. L-a combătut și de atunci a refuzat să participe la astfel de întruniri nefolositoare doar pentru a ieși în evidență. *Eu, când vindec un pacient – îmi spune – am toată documentația despre evoluția bolii, nu vorbesc fără argumentație. Or, mulți din profesia noastră asta fac, așa cum a procedat și respectivul doctor, la congres. Mai mult, pacientul meu este pacient pentru totdeauna, nu unul rezolvat și atât.* (Îmi atrage atenția faptul că astfel de întruniri se lasă adesea cu adevărate orgii bahice, de la care mulți sunt aduși acasă în stări nu tocmai agreabile).

Despre nepoata lui, pe care o învața de mică fel de fel de lucruri folositoare vieții (acum are 12 ani), strunindu-i capacitățile creatoare, el vorbește arătându-ne poze, așadar pe viu. A inițiat-o în exaltarea simțurilor atât de tare, încât la un moment dat ea știa să deosebească culorile, legată la ochi, doar după ce mirosea paginile desenate. O cheamă *Sohalika*. Și nu întâmplător, căci semnificația numelui ei, *Luna*, este una despre care se va mai vorbi. Nepoata are o inteligență ieșită din comun, iar el i-o cultivă în fel și chip. Iar atât cât se poate omenește prevedea, Inerdev îi bătătorește un drum luminos.

Dinesh-Inerdev nu are dispreț pentru arta culinară, căci ne mărturisește că atunci când face mâncare intră în yoga, pentru că yoga este în fapt arta de a te gândi numai la ceea ce faci în acel moment. Mai exact: arta de a trăi lucrul acela în interiorul lui, făcând ceea ce faci și *numai* asta; nu făcând una și gândindu-te la altceva. Este un lucru care-l deosebește de imaginea omului învățat, stăpân pe profesia lui, om care trăiește în sferele înalte, la care tu nu poți să ajungi, căci Inerdev, așa cum l-am cunoscut, este un om normal, de la care poți învăța multe, insistând pe ideea întoarcerii în tine însuși.

M-a tratat timp de opt luni, iar acum mă bucur de sănătate.

O precizare: m-aș fi împrietenit cu el, chiar dacă nu-mi vindeca boala.

Și o mărturisire: nu mă gândisem să relatez o experiență (unică în felul ei), așa cum a fost cea a zilelor petrecute în trei, căci de comun acord cu soția mea, Camelia, i-am făcut invitația indianului să viziteze România. Impulsul relatării și al portretului crochiu mi-a răsărit după ce am vizitat *Muzeul istoriei farmaceutice* din Sibiu, căci Inerdev a ținut în mod special să-l vadă, știind că acolo a activat un an și jumătate, pe la 1770, Samuel Hahnemann, întemeietorul homeopatiei. Pentru el, un exemplu de urmat și un exemplu de comportament, pasiune și cinste profesională cum rar întâlnești.

În timp ce a fost lăsat să fotografieze multiplele rafturi cu prafurile și soluțiile lui Hahnemann, în sticlute frumos orânduite pe rafturi, precum și sitele, recipientele și mașinăriile de presat, cu ajutorul cărora Hahnemann își elabora doctoriile miraculoase, Inerdev căpătase o aură aparte. Iar când arătându-i că pe un dulap folosit de doctor era scris *Memento mori* (*Adu-ți aminte că vei muri!*), vorbindu-i, evident, despre poemul lui Eminescu și semnificația acestuia, Inerdev, și-a notat traducerea dictonului latin, după care a fost îndrumat să fotografieze o rețetă originală, scrisă de mâna maestrului său. Când i-am desprins bucuria neascunsă care-i inundase fața, datorită faptului că ajunsese să treacă prin locul pe unde Hahnemann lucrase cu atâta dăruire întru profesia sa, atunci am hotărât să nu las necunoscută trecerea unui om din alt continent pe plaiurile noastre. Și asta cu atât mai mult, cu cât omul este unul aparte. Unul ales. *Un altfel de om.*

MAGDA URSACHE

Clar de Eminescu

*Sufletul omului e ca un val – sufletul unei națiuni
ca un ocean.*

(Mihai Eminescu)

Ce multe merg pe dos într-o țară ajunsă în stare de Bardo! Ajungi „vector de diseminare” pentru anume ONG-uri, dacă vorbești (ca Ilie Șerbănescu) despre România-colonie sau despre slugile directivelor de la Bruxelles. *Îndemn la simplitate* al lui Ernest Bernea (Ed. Vremea, București, 2006) n-ar mai fi de luat în seamă: „Omul este o existență care își poartă frumusețile cu luptă. De aceea viața sa este atât de frumoasă și atât de dramatică.”

A ajuns din nou *nebuie* să gândești cu mintea ta, „pe cont propriu” și să te opui disciplinării doctrinei, cum a făcut Silviu Dragomir? A trăit, până a intrat în moarte, într-un spațiu de 14 metri patrați. A scris peste o sută de caiete, știind bine (dar și nevrând) că nu vor fi tipărite (v. *Nebunia de a gândi cu mintea ta*, Humanitas, 2016).

Din păcate, nu traversăm vremi de meditație, de contemplare, ci de acțiune nefastă a precepuților de școală nouă. Oportunismul, ajuns la cub, țintește succese sociale și le obține. Ceilalți, nesupuși, sunt etichetați „înguști”. Înguști la minte dacă nu vor uitată istoria cu suferințele ei? Cad statui: la Oradea, statuia lui Mihai Viteazul. La Turda, statuia lui Avram Iancu. Primarul Boc nu mai vrea Crucea Eroilor, ridicată în 1997, în memoria oponentilor regimului de ocupație austriacă. În loc de, își dorește să pună accent pe bustul împărătesei Sissi.

E o solidaritate a identității naționale pe care n-aș vrea s-o pierdem. Și mai e o solidaritate: a suferinței naționale. Am fost aleși, ca popor, să suferim, să fim martirizați. Experimentul Pitești a avut loc în România, niciunde în altă parte, nici chiar în URSS, zice Soljenițin.

Să nu fi moștenit românii gena libertății? O pildă care probează contrariul. Savantul Gr. T. Popa a avut noroc să nu moară închis. În '47, din cauze știute și declarate, ca opozant la regimul Groza, a fost chemat la ministrul de Interne, zbirul Teohari Georgescu. A refuzat. La jumătate de oră, jandarmi înarmați au venit să-l ridice. Toți studenții Facultății de Medicină l-au apărat, la fel câțiva profesori: Burgele și Mezincescu, primii. Trupele s-au retras. În '48, a fost exclus din Academie, a murit în iulie același an, dar acasă. Decanul N. Lupu, cu ochii la stema RPR, a interzis ceremonia în Universitate. Familia a fost scoasă din locuința avută în incinta Facultății.

Dar câți dintre cei rămași neînchiși n-au fost marginalizați, considerați paria de putere, ca slavistul Petru Caraman? Cred că joscicii cei mai joscici au fost cei vânduți sovieticilor, fără frică de Dumnezeu, dar cu frică de Stalin. Gena au moștenit-o urmașii lor, neomarxiști.

Cruce purtată (de Virgil Maxim) a fost purtată și după '89 de aceiași. Gheorghe Caraza a urcat o Golgotă cu spini pe frunte, „fără cele 14 popasuri ale lui Iisus”, cum scrie în *Aiud însângerat*, carte apărută prin efortul lui Adrian Alui Gheorghe (Ed. Conta, Piatra Neamț, 2010, cu postfața lui Petru Ursache). Inchiziția roșie a trecut prin închisori și prin lagăre unu din patru locuitori ai țării. Petru Ursache a avut obsesia acestui masacru. Nici pe mine nu mă lasă în pace trecutul ăsta. Ce l-a îngrozit pe Caraza, om prob, cu 21 de ani de pușcărie și cu doi de D. O. (domiciliu forțat)? Faptul că Gh. Crăciun, călăul de la Aiud pe vremea „reeducării” 1960-1964, a dat, în *Jurnalul național*, un interviu unde se prezenta „de o moralitate ireproșabilă”, așa cum scrie eroul național Caraza în istoria sa, *Aiud însângerat*.

Probitas – calitatea de curaj sufletesc și trupesc – nu mai interesează. Ororile pușcăriilor comuniste nu mai cutremură. „Nu-s estetice”, strămba din nas o filosoafă. Cel mai vizat, și atunci, și acum, e patriotismul luminat, patriotismul firesc, ținut în frâu de ultimul dictator (sper că ultim, deși am îndoieli mari), ca să nu dea cumva pe de lături, spre dreapta.

Spune C. D. Zeletin că „un om de cultură și în special de reflexie are un apetit mai mare față de trecut.” Ca Eminescu, spune tot doctorul Zeletin, „arzător pentru cele mai înalte și drastic pentru mizeria de obște și pentru micimea sufletească”. Cum altfel? Vorba lui Eminescu gazetarul (M.s.s. 2269, f. 20): „.....pentru o minte mare totu-i *problem*; iar pentru 75 de dramuri de creier totu-i *sigur*.”

N-a fost destul ocărăț Eminescu în al său secol că *prea* lua totul în serios? Și atunci, ca și acum, era periculos să-ți etalezi convingerile personale privind chestiuni delicate. Ce nu plăcea lui Petre Carp la Eminescu? Ideile personale *prea* inflexibile, ideea națională *prea* apăsată, polemicile cu conservatorii (care-l plăteau la *Timpul*, iar el le critica ideile politice greșite). Cum să accepte Eminescu o alianță a junimiștilor Maiorescu și Carp cu Brătianu? NU, a strigat Eminescu. Conservatorii trebuie să reacționeze contra unui calp „progres” liberal.

Ce îl mai indigna pe Carp? Ideea de suveranitate în politica externă , (nesuferită, azi, ministrului Justiției, C. Predoiu, cum scrie presa). Societatea Carpații îi deranja pe austrieci, ca și *Doina* cu „de la Nistru pân' la Tisa”. Identitatea are rădăcini creștinești adânci la români. La fel, omenia. Cât despre religie, așa-zisul ateu Eminescu (câtă prostie să susții așa ceva!; Papa Ioan Paul al II-lea, preabunul, a recitat *Rugăciune* de Mihai Eminescu în Piazza San Pietro din Roma, în românește, în 1999) ar fi vrut ca regele Carol I să treacă la ortodoxie, nu poporul la papistași.

Cu cât ai mai mare aversiune față de național, cu atât ești mai apreciat în vremile noastre tulburi. Marxismul frankfurtian a cerut aversiune față de

nat și națiune. „Stafia” din Manifestul comunist e acum corectitudinea politică, patologică de-a dreptul. Utopia internaționalismului proletar, cu proletarii uniți peste granițe, a reapărut ca utopie a globalizării. De ce ne-am opune fericirii de a ne încălzi/ răcori cum vor alții, de a ne lumina cum vor alții, de a mânca așa cum vor alții? Vom consuma lumină globală, hrană globală, apă globală! Totu-i să ne vindecăm urdele de tradiție, ortodoxie, de limba nativă, că nu-s corecte politic. Antieuropeniștii sunt declarați naționaliști reacționari. Dar reacționar nu înseamnă – mă repet, că trebuie – cel care reacționează? Maniheismul luptei de clasă a revenit în forță, cu un amendament: acum majoritatea e rea, minoritatea e bună.

Mi se transmite și mie („Pleacă de acolo! – de la reviste cu amprentă națională – că altfel...” Altfel ce? Pentru mine nu există altă scară socială decât scara bibliotecii, și ea cu ușa închisă mult timp de virusul bizar.

Nu sunt negați bărbații secolului XX, ca Stere și Iorga, așa cum notează Cornel Ungureanu, care au avut „traseu regal”? Traseu sfârșit în moarte cruntă pentru Iorga, ucis sălbatic. Cât despre Stere, Zigu Ornea l-a împins în umbra „iluminatului” Gherea. Și aici trebuie să-l citez pe Aurel C. Popovici (*Naționalism sau democrație. O critică a civilizațiunii moderne*, 1910, lucrare republicată de Editura SENS, 2020): „Căci politica e treabă de tată, nu de mamă. Treabă de bărbați, nu de muieri. Patriotismul luminat e bărbăție înțeleaptă. Demagogia-i muieret, când Xantipa, când cocotă, cu istericale.” „Femeia – măr de ceartă”, ar fi reacționat Eminescu. Contrar lui A.C. Popovici, feminiștii convinși aflați în capul trebii vor musai pe cineva de genul feminin președinte: Ghorghiu? Kovesi? Firea? Poate și Esca. Mungiu? Piesa de teatru *Evangheliștii* corespunde, îi dovedește potențialul de a rescrie în batjocură *Noul Testament*. Cât privește „eliberarea sexuală”, indicația este: „Citiți Sade, nu Sadoveanu!”

În primă fază postsocialistă, a fost simplu să iei agheasmă-n gură și să-ți cauți vreun preot în familie, măcar cumătru, dacă nu rudă de sânge. Sau vreun deținut politic la Canal. Nici măcar Raportorul contra comunismului (era să scriu Rapaport, atât e de absurd acest raport comandat de Bănescu-Petrov) n-a avut tătâne kominternist, nici mătuși ilegaliste; ba chiar s-a declarat comunistofob la secret. Acum e și mai simplu: parvii hulind Biserica și catedrala ei, pe preoți, pe martirii gherlelor. Iar golul etic al guvernanților crește și crește. De ținut minte: În *Ferma animalelor* de Orwell, animalele care i-au contestat pe porci și au pus laba pe putere au ajuns și ele porci. Or, sunt indicii că nu s-a schimbat nici miezul, nici coaja lucrurilor. Nici în secolul ce trece, nici în cel abia început.

În ce-i privește pe intelocrații noștri, fie ei idealști ofensivi ori sceptici ofensivi, nimeni n-ar trebui să scrie laude pentru puterea politică pesedistă, liberală, udemeristă și câte or mai fi. Cu atât mai mult cu cât, așa cum vede publicistul Ion Andreiță cu ochiul liber, „proletcultul își arată din nou capul și nasul”, iar stalinismul își arată din nou „ghiarii și dinții”, cum

cerea cincizecistul Iosif Chișinevski, călăul unei culturi căreia nu-i știa limba.

Nu sunt ideile lui Eminescu mai bune decât ale guvernanților actuali? Ba bine că nu. Cine poate fi convins de patriotismul emfatic (până la ridicol) al liberalului Batistuță și de datoria sa „patriotică” de a propăși? Când îl aud, îl aud pe Cațavencu: „voiu progresul cu orice preț.” Ce să mai zic de liberalismul lui Don Juan al femeilor de la APACA, poreclit Trahee mică, declarând industria un morman de fiare vechi? Din acest morman, vândut la propriu ca fier vechi, s-au îmbogățit capitaliștii de școală nouă. Distrugerea Roman a început-o, cu ciocanu-n mână, în siajul lui Iliescu, purtând secera-n stânga.

Eminescu nu vrea o țară ca afară, ci una fără fameni, fără pătură superpusă parazită. Nu vrea o Românie fără diamantele lipsă ale Coroanei: Transilvania, Bucovina, Basarabia, Ținutul Herța și altele, și altele. Nu acceptă nici Dualismul. Vrea acordarea cetățeniei evreilor individual, nu în masă, cum au cerut Puterile Europene, la schimb cu independența țării. Nu place acest *clar de Eminescu*, atât de incorect politic. Cu atât mai puțin soluția sa: muncă-echitate- adevăr. Cui nu place „buna gospodărire bătrânească”, așa cum scrie în *Curierul de Iași* ? Celor care risipesc aiurea banul public. Corupția e plantă carnivoră, mereu vie, cu tulpini vii și rezistente.

Mai potoliți-l pe Eminescu! Ce atâta mitizare? Să-l reajustăm, eventual să-l rescriem și să reaşezăm ierarhiile. I. P. Culiianu a și găsit înlocuitorul în... Macedonski: „măsura intoleranței intelighenției noastre de baltă e dată de cazul lui Macedonski, ostracizat și exilat pentru că a avut negliobia de a da o judecată de bun simț asupra Poetului cu majusculă” (*Studii literare* II. *Soarele și luna. Otrăvurile admirației*, Ed. Polirom, 2009). Iată epigrama bunsimțistului Macedonski: „Un X, pretins poet, acum / S-a dus pe cel mai jalnic drum. / L-aș plânge, dacă-n balamuc / Destinul său n-ar fi mai bun; / Căci până ieri a fost năuc / Și nu e azi decât nebun!”

Ia să utilizăm minuscula pentru Poetul Eminescu, icoană doar pentru bețivi, bolnavi mental, ratați. Primul Ratat (aici hermeneutul cere majusculă) este el, Eminescu: „un Eminescu foarte mic, un om grosolan și impulsiv, pasional, libidinos”. Pe deasupra, „erotoman și ambiguu sexual”. Minteia lui de psihopat (dar așa-zis influencer „contaminant”, cu putere de fascinație peste secolul său) a dus la fascism, legionarism și de acolo la ceaușism. Atacurile lui Culiianu la Eminescu s-au produs în vara lui 1989. Ideologia *politically correct* cerea rezervă față de valorile etnice. Resentimentar față de deșertul cultural românesc, Culiianu se rostea disprețuitor privind „valorile ancestrale ale românilor și ale beduinilor deopotrivă, ospitalitatea, generozitatea”. Beduini? Se spune că beduinii văd de două ori mai departe decât alți oameni, de unde sintagma „privire de beduin”.

Dilema, nr. 265/1998 și-a propus ferm să demitizeze mitul poetului național. Minoră miză, în opinia mea. La 150 de ani de la nașterea lui

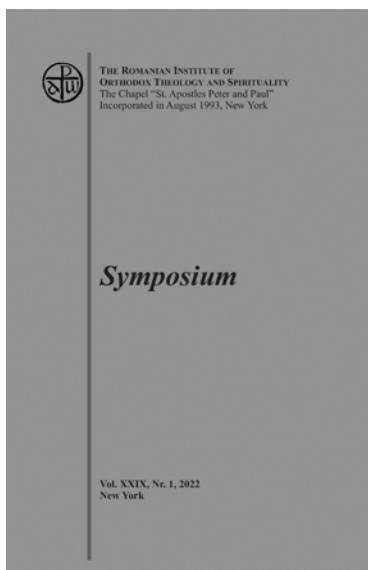
Eminescu, în 2000, H.-R. Patapievici a făcut anunțul: „steaua lui Eminescu a apus”. E vechi, domnule, noi suntem mai noi!

Trebuia, în fine, țintit în „inima canonului național”, așa cum formulează Theodor Codreanu. Cum reacționează eseistul la etichete ca „reacționar” și „antiprogresist”? Ingenios, *chapeau bas!* Ce să-ți mai bați gura de-a surda în dialog cu orbitorii noștri contemporani: „mai profitabil ne este a transforma 'defectul' în suprema calitate, de o actualitate stringentă, acum și pe viitor” (v. „Șansa de a fi reacționar”, vol. *Polemici incorecte politic*, Ed. Rafet, 2000, p. 69).

Țin minte că, citindu-l pe Th. Codreanu, Petru Ursache mi-a spus, cu un zâmbet: „Ce-i rău să fii puțintel reacționar?” Și a continuat, fără zâmbet: „Nu-i literatura mare reacționară? Nu sunt Dante, Shakespeare, Cervantes, Goethe reacționari? La noi, Eminescu, Coșbuc, Goga, Blaga, Vintilă Horia, Rebreanu, Preda... Stânjenesesc, prin slova lor, *progresul?*”

Și Theodor Codreanu a conchis, la p. 72 a polemicilor sale, evaluate de el însuși, autoironic, *incorecte politic*:

„Așadar avem nevoie de reacționari ca Eminescu așa cum avem nevoie de aer.”



Despre roadele pământești, despre roadele cerești

Astăzi, în lume, rabdă de foame 820 milioane de oameni. Peste trei decenii, muritorii de foame vor ajunge la 2 miliarde. Asta ne spune un raport ONU, publicat la 15 iulie 2019. Nu vom găsi, însă, în acest raport nimic despre cele 820 milioane de suflete care rătăcesc, suferă, plâng, imploră, fiecare de la Dumnezeu lui, hrană sufletească, mângâiere, alinare, speranță, mântuire. Nu trebuie să uităm că în cele 820 milioane de trupuri, ca și în cele 7,620 miliarde de ființe umane inventariate pe Terra la 1 ianuarie 2019, se frământă tot atâtea suflete care nu vor fi niciodată complet inventariate, decât poate la Judecata de Apoi.

Autorii Planului global *Zero Hunger Challenge* estimează că ar fi necesară o suplimentare a finanțării cu 267 miliarde de dolari, pe an, pentru eliminarea foametei. Nimeni nu ne spune, însă, de câte miliarde ar fi nevoie pentru păstrarea credinței. Sau dacă religia, rugăciunea, credința au vreun rol în salvarea omenirii de la moartea prin foame și sete, spaimă și deznădejde. Așadar, nimic despre hrana spirituală.

Se știe doar că numărul ateilor și al agnosticilor va crește de la 1,1 miliarde la 1,3 miliarde, în următorii ani. Pe de altă parte, s-a constatat că omul cu cât este mai ghiftuit, cu atât are tendința să își trădeze credința și să-și uite rugăciunile, după cum arată studiile *Less Religion, more Money: Countries get wealthier as they become more secular* (Mai puțină religie, mai mulți bani: Țările devin mai bogate pe măsură ce devin mai secularizate - <https://www.newsweek.com/less-religious-countries-more-prosperous-study-says-1032778>) și *Croyance et PIB: les pays les plus riches sont les moins religieux* (Credință și PIB: cele mai bogate țări sunt cele mai puțin religioase - <https://www.h24info.ma/monde/croyance-et-pib-les-pays-les-plus-riches-sont-les-moins-religieux/>). O cercetare realizată de *Pew Research Center*, think tank american specializat în analiza religiei, a demonstrat că există o corelație între nivelul PIB-ului pe cap de locuitor și gradul de religiozitate. Astfel, cu cât o țară este mai bogată, cu atât locuitorii ei cred mai puțin în Dumnezeu. De exemplu, în țări foarte sărace, precum Pakistanul, Ghana, Senegalul, gradul de religiozitate este de aproape 100%. La celălalt capăt al spectrului, Franța, Regatul Unit sau Japonia, țări bogate, înregistrează un procent de sub 20% din populație. Așadar, 1 din cele 7 păcate capitale, patima îmbuibării, *gastrimargia*, lăcomia sau „nebulia pântecului”, condamnată în veacurile IV-V de Părinții pustiei și Evagrie Ponticul (Gabriel Bunge, *Gastrimargia sau nebunia pântecului - știința și învățătura Părinților pustiei despre mâncat și postit plecând de la scrierile avvei Evagrie Ponticul*, traducere pr. Ioan Moga, Editura Deisis, Sibiu, 2014), revine la modă în secolul nostru ca una dintre ipostazele patologice ale consumerismului contemporan.

Și totuși, spre surprinderea liderilor seculari și a experților, secolul XXI a început cu o renaștere a religiei, la nivel mondial. Este momentul să ne reamintim cuvintele profetului Isaia: „Că așa zice Domnul, a Căruia locuință este veșnică și al Căruia Nume este sfânt: Sălășluiesc într-un loc înalt și sfânt și sunt cu cei smeriți și înfrânți, ca să înviez pe cei cu duhul umilit și să îmbărbătez pe cei cu inima frântă”. Să ne reamintim de mana legendară, adunată în fiecare dimineață de fiii lui Israel în pustie, simbol al roadelor spirituale (Is. 57:15; Deut. 8:2-3).

Când crizele globale ne asediază, când tragediile semenilor noștri își trimit armii de tsunami peste orizonturile planetei, poate că ar fi bine să murmurăm versetul Psalmistului: „Dumnezeule, Dumnezeul meu, pe Tine Te caut dis-de-dimineață. Însetat-a de Tine sufletul meu, suspinat-a după Tine trupul meu, în pământ pustiu și neumblat și fără apă” (Psalmul 62:1-3).

Politicianul și economistul nu ar trebui să uite spusele lui Iisus către Apostoli: „Eu am de mâncat o mâncare pe care voi n-o cunoașteți” (Ioan 4:32). Iisus le-a zis: „Mâncarea Mea este să fac voia Celui ce M-a trimis pe Mine și să săvârșesc lucrul Lui” (Ioan 4:34). El continuă să ne lumineze și în secolul XXI și ne spune nouă, mai învățați sau mai puțin învățați, așa cum i-a răspuns și ispititorului neotestamentar: „Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu” (Matei 4:4). Ideea hranei spirituale, a roadelor dumnezeiești, crescute din Logosul divin, nu este specifică numai discursului hristic, ci are o tradiție îndelungată în istoria biblică și o origine mozaică. Astfel, Moshe ben Amram, pentru evrei, primul profet al iudaismului, autorul inspirat al Torei, Moise, pentru creștini, și Moussa, pentru arabi, este cel dintâi care afirmă că „nu numai cu pâine trăiește omul, ci că omul trăiește și cu tot Cuvântul ce iese din gura Domnului” (Deut 8:3). Din păcate, profetul Moshe ben Amram a fost pedepsit de Iahve: el nu va ajunge nici în Țara Făgăduinței, C(a)nnaan, nici nu va afla că Logosul avea să Se întrupeze („Cuvântul S-a făcut trup”) și să Se preschimbe misterios în pâinea noastră cea de toate zilele: „Eu sunt Pâinea cea vie, Care S-a pogorât din cer. Cine mănâncă din Pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar Pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu” (Ioan 6:51).

Dincolo de interpretarea strict teologică, ne luăm îndrăzneala să înțelegem prin *ingurgitarea Cuvântului* o preaslăvire și o glorie a Cărții ca tabernaclu, chivot, în care se păstrează înțelepciunea universală, sacră și profană, divină și umană.

Nu putem încheia, iată, decât cu vorbele de dincolo de milenii ale profetului Ieremia: „Aflat-am cuvintele Tale și le-am sorbit și cuvântul Tău a fost bucurie și veselie pentru inima mea, că s-a chemat asupra mea numele Tău, Doamne, Dumnezeul puterilor” (Ieremia 15:16).

Artă culinară postmodernă

(pamflet)

Terci de mătrăgună/Să rânjim la lună.

*Draga de Uniune / Iaca ne propune / Artă culinară / Nouă și sprintară:
Tochitură de... lăcustă / Săltăreață și robustă,
Viermișori flambați / În loc de cârnați, / Greier dezosat, / Caramelizat...
Drosofila-n ciorbă – / Nu încape vorbă –
E-o delicată / Nouă și expresă. / Iar cu sos tartar... / Bondar la grătar.
Dacă vrei omletă, / Se zice-n rețetă, / De-acum folosiți / Ouă de furnici.
Pentru mesele festive / Aveți „n” alternative:
Sarmale cu mămăruțe, / Din păianjeni – chifteluțe,
Ficăței de molie / Rumeniți în folie, / Aripioare de fânțar / Cu mujdei sau cu
muștar,
Târțița de bărzăune / În foetaj se poate pune, / Ca aperitiv e bun /
Sângerete de tăun,*

*Feerie – cum să-i zici? – / Piție din licurici!
Din miriapozii – tocană, / (Hai să renunțăm la slană!)
Pui de vespere la cuptor... / O să placă tuturor.
Coropișniță-n aluat, / Din rădașcă – un stufat,
Urechelnița murată / E savoare-ntruchipată,
Ploșnițe de cereale / Cu spanac – sunt ideale,
Colorado-n foi de viță, / Afidele – în alviță,
Cărbușii gratinați / Fragezi, fini și aromați,
Gândăcelul-croitor / Ca șnițel – e uimitor!
Iar cel de bucătărie / Potrivit e în plachie.
Poale-n brâu cu umplutură / Din larve de libelulă,
Ori gogoși din fluturași / (la „gogoși” cei mari sunt ași!)
Un prosciuto deomidă, / Drob crocant de crisalidă,
Pentru snobi cu fițe / Gofre din mușțe, / Scorpion pasat / În tort marmorat,
Muște marinate... / Ce diversitate!!! / Toate-s minunate / Pentru sănătate.*

*Încă nu e prea târziu / Să includă în meniu –
Că n-ar fi mare scofală – / Garnitura vegetală
După capul... nu știu cui!: / Pălăria șarpelui.
Are – garantat, neîntârziat –, / Efectul scontat:
Îți dă brânci, măi, frate, / Spre... eternitate!
Te... înveșnicește / Cât ai zice „pește!”*

Dac-or fi așa de bune, / Mânca-le-ar cin' le propune!

PR. THEODOR DAMIAN

Profesorul Mircea Ghiță a plecat la Domnul

În ziua de 25 noiembrie 2022 profesorul de matematică Mircea Ghiță, născut în 23 aprilie 1949 a plecat dintre noi.

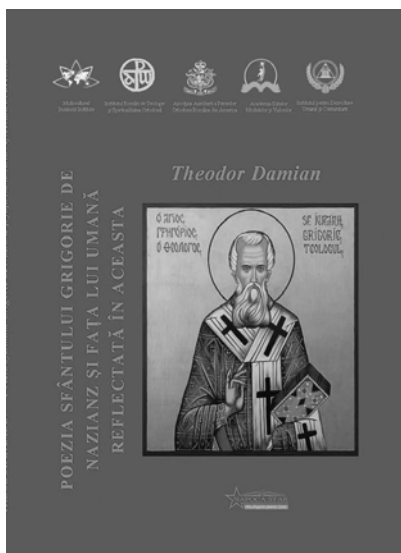
Înmormântarea a avut loc miercuri, 30 noiembrie la Cimitirul Cypress Hills din New York în lotul românesc al Societății române creștine „Dorul”.

Sosit din Râmnicu Sărat, în 1991, Profesorul Dr. Mircea Ghiță s-a stabilit în New York unde a trecut prin toate greutățile specifice începuturilor, ajungând apoi să predea în domeniul pregătirii sale profesionale în sistemul educațional New York-ez, ajungând chiar și în administrația unuia din liceele locale.

Bun credincios, iubitor și păstrător al tradițiilor noastre identitare românești, personalitate generoasă, deschisă, prietenoasă, gata să ofere un ajutor la nevoie, profesorul Mircea Ghiță s-a făcut iubit și respectat în comunitatea românească.

Plecarea lui lasă un gol în inimile celor care l-au prețuit.

Dumnezeu să-i odihnească sufletul cu dreptii Săi!



Theodor Damian, *Poezia Sf. Grigorie de Nazianz și fața lui umană reflectată în aceasta*, Traducere în limba română și indice de nume de Protos. Dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, Napoca Star, Cluj, 2022

Mariana Terra

*Trec anii, trec lunile-n goană
Și-n zbor săptămânile trec....*

(George Topârceanu)

S-a dus timpul, a trecut an de an peste noi și peste ei, cei care s-au grăbit (zic eu), să plece de lângă noi, sau atâta a fost drumul lor pe planeta Pământ.

Mariana Terra a părăsit drumurile pământene și s-a suit la ceruri, la cele veșnice, fără ca noi, „familia de duminică”, membri ai Cenaclului literar „Mihai Eminescu” din New York, într-un cuvânt prietenii și colegii de condei să știm că ea se pregătea pentru acest drum necunoscut. Presupun că unii dintre noi au știut totuși că Mariana Terra se afla într-o stare critică din punct de vedere al sănătății dar, nu au spus nimic poate din speranța întoarcerii ei la o stare mai bună, sau poate pentru a nu creia panică mai ales pentru cei înaintați în vârstă!

Am fost furați de evenimentele nedorite trimise de Pandemia Covid-19 peste pământeni și nu se mai părea curios că Mariana noastră lipsea de câțeva vreme de la întrunirile organizate de Pr. prof. univ. Dr. Theodor Damian.

O așteptam în fiecare duminică. Mă uitam la locul ei preferat și o găseam pătrunsă de miracolele Sfintei Liturghii oficiate de părintele paroh Theodor Damian.

O așteptam la Cenaclurile literare care se desfășurau și ele în aceleași condiții vitrege, în cadrul cărora avea întotdeauna o pledoarie interesantă, sau la Simpoziioanele de peste an unde, de multe ori era și moderator.

O „citeam” în publicația românească din New York *Romanian Journal*, în calitate de redactor șef și publicist.

Peste toate acestea și multe altele, Mariana Terra a fost un om de cultură foarte bine pregătit iar aceasta o confirmă cu tărie și activitățile literar- culturale la care participa.

Romanian Journal, publicația pentru români a domnului Vasile Bădăluță, a fost pentru ea, în calitate de jurnalist și redactor șef, un scop primordial pentru apariția căruia s-a dăruit cu tot sufletul și profesionalismul, cât și cu convingerea că și în acest fel, contribuie la promovarea jurnalisticii românești în lume.

Prietenă dragă Mariana Terra, aici pe pământ ai rămas în inimile și gândurile noastre. Drum bun printre aștri!

Constantin Condurache

A trecut un an de când minunatul nostru prieten Constantin Cătălin Condurache, a plecat în graba mare la Cele veșnice, fără să spună nimic, într-o liniște pe care a dus-o cu el, pe drumul fără întoarcere, acolo unde a fost chemat.

O parte a drumului său terestru, a parcurs-o împreună cu noi „familia de duminică” de la Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Astoria-New York, și cu părintele paroh Theodor Damian.

Sub teroarea produsă timp îndelungat de virusul Covid -19 (2020-2021-2022 și încă nu se știe până când), oamenii s-au aflat brusc în fața unor situații necunoscute, a unor stări de lucruri deloc încurajatoare. Tineri și vâstnici, cuprinși în hora virusului fără voia lor, au fost determinați și încolțiți chiar, să facă rapid schimbări radicale în modul de trai.

Mulțumim părintelui paroh Theodor Damian, care ne-a păstorit și încurajat prin Sfintele Liturghii care s-au desfășurat în condiții vitrege, la început afară în curtea bisericii, după care, încet-încet trecând pragul ei, păstrând distanța socială (personală) impusă de autorități, cât și măștile protectoare.

În aceste condiții succint relatate, prietenul nostru Cătălin, minunatul cântăreț bisericesc, a fost nelipsit de la locul lui – Strana Bisericii. Prezența lui la Strană, vocea minunată – darul de la Bunul Dumnezeu, ne-a mângâiat sufletele ani de-a rândul.

Constantin Cătălin Condurache, respectuos și prietenos cu toți enoriașii prezenți la Sfintele Liturghii și-a câpătat la rândul-i respectul și recunoștința pentru munca și dăruirea în slujba Credinței.

Vestea plecării lui premature spre cele veșnice a venit peste noi ca un trăsnet. Drumul terestru îl întorsese pe meleagurile natale în bătrâna noastră Românie, acolo unde îl aștepta întotdeauna familia pe care a iubit-o și pentru al cărei bine, el, Cătălin s-a dăruit și a muncit cu toată convingerea.

Nu ne puteam gândi că el, tânărul nostru prieten al cărui zâmbet inconfundabil, cu privirea omului corect și sufletist ne va părăsi așa de repede. Am zice că dispariția lui, plecarea pe alte drumuri la o vârstă frumoasă, a fost nedreaptă dar de fapt nu noi cei rămași încă un timp pe aceste meleaguri avem calitatea de a aprecia, ci numai Bunul Dumnezeu o are.

Ne-a lăsat cu mare durere în suflet și cu buchetul de amintiri frumoase pe care ni le-a dăruit an de an. Probabil că Bunul Dumnezeu a avut planuri mult mai mari cu el acolo, în Împărăția Cerurilor cu vocea lui inconfundabilă, iar noi, aici, cei rămași, să trăim încă un timp cu amintirea lui.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!



Ștefan Balog

MARIAN NENCESCU

Un mix cultural – „Jurnalul” lui Dorel Cosma

Răspândit în toate culturile și în toate epocile, din Japonia, unde s-au născut celebrele *Caiete de pe pernă*, în China și Coreea, și până în Europa (cel mai vechi pare să fie *Journal d'un bourgeois de Paris*, ținut de un preot francez anonim, între 1409-1431), apoi *Memorialul afacerilor engleze ale avocatului Whitelocke* (1475), la noi cel mai celebru fiind *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal* (operă postumă a lui I. D. Sîrbu), jurnalul literar, fie cu conținut intim, liric sau confesiv, continuă să fie specia publicistică cea mai gustată de cititori, mai ales dacă, nu-i așa?, se confirmă vorba lui Baudelaire, anume că: „Dacă am avea curajul să scriem o carte sinceră despre viața noastră, cu siguranță ar fi o capodoperă”.

La noi, Jurnale literare au scris Titu Maiorescu (textul complet, în trei volume, tipărit între 1937-39, al *Însemnărilor zilnice* este, până azi, cea mai amplă operă non-fictivă din literatura română - n.n.), apoi Mircea Eliade, Sebastian, Jeni și Arșavir Acterian, Petru Comarnescu, Petre Pandrea, continuând în zilele noastre cu literatura confesională a reprezentanților „Școlii de la Târgoviște” (Radu Petrescu, M. H. Simionescu și Costache Olăreanu), până la contemporani, Goma, Monica Lovinescu, părintele Valeriu Anania, Cărtărescu, Adrian Marino ș.a. Se poate spune chiar că Jurnalul este literatura viitorului, cu condiția ca scriitorii, dar mai cu seamă urmașii lor legali, să accepte să facă publice însemnările lor intime.

Literar vorbind, Jurnalul se situează în zona *fluidă* dintre ficțiune și realitate fiind, cum observa și criticul Silviu Angelescu, un gen de *graniță*, cu dublă identitate, în care esteticul se întrepătrunde cu realismul. Dincolo de impresii, obsesii, vise, imbolduri intime, ori ambiții personale, Jurnalul cultural reprezintă o sursă generoasă a istoriei literare (adesea și sociale). Privit însă ca o demonstrație egolatră, Jurnalul are potențialul de a schimba realitatea în ficțiune, punând într-o lumină aparte unele aspecte problematice, sau chiar dramatice, din viața autorilor. Direct, frust, adesea iconoclast, Jurnalul, inclusiv cel cultural, dezbracă evenimentele de sens, reduce oficiosul la comun, și, evitând trucurile publicitare, restructurează



stilul (un Jurnal care nu e scris la persoana I este, din start, fals). Adevăratul Jurnal evită triumfalismul, contabilizează eșecurile, lasă frâu liber meditației. Deloc demodat, incitant și discret, Jurnalul modern este o biografie spirituală, în primul rând, este o punte între viață și ficțiune.

Cu atât mai mult, Jurnalul (*Reflux de clepsidră*, ediție bilingvă, în română și engleză, Bistrița, Ed. Nosa Nostra, 2020), unui intelectual de succes, cum este profesorul, jurnalistul, scriitorul și cunoscutul manager cultural Dorel Cosma (n. la Bistrița, 29 octombrie, 1950), este o garanție a interesului. Asta și pentru că, păstrând proporțiile, Dorel Cosma este, după mai bine de patru decenii de practică culturală, un veritabil „Lorenzo de Medici” local, ctitor de instituții, confident și prieten al artiștilor nu doar din țară, dar, adesea, și din străinătate, omul de numele căruia se leagă cele mai importante reușite culturale ale Bistriței de azi: „renașterea” Palatului Culturii, și a Centrului Cultural Municipal „George Coșbuc”, ambele din Bistrița, înființarea Ansamblului Folcloric „Cununa de pe Someș” și a seriei de Festivaluri internaționale desfășurate sub acest generic, ctitorirea unor publicații culturale de interes local și regional, deschiderea unui studiou de televiziune cu profil cultural, „Conexiuni”, iar lista ar putea continua.

Specificul acestui volum, deloc singular într-o bio-bibliografie ce numără câteva zeci de titluri, este acela că se limitează doar la un an din activitatea de manager și ambasador cultural a profesorului Dorel Cosma, un an, sugerează implicit autorul, *obișnuit*, 2017, dar pilduitor pentru întreaga sa carieră profesională.

Despre managementul cultural s-au scris cărți, se organizează masterate și seminarii profesionale. Puțini sunt însă practicienii acestui domeniu select al comunicării, atât de necesar, deopotrivă micilor comunități, cât și la nivel național. Asta pentru că, în orice moment și loc, cultura e un bun public, fără de care nu putem trăi. Din păcate, nu există rețete ideale de marketing și antreprenoriat cultural, domeniul, ca atare, fiind deschis creativității. Un bun manager cultural trebuie să fie, așadar, un om activ, eficient, deschis și energic. Rareori, însă, acest portret ideal se suprapune peste activitatea unei singure persoane. De altfel, conștient de pericolul autopromovării, Dorel Cosma introduce în Jurnal destule situații în care rolul consultării colective este esențial. Cu toate acestea, poziția sa, de practicant cu succes al actului cultural, rămâne esențială, iar cartea este, în sine, o dovadă.

Fără emfază, firesc și natural, Dorel Cosma practică cu succes un model de *mix cultural*, în care componenta literară se împletește cu cea muzicală și vizuală, rezultatul fiind o veritabilă *industrie a spectacolului* (fie de tip „amator”, fie profesionist), un produs cultural de ce depinde deopotrivă de „buget” dar și de sponsori, rolul managerului fiind acela de a atrage susținători ai fenomenului cultural din toate componentele sociale.

Subliminal, Jurnalul cultural, și într-o mare măsură *cool-turistic* al lui Dorel Cosma este și un model de adaptare la realitate. Citind cartea –

amestec de mărturie, pledoarie, duișoșie și empatie – avem dimensiunea reală a acestui serviciu public. Este, desigur, rolul managerului să livreze produse culturale de calitate, sub o formă accesibilă, dacă se poate. Mai voalat, mai insistent, Dorel Cosma vorbește și de costuri, de piedici, de prejudecăți și de orgolii locale. Asta pentru că nici cel mai de succes manager cultural (local, în cazul de față) nu e lipsit de adversari, mai mult sau mai puțin înverșunați.

Mărturie, confesiune sau demers profesional, cartea *Reflex de clepsidră* ar putea fi foarte bine și un suport de curs academic. Sub o formă accesibilă, sunt cuprinse, printre rânduri, veritabile axiome culturale. Așadar, o carte-bilanț, un model de activism cultural, un jurnal de idei și un *sumum* de fapte puse în slujba binelui public, toate la un loc fac dovada dovada că banii publici investiți în cultură, rodesc. Acesta pare să fie mesajul cărții, iar timpul ne va arăta dacă Dorel Cosma a avut sau nu dreptate în demersurile sale.

MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU

Theodor Damian – o realizare editorială utilă

Părintele profesor Theodor Damian e un om cu un palmares științific, spiritual și teologic impresionant. De aceea, e de-a dreptul firesc faptul că, la soroace precum cel care i-a marcat împlinirea a șapte decenii de existență, beneficiază de un amplu repertoriu bio-bibliografic (o adevărată cărămidă de 429 de pagini, întocmită cu meticulozitate și profesionalism, după toate normele metodologice în vigoare), ce vine să ofere o frumoasă mărturie cu privire la modul în care un om care și-a slujit țara cu sufletul și cu condeiu, atât pe meleagurile natale, cât și în depărtări, a reușit să se impună între personalitățile de referință ale culturii care l-a adoptat (*Theodor Damian. Repere bio-bibliografice*, Editura Eikon, București, 2022).

Parohul comunității din Astoria și profesorul emerit de Filosofie și Etică al Facultății de Științe Sociale din cadrul Metropolitan College din New York este prezentat aici drept omul care a publicat peste 40 de volume de teologie, etică, critică literară, poezie și comentariu literar, aproximativ 1000 de studii, eseuri, recenzii și articole în periodice și volume din România



și din străinătate, a organizat sau participat cu prezentări la peste 100 de congrese internaționale în țări precum SUA, Finlanda, România, Cipru, Turcia, Portugalia, Japonia, Malta, Polonia sau Grecia și a primit o serie de distincții aparte, între care merită amintite, de exemplu: titlul de cetățean de onoare al municipiului Botoșani (2002), titlul de *doctor honoris causa* din partea Universității Bioterra din București (2017), premiul Queens Ambassador Awards oferit de către Times Ledger Newspapers (2017), ordinul „Donum Sacrum Unitatis” din partea Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop Andrei al Alba-Iuliei (2018), sau ordinul „Sfântul Cuvios Ioan Iacob de la Neamț, Noul Hozevit”, din partea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel (2021).

Structurat în mai multe secțiuni, volumul conținând neprețuitele repere conține o succintă prezentare a biografiei celui în cauză (p. 7), urmată de lunga listă a publicațiilor (pp. 7-164), o trecere în revistă a activităților profesionale (pp. 165-262), desfășurate în instituții precum Biserica Ortodoxă Română din Statele Unite ale Americii, Elveția sau România, Metropolitan College of New York, dar și altele asemenea lor, activitatea din cadrul diferitelor cenacluri, interviurile, dar și recunoașterile (pp. 263-429), însumând premii, distincții, referințe literare și culturale, citări, recenzii, apartenența la diferite organizații profesionale, colegii de redacție, burse, distincții, medalii, diplome sau certificate.

Volum document, apărut la editura Eikon de la București sub egida Academiei Elitelor, Modelelor și Valorilor de la Cluj-Napoca și în parteneriat cu Institutul Român de Teologie și Spiritualitate de la New York, Multicultural Business Institute, Institutul pentru Dezvoltare Umană și Comunitară și Platforma Națională „Valori Românești”, lucrarea: *Theodor Damian. Repere bio-bibliografice*, se constituie așadar nu doar într-un text ce vine să repertorizeze o activitate prodigioasă și să teaurizeze, cu scopul de a arăta posterității, meritele unui om care s-a dedicat cu tot sufletul fiecărui lucru pe care l-a făcut, sădind în inimi, ctitorind instituții și insuflându-le altora dorința de a urma un set de valori perene, ci și într-o realizare editorială utilă, ce oferă unui cercetător dornic să afle mai multe cu privire la modul în care cultura de peste ocean a fost insuflată de prezența românească, ori să aibă acces la câteva titluri reprezentative din spații precum cel al eticii, teologiei, literaturii, sau altor aspecte ale culturii. În același timp, vine să-l ilustreze pe părintele profesor Theodor Damian drept pe cel care a știut să fie deopotrivă vrednicul dascăl iubit de studenții și colegii săi, preotul care a găsit mereu balsamul necesar tămăduirii oricărui suflet, ctitorul de cenaclu și reviste, dar și autorul sau editorul de volume care a știut tot mereu să aducă contribuții originale și să-i pună în valoare pe cei care i-au cerut sfatul, ori ajutorul, ajutându-i să crească.

La ceas aniversar, nu putem decât să semnalăm și să recomandăm călduros textul de față și să-i urăm distinsului aniversat ani mulți și rodnici în via Domnului!



THEODOR DAMIAN

O antologie ca o liturghie

O antologie este o antrepriză creatoare de comuniune. Pe de o parte adună laolaltă un număr de poeți, - în acest caz – iar pe de altă parte, un număr de cititori pe care îi introduce în comuniunea poezilor, ca într-o liturghie unde mulțimea de credincioși se împărtășește de harul și cu frumusețea slujbei oficiate de un sobor de preoți.

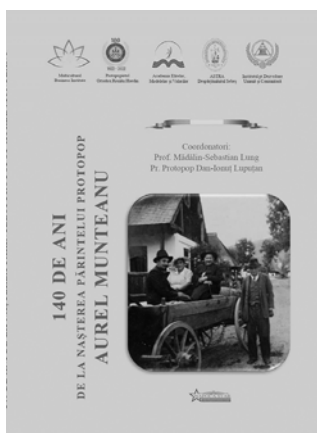
Această antologie însă, fiind bilingvă, româno-spaniolă (Carmen Bulzan, *Poeme peregrine / Poemas peregrinos: Antologie de poezie contemporană românească / Antologia de poesia rumana contemporanea*, Ed. Kult, Drobeta-Turnu Severin, 2022, 548 pp.) are și menirea specială de a crea un alt tip de comuniune, una interculturală între cititorii români și cei spanioli sau ai altor națiuni vorbitori de limbă spaniolă.

Autoarea acestui demers, profesoara universitară și poeta Carmen Bulzan, care a făcut și traducerea în l. spaniolă, are nu numai meritul unei munci intense și de anvergură depuse în ogrorul culturii române și universale dar și acela de a promova prin poezii selectați poezia română pe scena culturală internațională.

Volumul antologic se află la ediția a doua după cum citim în prefața autoarei și cuprinde câte zece poezii din creația următorilor 20 de poeți: Veronica Balaj, Constantin Barbu, Simion Bogdănescu, Cătălin Bordeianu, Carmen Bulzan, Leo Butnaru, Ion Deaconescu, Viorel Dinescu, Alexandru Drăghici, Mihai Firică, Dumitru Găleşanu, Maria Grădinaru, Nicolae Jinga, Ioan Șt. Lazăr, Nicolae Neagu, Sever Negrescu-Negrești, Spiridon Popescu, Vasile Suci, Robert Șerban, Clara Georgeta Tîrcă.

Și pentru că poemele sunt peregrine, ar fi important ca acest volum să ajungă în birourile cât mai multor redacții de reviste literare din Spania sau alte țări de limbă spaniolă pentru a fi recenzat și semnalat în paginile lor.

Felicitări editoarei, traducătoarei și poetei Carmen Bulzan!



VIOREL CÂMPEAN

Recunoștința, o floare rară, dar atât de prețioasă

Unele personalități se bucură de recunoștința posterității, astfel că la ceas aniversar ori comemorativ, sunt readuse în actualitate. Când vorbim despre martirii neamului nostru, credem că ei chiar nu ar trebui uitați, niciodată. S-au împlinit recent 140 de ani de la nașterea celui care a fost protopopul martir al Huedinului, Aurel Munteanu. Mădălin-Sebastian Lung și Dan-Ionuț Lupușan sunt coordonatorii unui volum plin de informații și impresii despre cel care a văzut lumina zilei în anul 1882 (*140 de ani de la nașterea părintelui protopop Aurel Munteanu*, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2022), viața fiindu-i frântă în anul destrămării visului neamului nostru, care nu a ținut decât puțin peste două decenii, România Mare.

Semnează în cuprinsul volumului înalte fețe bisericești și mireni, toți fascinați de personalitatea martirului omagiat și, cei mai mulți, cercetători apreciați în mediile istoriografiei române. Unul dintre autori, Mircea-Gheorghe Abrudan, a scris un studiu și o carte despre martirul de la Huedin, în 2020, iar în anul 2021, alături de Dan-Ionuț Lupușan (protopopul actual al Huedinului), au îngrijit o altă carte dedicată părintelui Aurel Munteanu. De altfel, aceste lucrări au parte de recenzii în volum, care te îndeamnă la lectură. Vorbind de final, acesta i-a fost acordat de către coordonatori unui poet prea puțin cunoscut în zilele noastre, V. Copilu-Cheatră (unul dintre „poezii moșilor”), fiindu-i reproduse două poezii dedicate martirului Aurel Munteanu: „Cântă cucu” și „Întoarcerea cea mare”.

După „predoslovie” aparținându-i reputatului cercetător științific de la Muzeul Țării Crișurilor din Oradea, Vasile Todincă și cuvântul înainte al

autorilor, cititorul are bucuria de a lectura două texte scrise chiar de către eroul volumului: „Schiță biografică” și „Clipe grele – Pățanii pe frontul de la Ciucea în anul 1919”.

Seria de „Gânduri și evocări” este deschisă de către Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Benedict Bistrițeanul. Apoi, în afara celor deja amintiți semnează cercetători aflați la vârsta afirmării, cunoscuți însă în mediile istoriografiei: Cristian-Claudiu Filip, Mihai-Octavian Groza, Horea-Dorin Mățiș, Răzvan Mihai Neagu, Vasile Rojneac. Desigur gânduri despre protopopul Aurel Munteanu semnează și cei doi coordonatori ai volumului, Mădălin-Sebastian Lung și Dan-Ionuț Lupușan. Un fapt deosebit vrem să mai semnalăm, prezența în volum a unui gând venit de dincolo de Ocean, prin vocea părintelui Theodor Damian.

Primul text impresionant despre omul și preotul Aurel Munteanu am avut ocazia să îl citesc în cartea părintelui (din cealaltă strană românească) Septimiu Popa, *Temnițele Clujului. Din însemnările unui popă românesc*, apărută în anul 1937, când amândoi trăiau. Am și decupat pentru o revistă sătmăreană partea alocată legăturii dintre cei doi preoți, pilduitoare (*Ca frații, doi preoți români ai celor două Biserici Surori*).

Desigur, volumul îngrijit de cei doi coordonatori, *140 de ani de la nașterea părintelui protopop Aurel Munteanu*, a avut darul să mă lămurească și mai bine asupra valorii umane a martirului din Huedin.

Încheiem cu frumosul gând al coordonatorilor care mărturisesc că și-au dorit să editeze un volum de suflet. Gândul li s-a întrupat, cu siguranță și pentru că volumul, i-a fost dedicat unui om cu suflet mare, protopopul martir Aurel Munteanu.

NICOLE SMITH

Seară Inter-Art la New York

Cenaclul literar „Mihai Eminescu” și revista *Lumină Lină* au redeschis activitățile culturale de toamnă în 16 septembrie 2022, la Biserica „Sf. Andrei” din Jamaica, New York, unde au găzduit Fundația Inter-Art și Centrul Multicultural Liviu Rebreanu, ambele din Aiud, România.

Preoții Theodor Damian (de la Biserica „Sf. Ap. Petru și Pavel” din Astoria, New York) și Ioan Proteasa (de la Biserica „Sf. Andrei” din Jamaica, New York) au binecuvântat deschiderea lucrărilor, s-a rostit rugăciunea Domnească „Tatăl nostru”.

Directorul cenaclului, Theodor Damian, i-a prezentat pe musafirii din țară, domnii Ioan Hădărig și Ștefan Balog, misionari ai spiritului românesc pe meridianele globului. Părintele Damian a accentuat ideea despre cultura română care s-a dezvoltat sub streașina Bisericii și despre rolul pe care Biserica l-a avut în păstrarea valorilor identitare naționale. Invitatul serii, poetul Ioan Hădărig a arătat că arta contemporană românească a fost prezentă în septembrie 2022 în SUA, fiind primul proiect de parteneriat cultural dintre România și America, la Ice House din Bethlehem, Pennsylvania. Domnia sa a prezentat volumul în ediție bilingvă *Poems/Poeme* de Patricia Goodrich și Ioan Hădărig, traducere de Casandra Ioan și ilustrații de Ștefan Balog (Editura Grinta, Cluj Napoca 2021, 127 pp.) precum și *Aiudul meu* de Robert Lixandru și Ioan Hădărig (Editura Grinta, Cluj Napoca 2021) și *Dialog cu Bacovia* de Ștefan Balog.

Artistul Ștefan Balog a făcut apoi o prezentare video a următoarelor proiecte realizate și prezentate la nivel național și internațional: „Inter-Art 25 de ani”, Expoziția internațională de artă, Națiunile Unite – simbolul vieții, libertății și fericirii”, Tabăra interetnică de Artă contemporană, Aiud 10-15 iunie 2021, ediția online, 21 artiști, 15 etnii, video de Lorincz Zoltan jr., proiect organizat în parteneriat cu Departamentul pentru Relații Interetnice, Guvernul României, „Aiud oraș al artelor”, video de Lorincz Zoltan jr., „Repere vizuale din România” de Zoltan Balog; „Transilvania nights art happening” de Ștefan Balog, video de Lorincz Zoltan jr.

Au mai fost prezentate recitaluri de muzică online de Dragoș Tudor (chitară clasică), Daniel și Dan Avram (muzică folk).

Această seară a fost martora unor prezentări pe cât de inedite pe atât de educative. Directorul cenaclului a mulțumit musafirilor, gazdei și participanților, invitându-i pe toți la recepția tradițională.

Ioan Iovitz Popescu: *Iovițu's Life*

Membrii Cenaclului literar „Mihai Eminescu” din New York au avut onoarea de a-l prezenta din nou pe Academicianul Ioan Iovitz Popescu, duminică 25 septembrie 2022 cu ocazia lansării volumului său *Iovițu's Life*.

Prof. Dr. Theodor Damian a deschis ședința; după introducerea făcută și prezentarea autorului i-a dat cuvântul Prof. univ. Dr. Victoria Plaveti, fostă studentă a Academicianului, care a dat citire mesajului Profesorului din București, după care s-a referit la cele unsprezece capitole ale volumului în care au fost inserate amintirile personale, fericite sau tragice, relatate de autor cu maximă sinceritate și modestie, cu episoade ale vieții reflectate în bogata sa corespondență. Povestea de viață și de dragoste în jurul căreia se constituie cartea este alcătuită din sute de impresii, verbale sau fotografice, trăite sau /și scrise de prieteni, colegi și studenți ce au luat parte la ea.

În cuvântul său Prof. univ. Dr. Doru Tsaganea a explicat de ce acest volum este totodată foarte interesantă dar este dificil de analizat din punct de vedere literar. Este foarte interesant prin impresionanta cantitate de informații oferite, prin varietatea acestora, dar este dificil de analizat pentru că este o autobiografie, o istorie a dezvoltării fizicii în România, un roman de dragoste, un eseu politic și o importantă sursă bibliografică pentru oamenii de știință lucrând în domeniul fizicii.

Prof. Nicole Smith a remarcat că iubirea pasionată, infinită a domnului Ioan Iovițu Popescu pentru soția sa Denisa, este un dar special, extraordinar, prețios și rar, indicând o relație puternică și mișcătoare, o comuniune sufletească pe care nici moartea nu o poate rupe.

Vorbitoarea a menționat faptul că în 18 martie, ziua de naștere a Denisei, la câteva luni după ce aceasta a plecat la cele veșnice, Academicianul a găsit un catren care a fost tradus de Denisa: „Curajule, au n-ai putea / Să te strămuți din casa ta, / Din coama de măslin rotată, / În inima-mi înfricoșată?” Aceste versuri au devenit epitaful de pe crucea de la căpătaiuul răposatei.

Prof. Elena Plăvițu a precizat că Academicianul este preocupat și de lingvistică, având colaborări cu distinși cercetători, unul dintre ei fiind germanul Gabriel Altman, cu care nu s-a văzut niciodată, deși amândoi au fost bursieri Humboldt în Germania în același an (1966-1967). Aceștia doi au realizat cele 1001 de idei pe care omul de știință, prin excelență, le propunea. Gabriel Altman i-a mulțumit, în diverse scrisori, pentru inspirația și cooperarea oferite.

Directorul Cenaclului a mulțumit vorbitorilor pentru interesantele lor intervenții și Prof. Victoria Plaveti, în plus, pentru recepția oferită.

N. S.

Dana Opriță – Un nou volum de poezie

Zi binecuvântată de duminică, 16 octombrie 2022, împodobită de o nouă întrunire a Cenaclului literar „Mihai Eminescu” la Biserica „Sf. Ap. Petru și Pavel” din Astoria, New York. După Sf. Liturghie a avut loc lansarea volumului *Daniela@ punct ro* de Dana Opriță (eLiteratura, versuri 1999-2021, 155 pp, prefată de Theodor Damian).

Pr. Th. Damian, în deschiderea lucrărilor a prezentat-o pe autoare, poeta Dana Opriță și pe Roxana Pavnotescu, scriitoare, invitată la lansare. În continuare a comentat coperta cărții (de Daniel Nicolescu și fotocoperta IV Vasile Dinescu), referindu-se la motto-ul cu care Dana Opriță și-a început volumul (din Lucian Blaga): „cuvântul rană a tăcerii”, motto ce oferă și cheia lecturii și a înțelegerii acestor poeme. Vorbitorul a subliniat că acest volum de poezii este o lecție pusă în cuvinte mari, grele de sens și în metafore ce delectează și cultivă mintea și inima. Cu această carte Dana Opriță a făcut un pas mai departe în poezia de autentică inspirație, de reușită provocare intelectuală, dar și de zidire sufletească.

Actriță Maria Ploaie din București, cu o voce lirică bine modulată, sensibilă și cu o dicție impecabilă, prin recitalul ei audio, ne-a introdus în atmosfera cărții în discuție.

Scriitoarea Roxana Pavnotescu luând cuvântul, s-a referit la caracterul inedit al acestui volum, la grafica lui deosebită, dar și la registrul liric specific autoarei, comentând capitolele și structura cărții și precizând că această poezie este declamativă, ușor politică, oferind expresii inedite, metafore noi, arta poetică folosită anunțând un spirit novator în poezie.

Prof. univ. Dr. Alina Feld care a urmat la cuvânt a mărturisit că s-a simțit onorată de a fi invitată la prezentarea acestei cărți și a mai precizat că volumul este o invitație la o existență asumată conștient și având o notă de melancolie de factură romantică, eminesciană. Poezia este confesivă, cu înțelesuri creștine cu toate că pe alocuri apar cauze și efecte nihiliste cu efecte de natură bacoviană.

Temele dezvoltate aparțin filozofiei, muzicii, istoriei. Poeta se identifică cu poezia, o poezie confesivă ceea ce îi conferă aspirația spre ascensiune, adică spre dumnezeiesc, a încheiat vorbitoarea.

Poeta Dana Opriță, în final, a mulțumit vorbitorilor, făcând apoi o serie de comentarii legate de creația sa și exprimându-și bucuria că poemele ei au fost receptate cu sufletul, după care poetul Theodor Damian, directorul Cenaclului literar, a mulțumit colaboratorilor și celor prezenți invitându-i pe toți la recepția tradițională.

N. S.

Literatura și arta românească la New York

Anul acesta s-a instalat din nou, la New York, „Toamna, zâna melopeelor” (cum i-a spus Topârceanu), cu tabloul ei natural înmănunchind toată paleta de culori specifică, pe care o dăruiește luna octombrie cu multă generozitate, spre bucuria noastră. Totodată, lumea a primit cu bucurie, și poate cu oarecare suspiciune „descătușarea” de odiosul Covid-19, care a bântuit vreme de doi ani și mai bine, făcându-și „mendrele” după pofta lui, care și-a impus piedicile și în domeniul literar-artistic, acolo unde, de fapt a fost ignorat (după merite), de către curajoșii mânuitori ai condeiului și ai penelului.

În condițiile succint arătate mai sus, oamenii creativi au trecut puntea imaginară care leagă meridianele europene și cele americane pentru a face cunoscută lumii întregi, limba și literatura română.

Astfel, în zilele de 9, și, respectiv, 23 octombrie 2022, Cenaclul literar „Mihai Eminescu”, din New York, înființat și condus de Pr. Prof. univ. Dr. Theodor Damian, a găzduit două conferințe prezentate de Dr. Marian Nencescu, jurnalist, membru al UZPR și editor-coordonator al revistei *Astralis*. Într-o minunată ambianță autumnală, diaspora română din New York a fost onorată să participe la cele două evenimente literare.

Prima conferință, intitulată „Conglomerul Urmuz sau obsesiile imaginarului”, a avut ca subiect viața și creația aceluia care a fost Demetru Dem. Demetrescu-Buzău, născut la Curtea de Argeș cu mai bine de 139 de ani în urmă. Ni s-a reamintit, totodată, că el a fost „rebotezat pentru totdeauna” de poetul Tudor Arghezi, cu numele de URMUZ, așa cum a fost recunoscut de-a lungul timpului în literatura română.

Cu acest prilej, au fost citite, spre delectarea celor prezenți, membri ai Cenaclului dar și ai „familiei de duminică”, din New York, și câteva dintre textele publicate de el, precum: *Pâlnia și Stamate*, *Ismail și Turnavitu*, *După furtună*, cu totul niște „Pagini bizare”, cum le-a numit autorul, făcând astfel o invitație tuturor iubitorilor de literatură, să-l citească pe Urmuz.

Fără să intru în amănunte, consider foarte important faptul că în România, la Curtea de Argeș, în luna August 2022, s-a ridicat, în semn de omagiu, statuia aceluia care a fost Demetru Dem. Demetrescu-Urmuz, prin grija, bunăvoința și devotamentul marelui om de cultură Acad. Gheorghe Păun, căruia trebuie să-i aducem mulțumiri pentru activitatea desfășurată pe tărâm literar, pentru ca valorile culturii românești să nu intre într-un con de umbră, deci uitate.

Cu aceste gânduri, și însuflețiți de dorința de a ne reaminti de valorile culturii românești, după cum spuneam, două săpămâni mai târziu s-au deschis din nou porțile Cenaclului literar „Mihai Eminescu” pentru întrunirea

obișnuită, ocazie cu care Dl Marian Nencescu a prezentat a doua Conferință, intitulată „Brâncuși, artistul cu trei patrii”.

Lucrările au fost deschise prin Cuvântul introductiv prezentat de Pr. Theodor Damian, creindu-se astfel o atmosferă caldă și apropiată cu toți participanții la acest eveniment. Prin „cuvintele potrivite”, Dr. Marian Nencescu, a făcut mai întâi o scurtă introducere în atmosfera altui gen de exprimare și anume, al artei plastice, în speță sculptura - arta modelării lemnului, a marmurei și a bronzului.

Artistul Constantin Brâncuși, născut în satul Hobița, România, fiu de țărani, a dat curs vocației și dragostei pentru sculptură și a realizat peste 215 lucrări de mare valoare, toate intrate în patrimonial cultural universal. Stabilite în Franța, la vârsta de 28 de ani, aducându-și cu sine și nelipsitul său prieten: „doar fluierul drag pe care și-l cioplise pe când era copil...” Brâncuși a locuit acolo 57 de ani, practic cea mai mare parte a vieții sale.

În continuare au fost etalate momente și evenimente prin care a trecut artistul oltean de-a lungul timpului și al drumului său în viață, între care și interesul său de a studia arta indiană. Ajungând în India, iată ce spunea artistul: „Mă simt în India ca acasă”. Au fost evocate câteva dintre lucrările artistului prezente la Galeria Guggenheim, din New York: „Pasărea în spațiu” (Măiastra), în mai multe versiuni, încadrată de „Regele Regilor”, „Țestoasa” și „Cocoșul” etc.

Din cuprinsul Conferinței susținute de cirticul literar și de artă Marian Nencescu a reieșit că a treia „patrie spirituală” a lui Brâncuși a fost America, despre care, mai târziu, va declara pentru cotidianul *New York Times*: „Fără americani n-aș fi fost în măsură să produc toate acestea, sau chiar să fi existat”. Apoi ni s-a reamintit despre expozițiile pe care le-a prezentat artistul, numai în America, în număr de 87. La „International Exhibition of Modern Art”, Brâncuși a expus pentru prima dată, în 1912, „Domnișoara Pogany” și „Muza”. Reținem și prezentarea lucrărilor lui atât în Europa, la Paris, Londra, Zurich, cât și în India, sau „acasă”, la Târgu Jiu, sau la București. Semnalăm dintre lucrările, din țară, ale artistului: Ansamblul de la Tg. Jiu, dedicat eroilor din Războiul de Reîntregire, cu „Coloana infinitului”, „Masa tăcerii”, „Poarta sărutului” și „Aleea scaunelor”, apoi, lucrările de la Muzeul de Artă din Craiova, „Tors de femeie tânără”, „Fiul risipitor” (prima sculptură în lemn) etc.

Autorul și-a încheiat dizertația cu următoarele cuvinte: „Brâncuși și-a transmis în piatră, lemn și metal, meditațiile, rugăciunile și speranțele secrete”.

Iar noi, diaspora română, care am avut bucuria și prilejul să participăm la aceste conferințe cu conținut atât de consistent și excelent prezentate, plecăm la casele noastre cu încă un bagaj de cunoștințe (în parte amintiri) despre cei doi români de valoare care au contribuit, prin talentul și dragostea de literatură și artă, la dezvoltarea și cunoașterea țării noastre în lume.

Theodor Damian – Un hermeneut al sacralului

Duminică 30 octombrie 2022, la Biserica ortodoxă română „Sf. Ap. Petru și Pavel” din Astoria, NY, după slujba religioasă oficiată cu har de către preotul-paroh Theodor Damian au început lucrările Cenaclului literar „M. Eminescu”.

Directorul cenaclului a anunțat apariția volumului aniversar *Theodor Damian – 70. Teologia culturii și cultura teologiei*, coord. Prof. univ. Dr. Ioan Gâf-Deac (Ed. Napoca Star, 2022, tipărit cu binecuvântarea I.P.S. Nicolae Condrea, Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a SUA și Mitropolit al Mitropoliei Ortodoxe Române a celor două Americi, 315 pp.).

Volumul este rezultatul unui proiect cultural și comunitar, coordonat de Prof. univ. Dr. Ioan Gâf-Deac, membru al Academiei Elitelor, Modelelor și Valorilor, al Institutului Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă din New York și al Institutului pentru Dezvoltare Umană și Comunitară.

Cartea cuprinde mesaje, cuvântări, articole și alte scrieri, de la înalte fețe bisericești precum și de la numeroase personalități ale mediului academic și cultural din țară și din diaspora, care omagiază viața și activitatea Pr. Prof. univ. Dr. Theodor Damian, personalitate de o valoare excepțională a spiritualității românești, cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani.

Au vorbit despre carte și despre personalitatea complexă a lui Theodor Damian profesorii universitari Doru Tsaganea și Valentina Ciaprazi.

Ei au subliniat remarcabilele calități ale preotului, profesorului, poetului, eseistului, criticului literar, filozofului, cărturarului și patriotului căruiua îi este dedicat volumul.

S-a precizat faptul că meditațiile liturgice ale părintelui paroh conțin multă filozofie și referințe științifice, fapt ce confirmă că între religie și știință există o legătură intrinsecă și că aceste două domenii pot și trebuie să coexiste firesc.

Preotul profesor Theodor Damian a mulțumit vorbitorilor și participanților invitându-i pe toți la recepția care a urmat.

N.S.

Arta în conversație

Toamna, cel mai bogat și mai colorat anotimp, a străbătut drumurile pământești și a ajuns și la noi la New York. Etalându-și mantia multicoloră, a fasonat terenul cu culorile ei specifice creind astfel tablouri unicat cu care ne înfrumusețează și ne înobilează gândurile.

În acest context al bucuriei, la Cenaclul literar „Mihai Eminescu” din New York, înființat și condus de părintele Theodor Damian, a avut loc, în ziua de 6 noiembrie 2022, lansarea volumului de interviuri intitulat *Arta în conversație*, de Elena Mitru.

Lucrările s-au deschis cu recitări din poezia *Rapsodii de toamnă* de George Topârceanu, pentru a marca încă o dată existența acestei toamne lungi și frumoase care ne-a așezat în suflete bucurii.

Volumul lansat, cuprinde așadar conversații sub formă de interviuri (despre arta plastică) cu mai mulți artiști plastici mânduitori ai penelului, aceia care prin dăruire sufletească și muncă neobosită, participă la promovarea Artei până dincolo de hotarele dragii României.

La acest minunat eveniment, au participat scriitori, jurnaliști, iubitori de artă și cultură. Despre volum, au vorbit Theodor Damian, Valentina Ciaprazi, Elena Plăvițu și autoarea Elena Mitru. S-a evidențiat printre altele faptul că volumul este bine venit mai ales în situația în care activitățile literar-artistice ale membrilor Diasporei române din New York nu sunt cunoscute în țară în totalitate, cât și faptul că el ajută ca atât artiștii plastici cât și scriitorii aflați pe meridianele lumii să se cunoască mai bine și să se apropie mai mult.

De asemenea, volumul conține interviuri adresate unor artiști plastici care sunt totodată și scriitori, cum ar fi Marin Constantin, Constantin Gumann, Cristache Gheorghiu și alții.

La întrunire s-a discutat și despre titlul cărții *Arta în conversație*, despre asemănarea cu un alt titlu din literatura română, în final autoarea precizând că potrivit conținutului volumului titlul său trebuie înțeles în sensul de „convorbiri despre artă”.

În această ambianță minunată s-au încheiat lucrările Cenaclului literar din ziua de 6 nov. 2022

Theodor Damian – Din nou despre poezia Sfântului Grigorie de Nazianz

Într-o minunată zi de „vară indiană”, 13 noiembrie 2022, după Sfânta Liturghie de la Biserica „Sf. Ap. Petru și Pavel” din Astoria, New York, a avut loc un alt eveniment literar în cadrul Cenaclului literar „M. Eminescu”. A fost lansată cartea *Poezia Sfântului Grigorie de Nazianz și fața lui umană reflectată în aceasta* de Theodor Damian (Editura Napoca Star, 2022, Cluj-Napoca, 187 pp.; traducerea în limba română și indice de nume de Protos. Dr. Maxim Iuliu Marius Morariu).

Prof. univ. Valentina Ciaprazi și Prof univ. Dr. Alina Feld au avut intervenții despre acest volum. Domniile lor au făcut comentarii cu privire la capitolele acestei cărți, de fapt prelegeri care au fost susținute de-a lungul anilor la Congresul Internațional de Studii Medievale de la Universitatea de Vest din Kalamazoo, Michigan, în sesiunile organizate de Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, New York.

Lucrările au fost publicate inițial în mai multe numere ale revistei *Romanian Medievalia*. S-a menționat că Sfântul Grigorie de Nazianz considera poezia ca pe o penitență, adică un exercițiu de nevoiță, poezia fiind totodată o laudă adusă lui Dumnezeu și o consolare a sufletului autorului.

S-a mai precizat faptul că Grigorie de Nazianz a scris poezie și din motive dogmatice morale dar și didactice, pentru a învăța și sprijini pe creștini împotriva învățăturilor eretice ale timpului, lăsând astfel în urma sa o importantă zestre de valori religioase și culturale. Vorbitorii au făcut deasemenea mai multe referințe la biografia Sf. Grigorie.

În final, autorul. Theodor Damian, și-a exprimat grațitudinea pentru vorbitori. El a precizat că sfinții apar în icoane cu nimb, acesta semnificând faptul că ei își duc viața în nevoiță, într-o trăire bine plăcută lui Dumnezeu, dar că în cazul Sfântului Grigorie, cele peste treizeci de mii de versuri pe care le-a scris au un profund caracter de jurnal personal, el fiind considerat cel mai mare poet creștin al antichității.

Directorul Cenaclului a invitat pe toți cei prezenți la obișnuita agapă.

Theodor Damian – Repere bio-bibliografice

O nouă duminică – 20 noiembrie 2022, o carte nouă care a fost lansată în ședința Cenaclului literar „Mihai Eminescu” din Astoria, New York.

După ce enoriașii au fost miruiți și au primit anafora, a fost anunțată deschiderea sesiunii de lucru a cenaclului care a prezentat o nouă carte a distinsului preot, profesor, cărturar Theodor Damian.

Titlul volumului în discuție este *Repere bio-bibliografice* (Editura Eikon, București, 2022, 429 pp.).

Prof. univ. Dr. Doru Tsaganea a precizat că această lucrare însumează doar titluri ale cărților, articolelor, eseurilor etc. pe care Theodor Damian le-a scris, precum și liste ale celor care au scris despre cărțile și articolele sale. Activitatea impresionantă a Părintelui profesor a evoluat în paralel, atât pe tărâm academic, teologic, filozofic, cât și cultural, literar, după cum urmează: academic, în afară de munca la catedra universitară din New York și parțial în România, a publicat 10 volume de profil (teologie, filozofie, etică), 17 capitole în cărți. 58 articole în reviste academice din țară și străinătate, în română și engleză. 183 articole în alte reviste.

Critică și creație literară – a publicat 6 cărți de eseuri, 2 volume de proză, 24 volume de poezie; a îngrijit 13 volume în vederea publicării, a publicat 10 capitole în cărți, 46 de prefețe la cărțile altor autori, 77 articole în reviste, 18 recenzii în reviste academice și 283 recenzii în reviste culturale, literare, 236 articole cu caracter istoric, ocazional, reportaje, 120 de interviuri.

Poezia a fost publicată în 30 de antologii, 17 reviste internaționale academice și literare în română și engleză și are 386 apariții cu poezie în reviste culturale din țară și străinătate.

Articolele și poeziile sale au apărut în aproape 200 de reviste academice, literare, culturale din România și SUA și alte țări.

Theodor Damian a organizat și prezidat 231 de sesiuni academice, conferințe, simpozioane, și a prezentat lucrări la 180 dintre ele.

Această muncă titanică a fost recunoscută într-o variată și lungă gamă: cărți dedicate domniei sale (opt), includere în dicționare pe domenii de specialitate (teologie, literatură, cultură 25), articole despre domnia sa (peste 180), 60 de recenzii la cărțile sale de teologie și etică, comentariu literar, 180 de recenzii la cărțile sale de poezie, șapte la volumele de proză, 120 de interviuri oferite presei și programelor de radio și televiziune, recunoașterea și impactul în cultura română prin activitatea Cenaclului literar „Mihai Eminescu” în cadrul căruia au fost lansate aproximativ 500 de cărți semnate de scriitorii din țară, USA și Canada, veniți personal la New York.

Theodor Damian a fost și este membru în 12 comitete și consilii redacționale, 40 de comitete de reviste culturale, 25 de organizații profesionale, societăți, uniuni, jurii.

Datorită acestor activități extraordinare el a primit numeroase distincții academice și profesionale, culminând cu aceea de Profesor Emerit de Human Services and Education acordat de Metropolitan College of New York.

Prof. univ. și scriitoarea Valentina Ciaprazi a precizat că această lucrare voluminoasă de aproape 430 de pagini reprezintă activitatea unui om total dăruit Bisericii și culturii române. Părintele profesor este un unicat în diaspora română din America, fiind dedicat creației literare și credinței în Dumnezeu. Cartea poate fi înscrisă în volumele de recorduri literare.

Vorbitorul a supranumit pe Theodor Damian „monstrul sacru” al literaturii, criticii literare, și eseisticii teologico-filosofice din New York și nu numai.

Părintele profesor Theodor Damian a mulțumit vorbitorilor, participanților și în mod special soției, preoteasa Claudia care a făcut toată munca de secretariat și de editare.

După acest veritabil regal cultural care cuprinde viața unui om, participanții au fost invitați la un festin culinar (de post).

N. S.



Ștefan Balog

Diaspora Română: Recuperare și Reintegrare

Sub auspiciile înaltelor foruri: Academia Oamenilor de Știință din România, filiala SUA, Mitropolia Ortodoxă Română a celor două Americi, Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă din New York, Cenaclul literar „M. Eminescu” și revista *Lumină Lină/Gracious Light* din New York în cooperare cu Muzeul Cărții și Exilului Românesc din Craiova a avut loc Conferința dedicată Zilei Naționale a României cu tema „Diaspora Română: Recuperare și Reintegrare”.

Prezentările conferinței s-au desfășurat duminică, 27 noiembrie 2022, la Biserica „Sf. Ap. Petru și Pavel” din Astoria, New York.

Președintele Institutului Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, Pr. Prof. univ. Dr. Theodor Damian, a deschis sesiunea urând bun venit invitaților și participanților și prezentând pe oaspeții din Craiova după cum urmează: Ec. Mihai Neațu, Vicepreședinte al Consiliului Județean Dolj, Prof. univ. Dr. Lucian Dindirică, Manager al Bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman” și al Muzeului Cărții și Exilului Românesc din Craiova, Florin Gătejescu, avocat, Consiliul Județean Dolj, pe cei prezenți pe platforma Zoom: Prof. univ. Dr. Ruxandra Vidu din California, președintele ARA (American Romanian Academy of Arts and Sciences), Prof. univ. Dr. Gheorghe Onișoru din Suceava, dar și pe cei care au susținut comunicări fiind de față în sală: Prof. univ. Dr. Doru Tsaganea, New York și Ing. Cristian F. Pascu, New York, președinte al Societății române creștine „Dorul” (înființată în 1903).

Totodată, Theodor Damian a transmis tuturor mesajul de felicitare al Prof. univ. Dr. Adrian Badea, președintele Academiei Oamenilor de Știință din România, din partea Prezidiului și Consiliului Științific al prestigioasei instituții, dar și binecuvântarea și urările de succes ale IPS Dr. Nicolae Condrea, Mitropolitul Ortodox Român al celor două Americi.

Cei prezenți au intonat Imnul lui Ștefan cel Mare și Imnul dedicat Basarabiei, imne urmate de o piesă muzicală cântată de îndrăgita interpretă Lia Lungu, dedicată evenimentului.

Preotul profesor Theodor Damian a ținut o alocuțiune legată de semnificația Zilei Naționale a României, despre caracterul sacru al acesteia și despre valorile fundamentale identitare care ne definesc ființa și ființarea, ca popor, în istorie și în contemporaneitate.

S-a dat cuvântul apoi Prof. univ. Dr. Doru Tsaganea care a vorbit deasemenea despre semnificația Zilei Naționale a României precizând că România a fost formată prin voința neamului, prin eroismul trupelor românești la Mărășești, Mărăști, Oituz, iar România modernă fiind actual energic de voință al întregii națiuni. Domnia sa a explicat felul în care România este un exemplu pentru modul în care tratează naționalitățile conlocuitoare, cărora le-a dat și le dă drepturi egale cu românii.

Prof. univ. Dr. Ruxandra Vidu din California, prezentă pe platforma Zoom, i-a felicitat pe cei care au organizat acest program, reiterând istoria recentă a Muzeului Cărții și Exilului Românesc, explicând cum la început misiunea sa a fost de a recupera și reintegra în identitatea culturală națională marile opere și bunuri simbolice care au fost create în afara granițelor României, ulterior fiind adunate mii de cărți, piese de mobilier, obiecte personale de artă, valori care vor dăinui peste timp. Conferențiară l-a rugat pe preotul Theodor Damian să înmâneze Diploma de Excelență Consiliului Județean Dolj, prin Vicepreședintele acestei instituții, domnul Mihai Neațu, economist de profesie, prezent în sală.

Domnul Mihai Neațu a mulțumit pentru Diplomă, și apoi a făcut aprecieri despre comunitatea de la Biserica „Sf. Ap. Petru și Pavel” aducând la cunoștința audienței modul în care Consiliul Județean Dolj s-a implicat în acest proiect și anunțând o serie de planuri de viitor.

Prof. univ. Dr. Lucian Dindirică, manager al bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman” și al Muzeului Cărții și Exilului Românesc din Craiova, a explicat acest proiect precizând că deja există peste treizeci de colecții adunate de la românii care s-au realizat în străinătate și descriind, mai în detaliu, unele dintre ele. Deasemenea a precizat că literatura din exil va fi făcută cunoscută în România prin introducerea ei în cursurile studenților de la facultățile cu profil umanist, de la universitate, făcând un călduros apel la un ajutor comun, ca arhivele din exil să fie recuperate.

Inginerul Cristian F. Pascu președintele Societății Român-Creștine „Dorul” (înființată în 1903) din New York a relatat faptul că în arhiva Societății există documente cu valoare istorică și morală despre viețile românilor din diaspora; a prezentat pe scurt istoria Societății, apreciind faptul că Biserica cea adevărată și lucrătoare cultivă iubirea pentru aproape, pentru carte, istorie și neam.

În continuare, preotului profesor Theodor Damian i s-a conferit o Diplomă de Excelență din partea Muzeului Cărții și Exilului Românesc: Recuperare și Reîntregire.

Directorul Cenaclului a mulțumit conferențiarilor, invitaților, participanților, și a urat „drum bun” oaspeților.

A mai mulțumit domnului Alex Marmara, fotoreporterul revistei *Lumină Lină/Gracious Light* care a imortalizat evenimentul, tinerilor Andrei Damian și Alex Orza pentru munca la computer, proiecția Zoom. Felicitări tuturor.

N. S.



Viorica Colpacci, *Semn sacru*

RETROSPECTIVA TRIMESTRIALĂ

- ❖ În luna august 2022 Theodor Damian și Claudia Damian, aflându-se în România, au avut întâlniri cu scriitori și editori din diverse orașe: Gheorghe și Viorica Pârja (Baia Mare), Vasile Iuga și Alexandra Cotae (Cluj), Gheorghe Păun (Curtea de Argeș), George Lăzăroiu, Florentin și Iuliana Popescu, Nicolae și Doina Georgescu, Ioan N. și Ioana Roșca, Passionaria Stoicescu, Raluca Tudor, Miron Manega, Silvia Andrucovici (București).
- ❖ Pe 22 și 23 august, la Onești, a avut loc întâlnirea colegilor din Promoția 1971, cu ocazia împlinirii a 51 de ani de la absolvirea Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț.
- ❖ Pe 24 august Theodor și Claudia Damian s-au întâlnit la Iași cu scriitorul Cassian Maria Spiridon, președintele Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România, iar pe 25 august, la Mrea Neamț, cu Pr. Sabin Foca și cu Viorel Laiu, Directorul Seminarului Teologic din localitate.
- ❖ Pe 31 august și 1 septembrie 2022 Theodor Damian a fost invitat la Chișinău pentru manifestările dedicate Zilei Limbii Române și pentru Simpozionul Mondial al eminescologilor. Cu acest prilej a prezentat comunicarea „Eminescu, diaspora română și Țara mamă”.
- ❖ După aceasta s-a întâlnit la Botoșani cu poeta Cristina Șoptelea și artistul plastic Liviu Șoptelea, cu scriitoarea Lucia Olaru Nenati și editoarea Lili Bobu.
- ❖ Vineri 16 septembrie 2022, la New York, la Biserica ortodoxă „Sf. Andrei” (Pr. Ioan Proteasa), în cadrul Cenaclului literar „M. Eminescu”, a avut loc întâlnirea cu poetul Ioan Hădărig și cu artistul plastic Ștefan Balog din Aiud. Au fost prezentate volumele *Poems/Poeme* de Patricia Goodrich și Ioan Hădărig, *Visual Poems: Dickinson and Blaga, Dialog cu Bacovia* de Ștefan Balog, *Aiudul meu* de Rober Lixandru și Ioan Hădărig și *Inter-Art 25*, continuate de o proiecție de expoziție de artă, muzică și film (detalii în reportajul din acest număr al revistei).
- ❖ Duminică 25 septembrie 2022, la Biserica „Sf. Ap. Petru și Pavel” din New York, în cadrul Cenaclului literar „M. Eminescu”, a avut loc lansarea volumului *Iovitu's Life* de Ioan Iovitz Popescu, academician din București. Au vorbit Theodor Damian, Victoria Plaveti, Doru Tsaganea, Nicole Smith și Elena Plăvițu.
- ❖ În toate duminicile lunii octombrie la biserica noastră s-a celebrat Festivalul mustului / Ziuă recoltei, oferindu-se celor prezenți must tradițional și mici la grătar.

- ❖ Duminică 9 octombrie 2022 oaspetele Cenaclului nostru, Dr. Marian Nencescu, critic și istoric literar și de artă, venit cu soția sa, Dna Camelia Nencescu, din București, a ținut o conferință intitulată “Conglomerul Urmuz sau obsesiile imaginarului”.
- ❖ Duminică 16 octombrie 2022 la Biserică, în Cenaclul nostru literar, a fost lansat volumul *daniela@ punct ro*, de Dana Opriță, sosită din North Carolina. Au vorbit Theodor Damian, Roxana Pavnotescu, Alina Feld și autoarea. Evenimentul literar a fost precedat de un recital poetic din opera autoarei susținut în format audio de actrița Maria Ploae din România.
- ❖ Duminică 23 octombrie 2022 Dr. Marian Nencescu din București revenit în Cenaclul nostru a ținut o conferință intitulată “Brâncuși, artistul cu trei patrii”.
- ❖ Pe data de 30 octombrie 2022, după Sf. Slujbă, în cadrul Cenaclului literar „M. Eminescu”, a fost lansat volumul *Theodor Damian – 70: Teologia culturii și cultura teologiei*. Au vorbit profesorii Doru Tsaganea, Valentina Ciaprazi și Th. Damian.
- ❖ Pe data de 6 noiembrie 2022, în Cenaclul nostru literar a fost lansat volumul *Arta în conversație* de Elena Mitru. Au vorbit Theodor Damian, Valentina Ciaprazi, Elena Plăvițu și autoarea. A mai luat cuvântul Lia Lungu.
- ❖ Duminică 13 noiembrie 2022, în Cenaclu a fost lansat volumul *Poezia Sf. Grigorie de Nazians și fața lui umană reflectată în aceasta*. Au vorbit profesorii Valentina Ciaprazi, Alina Feld și autorul.
- ❖ Duminică 14 noiembrie 2022 la Biserica noastră a avut loc serbarea de Lăsatul Secului pentru postul Crăciunului. Au cântat pentru cei prezenți îndrăgiiții interpreți Lia Lungu și Berti Samovici.
- ❖ Duminică 20 noiembrie, după Sf. Slujbă, în cadrul Cenaclului literar „M. Eminescu” a fost lansat volumul *Repere bio-bibliografice* de Theodor Damian. Au vorbit profesorii Doru Tsaganea, Valentina Ciaprazi și autorul.
- ❖ Pe data de 27 noiembrie 2022 la Biserica „Sf. Ap. Petru și Pavel” în cadrul Cenaclului literar „M. Eminescu” din New York, sub înalt patronaj al Academiei Oamenilor de Știință din România și al Mitropoliei Ortodoxe Române a celor două Americi, a fost celebrată printr-un Simpozion special Ziua Națională a României. Acesta a fost organizat în colaborare cu Muzeul cărții și exilului românesc din Craiova și cu Biblioteca județeană „Alexandru și Aristia Aman” din același oraș și cu implicarea Consiliului județean Dolj. Au vorbit despre Ziua României dar și despre proiectele Muzeului cărții și exilului

românesc (recuperare și reintegrare) Theodor Damian, Prof. univ. Dr. Doru Tsaganea, Prof. univ. Dr. Ruxandra Vidu (online), Președintele Academiei Româno-Americane de Arte și Științe, Economist Mihai Neațu, Vicepreședinte al Consiliului județean Dolj, avocat Florin Gătejescu, consilier al Consiliului județean Dolj, Prof. univ. Dr. Lucian Dindirică, manager al Bibliotecii și al Muzeului cărții amintite mai sus, și Ing. Crisan F. Pascu, Președintele Societății Române Creștine “Dorul” din New York.

- ❖ Duminică, 11 decembrie 2022, în cadrul Cenaclului nostru literar au fost lansate volumele IV-V din seria *Portrete românești de peste ocean* de Elena Mitru. Au vorbit Theodor Damian, Valentina Ciaprazi și autoarea.
- ❖ Duminică 11 decembrie 2022, după Sf. Slujbă, a avut loc ședința Consiliului și Comitetului parohial ale bisericii noastre având pe ordinea de zi angajarea unui nou cântăreț bisericesc, Dl Cezar Ungureanu, precum pregătirea sărbătoririi Crăciunului.

ANUNȚURI

Biserica noastră: St. George Episcopal Church in Astoria, pe 27 Ave cu 14 Street (lângă East River).

Slujbele duminicale (Sf. Liturghie) au loc la ora 1:00 PM.

Mijloace de transport: Metrou N și W până la stația Astoria Boulevard; bus Q18 (stop 14 street), Q102 și Q103.

Studiul Biblic (sunați pentru înscriere la 718-626-6013)

Cenaclul literar „M. Eminescu”: vinerea sau duminica la fiecare două săptămâni. Vizitați www.romanian-institute-ny.org sau vedeți anunțurile afișate pe pagina facebook „Theodor Damian – New York”.

Broadway Medical Office

Napoleon Săvescu, MD Medicina interna, mica chirurgie
F. Christodoulidou, MD Med. interna, haematologie, oncologie
Iqbak, MD Cardiologie
Mircea Golimbu, MD Urologie, Prof. NYU
Dan R. Cimponeriu, MD Gastroenterologie, Hepatologie

Cabinetul nostru este dotat cu echipament
nou si modern pentru:



X-Ray
EKG

Spirometrie (Evaluari Pulmonare)
Sonografii Abdominale,
de Rinichi si Cardiace
Cardiotrace (EKG prin telefon)
24 de ore Halter Monitor
Sigmoidoscopii si Pap smear
Tens (Stimulare electrica)

Ultrasound

Timpanometrie
toate testele de sange si urina
teste pentru depistarea
cancerului de colon si ulcer
teste pentru aids (rezultatul in 24-48 ore)
Tratamente specializate

Luni, Marti, Joi 10am-8pm

Miercuri 4-8pm

Sambata 10am - 4pm

Fara programare

21-26 Broadway, LIC, NY 11106 (718) 932-1700

subway: N pana la statia Broadway (Queens)

bus: Queens 104 de la 48 Street, Sunnyside, Q 19 A de la 82nd Street,

Jackson Heights

Manhattan 101 de la 59th Street, Manhattan, pana la Steinway,

unde schimbati cu Q 104.